

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Varlık İzleri: IŞIK VE SES

HEIDEGGER'DE TEMEL KAVRAMLAR

ÖZGÜR TABUROĞLU

VARLIK İZLERİ: IŞIK VE SES

HEIDEGGER'DE TEMEL KAVRAMLAR

FOL 200

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 169
ÇAĞDAŞ FELSEFE 08

VARLIK İZLERİ: IŞIK VE SES –HEIDEGGER’DE TEMEL KAVRAMLAR–
ÖZGÜR TABUROĞLU

EDİTÖR: EBUBEKİR DEMİR
REDAKSİYON: M. ÇAĞRI KARTAL
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-625-8411-93-5

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TİC. A.Ş.
MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

1. BASKI: EYLÜL 2022

İLETİŞİM ADRESLERİ
CINNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

VARLIK İZLERİ: IŞIK VE SES

HEIDEGGER'DE TEMEL KAVRAMLAR

ÖZGÜR TABUROĞLU

FOL ÇAĞDAŞ FELSEFE SERİSİ

- ÇAĞDAŞ KİTA FELSEFESİ –BERGSON’DAN DERRIDA’YA–
- TANRI’YI BEKLERKEN
- ZAMAN VE BAŞKA
- BAŞKASININ POLİTİKASI –HUSSERL, HEIDEGGER, LEVINAS–
- DOĞMAK –YENİ İNSANIN BAŞLANGICI–
- BAŞKALIK DENEYİMİ
- İÇTEKİ SES –ALGİSAL BİR DUYGU KURAMI–
- ÖLÜMSÜZLÜK VE EZELİYET
- ARZU VE ÖLÜM –HEGEL, HEIDEGGER, DELEUZE–
- İMKÂNSIZI DÜŞÜNMEK –1960 SONRASI FRANSIZ FELSEFESİ–
- SÜRENİN DİYALEKTİĞİ
- VARLIK İZLERİ: IŞIK VE SES –BİR HEIDEGGER SÖZLÜĞÜ DENEMESİ–

ÖZGÜR TABUROĞLU

Bilkent Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği bölümünden mezun oldu (1997). Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji bölümünde dilenciler ve evsizler üzerine teziyle doktorasını tamamladı (2018). Ankara’da bilgisayar mühendisi olarak çalışıyor.

Eserleri: *Dünyevi ve Kutsal: Modernlerin Maneviyat Arayışları* (2008), *Kent Efsaneleri: Zamanımızın Batıl İnançları ve Takıntıları* (2011), *Resim, Söz ve Yazı: İmge Yaratmanın ve Bozmanın Yolları* (2013), *Boşluk, Aşırılık ve Keyfilik* (2016), *Nazar: Başkası Nasıl Görür* (2017), *Tanpınar Sözlüğü: Şahsi Bir Masalın Simgeleri* (2019), *Vicdan: Kendi Olma Biçimleri* (2019), *Yavaşlık Felsefesi: Khôra, Tao ve Aralıklar* (2020), *Alışveriş Merkezinde Yaşayan Adam* (2020), *Oğuz Atay: Yazı Eylemi ve Oyun* (2022), *Samuel Beckett: Varlığa Eşlik Eden Kahramanlar* (2022), *Bilge Karasu/Dirim Belirtileri: Işık, Zemin, Hayvan* (2022), *Leylâ Erbil: Bilinç Akışında Kesintiler* (2022).

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	
VARLIĞA İLİŞKİN SORU	13
I	
DASEIN'IN RUH HÂLLERİ	24
<i>Dasein: Müstesna bir Varolan</i>	24
<i>Ruh Hâli: Başkasının Kaygılı Duyumu</i>	30
<i>Özne: Varlığı Kendisine Saklayan Fail</i>	39
<i>Kaygı: Nesnesiz Korkular</i>	45
<i>Sahiplik: Doğruluğun Temelsiz Kaidesi</i>	50
<i>Anlama: Serbest Kalanın Hatırası</i>	52
<i>Çalışma: Şey ile Nesne Arasında</i>	55
<i>Gevezelik: Dayanaksız Sözler ve Düşkünlik</i>	58
<i>Merak: Önceden Görülmüş Olana İlgi</i>	62
<i>Beden: Dasein'in Saçakları</i>	67
<i>Başkaları: Mevcut Olanın Ötesi</i>	71
2	
VARLIK İZLERİ	76
<i>Varlık: Kararlı ve Düşünceli Dasein'in Hakikati</i>	76
<i>Varolan: Görünüş ve Görüşlerin Dünyası</i>	83
<i>Varoluş: Varlık ve Varolanlar Arasında</i>	86
<i>Zaman: Varlığın Hareket ve Sükûnu</i>	90
<i>Açığa Çıkma: Serbest Kalan Görüngüler</i>	99
<i>Doğruluk: Yer ve Zamanda Gerçekleşen Varlık</i>	111
<i>İhtimam: Varolanlara İlgi ve İtina</i>	117
<i>Metafizik: Kendisine Kulak Veren Görüşler</i>	123
<i>Olay: Başkasının Buyurgan Öğretisi</i>	125

3	
IŞIK VE SES	128
<i>Görüngü: Kendisini Gösteren Şeyler</i>	128
<i>Söz: Seslerin Duyumu ve Paylaşımı</i>	138
<i>Işık: Varlığın Kökensel Belirtisi</i>	144
<i>Ses: Nesnesiz ve Öznesiz Vicdanın Duyumu</i>	155
<i>Bakış: Varlığın Yaratıcı ve Kem Nazarı</i>	170
<i>Resim: Modern Dünya Tablosu</i>	180
<i>Dil: Şiirli Sözün Zemini</i>	185

4	
YERYÜZÜ, DÜNYA VE TEHLİKE	191
<i>Yeryüzü: Dünyanın Karanlık Maddesi</i>	191
<i>Tehlike: Varlığı Unutma Biçimleri</i>	201
<i>Güç İstenci: Tuzığa Düşürülen Varlık</i>	205
<i>Teknik: Kör ve Sağır İstenç</i>	217
<i>Sanat: Koruyucu Gücün İmkânları</i>	220
<i>Düşünmek: Varlıkla Koşut Fikirler ve Duygular</i>	227
<i>Doğa: Dasein'ın Yaşam Küresi</i>	236

SONUÇ	243
YERYÜZÜ VE DÜNYA ARASINDA WALL-E	

KAYNAKÇA	256
----------	-----

DİZİN	260
-------	-----

Doruktaki Şair (1496)

Shen Zhou

Sevgili kızım Simay'a...

GİRİŞ

VARLIĞA İLİŞKİN SORU

Bu metinde, varlıkla yüzleşen ve insana benzeyen ‘müstesna’ bir fail olarak Dasein’a ulaşan ışıklı ve sesli görüngüler içerisinde Heidegger metinlerine bir bakış denemesi bulunabilir. Böyle izlerin, varlık imkânlarının, görüngülerin veya duyumların ayırt edilmesi için öncelikle ‘varlığa ilişkin doğru bir soru’nun kurulmuş olması gereklidir. ‘Varlığın anlamı karanlıkta gizli’ olsa da onu hatırlamaya, açığa çıkarmaya, görmeye, duymaya veya düşünmeye olanak sağlayan ilk çaba bazı temel sorular oluşturmaktır. Cevapsız kalanın peşine bir kez daha düşmek için yalın bir fiil olarak ‘soru sormak’ gereklidir. Varlık hiçbir zaman dolaysız, kendi hâlinde açığa çıkmaz; doğru kurulmuş bir soruya cevaben bazı izler, belirtilerle belirir.

Heidegger için böyle bir arama, araştırma, soruşturma veya düşünme eylemine Dasein’ı taşıyan sorular içerisinde bazı ‘yönelimler’ taşır. Ancak arayanın aradığına ilişkin yönelimi veya muhtemel yorumuyla birleşmiş bu soru, araştırma nesnesine ilişkin saydamlığı bozmaz. Çünkü dil içerisinde dolayımlanan varlık, doğru kurulan sorularda zaten içerilir. Dasein, varlığa dair görüşünden veya görüşlerinden önce ona ilişkin bazı veçheleri açılması umulan ‘otantik’, ‘sahici’, ‘hakiki’ bir sorma yetisine sahip olmalıdır. Cevabı bir yerlerde saklı olması veya yaratılması beklenen bu soru, doğru kurulduğunda bizi varlığın ve onunla bağdaşık ‘doğruluğun ufku’ içerisine taşır.

Heidegger’in *Varlık ve Zaman*’da veya diğer metinlerinde böyle soruları oluşturmak konusundaki tereddütleri iyi bilinir. Varlık, yerinde sorular yardımıyla açıldığında,

Dasein'a seslendiğinde veya ona baktığında (nazar ettiğinde) bize sunduğu bir ön hazırlığın duyusuna ulaşırız. Varlığa ilişkin ortalama bir kavrayışla yola çıkmak, 'ipucunu' yorumlamak veya kavramsal tasarımlar kurmak görüngübilime/fenomenolojiye ait derin bir kuşkuyu ve özeni gerektirir. Bu sırada tümüyle tekinsiz, tehlikeli bir cevaba da açık olmalıdır. Varlık, kendisiyle arasında bir 'uçurum' bulunan varolanlar gibi sorgulanamaz. Ama yine de varlık ancak varoluş içinden kavranabilir. Varlığı zamansal ve tarihsel olarak idrak etmek, Dasein'ın zihninden neşet eden ışık olarak *lumen naturale* altında varlığı görmeye, işitmeye çaba göstermek bu analizin temelini oluşturur. Belirli duyum, duygulanma ve düşünme alışkanlıklarının ortamı olarak varoluş içerisinde yerleşik 'gelenekler' varlığa Dasein'ın hazır güzergâhlar içerisinde yaklaşmasını sağlar. Gelenek diğer yandan 'ilksel kaynaklara' erişimin önünü de kesebilir. 'Kökensel' anlamları unutmamıza yol açabilir. Bazı hazır soru ve cevapların yatkınlığı içinde varlığın anlamı sorusu, sayısız metafizik girişimlere rağmen unutulmuş, ihmal edilmiş olabilir.

Heidegger'e göre, varlık sorusunu belki de ilk kez zamanla bağdaşık olarak tanımlayan Kant bu çabasında pek başarılı olmaz. Ondaki görüngü (*phenomenon*) ve kendinde şey (*noumenon*) ayrımı gereği, temsil, sunum, belirti veya simgeler birer 'görünüş' olarak tarif edilir. Oysa Heidegger'in soruşturması veya görüngübilimi bir çeşit varlıkbilim gibi çalışır. Varlığın anlamı sorusuyla onun belirtileri ışık veya seslenişler bu iki görü alanında kesişir. Dasein'ın görü ve görüşleriyle varlığın ışığı arasında muhtemel bir mutabakat ortaya çıkar. Varlık ve Dasein her zaman bir arada bulunurlar. Onlar arasındaki dolayımı görüngüler üzerinden ulaşmak varlığın en kökten bireyleşmesidir. Bu nedenle varlığa yaklaşmak, onu yorumlamak arzusundaki Dasein bir çeşit kendilik veya ferdiyet kazanmalıdır.

Heidegger, varlığa ilişkin doğru soruların ilk kez Sokrates-öncesi düşünürler tarafından önerildiğini dile getirir. Ama

hiçbir soru muhtemel cevabı duyacak, duyduğu hakkında duygulanacak ve düşünecek bir öznenin yardımı olmadan kurulamaz. Özünde boş bir içeriğe sahip böyle sorulara Dasein gibi bir fail yardımıyla iyelik kazandırmak, içini doldurmak olanaklıdır. Fakat tarihsel bir varlık imkânı olarak Dasein, özenle kurulmuş bir sorunun anlamını soruşturmak için müstesna bir kendilik gibi inşa edilmelidir. Onun gibi bir failin zamanla olan ilgisini kavramak ve varlığı, dünyanın, varolanların buluşmasında veya varoluşunda ortaya çıkan görüngülerde aramak Heidegger'in görüngübiliminin (ya da 'Dasein analizi'nin) esasını oluşturur. Modern metafizikte olduğu gibi sadece mevcut olanın, 'el-altında-hazır' (*zuhanden*) şeylerin değil, olmayanın da aynı analize katılması gereklidir.

Heidegger, özellikle son dönem yapıtlarında varlığın yoklukla, olmayışla ilgisini daha fazla dillendirir. Bu yazılarında daha derinlikli biçimde ele aldığı poetik üretim, dil ve söylem, dünyada-oluşu güvenceye alır, varlığın açıklığında yer tutmamıza imkân sağlar. Diğer yandan yine bir dil eylemi olarak 'boş konuşma'nın, 'gevezelik'in (*das Gerede*) genelleşmesi, varlığa ilişkin sorunun da unutulmasına sebep olur. Gevezelik, 'hergünkülük' veya 'ortalama gündelikliğin' ifadesi olarak üzeri önceden açılmış, ifşa edilmiş varlığın yeniden dillendirilmesidir. Şeylerin anlaşılır, görülür, duyulur olduğu gündelik dünyada boş konuşma egemen ifade biçimi olur; bilimsel, sanatsal veya edebî nitelikte bazı eserler de bu kapsama girebilir. Sadece söz için değil, görme, duyma, okuma ve yazma fiilleri için de geçerli olabilen boş konuşmaların muhiti olarak gündelik hayatta varlığa ilişkin sorular oluşturma arzusu kaybolur; Dasein, başkalarıyla-dünyada-bulunuşunu, varlık-için-oluşunu unuttur. Varlığın anlamına ilişkin soruyu gündeminden çıkarır. Kendi düşüşünün yarattığı kısıtlı bir dünya görüşü içerisinde kalır. Böyle bir ortamda gerçekleşen analiz, Dasein'ın dünyaya düşmüş olmasının sonucu huzurunu bozmaktan başka bir işe yaramaz.

Varolanların varoluş üzerinden varlığa açılan kapıları, Heidegger'e göre modern zamanlardan başlayarak hızla kapanmaya başlar. Düşünürün özellikle *Varlık ve Zaman*'daki çabası, Dasein'in varlık nazarında ne durumda olduğunu soruşturmak ve onu böyle sahici kapılardan, pencerelerden birisinin yakınlarına kadar getirebilmektir. Hangi kapıların aralık bırakıldığı ya da sonsuza kadar kapatılıp kapatılmadığı sorusunu, hiç girişmediği ikinci kitabına bıraktığından tam olarak cevaplamaz. Ama son dönem eserlerinde böyle muhtemel pencere ve kapılar ardında başka kapıların, farklı yokluk biçimlerinin olduğunu bize duyurur. Üstelik böyle kapıların yakınlarında olsa da Dasein'in onları ayırt edebileceği şüphelidir. Çünkü doğru kurulmuş sorular, ruh hâlleri veya yönelimler içinden varlığa yaklaşmaz. Modern Dasein'in kapısız ve penceresiz varoluşu zaten böyle arayışlar önünde bir engeldir.

Dasein'in bazı zihinsel, duygusal veya ruhsal durumları; korkuları, kaygıları, anlama, yorumlama ve ifade yetileri varlık izlerine ulaşmak için gereklidir. Özellikle kaygı veya endişe (*Angst*) duyma melekesi, kendi düşüşüne ve düşkünlüğüne kulak vermesini kesintiye uğrattırırken bir yandan da onun dünyada bulunuşunu açığa çıkartır. Başkasıyla dünyada olmak, tekinsizlik duygusunu yok eder. Böyle bir varoluş içerisinde Dasein'in hayatı sahih ve hakiki olmaktan çıkar, aşına olmayan karşılaşmalardan uzaklaşır. Gündelik dünyada varlığa ilişkin soruyla doğrudan alakalı ruh hâlleri kaybolur. Oysa kaygısı, iyi ruh hâlleriyle bireylik kazanan Dasein; sahici (*authentisch*) ve sahici olmayan, dolayısıyla varlıkbilimsel nitelikte olanı ayırt etmek konusunda duyarlık kazanır.

Heidegger'in *Varlık ve Zaman* metniyle başlayan ve tutarlı şekilde aynı sorulara ve soruşturma yollarına sahip

yapıtı karmaşık olduğu ölçüde sade ve ayrıntıdan uzaktır.¹ Onun gibi kararlı (ve takıntılı) şekilde az sayıda soru peşine düşmüş olanlar arasında belki Emmanuel Levinas ve biraz da Merlau-Ponty örneklenebilir. Heidegger, gündelik dünyadan, varoluştan varlığa doğru gidip gelen bir soyutlamanın peşine düşer ve sonunda bu ikisini gerçek anlamda ilişkili kılan gündelik ‘yavanlığı’, ‘herkesin kanılarını’, ‘hergünkülüğü’ aşan az sayıda ses, bakış, duyum, ifade, eylem, varlık imkânı, görüngü veya ‘eksistensiye’ ayırt eder. Yapıtını doğrudan etkileyen Husserl görüngübiliminden farklı olarak Heidegger, dünyaya ve başkaları arasına analizini taşısa da onun da doğal, kültürel, gündelik görünüşleri askıya aldığını fark edebiliriz. Fakat gündelik dünyayı varlığın açıklığına taşıma eyleminde her zaman dünyasal ilgilerle işe başlar. Temelde görüngübilimden, yorumsama/hermeneutik geleneğinden etkilenen Dasein analizi, bu ilgilerin varoluşsal niteliğini sorgular ve varlığa ilişkin soruyu cevaplamaya yardımcı görüngüler, yorum parçaları ya da eksistensiyaller bulmaya çalışır. Husserl’in analizinde olduğu gibi, doğal ve gündelik dünyayı tümüyle paranteze alıp aşkın bir özne tasavvuruyla işe koyulmaz. Özne ya da fail, her zaman varlığa ilişkin soruyla bağdaşık bir biçimde ortaya çıkar ve kaybolur. Dasein insanla anlamdaş değildir. Hatta başka varolanlar da Dasein olmanın nüvelerini taşıyabilirler.

Fakat yine de Heidegger’in yapıtının güncel zamana, gündelik dünyanın belirlenimlerine, tarihsel kayıtlara veya hayat bilgisine ait çok az unsur barındırdığını fark ederiz. Örneğin devletlerden, ülkelerden söz etmez; Antik Yunan, Ortaçağ, Modernlik gibi genel tarih parçalarından başka dönemleri nadiren cümle içinde kullanır. Sınırlı sayıda dü-

¹ Bu metinde, Martin Heidegger’in *Varlık ve Zaman* yapıtına yönelik göndermelerde, iki farklı İngilizce tercümesi (Macquarrie & Robinson [2001] ve Stambaugh [1996]) yanında başarılı Türkçe tercümesine (Kaan H. Ökten [2008]) başvurulmuştur. Kendi ekleme ve çıkarmalarımızla birlikte, Heidegger’e özel kavramların Türkçe çeviriyle uyumlu olmasına özen gösterdik.

şünür, edebiyatçı veya sanatçıyla ilgilenir; onların da belirli metinleri, resimleri, sözleriyle. Kendi yapıtı da çevresi tenhalaşmış bir varlığın geri çekilişine öykünür sanki. Dünyasal olanla varlığın muhiti arasında bağlar, ulaklar, aracılar, köprüler, geçişler öylesine azalır ki, Dasein'ı kendi temellerine yerleştirecek çok az dayanak geriye kalır.

Heidegger, metinde 'Kehre-öncesi' veya ilk dönem yapıtı gibi nitelediğimiz *Varlık ve Zaman*'da böyle bir arayışla yola çıkıp gündelik olandan varlığa doğru soyutlamaların olanakları üzerine düşünür. Aynı eserle başlayan temel güzergâhı sonraki çalışmalarında da korumaya çalışır. Son dönem eserlerinde yan yollardan, patikalardan yürümeyi öğütse de Dasein analiziyle başlayan varlık soruşturması, zamanımızda düşünüre ömrünü vakfetmiş çokça yorumcusuyla beraber geniş bir otoyola dönüşür. Özellikle yakın zamanlı insan-sonrası tasavvurlar içerisinde bazı fikirleri birer kehanet gibi değer görür.

Metin içerisinde Heidegger'in yapıtını Kehre-öncesi ve sonrası gibi ikiye bölmeye dönük bir alışkanlığa meyletmiş olsak da düşünürün önceki ya da sonraki yapıtlarını ayırmadan temel kavramlarını beraberce kullanmak da mümkündür. Kehre (dönüş) gibi bir değişimin izleri eserlerinde âşikar olsa da bu ayrım keskin şekilde ortaya çıkmaz. Böyle bir değişimi onun yaşamöyküsü ile ilişkilendirmek daha da zordur. Heidegger'in yapıtını eleştirel açı ve mesafeyi biraz kenarda tutarak değerlendirmeye çalıştığımız bu metinde, düşünürün yaşam öyküsüne dair notlar düşmeden yapıtına odaklanmaya çalıştık. Kuşkusuz eleştirilecek çokça fikir ortaya koyar. Theodor Adorno'nun *Negatif Diyalektik* ve *Sahicilik Jargonu* gibi metinlerinde derin bir eleştirisini yaptığı gibi uzlaşması zor bazı kavramlar üretir. Fakat eğer onun dile getirdiği gibi düşünce varlığa koşut, onunla eş biçimliyse Heidegger'in başından geçenleri aklından geçenlerle ilişkilendirmek, varlıkla varoluşu karıştırmak gibi temel bir hata içine düşmeye benzer. Kehre'yi, onun kısa rektörlük

döneminin öncesi ve sonrası arasında bir duvar gibi görmemek gereklidir. Heidegger önemli bir düşünürse kendi yaşamöyküsünü eserlerinden, yapıtını yaşadığı yerden, zamandan veya özgeçmişinden mümkün olduğunca ayrı tuttuğunu umut edebiliriz.

Eğer böyle bir Kehre'ye dair belirtiler varsa onun öncesi ve sonrası arasındaki bazı farkları görmek mümkündür. Kehre-sonrasında Heidegger'in öncelikle dünyasal olandan varlığa doğru yol alma çabası kesintiye uğrar. Bu geçişin zorluğunu fark eder sanki ve düşüncesine atfedilen yön değişimiyle birlikte, mevcut dünyada varolanların el verdiği kadarıyla Dasein analizine girer. Varlığın kayıp ufkunu ve nihai bir aydınlanmayı belirleme, *lumen naturale*den *Lichtung*a ulaşma hevesini biraz yitirmiş görünür. Düşünme ve poetik üretim, dünyasal varlıkla bağdaşık kılmaya dönük olanaklar olmayı sürdürse de son dönem yapıtlarında Heidegger daha parçalı ve bütüne varma hevesinden uzak işler ortaya koyar. *Varlık ve Zaman*'daki, görece daha iyimser, gündelik, dünyasal ve başkalarıyla paylaşılan dünyada temellenen görüngülerin, varlığa ilişkin sorular ve soruşturmalar yardımıyla bir gün gelip de varlığın kendisini açacağına dair beklentisi son yapıtlarında kaybolmuş görünür. Belki de bu yüzden *Varlık ve Zaman*'ın ikinci bölümü, Dasein analizinin devamı olması beklenen 'temel ontoloji' kısmını kaleme almaz. Bu geçiş ulaşılmaz bir ufuk gibi görünmüş olmalı ki eseri yarım bırakır ve sonradan çoğu zaman ders notları şeklinde, fragmanlar hâlinde çalışmalar ortaya koyar. Onun için varlığın ufku geri çekildikçe yapıtlar da daha parçalı görünüm alır.

Heidegger, her ne kadar Dasein analizinden temel ontolojik safhaya geçmeyi umut etse de esasen varlığın açığa çıkma tecrübesinin kapsamının Dasein'a görünen kadarı olduğuna zamanla ikna olur. Dasein'ın kendisine dönük 'şeffaflıkta' varlığın ışınmasını yakalaması beklentisinin bile yeterince cüretkâr olduğunu son dönem eserlerinde ortaya

koyar. Dasein'ın dünyada ve başkalarıyla beraberken yaşam verdiği, tanık olduğu görüngüler, eksistensiyaller varlığın mümkün aralanma olanaklarını da işaret eder. Dolayısıyla varlık öğretisi olarak temel ontoloji görüngübilimin sınırlarını, Dasein'a görünen ve kendisini işitilir kılan görüngülerin ufkunu fazla terk edemez. Heidegger, böyle bir faili aradan çıkarıp varolanların varlığını serimlemeye yönelik daha ontolojik bir safhaya geçemez. Belki de varlık ve varoluş (veya varlık ve varolanlar) arasındaki uçurumun o kadar da büyük olmadığı fikri zamanla düşünürde belirginlik kazanır. Bu sebeple hakikatin arasında kurulduğu bu iki yamacın sürekli birbirine temas ettiğini daha çok dillendirmeye başlar.

Heidegger, Kehre-öncesi veya sonrasında, varlığın açığa çıkma biçimlerini veya varlık izlerini farklı şekillerde tanımlar. Böyle bir düşünsel tecrübeye gönderme yapan görüngü, *logos*, *phusis* ya da *aletheia* gibi kavramlar kullanır. Ama bu farklı isimlendirmeler altında kesin olan varlığın 'keyfi' şekilde, tesadüfen veya öznel deneyime cevaben açığa çıkmadığıdır. Bu durum, varlık gibi belirenin bir tür zorunlulukla edimleştiği anlamına da gelmez. Ama yine de varlığın, Dasein'ın ve varoluşun 'yapı'sından söz edilebilir. Böyle bir yapı, özellikle *Varlık ve Zaman*'da varolanların açığa çıkma biçimlerinin veya varlığın belli şekillerde görünür ve işitilir olmasının ön koşuludur. Bu belirlilik Dasein'ın kendisine, dünyaya ve başkalarına dönük 'ihtimamı' olarak temellenir. Böyle bir yapı, 'gündeliklik' tecrübesi içerisinde yer ve zaman kazanır. Dünyada ve başkaları arasında var olan Dasein'ın 'ortalama' edimleriyle belirlenir. Varlığın kendisini bir çeşit olay gibi açtığı aynı yapı, güncel olgusallığın sınırları içerisinde deneyimlenebilir. Varlığın varolanlar için mümkün kıldığı erişim ufkı, böyle bir dünyanın ötesinde ya da berisinde yer almaz. Varoluş yapısı; görüngü, görünüş, zevahir, benzerlik, temsil, sunum, belirti, beliriş, simge, işaret gibi varlığın görünme biçimlerindeki sahilik ölçüsünü belirlemek üzere işlev görür. Açığa çıkanın sahil

bir görüngü olup olmadığına dair dilbilgisi de aynı yapıya içkindir; varlığın ışığı ve sesinin, nazarının, anlamının, yorumunun böylesi açığa çıkma biçimlerine isabet edip etmediğine dönük bir ölçü sunan bu yapı, görünüşlerin keyfî, raslantısal olup olmadıklarına dair bir rehber görevi de görür. Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da Dasein analizi olarak tanımladığı ve zamanla temel varlıkbilime evrileceğini umduğu girişim de benzer ölçüleri belirlemek ve güvenceye almak amacına sahiptir. Böyle bir yapı, varolanlarla varlığın temas ettiği görüngüleri ön belirler. Bu durumda varlıkbilim görüngübilimle bağdaşıklığını yitirmez. Varlıkla uyumlu ve koşut olduğundan sahici de olan görüngüleri arayıp bulmak için Dasein'in gündelik yaşamına yönelik yorumbilgisel yaklaşımlar geliştirmek gerekir. Dünyada saklı hâlde duran ya da henüz keşfedilmemiş görüngüler bu sayede ayırt edilebilir. *Varlık ve Zaman*'da Heidegger'in yaptığı da 'mevcut-seyler'den, 'herkes dünyası'ndaki nesnelerden başlayarak sahici görüngülerin arayışına girişmektir.

Modernlik gibi varolanlarla varlığın arasının hiç olmadığı kadar açık olduğu, dolayısıyla 'ontolojik fark'ın hüküm sürdüğü, 'tehlikelerle dolu' bir zamanda böyle bir analize yönelmek öncesine göre daha zorlu soruşturmaları gerektirir. Bu amaçla Heidegger, 'varolanların metafiziği'nin başladığı döneme, düşüncenin alacakaranlığına, Antik Yunan'a ve özellikle Sokrates-öncesi düşünürlere döner. Antik zamanların sonunu işaret eden böyle bir metafizik, varlığın ışığı, sesi, duyumu, fikri ya da görüşü yerine kendi sözlüğünü ikame eder. Heidegger'in soruşturmasındaki temel amaç öncelikle bu kökensel duyumları, sesi, ışığı yeniden duymanın koşullarını, müstesna bir varolan (Dasein) ve soruşturma (görüngübilim) yardımıyla ortaya çıkarmaktır. Sonrasında da böyle izlerin, belirtilerin sahihliğini temel varlıkbilim içerisinde değerlendirmektir. Dasein'in hem dile getireni hem de dinleyeni olduğu aynı seslere kulak veren görüngübilimci, varlık ve Dasein arasındaki etkileşimin sahicilik ölçüsünü

belirlemeye çalışır. Ama öncelikle dünyasal konuşmaların uğultusu, gürültüsü, perdesi altında, varlıktan neşet eden muhtemel sesleri, izleri, belirtileri temalaştırmak gereklidir.

Varlık ve Zaman'da Heidegger, Dasein'ı sapa yerlerden geri çağırmaya yönelik bir görüngübilimin, yorumbilgisel analizin peşine düşse de özellikle son dönem yapıtlarında yöntemli düşünümü biraz terk eder. Dasein, geri dönüşsüz şekilde kaybolmuş gibi, daha mütevazı anlatılar ortaya koyar. Heidegger, *Varlık ve Zaman*'daki girift ve dikey anlatıdan uzaklaşarak daha tematik, yatay, zayıf ilintilerle birbirine bağlanmış parçalı metinler yazar. Kendi yerel aydınlığında kapalı kaldığından varlığın ışıklı bakışı ve sesini duyma imkânından her geçen zaman biraz daha uzaklaşan, sapa yollardan geri dönmesi güç, unutkan bir Dasein portresi ortaya koyar. Poetik düşünce ve sanat işleri varlığın çağrısına kulak vermeye, onun nazarına açık olmaya dönük son imkânlardır belki de. Varlıktan uzak olsa da kaygılı ve kararlı Dasein'a görüngülerin belirtiler sunduğu sahici seslenişler 'isabet eder'. 'Varlığın olayları'nı biraz daha edilgin biçimde temaşa ve tefekkür etmeye sabırlı bir failin etkin eylemleri önemini yitirir. Dasein; duyduklarını, uygulandıklarını, düşündüklerini yorumlama kararından her geçen zaman biraz daha uzaklaşır. Edilgin fiiller içindeyken özenle kurulmuş sorularına ve ihtimamına cevaben varlık da görüngüler şeklinde cevaplar vermeye başlar. Bu türden görüngüleri ayırt ederken Heidegger'in 'başkası' dediğinde neyi tarif ettiğini anlamak önemlidir. Dasein, ayrıca içine tam olarak alamadığı nesneler ve nesne ilişkileriyle dolu bir dünyada ve başkalarıyla yaşam sürerken varlığın tecrübesine olanak sağlayan bazı ruh hâllerine kapılır. Böyle ruh ve duygu hâlleri içindeyken varlıktan gelen vicdanın sesini işitmeye açık olur. Bu sırada Dasein'ın kendi ışığıyla, *lumen naturalesi*yle, varlığa ait aydınlığın, *Lichtungun* karşılaştığı, bir bakıma gözle nazarın yüzleştiği ara yerde ne olduğunu anlamaya çalışmak önem kazanır.

Heidegger'in bazı temel kavramları üzerine bir sözlük denemesi gibi de okunabilecek aşğıdaki metnin alt başlıklarını bazı görüngüler, varoluştaki ışılan, çınlayan varlık belirtileri, izleri gibi anlamak olanaklıdır. Heidegger'in yapıtında tutarlı şekilde tekrarlanan izlekleri ve hareket hâlindeki kavramları, düşünceleri ortaya çıkarmaya çalışırken onun da yaptığı gibi büyük soruların, faillerin ve cevapların peşine düşmemelidir. Düşünürün son metinlerinde soruların artıp cevapların azaldığı fark edilebilir. Yorumlamanın, kararlı eylemin, iradeli düşünümün yerini varlığın olayları, şiirli düşünce ve temaşa fiilleri almaya başlar. Yapıtını hayat boyu tashih eden Heidegger, çalışmalarının 'boşluklarla dolu' olduğunu söyleyecek kadar ileri gidebilir. Hem geri çekilen hem de kendisini zaman ve uzamda erteleyen bir varlık anlayışının yan etkileri olarak cevaplara kavuşmayan soruların sebep olduğu bir karamsarlık içinden konuşur. Fakat aceleyle gelmiş soruların peşin cevapları peşine düşmez. Doğru kurulmuş soruların sakladığı cevaplara güvenir. Dasein'ın kaygısı son yapıtlarına doğru artıp kararlılığı azalsa da çok temel soruların ve güvenilir cevapların arayışı değişmez.

I DASEIN'IN RUH HÂLLERİ

Dasein: Müstesna bir Varolan

Heidegger 1966 tarihli bir söyleşide, 'sadece birkaç kişinin' varlığa ilişkin soruyla gerçek anlamda yüzleşebileceğini, 'gerçekten düşünmeyi' çok az kişinin başarabileceğini dile getirir. Nietzsche'nin üstinsanını da böyle bir fail gibi işaret eder. Dasein analizi nihai olarak Zerdüşt gibi tam bir 'ıssızlıkta' kalmakla mümkündür. Heidegger'in özellikle son dönem yapıtlarında Dasein'in daha çok benzemeye başladığı Zerdüşt, yaşadığı yalnızlıkla gayrisahih katmanları üzerinden atar ve dünyadan yeryüzüne iner; karanlık, niteliksiz varoluşun karanlığı ile yüzleşir. Tekinsiz karanlıkta yokluk, varlığın diğer yüzü gibi belirir. Ancak bu karanlık aynı zamanda 'görüşün ön koşuludur'; karanlık aydınlığı temellendirir (1998: 34). Işıktan yoksun ve başkalarından uzak böyle bir uzam, tekinsiz görünse de varlığın evi olduğundan özünde tekin, tanıdık yerdir (2008: 34).

Dasein; varlıkla ve yine onunla temellenen görüşü, görüşleri, duyuş ve düşünüş olanakları sayesinde yeni varoluş imkânları kazanır. Fakat varlığı unuttukça yetilerini daha fazla geliştiremediğinden mevcut olanaklarıyla devinmeye devam eder. Bu durumda yeryüzünde yeni açıklıklar yarata-masa da dünya üzerine daha fazla yerleşir, başkalarıyla olan iletişimini sıklaştırır. Varlıkla tekrar yüzleştğinde bu olanakların yarattığı huzuru, rahatlığı feda eder, tekinsiz, en-

dişe verici olana yeniden yaklaşır. Varlıkla arasındaki farkı, uçurumu görmesi Dasein'in sahici varoluşu için zorunludur.

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da varlığın anlamını 'okumak' için elverişli, 'müstesna varolan' Dasein'i varlığa ilişkin sorunun doğru öznesi (veya nesnesi) yapmaya odaklanır. Dasein analiziyle varlığı betimleme girişimi 'hikâye anlatmamak' için zorunludur (2008: 5). Bu sayede herhangi bir varolanı bir diğerine göndermelerle anlama girişiminden uzaklaşırız. Fakat Dasein'in varlığı açıklıkla temalaştırmasına olanak sağlayan doğru şekilde kurulmuş bir soru gereklidir. Bu soru öncelikle 'varoluşa' değil, varolana ilişkin bir 'erişim minvali' hazırlar (2008: 6). Varlık, sözgelimi Sartre ya da Levinas'ın düşündüğü gibi Dasein'in dışında erişmesi beklenen bir başkalık değildir. Bilakis ona tarih ve coğrafyada yer ve zaman kazandıran varlıktır. Dasein unutsa da, görmezden gelse de kendi varoluşu da varlığın belirli bir bağlamda açığa çıkma yollarından, tecelli etme kiplerinden birisidir. Dasein'i ayrıcalıklı kılan sa yer ve zaman işaretlerine sahip böyle bilgileri, görüngüleri kendi dünyasında saklı tutmasıdır. Böyle bir uzam ve zamanın hatırasına sahip olduğunda sahih düşüncelerle donanır. Varlık; sahici ruh hâlleri, eylemler, düşünceler, sorgulamalar ve çalışma dolayımıyla yeniden keşfedilir/yaratılır. Zamana ve mekâna karıştıkça varlık varoluşa gelir, bulunuşunu genişletir. Bu anlamda varlık Dasein'a tümüyle içkin ya da aşkın değildir.

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'ı yazdığı dönemlerde amaçladığı görüngübilimsel analizde Dasein'in ruh hâllerini ve yorumbilgisel soruşturmasıyla da varlığı temalaştırır. Ona göre varlık ve Dasein karşılaşınca bazı varlık izleri olarak görüngüler açığa çıkar. Dasein analizi vasıtasıyla varlıkla ilgili doğru sorular sorabilecek bir kendiliğin sınırlarını çizmeyi amaçlar. Dasein, varlığı soruşturabilecek yetilere sahip olsa da özel görme ve duyma olanaklarıyla donanmış değildir. Heidegger, Dasein derken insan biçimli bir varlığı be-

timlemez. Fakat yine de ‘varlığın ışıması’na en fazla maruz kalan/mazhar olan canlı, insana benzer. Varlık ona önceden mevcut bir içerik veya biçimle açılmaz. Dasein tarafından duyulup, görülüp yorumlandıkça yaratılır, değişir; yeni bir zaman ve yer edinir. Varlık ve Dasein, böyle bir açıklıkta birbirlerini ‘seçerler’ (2001: 26). Varoluş kazanma fiiline yer açan Dasein, varlığa ilişkin soruya dönük cevapların alınabileceği en ‘uygun’ kendiliktir. Varlık hakkında en yerinde soruları ve cevapları oluşturabilendir. Kendi varoluşu kendisine belli hâller içerisinde açıldıkça ‘şeffaflık’ kazanan Dasein, varlığa ilişkin temel soruların doğrulukla oluşturulması için sahih bir yaşam içerisinde konumlanma olasılığına sahiptir. Ama modern Dasein bu ayrıcalığı kazanmak için fazladan bir çaba ve kararlılık göstermelidir. Örneğin Yunan Dasein’in varlığın açıklığında ‘eğleşmesi’ için onun kadar çaba göstermesi gerekmez (2001: 48).

Dasein, Descartes veya Kant’ın özne tasavvurlarında olduğu gibi zihninde mevcut olanları öylece dışarıya ve başkalarına yansıtmaz. Dışarı bakarak, oradakini yakınına taşıyarak, başkaları arasına karışarak benlik kazanır. Yanına gidemediği ya da yakınına çekemediğini de işaretler, imgeler veya simgeler yardımıyla işaretler; *logos* dolayısıyla bir başka mevcudiyet alanı oluşturur ve ‘keşfedilmiş bir muhit’ yaratır kendisine (2008: 113). Dasein, varlıkla münasebetini yitirmediginde sürekli yenilenen duyum ve ifade yetileri sayesinde şekilsiz, kullanışsız mevcudiyet içerisinde tanımlı bir zaman ve mekân edinir. Sahip olduklarıyla kendisine ‘şu ya da bu dünyayı’ yaratır veya ‘keşfeder’ (2008: 115). Keşfettiği dünyasında mekânsal ve zamansal yönelimler; sağ sol, uzak yakın, önce sonra gibi işaretler yardımıyla yerleşmeye uygun açıklıklar yaratır. İçine yerleşmesi için önce dünyayı aydınlatmalı; açıklıkları, ışıklı yerleri soyutlayarak sınırlarını çizmelidir. Sonrasında el-altında-hazır araçlarıyla böyle bir açıklığı kendi gereksinimlerine göre düzenler. Birbiri içine girmiş, kapalı ve karanlık yeryüzü parçasını ‘temizler’,

orada bazı varlık imkânlarının serbest kaldığına tanık olur (2008: 115). Yakınına çekip uzağa ittikleriyle temizleyip boşalttığı mekânı, dünyasal ve mekânsal kılar. Kendine yer açıp serbest bıraktığı bir bütünlük içerisinde yeni yetiler, araçlar veya tasarımlar yaratır/keşfeder. Dünya artık onun edim alanıdır. Dünyayla ve mevcut şeylerle, el-altında-hazır varolanlarla ilgilenerek veya başkalarına itina göstererek 'öz duruşunu', 'benliğini' kazanır. (2008: 321). İlgi, itina veya ihtimam gibi edimler bu benliğin kenarlarını yeniden çizer ve siler.

Heidegger, böyle bir kavrayış içinden Baer ve Uexküll'ün 'çevre' veya *Umwelt* kavramlarını tashih ederek bir tür muhit, *habitus* tasvirine doğru yol alır. Doğal hâlde verili olmaktan çok, çekip çevrilen, inşa edilen bir mekân ve zamanın yapısını anlatmaya çalışır. Dasein, doğal bir çevreye ve orada mevcut imkânlar içerisine yerleşmez; 'ilgilenici bakışıyla' şu ve bu varolanı, şurayı ve burayı veya diğer yer zarflarını kendi yaşam alanına ekler ya da çıkarır. Mekânlar ve zamanlar, dünya içerisinde bazı varoluş olanaklarının birbirine eklemlenmesi sonucunda yapılır. Bu saçaklanma, öbekleşme veya kümelenmeler sırasında Dasein'in varlık imkânları genişledikçe ya da daraldıkça yaşam küresi de yeni şekiller, içerikler kazanır. Özne ve mekân dünya içerisinde kalmaya devam eder ama çoğu zaman bunu unuttur. Özünde 'dünyasal' bir muhitin sakini olan Dasein, mekânın içerisinden dünyayı temaşa etmez. Mekân kurma, muhit inşa etme fiilleri de onun için birer varlık imkânı veya eksistensiyeldir (2008: 116, 117).

Dasein'in varlığa erişme olanağıyla onu açığa çıkarma arzusu bağdaşık sayılabilir. Yani aranan şeyle arama edimi arasında karşılıklı bir nedensellik bulunur. Böyle bir önermede vazeden hakikat, cümlelerin nesnesi ve yüklemi tarafından beraberce yaratılır. Dasein, Wittgenstein'in iddia ettiği gibi genellikle cevaplayabileceği sorular sorabilir, kendi açık ya da saklı olanakları dâhilinde kalanı bulabilir. Varlıksa

Dasein'ın sorabileceği kadarını cevaplar, keşfedebileceklerini yaratır. Onu olağanüstü yetkin, mucizevi bir doğayla donatmaz. Varlık karşısında imkânları zorlamak çoğu zaman trajedilere konu durumlara neden olur. Varlığın kenar ve köşelerini çizdiği bir açıklığın, dolayısıyla yazgının ötesine geçme çabası trajik bir kefarete neden olur; eski Yunan trajedilerinde olduğu gibi. Oedipus sözgelimi, türlü felaketler sonunda kör olur; Antigone ölür. Varlıkla Dasein'ın arasını bulan bir dolayımın, üçüncünün, Tanrı'nın veya Euripides tragedyalarındaki gibi *deux ex machinanın* olmadığı koşullarda tragedya kahramanı varlığın ışığına fazlaca maruz kalır; soruları ve cevaplar arasında nispetsiz bir oran belirir. Varlıkla Dasein arasında onun neyi isteyip nereye kadar yol alabileceğini bildiren bir ölçü kalmaz.

Heidegger doğrudan dile getirmese de, tragedyalarda kefaretin son bulduğu dönemlerle varlığın geri çekildiği zamanlar çakışır sanki. Varlıkla ilişkisini dolayımlayan muktedir bir varolan, Tanrı ve nihayet modernlikle beraber güç istenci araya girince Dasein varlıkla üçüncüler nezaretinde yüzleşmeye başlar. Hobbes'in *Leviathan* olarak tarif ettiği hükümler yapı gibi Dasein da kendi güvenliği karşılığında böyle ara varlıklara 'biat eder'. Varlıkla arasına yerleşen üçüncülerin gölgesinde yaşayanlar, sahici bir yaşamı güvenli bir hayata tercih ederler. Kefaret ödememek, muhtemel endişelerden kurtulmak, ruh hâllerini düzeltmek için bu dolayımlara rıza gösterirler. Gayrisahih bir yaşamı varlığın şiddetine yeğlerler. Böylece ortanca faillerin yerleştirdiği yerel bir ışığın hükmü başlar. Dünyayı Tanrı, akıl veya güç istenci aydınlatmaya başlar. Heidegger'in 'ontoteoloji' olarak isim verdiği yapı da böyle bir dolayımın yarattığı metafiziğin diğer adı olabilir.

Dasein, varlıktan değil de herhangi bir metafizikten, güç istencinden veya ontoteolojiden ilham aldığı anda, belli bir varoluş tefsiri içerisine yerleşir ve bu yorum dışına çıkamı du yulamaz, ifade edilemez, tasarlanamaz sayar. Varoluş, varlık izlerinin bir öngörü, 'ön sahiplik' veya tasarım gibi kaydedil-

diği varlığa erişim olanaklarının, minvallerinin açık tutulduğu ya da inkâr edildiği bir yapıya sahiptir. Yine de varlığın nazarı altına taşınmak, varoluştaki açık izlerin katedilmesi veya tekrarıyla olanaklıdır. Fakat bazı varoluş yapılarından varlığın tecrübesine açılmak daha kolaydır. Dasein 'iyi ruh hâlleri' içerisindeyken varlığın kendisine sunduklarına daha rahat vakıf olur. Bu erişime fırsat veren düşünce, duyum ve ifade kipleri varoluş içerisinde çok derinlerde saklanmaz.

Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da ruh hâlleri, görüngüler, eksistensiyaller, varlık olanakları olarak sınıflandırıldığı kavram ve olgular, Dasein'in dünyada bulunuşuna ait kökensel tecrübesiyle ilgili analizin bileşenleridir. Bu soruşturmada varlığın kendisi nihai bir hedef değildir. Dasein'in varlıkla yüzleşme çabasında açılan labirentin parçası kimi yollar daha sahicidir. Labirent, varlığa ilişkin soru ile örülmüştür. Çıkış yoluysa bazı sahici görüngülerin tecrübesidir. Dasein yol alışındaki kaçınılmaz tekrarlarla inşa ettiği varlık sorusuyla, arayışıyla nesnesini keşfederken bir yandan da yaratır. Labirentin çıkışını araması Dasein'in varlık meselesinin hem nedeni hem de nesnesidir. Onun dünyayla ve başkalarıyla irtibatı modern öznenin nesnelerle ilişkisiyle karşılaştırılamaz. Çevresiyle bazen öznesi, kimi zaman da nesnesi gibi davrandığı bir etkileşimi vardır (65); dünyayla ve başkalarıyla bir çeşit alışveriş, *commercium* içerisine girer. Böyle nesneleri yaratan biraz da onların arayışıyla yola çıkmış olmasıdır. Nesne ve arayış yüklemi karşılıklı olarak birbirlerini yaratır. Varlık, bir bakıma Dasein onu aradığı için 'vardır'. "Varlık mı Dasein'i yarattı, Dasein mi varlığı?" gibi teosofik bir sorunun karşıt görünen cevapları birbirini bütünler. Varlığı öze getiren, böyle bir arayışta mevcut irade, kararlılık ve arzudur. Bu arayış içinden yol alma edimi, varlığa ilişkin bir 'ön taslak' sunar.

Dasein; kendi yeri, zamanı ve tarihiyle çizilmiş öngörüsü ve ön tasarımlarıyla yola düşer ve ulaştığının varlık olup olmadığına dair sağlamayı, bu yolu izleme kararlılığı

ve onu yeniden çizebilme becerisiyle yapar. Varlık; görülen, ön taslağına uygun olarak temaşa edilen, kendini gösteren, yeniden yaratılan, farklı şekillerde anlatılan, işitilen resimlenebilen bir kendiliktir. Yolculuğu, soruşturması sırasında kendi varlık anlayışını keşfeden Dasein; öngörüsü, ön tasarımlarıyla yola koyulur. Bu yolculuğu sahici kılan, kişisel gelişimin bir mecrası olmaktan uzaklaştıran, Dasein'in arayışına cevaben varlığın ışığı ve sesiyle taşınan bir 'yankı'dır. Varlığın celbi, çağrısıyla onun arayışı arasında bir koşutluk, 'yorumbilgisel çevrim' ortaya çıkar.

Böyle koşullar, ontolojik nitelikte ilksel bir karşılaşmanın yakın ve yakında olduğunu haber verir. Bu karşılaşma Dasein'in varlığa dönük 'ihtimamı' olmadan gerçekleşemez (2001: 275). Varlık ve Dasein birbirlerine bakar, diğerini gözetirler. Bu karşılaşmanın veriminin 'kısır bir döngü' olmasını, Dasein'in sadece aradığını, istediğini bulmasını engelleyen de aynı bakışmadır. Yorumbilgisel çevrimin üretimine açık bir yolculukta Dasein, varlık kendisine baktıkça sahici bir şekilde görmeyi öğrenir. Bu sayede ışığına, *lumen naturalesine Lichtung* aydınlığı eklenir. Bu ışıkla açığa çıkan, varlığın nazarının Dasein'in görüşüne ve görüsüne kaynak olduğu *aletheia* tecrübesidir. Dasein, kendisine bakarak aydınlatanın, görünür olanın kadim öğretisini tekrarlayarak, yankılayarak kendine özgü biçimlerde telaffuz eder. Böylece yeni varlık imkânlarıyla donanır.

*Ruh Hâli:**
Başkasının Kaygılı Duyumu

Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'daki analizini takip edersek bazı ruh hâlleri veya duygulanımların varlıkla ilişkili, diğer bazılarının da varolanlara yönelik ilginin sonucu duygular

* *Stimmung*.

olduğunu ayırt edebiliriz. Dasein'ın olumlu ruh hâllerine girmesinin nedeni varlığa yönelik ihtimamıdır. Böyle hâller, dünyamız ve başkalarıyla ortak varoluşumuzdan kaynaklansa da varlıkla aşına olmadığımız bir temasın sonuçlarıdır. İyi ya da kötü bir hâletiruhiye içerisinde olmak Dasein'a varlık imkânlarını görünür kılar (veya gizler). Olumlu ruh hâlleri onu mevcut hayat bilgisi dışına çıkmaya çağırır. Hazır düşünüş ve tefsirlerin ötesini, dünya üzerinde yeni bir yerleşim imkânını işaretlerken yeryüzünde açılmamış, ışık tutulmamış bir boşluk duyusu da yaratır. Dasein'ın kökensel olarak ikamet ettiği böyle bir açıklığa yeniden yerleşmesi iyi ruh hâlleriyle başlayan bir dram gibi okunabilir.

Sahici ruh hâlleri içinden dünyayla ve başkalarıyla ilgilenen, itina ve ihtimam gösteren, 'onlara bakan' Dasein'ın anlamasına, görmesine aynı müspet hâli yansır. Bu sırada 'sahih anlam' vücuda gelir; varlığın anlamı sorusuna cevaben bir yorum ortaya çıkar. Belli yönelimlerin, ilgilerin sonucu 'bir-şey-için-bakış' yardımıyla keşfedilmiş, anlaşılmış varlık izleri tefsir edilir (2008: 157). Aynı yorum dünyada ve başkalarıyla bir arada bulunuş, 'münasebet' için de zorunludur. Dasein, biraz da böyle yorumlar sayesinde dünyada yer ve zaman tutar. Belli bir yönelimle, ilgiyle temellenen bir-şey-için-bakış kendi anlamını, tefsirini de yanında getirir. Bu yüzden her varlık yorumu, dolayısıyla sahii anlama, 'öngörmeyi' varsayar.

Dasein, ruh hâlleri vasıtasıyla kendisindeki başkalığı duyar; korkar, endişelenir, meraklanır. Bu hâllere kapıldığında varoluşunu varlığa ait bir açıklıkta, 'orada' bir yerlerde bulabilir. Gündelik eylemlerle arasına mesafe koymasına neden olan bu aralanma veya açıklık, Dasein için sahii bir konuma yerleşme olanağı sağlar (2008: 173). Böyle zamanlarda gündelik yaşamına devam edemeyeceği bir aralıkta askıda durur. Bazı ruh hâlleri bizi yerimizden edebileceği gibi tekrar dünyaya dönmemizi de sağlayabilir. 'Kötü ruh hâlleri' Dasein'ın kendisine 'körleşmesine' neden olurken iyi olanlar

onu gündelik dünyada varlığın duyumuna açık kılar. Örneğin endişe duymak iyiymen, korku kötüdür. Heidegger'in böyle ruh hâllerinden saydığı 'anlama' yüklemi de 'yorumlamaya' göre daha olumsuz niteliktedir. Zihinsel ve ruhsal yetiler de ruh hâlleri içinde sınıflandırılır. Örneğin akılcı davranışı engelleyen korku kadar soğukkanlı akıl yürütme de bir ruh hâlidir. Herhangi bir ruh hâli, dünyayla ve başkalarıyla karşılaşan Dasein'in kendi olanakları ve 'ötesi'nin duyumuna açık ya da kapalı olmasına neden olur (2008: 315). Kendime, dünyaya, başkalarına veya varlığa dönük ihtimam veya ilginin açılımları olarak ruh hâlleri, başka Daseinlerle, dünyayla ve varlıkla aramızda cereyan eder. Çeşitli etkilere karşılık vermeye çağıran ruh hâlleri, bir duyguya olduğu kadar, duyusal veya düşünsel tecrübelere de tercüme edilebilir.

Ruh hâlleri, Dasein'in dünyadaki şeyler ve başkalarıyla çevrelenmiş hayatında ortaya çıkan duyum ve ifade olanakları sayılabilir. Duydukları, gördükleri, anladıklarıyla hem yoldan çıkar, 'ayarı' (*Gestimmtsein*, *attunement*) bozulur hem de yeniden ayarlanır. Ruh hâlleri, dünyanın ve başkalarının çağrısı arasında kalan Dasein'in ifade araçlarıdır. Örneğin endişesi evinden uzakta, tekinsiz bir bağlamda bulunduğu duyusunu yaratır; dünyadan ve başkalarından kaynaklanan bir tekinsizlik hisseder (2001: 333). Böyle bir endişenin kaynağı, dünya üzerinde mevcut bir nesne değildir. Kaygısı bir nesne veya nedenden ziyade belirti olarak farklı bir kaynağa işaret eder. Ruh hâlinin göstereni olduğu ve henüz görüngüsü olmayan bir varlık, dünya ve başkaları nazarında 'çiplaklık' hissine neden olur.

Kendiliğinden ve irade dışı yollardan açığa çıkan ruh hâlleri ya da daha güncel ifadesiyle duygulanımlar; gündelik yavanlıklar, boşboğazlıklar, başkalarının değişmeyen kanıları arasında kurulan güncel bağlamı varlıkla irtibatlı kılar. Fakat bir doğruluğu işaret etmekten çok, 'gri' gündelik dünyanın varlığa uzaklığına dair bir belirti gibi belirir

(Richardson, 1993: 65). Ruh hâlleri, derin zihinsel etkinliklerin neticesinde değil de gündelik dünyada etkilenmelerin sonucunda ‘kendi hâlinde’ ortaya çıkar. Ancak Heidegger’in görüngübilimin konusu saydığı böyle duygulanımların ruhbilimsel bir içeriği yoktur. Dasein’ın kendi derinliklerine doğru yaptığı bir yolculuğun bileşenleri olmaktan çok, varlığa doğru ‘yükselmesi’ (2008: 317) gibi anlaşılmalıdır.

Düşünmek, akıl yürütmek, korku duymak, endişelenmek, meraklanmak gibi varoluş imkânları, hâller veya duygular içerisindeki Dasein; kendisi, dünya, başkaları ve varlık hakkında az ya da çok bir fikir ortaya koyar. Özellikle endişelenmesine, dünyayı tekinsiz bir yer gibi tecrübe etmesine sebep olan ruh hâlleriyle varlığa ilişkin sorunun doğrudan ‘muhatası’ olur. Böyle ruh hâllerini giyinen Dasein, sahih ya da değil ama farklı duygusal, duygusal, düşünsel bir donanıma erişir; kendi varoluş temellerini sorgulamaya başlar. Dünyanın ve diğer Daseinların tekinsiz sıfatlar edindikleri, endişe verici bağlamlarda yer tutarak varlıkbilimsel bir sorgulama ve yoruma dönük bir ön hazırlığa kavuşur. Bu sayede varlığın göz alıcı nazarına, varlıkbilimsel olaya (*Ereignis*) mazhar olabileceği doğru yer ve zamanda durabilir. Üstelik bu temel devinimi ruh hâllerindeki çeşitli farklılaşmalar yardımıyla gerçekleştirir.

Ruh hâlleri içinden temas ettiğimiz nesnelerin olağan kullanımları dışına çıktığını fark ederiz. Kararsız bir dünyada faydalı şeylerin kullanım amacı gibi başkalarıyla olan irtibatımız da belirsizleşir (2001: 177). Başkalarından kaynaklanan uğultunun, yavan söylemin arasında düşüncelerimiz belli ruh hâlleriyle birleştiğinde, dünya ve onun sakinleri yeni biçim ve anlamlarla donanırlar. Dasein’ı varlığa ilişkin soruyla yüzleştiren, düşünceyle karışmış, belli bir söylemle eklemlenmiş ruh hâlleridir. Çözümleyici, analiz yapmaya dönük düşünümü, bilişsel yetileri donatan, ona bir endişe, mesele, vicdan kazandıran da ruh hâlleridir. Varlık; soğukkanlı şekilde düşünen,

bulmaca çözer gibi zihnini yorana öylece açılmaz; kendisini doğru kurulmuş soruların parçası yapana ses verir.

Varlığa ilişkin soruyla dertlenen Dasein, aynı soruyu hem cevaplayan hem de cevabına ilişkin kuşkuya eş zamanlı kapılmasına yol açan ruh hâlini beraberce taşır. Böyle bir soruşturma yolu, *Varlık ve Zaman* için yorumsamacı yaklaşımın temel döngüsünü tarif eder. Görü, görüş ve anlama yetilerine sahip Dasein, ruh hâlleri değiştikçe kendi varoluşuna ilişkin imkânları ayırt eder. Farklı bir kullanım nesnesinin veya yeni bir izlenimin, görünün, duyumun, ifadenin üretimi de böyle bir değişimin parçası olabilir. Ruh hâlleri, başkalarının hazır kanıları ve anlama çerçeveleri arasında ‘kaybolmadan’ dünyanın ve başkalarının daha sahih şekillerde kendilerini duyurma, ‘dinletme’ fırsatını da yaratabilir. Özellikle endişeli ruh hâliyle ‘ayarılan’ Dasein, varlığa ilişkin soruyu vicdani bir meseleye dönüştürür (2001: 322). İnsanca ve ferdi duygulanımlar içerisinden, insansız ve ilksel temele ilişkin bir çağrıya kulak vermeye açık olur. Dünyevi ve ontik esaslı duygulanımlar, varlığın sesine ve nazarına açık olmak için uygun bir zemin yaratır. Yorumbilgisel döngüde üretilen doğru sorulmuş sorular varlığın farklı veçhelerinin açılmasına, dolayısıyla Dasein’in yeni olanaklarla donanmasına yönelik vicdani çağrılar yaratır. Varlığın mevcut bir anlamına temas eden ve doğru kurulduğu için varlıktan izler sunan bir soru, Dasein’in anlama imkânını genişletir. Yani varlıktan geldiği varsayılan bir ses veya görüyle, sorunun varlığı ‘eşzamanlıdır’. Wittgenstein’in *Tractatus*’ta bir özdeyiş şeklinde dile getirdiği gibi “Ortada bir bilmece yok. Bir soru sorulabiliyorsa eğer, yanıtlanabilir de.”

Heidegger için korku (*die Furcht*), kaygıdan (*der Angst*) farklı olarak ontolojik değil ontik önemde bir ruh hâlidir. Korkunun ölçüsü Dasein’in kendi dünyasından ne kadar uzak düştüğüne veya ‘vazgeçtiğine’ dair bir bilgi sunar (1996: 133). Korkunun fazlası onun ‘yanlış ayarına’, elini ayağını bağlayan durumlara, dehşete, teröre zemin hazır-

lar; azıysa telaş, ürkeklik, utangaçlık gibi etkilere yol açar, ona gündelik dünyanın sınırlarını aşma desteğini sunamaz. Korkunun dünyevi bir nesnesi, olgusal yönelimi olduğunda varlığa işaret eden bir duygulanım olmaktan çıkar. Böyle korkular Dasein'ın 'olgusal olanakları' içerisinde kalır ve ötesini işaretlemez; mevcut ve kullanışlı şeyler arasında, dünyaya ve başkalarına ihtimam gösteren Dasein'ın ruh hâllerinden birisi olur. Gündelik olgusalılık içerisinde nesneler bulan korkusuyla varlıktan uzak kaldıkça genelde kötü ruh hâllerine bürünen, 'hâllenen' Dasein, varlığa ilişkin sorunun öznesi olmaktan uzaklaşır ve beşerî bir varolana, 'bi-rey' sıfatına kavuşur (1996: 313); başkalarıysa toplum niteliği edinir; dünyaysa üzerinde çalışmaya, düşünmeye uygun nesnelerin bulunduğu işlevsel bir yer ve zaman parçasına dönüşür. Dasein'ın varoluşundan ayrı olmayan dünyalılık, gündeliklik ve başkasıyla birliktelik olguları ayırır; ben, toplum ve dünyanın sınırları daha belli varolanlar, mevcudiyet türleriyle kuşatılır. Özne, birey, toplum, başkaları, tarih veya zamansallık gibi Dasein'ın dünyasal düşkünlüğünü bütünleyen kavramlar, varlığı ifşa etmeye değil de gündelik olanın ufkunda açılımlara, malum olanın yeniden dile gelmesini sağlayan ruh hâllerine zemin oluşturur.

Kaygı ve korku arasındaki biçimsel ayrım, Heidegger için anlama ve yorum fiilleri arasında da bulunabilir. Endişe, dünya üzerinde ve başkaları arasındaki Dasein'ı gündelik olağan irtibatların dışına çıkmaya yönlendirir. Gündelik olgulardan varoluşsal olana yükselmek için belli bir düzeyde gerekli olan korku, Dasein'ı gündelik çevrimin dışına çıkararak dünyasından kısmen vazgeçmesine ve başkalarından uzaklaşıp yalnızlaşmasına yol açar. Böyle bir ruh hâli Dasein'ın ne yokluğun, ifadesizliğin tarafına ne de gündelik dünyanın karmaşasına, yavanlığına düşmesine neden olacak bir aşkınlık zemini açar. Varlıkbilimsel analize konu olmak için 'kendini bilmesi' beklenen Dasein, dünyayla alakasını korumalı, kendinden geçerken bir ayağı yerde ve başkaları

arasında olmalıdır. Varoluşsal nitelikteki endişe, ontik bir korkunun nesnesi gibi dünyada ve başkaları arasında mevcut muayyen tehlikelerden kaynaklanmaz; Dasein'in olgusal olanla varlık arasında kalmış olmasının yarattığı tekinsizlik duyusunun sonucudur.

Gündelik dünya ile varlığın muhiti arasındaki mesafe arttıkça veya uçurum derinleştikçe Dasein'in iç sıkıntısı da çoğalır. Bu uzaklık güncel ilişkilerin bağlamıyla zaman ve yer farkı gibi tecrübe edilir. Dasein, herhangi bir mekân ve zamanda güvenle yer tutmasına fırsat vermeyen bir açıklığın farkına varır. Güncel ifadesiyle, bir çeşit 'farkındalık kazandır'. Gündelik olanla arasındaki tekinsiz mesafe veya ruh hâllerinin neden olduğu uzaklık, ona dünyasal imkânların ötesindeki olanakları işaret eder. Bir bakıma kendisini olduğundan daha büyük ya da daha küçük görmesine yol açan ruh hâlleri içerisine girer; Sartre'in fikriyatında 'kendi-için-varlık'ın kendisini daha büyük görmesine neden olan 'gurur' veya daha küçük görmesine yol açan 'utanç' duygularında olduğu gibi. Bu iki karşıt duygunun kaynağı aynıdır. Sartre için 'başkası', Heidegger içinse henüz Dasein'in ufkunda olmayan 'yokluk', endişelerin kaynağı gibi tecrübe edilir.¹ Özellikle kendisini daha küçük görmesine neden olan ruh hâlleri; gündelik telaşın ve yavanlığın, başkalarıyla paylaşılan kanıların ayırt edici belirtileridir.

Gündelik dünyayla varlık arasındaki karşılaştırılmaz açıklık, Dasein'in söylemleri, kanıları veya anlama yetisi yardımıyla kapatılamaz ve temsile sığdırılamaz. Varlıkla varolanlar arasındaki ontolojik farklar telafi edilemez. Sartre'a göre 'başkası' karşısında nasıl yetilerimi, söylemlerimi veya beden dilimi yitiriyorsam Heidegger için varlık da benzer bir noksanlık duyusuna neden olur. Sanki görünmeyen bir

¹ Heidegger, 'başkası' derken genellikle gayrisahih, gündelik dünyanın düşkünlük içerisindeki sakinlerini işaret eder. Oysa Sartre, Levinas ya da Merleau-Ponty'de başkası dedikleri görüngü, Heidegger'in varlık olarak adlandırdığına daha yakın bir muhtevaya sahiptir.

yerden bakan ve sesini duyuran varlık, Dasein'ın söylemini bozar, temsil araçlarını elinden alır. Varlık ve gündelik yaşam arasındaki açıklık kapanıp 'sahihlik' ölçüsü bozuldukça Dasein'ın yeni olanaklarla varoluşunu 'ayarlaması' gerekir. İlkamet ettiği mekânda yeniden uyumlandırılmaması endişelenmesine neden olur. Kendi dünyasına geri dönebilmesi için etkin bir anlama yetisine ve temsil edici söylemlere ihtiyaç duyar (1996: 156). Dasein'ın dünyasal düşkünlüğü ve 'fırlatılmışlığı' içerisinde yeniden huzur bulması için gerekli ayar, varlığın nesnesiz duyumuyla veya vicdanına değen sesler yardımıyla gerçekleşir. Bu ayar Dasein'ın 'dünya tarafından farklı duygulanımlara açılmaya izin verilmesidir'. Dünyanın geçmiş, şimdiki ve özellikle de geleceğinden yükselen seslerle gerçekleşen bu ayarı önceleyen kanıların kaynağı başkaları; Dasein'ın neyi ve nasıl 'göreceği' konusunda hazır kalıplar, 'reçeteler' sunsalar da varlık aynı duyum şemasını geçersiz kılan izlerle, belirtilerle belirir (1996: 159). Dasein'ın dünyasal anlayışı, temsilleri, duygulanımları bu ayarın başlangıcını ve sonunu belirler. Varlıkbilimsel farkla 'hâllenen' Dasein, yenilenen bir metafizik içerisine yerleşir.

Heidegger'in yapıtına Kehre-öncesiyle ve sonrasıyla tutarlılık, süreklilik kazandıran tema, Dasein'ın ruh hâlleriyle genişleyen ve daralan ufkunun dünya sınırları içerisinde kalmasıdır. Bu sırada dünyasaldan eksistensiyal olana, oradan varoluşa ve varlığa doğru varlıkbilimsel bir sıradüzeni takip etmesi beklenir. Ama aynı dram daha iyi ya da kötü, daha sahîh ya da gayrisahîh şekiller alabilir. Heidegger'in olgusal-lık içerisinde devinen düşüncesi, kimi zaman aşkınlığa yüzünü çevirmiş görünse de bir yandan da yeryüzüne 'pençesini geçirir'. Varlığa ilişkin soruların müphemliği de bu ikiliğe neden olur. Çünkü ne kadar doğru kurulsalar da bunlar 'en boş' ve 'en genel' sorulardır. Dasein'ın ruh hâlleriyle yerinden çıkması, Heidegger'in son dönem kavramlarını kullanacak olursak dünyadan yeryüzüne düşmesi, kendi gündelik, sahîh, sarîh ve aydınlık dünyasından, yeryüzünün karanlık

ve şekil bulmamış yüzeyini görmesi, işitmesi gibi de anlaşılabilir. Ruh hâlleri, yeryüzüyle dünya arasında ikamet eden Dasein'in varlığın ufkunda kalmasına dönük dolayımılarıdır. Yine Heidegger'in son dönem kavramlarından birisine başvurursak poetik dil ve düşünce dolayımıyla, yeryüzü ve dünya bir arada yapılanıp biri diğerine ayar verdiğinde, Dasein varlığın ufkunda kalmaya devam eder. İyi ruh hâlleri içerisinde yerinden çıkmadıkça varlığa ait o temel ayardan yoksun kalır. Son derece düzenli, rahat, düzgün, mutlu bir yaşam sürse de varlığın yarattığı hizadan uzaklaşır (Mulhall, 1993: 32).

Heidegger'in son dönem yapıtlarında önem kazanan 'tehlike' kavramında olduğu gibi, 'hizasızlık' ya da 'ayarsızlık' dünyasal bir soruna işaret etmez. Hatta belli bir hizadan uzak olmak dünyasal rahatlık için daha faydalı da olabilir. Diğer yandan varoluşunu genişletmek, yeni olanaklarla donanmak için varlığın muhitinden fazla uzaklaşmamalıdır. Neredeyse imkânsız, yalnızlıklara açık poetik ikametini bu şekilde yaratabilir. Sartre gibi söyleyecek olursak kendi-için-varlık'la 'kendinden geçerek' kendinde-varlık zeminine temas eder. Ancak bu şekilde kendinden geçme veya *ekstasis* hâli ve onunla bağdaşık tekinsizlik duygusu son bulur, Dasein yeniden dünyevi döngüsüne döner, varlığa tekrar 'yabancılaşır', varolanların 'çekimine' bir kez daha kapılır, 'tuzağa düşer'; iyi ruh hâllerinden kurtulup yeniden 'donuk' görüntüsüne kavuşur (2001: 339). Dasein'in varlıkla bağlantısını kesmesi güncel yaşamına dönebilmesi için zorunludur. Kendi içinde ne kadar açık, anlaşılır ve basit görünse de er ya da geç yavanlığın, boş konuşmaların, merak ve belirsizliğin dünyasına katılır (1996: 168). Endişe gibi ruh hâlleri 'dünyanın dünyalığını' henüz ifşa etmeden önceki yaşamına geri döner. Lacan gibi söylenirse endişeli hâlinin üzerini yine bir başka ruh hâli olarak 'yanlış tanıma' (*meconnaissance*) yoluyla kapar.

Varlık, Dasein'in iyi ya da kötü ruh hâllerinden uzak, soğukkanlı şekilde müşahade edebileceği bir kendilik değildir.

Dasein, belirli bir duygulanım, düşünüm, duyum, devinim ya da varoluş fiilini gerçekleştirdikçe varlık izlerine yakınlaşır; varlığın duyusuna, görüsüne açık bir yerde konumlanır, gündelik düşkünlüğünden uzaklaşır. Ama böyle bir düşkünlük ahlaki noksanlık, yetersizlik demek değildir; daha çok Dasein'ın kendi olanakları içerisindeki kararları, seçimleriyle ilgilidir. Yani kendi imkânları arasında kimilerini seçip diğerlerine kayıtsız kalmasıyla alakalıdır. Düşkünlük, daha muayyen, alelade ilgilerle idare etmek gibi de anlaşılabilir. Oysa Dasein'ın varoluşuna kayıtlı farklı zihinsel ve bedensel melekeler mevcuttur. Ama dünyasal düzen ve başkalarıyla yaşama kararlılığı, böyle bir düşkünlüğü ve basitleştirmeyi zorunlu kılar. Endişe gibi 'iyi ruh hâlleriyle' ayarlanmaya müsait ve dışarıda bıraktığı imkânların duyusuna sahip olan Dasein, dünyasal ufkun sınırlılığını, belki de boşunalığını, varlığın ufkuna girdikçe fark eder. Bu sırada varlığın neyi vazettiği, neye benzediğini işitmez ya da görmez ama iyi ruh hâlleriyle taşındığı bir açıklıkta varlıkbilimsel vicdanın sesini duyar. Varlığın ufkundan çıktıkça suçluluk duymasına yol açan, anlamını bilmediği bazı sesler işitir.

Özne:*

Varlığı Kendisine Saklayan Fail

Heidegger'e göre modern düşünümde özne ve nesne gibi iki farklı varolan sınıfı bulunur. Bunların 'birbirine ait oldukları' unutulur; birisi diğerinin belirlenimi altına yerleştirilir. Bu durumda özneyi nesneleştiren ya da nesneyi özneleştiren fikirlerle karşılaşırız. En iyi olasılıkla 'üçüncü' türden bir fail tarif eder ve böyle bir 'başkasının' bakış açısından, tarafsız olduğunu umduğumuz bir gözden olan biteni anlamaya çalışırız (1984: 103). Ama her iki yaklaşımda da özne ve nesne

* *Subjekt.*

arasında temel bir ayrım bulunur. Oysa başkalarıyla ortak bir yaşam kuran Dasein, 'çağdaş zihinlerin' özneye ve nesneye atfettiği nitelikleri beraberce üzerinde taşır. Elinde tuttuğu 'şeyler' kadar başka Daseinlar da kendi öznel ve nesnel varoluşuna dâhil olurlar. Duyulur veya düşünülür, mevcut olan olmayan tüm nesneler aynı bütünlüğün parçasıdır. Dasein, varlığın kendisine bahşettiği olanakları, soyut somut demeden kendi uzanımı yapar. Onlar arasında belirgin bir sıradüzen oluşturmaz. O da herhangi bir nesne gibi varolan sınıfına dâhil olur. Dasein'la nesneler arasında değil de varlıkla tabiat farkı bulunur.

Heidegger için Dasein, varlığın kendisine bazı izler vasıtasıyla görünür, işitilir olduğu bir faildir. Onun 'varlığı-açma-kararlılığı' içinde davranması önemli olsa da varlığa ilişkin soruları doğru şekilde sorabilecek ve muhtemel cevaplar bulabilecek bir varolanı vurgulamak esastır. Dasein, böyle bir soruşturmanın hem öznesi hem de nesnesi olarak doğru sorulmuş sorulara cevapların aranabileceği bir geçit, açıklık gibi tarif edilir. Fakat varlığa ilişkin soruşturma sırasında kendisiyle özdeş bir özne olmaktan çıkar. Çünkü böyle bir özgüven içerisinde davranması soruşturmayı en baştan engeller. Dasein, gündelik düşkünlüğüyle, başkalarıyla aynı yaşamı ve varoluş kanallarını paylaşmasından dünya üzerinden fazla uzaklaşamaz. Dünyada bulunuşunu ve başkalarıyla paylaştığı kanaatleri tümüyle paranteze alması beklenemez. Ama aynı dünyaya birlikte terk edildiği başkalarına kulak veren hâlini görebilmesi ve soyutlayabilmesi beklenir. Dünyaya ve başkalarına ait yükünden kurtuldukça aşkın bir benlik, diğerlerinden kopuk bir kendilik olmaz.

Heidegger'den önce Descartes, Leibniz, Kant, Fichte, Hegel veya Schelling gibi düşünürler varlıkla ilgili sorunun muhatabı olarak Dasein benzeri bir özneyi tarif ederler. Fakat Heidegger, Dasein'ı onlar kadar insanca bir bedene ve bilince hapsedmez. Leibniz'in monadları, Kant'ın aşkın öznesi, Hegel'in tini, Descartes'ın *cogitosuna* göre Dasein

kendisini dünyadan ve başkalarından yalıtmayan bir faillik ortaya koyar (1977: 180). *Cogito* gibi insani bir şuur içerisine sığamaz, kendisine aşkın ve içkin güçlerin etkisiyle davranır. Varlık izlerini öznel kapanımlar dışında duyabilecek bir yerde konumlanır. Oysa varlıkla Dasein arasına geçirgen olmayan bir perde yerleştiren Descartes, Dasein'dan bir *subjektum* kesip çıkarır.

Güç istencinin 'oyuncağı' olmuş böyle bir öznenin zaviyesinden bakınca yüceliği elinden alınmış, 'güneşle bağı kesilmiş' yeryüzü, artık ötesini işaret etmeyen bir yer parçasına dönüşür (1977: 146). Bu değişimle birlikte öznel etkinliğin devamı olarak mekanik nedensellik ayrıcalık kazanır. Kartezyen düşünümün etkisiyle *cogito* dışında her varolanın ve başka Daseinların nesneleştiği bir varlık anlayışı egemen olur. Varlık belirtileri insanca bakış açısının veya perspektifin sonlu ufkuna hapsolür. *Cogito*, 'maddesel, bedensel, ruhsal ve tinsel kaynakları' kendisine mâl eder (1977: 146). Bu koşullarda insan öznesi öyle bir 'hız' kazanır ki gün içerisinde farklı coğrafyaları aşma olanağı bulur. Zaman ve yer olarak çok uzakta olanı fazlasıyla yakına çeker. Heidegger için radyo ve televizyonda gerçekleşen, böyle bir yakınlaştırma örneğidir (1977: 174). Ama Dasein zaman ve yer parçaları arasında süratle yer değiştiriyor görünse de özünde nesnel bir uzamı kat eder. Bu nicel 'devasalık' sınırsızca genişletilmiş bir 'boşluğun' kesitleridir. Heidegger, böyle ölçüsüz yakına getirme ve devasalık arayışını 'Amerikanizm' olarak tanımlar (1977: 174).

Modern özne, Yunan Dasein'ı veya Ortaçağın mutlak faili Tanrı, varlığın ışığını kendilerine özgü şekillerde gölgelerler. Varlık, modernlik öncesinde de farklı iyeliklerle kendi dünyasını 'dikte etmeye' devam eder. Oysa modern *subjektum*, kendi dünya resmini kararlı şekilde dayatır. Barok zamanlarda belirginleşen ve ışığını, rengini, çizgilerini kendine borçlu bir tablo, tasarım üzerinde çalışır. Onunla birlikte, varlığın dikte ettiği yasalarla inşa edilen ve 'altta

duran, temel veya destek teşkil eden şey’ anlamlarına sahip *hypokeymenon*un yerini Dasein’ın insani melekeleri ve özellikle de akıl yürütme yetileri almaya başlar.

Modernlikle birlikte insan öznesi böylece diğer yaratıcı kaynakları kendisine mal ederek tek başına varlığı temsil etme iddiasına kavuşur. Bulunuşa gelene, doğmakta olana yüzünü çevirdikçe karşısında mevcudiyet kazanan şeyler onun nazarında nesne konumu edinir. Özneye ‘karşı duran’ nesneyle (*Gegenstand*) arasına kesin sınırlar yerleştirir. Nesne, Dasein’dan artanlarla ‘saçaklarından kurtularak’ var olabilir artık. Dasein’ın saçakları veya beraberce aynı dünyada yaşam sürdüğü başkaları ve diğer varolanlar nesneleşir. Bu kesip kurtulma, yalıtılma eyleminin sonucuna da ‘özgürlük’ adı verilir. Özgürlük ilk kez modern öznenin tanımladığı bir kavramdır (1977: 190). Yalıtılmışlık onun yalnızlığı anlamını taşımaz. ‘Bir ulus, toplum veya kendi ırkı’ içerisinde öznel tekbencilliğini sürdürür; dünyadan ve başkalarından ayrımlarını işaretler. Ben ve sen, biz ve siz iye-lilikleriyle kendisini dışarıda tutmaya gayret eder. Farklılığını her fırsatta ilan eden bir benlik inşa eder (1977: 191). Diğer yandan Dasein, ‘modern özne’den farklı olarak dünyayı ve başkalarını kendi benliğinden sıyrıp atamaz. Onun saçaklı, zamanda ve makânda ertelenen varoluşu bir özneliğin sınırları içerisine tam olarak sığdırılamaz; tüm kapanımları açar.

Varlık ve Dasein arasındaki karşılıklı geçişim dil içerisinde şekillenir. Fakat yapısal bir bağıntıda olduğu gibi varlık öznesini üstbelirlemez. Varlık ve Dasein, post-yapısal denilebilecek bir alakayla karşılıklı dururlar. Heidegger, özellikle son dönem yapıtlarında bu bağlantının muhtemel kipleri üzerine daha fazla düşünür. “Varlık Dasein’a ihtiyaç duyar.” şeklinde yazar. Dasein, hem varlık tarafından bahşedilmiş belirli bir varoluşa sahip olan hem de varlığı açığa çıkartarak yeniden yaratandır. Özellikle şiirli sözlere ve düşünme fiiline koşut dil kullanımı bu karşılıklı bağlantının düğümlendiği alandır.

Eski Yunan'da 'altta yatan' anlamına gelen ve bir öznelik arketipine sahip *hypokeimenon*un hakikat yaratıcı eylemlerde hissesi olsa da modernlikle birlikte aynı taşıyıcı zemin insanla anlamdaş olur (1977: 167). Özne, insan kılığında tüm faillik imkânlarını kendisinde toplar. Varlığın açılışına tanık olan, temaşa eden ya da işiten bir öznelikle ilgisini yitiren Dasein, hakikatin izleyicisi olmaktan uzaklaşır ve yaratıcı sıfatı edinir; insan zihni varlığın açılıp kapandığı taşıyıcı zemindir artık. Bilincin ve varlığın olanakları arasında koşutluk tesis edilir. Yunanlılar için varlık belirtilerini görünür kılan yaratıcı ilke *physis* iken, Ortaçağ dünyasında Tanrı olur. Zamanla varlık anlayışıyla birlikte hakikatin taşıyıcı zemini veya onto-teolojik ilke de değişir. Ama Heidegger'in sık sık aralarında karşılaştırma yaptığı bu üç ayrı dönem (Antik Yunan, Ortaçağ ve modernlik) için ortak olan, belli bir özne kipine, hakikatin yaratıcısına yer açmak için varlığın geri çekilmesidir. Varlığın açığa çıkmasının değil de geri çekilmesinin sonucu boşluklara, tarih parçasına yerleşen özne, kendini tüm varolanların altına serer. Özünde bir boşluğa gerilmiş *hypokeimenon* modern özneye doğru şekil ve kapsam değiştirdikçe varlıkla varolanlar, yeryüzü ve dünya arasındaki tekinsiz boşluk, uçurum veya ontolojik fark da kaybolmaya başlar. Eski Yunan'da *physis* neredeyse varlıkla eşanlamlı ve eşkaynaklı sayılırken modern zamanların Kartezyen öznesi; varlığın ve tanrıların geri çekildiği bir zamanda varlık pozunu vermeye başlar. Varlık geri çekildikçe arkasında bıraktığı açıklığa rahatlıkla serilebilen öznel örtü saydamlığını yitirdikçe varlığın izleri, ışığı veya sesi daha fazla yalıtılır.

Dasein'in *hypokeimenon*u veya taşıyıcı zemini, 'öznellik', 'kendilik' ya da 'ben' gibi iyeliklere tam olarak sahip değildir (2008: 336). Biraz da modern tınıları olan böyle öznel kapınımları açan, kendini bulduğu yerde kaybeden, varoluşunu aralıksız 'modifiye eden' bir benliğe sahiptir: "Dasein öncelikle ve çoğunlukla kendisi olarak var olmuyor, herkes-benliği içinde kaybolmuş oluyor. Herkes-benliği ise sahih benliğin

varoluşa-dair bir modifikasyonundan ibarettir” (2008: 336). Eğer böyle bir benlik, ben, özne veya kendilik kiplerinde tanımlanacaksa bu işlem varoluşsal sahada gerçekleşir. Eyledikçe kendini bulan (veya kaybeden) bir benlik ancak varoluş zemininde tarif edilebilir. Dasein’ın varoluşu içerisinde düşkün ve düşünceli hâlleri birbirine karışır. Kartezyen ya da Kantçı özne gibi düşündükçe etrafındaki varolanları ‘ilişkilendiren’, ‘bağlantılandıran’, bir araya getiren değil; başkalarıyla eyledikçe, düşündükçe dünyaya ve herkese maruz kalandır. Etrafı değiştikçe değişen, değiştikçe etrafını değiştiren içkin bir döngü içerisinde hareket eder. ‘Ben’ dese bile bunu alışkanlıkla söyler. Bu esnada kaynağı tümüyle kendisinde olmayan bir benliği imler. Oysa Dasein ontik dünya üzerindeki varoluşunda ‘kendi kendini göremez’ (2008: 340). Lacan ruhbiliminde olduğu gibi Dasein’ın kendisini ve dünyasını ‘yanlış tanınması’ onun için inşa edici değerdedir. Ben derken ‘herkes-benliği’ni dillendirir, kendisinden ‘kaçar’; ‘yani ben dendiğinde öncelikle ve çoğunlukla sahih olarak ben olmayan benlik kendini dile getirir. Her günkü çeşitlilik içinde massolunmuşluk ve ilgilenilenlerin peşinden koşturmacalar’ sonucu böyle bir benlik bedenleşir. İlgilendiklerimiz gibi böyle bir ben telaffuzunda ‘belirsiz boş bir yalınlık’ bulunur. Hatta Dasein ne kadar fazla ben diyorsa herkes benliği kendisini o ölçüde gösterir. Dasein’ın taşıyıcı zemini herhangi bir ben vurgusuna ihtiyaç duymaz. Heidegger, egemen ‘ben diyorum’ davranışına karşı sessizliği savunur:

En çığırktan biçimde ve sıklıkla ben-ben diyen herkes-benliğidir, çünkü esasen o, *sahih biçimde* kendisi olarak *var olmamakta* ve *sahih varlık imkânından kaçınmaktadır*. (...) *Sahih kendi-olma, sükût içinde olduğu içindir ki*, ‘ben-ben’ demeyip ketumiyet içinde olan ve *sahih olarak var olabileceği* fırlatılmış varolan olarak ‘var’ olmaktadır. (2008: 341, 342)

Descartes’la aynı dönemde Pascal, bilincin yerel ışıyla biçimlenen bir düşünöme karşı gönöl gözöyle görmenin ola-

naklarını araştırır (2001: 125). Böylece akıl ve yürek sahibi bir öznenin varoluşla teması konusunda iki karşıt kaynak tanımlanır. 'Hesaplayan akla' karşı konumlanan yürek, varolanlar arasında sınırlar çekmeden, bir açıklıktan yüreğe doğru 'akan' varlığı olduğu gibi kabullenir. Mistik düşüncenin bir uzanımı olarak Pascal, varolanlara bilincin ışığını tutan değil de varlıktan gelene kulak veren bir 'yüce gönüllülüğün' imkânları üzerine düşünür. Gönül gözü, etrafa belli bir niyetle bakmaz, daha çok kendisine ulaşanı kendi 'sınırsızlığı' içerisine buyur eder. Kendisini duyurana, nazar edene, dokunana dönük hazır bir öngörü, öntasarımla yaklaşmaz. Heidegger Pascal'ı övgüye değer bulmasına rağmen onun varlık anlayışıyla da bütünüyle uzlaşamaz. Dasein, kendisini duyurmasını beklediğine dönük yüce gönüllülüğü yanında kararlılık sahibi de olmalıdır. Varlıkla arasındaki mesafeyi bir fail olarak azaltmalıdır. Yani Dasein, *cogito* olmadığı gibi mistik bir özne de değildir.

*Kaygı:** *Nesnesiz Korkular*

Psikanalizde nesnesiz kaygılar, bir belirti gibi bilinç dışını işaret eder; korkunun nesnesi ise bilinç düzeyindedir. Nevroz sözgelimi, kaygılı varoluşta görünür bir nesnenin ve nedenin yokluğuyla ilişkili sayılabilir. Psikanaliz böyle bir ayırma başvursa da Heidegger'in varlıkbilimden yoksun saydığı 'psikoloji' de kaygı ve korku arasında aynı fark geçerli değildir; biyoloji veya antropolojide olduğu gibi. Bu disiplinlerin üzerine yerleştiği etioloji (nedenbilim) mevcudiyete ve özellikle bilincin işlevlerine odaklı olduğundan, Heidegger'e göre derinlikten yoksundur. Oysa korku ve kaygıyı farklı kılan basitçe değişik 'his tonlarına' sahip olmaları değildir.

* *Angst.*

İkisi bir uçurumla birbirinden ayrılır. Kaygı varlığın, korku ise daha çok varolanların dünyasına ait duygulardır. Korku, varolanlara, mevcut şeylere yönelik bir duygu olsa da kaygı varlıkla alakalı ruh hâllerine sebep olur; kaygı verici şey yokluk veya boşluk olsa bile. Korkunun kaynağı el-altında-hazır şeyler, başkaları veya diğer varolanlardır; ‘korku bulunuşun bir hâlidir’ (2008: 149).

Kaygı veya endişesine kulak veren Dasein, nereye doğru yol aldığını bilmez; ‘kendisine dolanır’, benliği ona ayak bağı olur. Ama aynı karmaşadan uzak kalma çabası tekrar kendi peşine düşmesinin koşullarını yaratır. Dünyaya ve başkalarına karıştıkça başına gelen düşkünlük hâli aynı zamanda kendi varlığını arayacağı açıklığı da barındırır. Saklı varlık olanaklarının veya görüngülerin duyumu endişeye neden olur. Bu durumda kaygı, endişe veya ‘hayf’ varlıkbilim zaviyesinden iyi bir ruh hâlidir. Böyle koşullarda aşına olmadığı şeylerin nazarını üzerinde duyan kaygılı Dasein, dünyada ve başkaları arasında kapalı kalmış, görülmemiş, işitilmemiş olanakların farkına varır. Kaygı bir tür ‘kaçış ağı’, ontik bir ‘yüz çevirmeye’ de dönüşebilir. Nesnesi, yönü veya yönelimi olmayan bir boşluk içerisinde Dasein’in tek yapabileceği endişesinin celbine cevaben yol almaktır. Kaygılıyken varoluşunu tehdit edenin yaklaşacağı yönleri ayırt edemez; ‘burada ve şurada’ gibi konumları fark edemez. Neden hayf içinde olduğunu da bilmez. Ancak endişesinin belirtisi “hiçbir yerde olmak hiçbir şey demek değildir. Zira tam da bu hiçbir yerde oluş onun havalisinin temelidir” (2008: 197).

Dasein, yoksun kaldığı şeyden dolayı endişe içine girdiğinde hayıflanır ve yokluğun nazarını üzerinde duyar; ‘dünya üzerinde hiç’in ve hiçbir şey’in ayak diremesine maruz kalır’ (2008: 197). Ama saklı olsa da kaygısının nedeni veya nesnesi dünyada ve başkaları arasında kalmaya devam eder. Endişe, Dasein’in dünyaya sevgisini, meftunluğunu, düşkünlüğünü elinden alır. Kendini aldattığı duyusuna sebep olur. Endişenin işaret ettiği varlık, daha iyi imkânları kendisi ve

başkaları için saklıyor gibidir. Bu duyguya koşut bir inancın yarattığı istençle, dünyanın hazır sundukları dışına çıkmak ister ve başka olanaklar arasında seçim yapabilme ‘özgürlüğüne’ kavuşmayı diler. Psikolojik sağaltım veya kişisel gelişim öğretilerinden farklı olarak böyle bir endişe öznesini özgür kılabilir: “Hayf Dasein’ı varlığın sahilliği için hür olmaya taşır” (2008: 199). Endişenin olmadığı hergünlük içerisindeki Dasein’ın ‘kendine güveni’ ve dünyaya dönük aşinalık duygusu hür olma olanağıyla değiştirilir.

Endişe, Dasein’ın ‘münferit’ bir canlı olması yolunda varlık imkânlarını görmesini sağlar. Kaygısı nedeniyle huzursuz, özgüvenini yitirmiş benliği farklılaşır ve beşerî ayrımlarını ifade etmeye başlar. Dünyanın aşinalığı ‘çökünce’ hergünlük veya gündeliklik içinde herkesle oluşun bir tür ‘kaçış’ olduğu ortaya çıkar. Dasein, gündelik hâlleriyle dünyaya ve diğer Daseinlara tutunup onlarla ilgilenip itina gösterirken esasen talihinden kaçır. Huzur içinde, işinde gücünde, eşi dostuyla birlikteyken nesnesiz kaygılar içerisine girip güncel varoluşundan uzaklaşır.² ‘Hergünkü ilgilenmeler sırasında tamamen emniyette ve ihtiyaçsızlık içinde olmayla fiilen kol kola gidebilen (...) tehdit’ (ya da ‘tehlike’) her zaman mevcuttur (2008: 200). Tehditkâr temelsizlik üzerinde varoluşun ‘tekinsizliği’ ve düşkünlüğünü, gündelik dünyanın perdeleyici tavrını ayırt edebiliriz. Tekinsizlik duygusu, varlıkla varolanlar arasında açılan bir geçitin belirtisidir. Fakat bu tür ilintilere fırsat veren ‘sahih endişe’ hâlleri nadiren deneyimlenebilir.

Kaygılı ruh hâli içindeki Dasein, kendi yönelimlerini varlığa yansıtmaz. Dünyevi fayda ve çıkardan mümkün olduğunca kurtulmuş olarak kaygısıyla karşısına geçtiği boşluğun kendisine vereceği, serbest bırakacağı her şeyi birer armağan gibi kabul eder. Bu ilgiyle hareket ettiğinde dün-

² Oğuz Atay romanlarının temel izleklerinden birisi de aşına gündelik hayatın bu şekilde kaybolması gibi yorumlanabilir.

yasında yarım bıraktığı, peşinde olduğu, onu yaşama bağlayan veya oyalayıcı bir mesele arkasında bırakmaz. Soruları, dertleri, beklentileriyle varlığın belirtilerini duymaya hazır olduğu bir yerde durur. Kaygılı Dasein, bir bakıma içerisinde varlığın olmasını umduğu boşluğun başını bekler. Bu bekleyişine cevap verene tesadüf ettiğinde ‘varlığın çobanı’ olur. Kendisi için serbest kalan imkânları önce bekleyen, sonra da bir yere doğru sürendir. Kaygısıyla koşut merak duygusu; çıkarsızca beklemesinin, bulduğunun değerini bilmesinin ve boşlukta gördüğü ve işittiklerini mesele etmesinin koşuludur. Uzak düştüğü gündelik dünyasında onu çağıran herhangi bir başka sesleniş mesafeli durur. Güncel hayatıyla arasında telafi edilemez bir uzaklık yerleştiğinde, kendisini dünya ve yeryüzü ortasındaki belirsiz konumda bulur. Burada karanlıkla aydınlık arasında bıçak sırtı bir yere yerleşir. Varlığın ona bahşettiği imkânlarla kendisine yeni bir dünya kurabileceği gibi, endişelerini büyüterek de gezinebilir. Kaygılı Dasein için muayyen yaşamı bir seçenek olmaktan çıkar. Dünyadaki varolanlar ve başkaları arasında huzurla duracağı bir yer kalmaz. Yerinden çıkmasıyla kaygısı eş kaynaklıdır. Sonunda geri döneceği dünya, ona uygun bir açıklık, varlığın ışığıyla işaret ettiği yeni bir yer ve zaman parçasıyla genişler (Mullhall, 168). Bahtin’in kavramını ödünç alırsak Dasein bu ‘yerzaman’lardan birisine yerleşemediğinde yersiz yurtsuz bir göçebe olur. Varlık, onu yeni bir ruhla donatmadıkça ruhu çekilmiş hâlde, nesnesi ve nedeni belirsiz kaygısıyla dünyasız bir canlı gibi dolanır. Kaygısı teskin ve telafi edilmeyen Dasein, Beckett’in anlatı kişileri gibi yeryüzüyle dünya arasına sıkışmış iki farklı zaman ve uzamı tecrübe eden meskensiz, huzursuz bir hayalete dönüşür. Ruh ve beden bütünlüğü bozulur, terkibe varmayan benliğinde varlığın nazarına açık boşluklar belirir.

Dasein, varlık izlerini takip ettikçe kurtulamadığı göçebeliğin hükmünden kararlılık yoluyla uzaklaşabilir. Bu sayede yitirdiği dünyasında yeniden yer tutmanın ve zaman

kazanmanın yollarını arayabilir. Kaygı tek başına sahici bir varoluşun güvencesi olamaz. Dasein, kaygısıyla tesadüf ettiği bir boşlukta üretimsizce beklemekten uzaklaşmalı, varlığın sunduğu armağanlarla kendine gelmiş olarak güncel yaşamına tekrar dönebilmelidir. Onu dünyaya bağlayan benliğin çözülmesine neden olan kaygının ruhbilimsel bir içeriği yoktur. Kaygıyla düştüğü boşluğu kararlılıkla doldurması, 'dünya yaratma'nın esası, hakikatin varlıkbilimsel temel dramıdır. Kaygılı Dasein'in dünyaya dönüşü, sözgeli mi ruhsal terapiler yardımıyla kaygısını üzerinden atmaktan farklıdır. Çünkü tecrübe ettiği trajediye bir son verme veya 'telafi' arayışında değildir (Steiner, 2011). Kaygılı Dasein'i teskin eden bir başka varolan değil, varlığın serbest bıraktığı görüngülerdir. Oysa Heidegger için ruhbilimin çabası, sahici olmayan teskin ve telafi yollarını teklif etmek, gayrisahih ruh hâllerini bir başkasıyla ikame etmektir.

Kaygısıyla aşına dünyasından sürüklenen ve zeminsiz kalan Dasein, varoluş muhitini yitirince varlığa ve onun sunduğu izlere, olanaklara açık bir genişliğe, boşluğa vasıl olur. Kaygısı onu daha da bedbaht kılar ama dünyaya sahici şekillerde yerleşmesini sağlar. İyi ruh hâllerıyla açılan boşluklar varlığın serbest bıraktığı görüngülerle doldukça Dasein kendinden geçer, 'ekstatik' hâller içerisine girer. Böyle vecd hâlleri yeni bir zaman ve yer parçasına Dasein'in mazhar olduğunun belirtileridir (1996: 321). Varlıktan neşet eden ışıklar ve seslerle açılan, temizlenen boşlukta yeni bir dünya şekillenir. Dasein'in içerisinde yaşam süreceği ve kaygısını unutup yenilerine açılacağı uzam ve zaman burasıdır.

Varlığı mesele eden ve ona dönük sorularına karşılık bulma çabasındaki Dasein, sadece kaygılı bir bekleyiş içine girmez. Endişeleri, doğru kurulmuş soruları ve onların uzanımı; seçimler, kararlar veya eylemler ortaya koydukça varlığın da kendisine bazı belirtiler, izlerle karşılık verdiğini fark eder. Allah'ın şefaati kulunu, en temiz ve dolayısıyla yüreği en açık olanı kendisine peygamber seçmesi gibi, varlık da

ışığını ve sesini bahşedeceği Dasein'a yön verir; tasavvuf-taki karşılığıyla cemalini gösterir, karşısındakinin suretine nazır olmasına izin verir. Heidegger'in çok onaylamayacağı teolojik ve mistik kavramlarla düşünmeyi sürdürürsek Dasein; bir derviş gibi benliğinden, nefsinden sıyrılma gayretiyle, varlığın suretini resimleyecek izlere yer açma çabasıyla, yüreğinde varlığın nurunun içerisine girebileceği bir kayran açar. Gönül gözü, nazır olduğu nurlu bakış üzerinde temellenir. Bundan sonra yaratıcının gözünden dünyaya bakmak mümkün olur. Dünyevi gözler karardığında açılan gönül gözü, varolanı ve başkalarını nurlu gözlerle sever ve onları kendi parçası sayar. Marifete ermiş derviş Dasein'ın varoluş kökenlerine iner, dünyayla ilksel bir bağlantı kurar.

*Sahiblik:**
Doğruluğun Temelsiz Kaidesi

Felsefe, başlangıcından bu yana farklı görüşler, kanaatler arasından sahici olanları ayırt etme ilmi gibi tarif edilir. Çeşitli görüş açılarına sahip özneler için nesneler böyle kanılar içerisinden 'bir öyle bir böyle görünürler'. İnsanlar bir görüşten diğerine, 'bir oraya bir buraya savrulup' dururlar. Böylece varlık ve görünüşleri kargaşa içinde 'birbirine karışır' (2008: 72). Görüşler ve görünüşler, varlıkla savaşım hâlinde sahici sıfatını kazanır ya da kaybeder. Sahiciliğin güvencesi olarak 'düşünmek' fiili de görüşlerdeki sahicilik payını ayırt etmek gibi anlaşılabilir. Fakat başkalarıyla sahici yaşam olanakları; var olmak ve olmamak veya aydınlık ve karanlık arasındaki dinamikte temellenir. Dünyada olmak, 'varlığın kanatlarıyla' 'hiçliğin uçurumu' arasında yer tutabilme becerisini gereksinir. Böyle bir yola uygun görüş 'öze dair olanı ve olmayanı, yüce ve aşağı olanı kendi sınırlarına

* *Eigentlichkeit.*

yerleştirir ve görünüşe getirir' (2008: 73). Varlık ve görünüşün, kâh dostane kâh hasmane şekiller alabilen birlikteliği olarak 'oluş', sahici görünüş ve görüşleri temellendirir. Fakat varlıktan doğan oluş onun karşısına yerleşir. Başka türlü Dasein'a bir varlık imkânı açılmaz. Dünyada bulunmanın gerçekçi koşulu oluşun muhtevasına varlık ve hiçlik yapısı beraberce katılır:

Bu olmayan ama henüz şu da olmamış olandır ve böylece sürekli bir ötekidir. O yüzden, bir öyle görünür bir böyle. Kendi içinde durağan olmayan bir görüş sunar. Böyle göründüğü vakit, oluş varlığın bir görünüşüdür. (2008: 74)

Dasein, sahih ya da gayrisahihi varoluşu içerisinde bu dünyada, başkalarıyla ve 'bizatihi kendisiyle' birlikte olmaya devam eder. Hergünkülükle temellenen varoluş, sessizliği ve gayrisahihiğiyle Dasein'ın 'umrunda olmasa' da ona çok farklı 'keyif biçimleri' sunmaya devam eder. Fakat temelsiz olan kendi kökensizliğiyle temellenir, çeşitlenir, zenginlik kazanır. Hergünkü gerçekliğin 'inatçılığı' Dasein'ı dünya üzerinde tutmaya devam eder. Gündelik olgusalılıkta çeşitli tefsirler, hâller içerisinde ona öylesi bir 'güven' telkin edilir ki 'muallakta olmanın tekinsizliği' kaybolur. Dasein'ın keyiflerinin gölgesinde ilgi ve itina nesneleri arasında yeryüzünün tekinsiz varlığı gizlenir (2008: 180). Varoluşa içkin zeminsizlik belirginleştikçe varlık izlerinden belki de geri dönüşsüz bir uzaklığa doğru sürüklenir.

Sahicilik, 'ortalama ve sıradan varlık anlayışından özgürleşip kendi sonlu koşullarına özgün bir karşılık vermekle' olanaklıdır (Aktok, 2010: 27). Dasein, gayrisahihi varoluş koşullarında kaybolda da 'hep bizzat kendine dönmeye zorlanır'; varlığına doğru yüzünü dönmeye çalışır ve tekrar 'sahici bir iz' peşine düşer. Bu sayede gevezelik ve merakla aralanmış cümlelerin, anlaşılır olanın aslında sahici olmadığı fark edilir (2008: 183). Bu durumun yeni bir ilgi, merak saikiyle farklı keşifler peşinde olmakla ilgisi yoktur. 'Zira

sahici bir iz üstünde olanlar' onun hakkında konuşamazlar (2008: 183). Sahici izlerin Dasein'ı taşıyacağı bağlam daha yeni, daha ilginç bir yer ve zaman parçası değildir. Tersine daha sade ve sessiz bir açıklığa Dasein'ın 'bir şeyleri yaratmanın hâkimiyeti içine dalıverdiği' böyle zamanlara 'yavaşlıkla' girilebilir (2008: 184). Sahih bir şeyler vücuda gelirken merak duygusu sahici yaratının zeminini terk eder. Sahih olan her zaman 'geç kalmış' (ya da erken gelmiş) olandır.

*Anlama:**
Serbest Kalanın Hatırası

Görmek ya da işitmek gibi iki farklı duyum kendi benliğini ve ona bitişik hafızasını yaratır. Gözler görünüşüne tanık olduğunu kendine özgü biçimde saklar ve sonra geri çağırır. Görsel hafıza denilen meleke, bu şekilde görünürlüğü saklanmasını tarif eder. Heidegger, Almanca'daki *war* yardımcı fiilini (İngilizcede *was*) dildeki bu saklamanın kipi sayar. Geçmiş zamanı işaret etse de *war* aynı zamanda korumak demektir. Algılamak anlamındaki *Wahrnehmen* de aynı köke sahiptir. Yani Dasein, duyumuna sahip olduğunu gayriihtiyari korur, saklar. Bir görüngü gibi ışığı ve sesiyle gördüğünü belleğinde, dilinde, maddi kültür yapılarında biriktirir. Varlığın serbest bıraktığını duyma, ifade etme, saklama, el-altında-hazır kılma yordam ve kipleri de ortak belleğin muhiti olarak kültür kavramının bir başka tanımını sunar bize.

Modern varlık anlayışı; bu şekilde çeşitli hafızalarda birikene, muhafaza edilene kararlılıkla sahip çıkma, varlık imkânı olarak kültürel çevrime dâhil etme, işlevsel kılma edimleriyle ayırt edilir. Varlığın serbest kalanı kendi akışına bırakmak; salt temaşa etmekten çok, karşısına çıkanı koruyan, saklayan ve kendine mal eden modern kararlılık

* *Verstehen*.

zamanla bir güç istencine dönüşür. Varlıktan söküp aldığını kendisinin yapan, koruyan (*Wahr*) aynı zamanda hakikati (*Wahrheit*) inşa etme, yaratma ayrıcalığına da sahip olur (1984: 36). Modern varlık anlayışı ve onunla bağdaşık hakikat kavrayışı bu durumda varlığın serbest bıraktığından Dasein'ın kararlı şekilde söküp aldıkları üzerinde temellenir. Dasein varlıktan hakikatini ona bahşetmesini beklemeden biraz da cebren söküp alır. Bu şiddet çevriminin ilk aşaması serbest kalanı görmektir:

Bu görme gözler tarafından değil, varlığın ışığı tarafından belirlenir. Bu ışıktaki mevcudiyet tüm insan duyumlarını eklemler. Görmenin özü görülmüş olmaktır. Bilmek, bilgi görüşü kuşatır ve bulunuşa borçlu kalır. Bilgi varlığın hatırasıdır. (...) Bu bilginin, modern biliminkiyle ilgisi yoktur. Bilgi varlığı düşüncede sürdürmektir. (1984: 36)

Diğer yandan Antik Yunan düşüncesinde bilgi, varlığın görüngü gibi açığa çıkmasından veya 'varlığın görüşüne' ait bir hatıradan ayırt edilmez. Bilgi görünüşe gelenin ışığını yaymaya devam eder; 'bilginin esası görülüyor olmak' (1984: 36) ve varlığın nazarını üzerinde duymaktır. Bilginin hesap verdiği, kendi doğruluğunu aralıksız gözden geçirdiği bu bağlantı aynı zamanda bilginin bir 'vicdan'la donanmasını da sağlar. Varlığın sadece görüşüne değil, sesine de kulak vermenin sonucudur. Bilgi, varlığın serbest bıraktığı bir doğruluğa işaret eder. Neredeyse sanatsal bir yaratı veya poetik düşüncenin üretimi gibi işlevsel olmaktan uzaktır. Bilginin modern meyille güç istencinin parçası yapılması, sahiciliğini bozar. Kullanışlılık, bilginin veriye dönüştüğü anı işaretler. 'Bilgiyi sevmek' sahici felsefenin temeliyken, verileri sevmek modern bilimin esasıdır.

Antik bilimde varlığın baktığı, görüldüğü yerde açığa çıkan sahici bilgi, 'optik bir süreçten fazlasını içerir' (1984: 36). Bilgi, duyusal olan ya da olmayan tüm kavrama biçimlerinin sonucu olabilir. Kendi aydınlığına sahip görüngülerin mevcudiyet kazanması olarak "görmek, gözlerle değil, varlığın ışıklanmasıyla belirlenir. Bu ışıklanmanın içerisinde-

deki mevcudiyet, tüm insan duyularını eklemler” (1984: 36). Veri, varolanların gözle görülür mevcudiyetini güven- ceye almakla ilgili olsa da varlığın nazarıyla, seslenişiyle ge- len bilgi, kendisini bulunuşu veya yokluğuyla mevcut kılana aittir (1984: 34). Lacancı ayrıma gönderme yaparsak veri ya da malumat gözün, bilgi ise bakışın üretimidir. Göz, meta- fizik bir kapanım içerisinde etrafını izler; sadece kendi ışığı altındakini veya *lumen naturalen*in erimindekini görürken *Lichtung* altında, varlıkbilimsel bir görü ortaya çıkar. Mis- tik kendinden geçme, gönül gözüyle görme hâli de benzer bir görme biçimidir. Kendinden geçen beden, tüm duyum ve duygulanım olanaklarıyla kendisini gören bir varlığın yarat- tığı nazara karşılık verir. Böyle bir bakış onu sahici olanak- larına çağırır, kendisini gören bakışın duyumuna davet eder. Nazar altındaki Dasein, gözlerini kaldırıp görmeye çalıştı- ğında bakış yok olur. Sartre’in dile getirdiği gibi “bir bakışa bakılamaz; bakışa doğru baktığım anda bakış silinip gider, yalnızca gözleri görürüm” (1984).

Diğer yandan anlama ve anlayışla temellenen bir ‘öngörü’den söz edilebilir. Öngörü, ön anlamanın sonucu kavramadır; anlayarak dünyaya ve başkalarına tutunmak, kendine yer açmaktır. Böyle bir yer tutma dramında Dasein, önce mevcut olanı keşfederek el-altında-hazır olanı anlama- ya ve tefsir etmeye çalışır. Kendi öngörüsünü, ön kavrayışını ve varlık tefsirini mevcut olan üzerinde hayata geçirir. Sade- ce doğaya ve kendisine şekil veren değildir; aynı zamanda şekil verilendir. Bu anlamda Dasein, post-yapısal bir öznelik taşır denilebilir. Anlamamanın son bulduğu yalın temaşayla tefsir etmeye dönük bir soyutlama yetisini veya ‘saf-dikiz- edişi’ aynı zamanda hayata geçirir. Anlayarak önceden ve- rili olanı açığa çıkarma çabası içerisine girmez. Öngörü, ön kavramaya sahip Dasein’in yarattığı bir niteliktir; anlama, yorumlama ya da kavrama yüklemeleri görüngülerin yüzeye çıkmasını sağlar; “anlam varolana yapışmış bir nitelik ya da muallakta asılı kalmış bir şey değildir” (2008: 160).

Keşfedilen, anlaşılan görüngüler tefsirin ve yorumun zeminini oluşturur. Önceden anlaşılmış olan Dasein'ın kavrayışını temellendirir. Yani bakış, öngörü, anlam ve yorum karşılıklı diğerini belirler, temellendirir; varolanların duyum ve ifadeleri iç içe geçer. Dolayısıyla yorumbilgisel bir döngüye takılan Dasein, duyum ve ifadenin birbirini koşullandırdığı bu çemberden dışarı çıkamaz: “Burada kritik olan, kısır döngüden çıkmak değil, oraya doğru surette dâhil olmaktır” (2008: 162). Bu döngü, hazır tefsirlerin, ‘avama mahsus kavramlarla’ keyfî düşüncelerin, ‘akla esen fikirlerin’ ötesine geçmeyi mümkün kılar. ‘Soruların, sorguya özsel olarak tesir ediyor olması’ varlığa ilişkin sorunun keyfilikten uzak olmasını sağlar (2008: 8). Kısır bir döngüye veya bengi geri dönüşe takılmaktan çekinmeyen yorumbilgisi içerisinde sahih anlama imkânları açılır (2008: 162). Heidegger, son dönem yapıtlarında bu olanağa kısaca ‘düşünmek’ der. Düşünmek ‘bariz olanı’ ‘açık etmemizi’ sağlayan ifadeler yardımıyla gerçekleşir. İfade, anlamamanın tefsiri (*hermeneia*) temellendirmesidir. Dolayısıyla sahih ifade, duyum yoluyla ‘bir araya gelenin’ tefsirler vasıtasıyla ‘teşrih’ edilmesidir. Böyle tanımlanan ifade, Aristotelesçi anlamda hem *sythesis* hem de *diairesis* sahiptir. Yani duyu parçaları birleştğinde hazır öngörü ve anlamadan ileri gelen ‘birleştirme’ ve ‘ayrıştırma’ etkinlikleri ifadenin iki asli dinamiğini oluşturur.

Çalışma:*

Şey ile Nesne Arasında

Heidegger için gündelik kanılar ‘ışktan yoksun’ bilgiler sayılır. Varlığa yönelik zamanında yapılmış böylesi tefsirler ‘gölgede’ dile gelen sözlerdir (1977: 193). Bu yorumların

* *Arbeit*.

çoğu kökensel ışığın yadsınmasının sonuçlarıdır. Işık almayan kanılardan, sanat üretimi ya da bilimsel alanlar da bağışık değildir. Diğer yandan poetik üretimin temellendirdiği sanat işleri ışığın 'saf bir şekilde görülmesine ve işitilmesine' fırsat verir (1977: 195). Bilim, gerçek sanat işinin aksine, varlıkla Dasein'in arasını açar. İnsanın yeryüzünde egemen olması için bilim belirleyici olsa da sanat işleri insandaki Dasein'ı günyüzüne çıkarabilme olanağına sahiptir. Bilim, başka varolanlarla karışmış Dasein'dan sürekli yeni insanlık biçimleri yaratmaya koyuldukça 'felaket' olasılığını da canlandırır. Bilimin tehlike kaynağı olduğu bir yaşamda sanat kurtarıcı güç gibi ortaya çıkar.

Bilimin bilgi sevgisi saikiyle gerçekleştirilmekten vazgeçilmesi, bilimsel araştırmaları güç istencinin nesnesi yapar. Bilim, teknik, endüstri veya ticaret alanlarında biriken bilgileri, Heidegger'in Nietzsche etkisi içinden, güç istencinin doğrudan sonuçları gibi açıklamak olanaklıdır. Nasıl ki Dasein, fazlalıklarından, bağımlılıklarından kurtuldukça Kartezyen özneye, modern bireye dönüşüyorsa bilimler de felsefenin kökensel bilgi sevgisini üzerlerinden attıkça güç istencinin hükmü altına girerler. Güç istenci, bilimin etkin kullanımıyla, varlık ve Dasein arasındaki bağlantıyı insan türü lehine çevirir ve dünyadan yalıtılmış, başkalarından uzaklaşmış bireyler yaratılmasına yardımcı olur.

Heidegger, Eski Yunan'dan olduğu kadar, Uzak Asya'dan da 'öğreneceğimiz' çok şeyin olduğunu ortaya koyar (1977: 197). Uzak Asya varlık anlayışındaki istenç karşıtlığı ve yavaşlık vurgularının altını çizer. Eski Yunan'da olduğu gibi Dasein'in kararlılığı, herhangi bir işte iradesini ortaya koyması, vazgeçmemesi, doğa karşıtı bir varlık anlayışından, güç istencinden kaynaklanmaz. Kararlı biçimde çalışmak, *physis*in karanlıkta kalmış olanaklarını açığa çıkarmaya yardımcı olur. Oysa 'Hint-Cermen' veya Avrupa'ya özel bir çalışmayı hayata geçiren insan *physis* ile karşılaştığında ona hükmetmeden duramaz. Böyle bir fail, Antik Yunan'da

çalışmanın karşılığı *thesis*le kökensel bağınyı yitirerek insani istencin hükmü altına girer (1977: 198). *Thesis*in açığa çıkarnı, bahşedilmiş olanı 'sahiplenmek' gibi anlamları modern istenç araya girince *physis*ten zorla koparılanı Dasein'in kendi dünyasına katması, açıkta duranı 'ileri-geri taşıyarak' işlevsel kılması gibi yeni manalar edinir.

Antik Yunan'da çalışmak anlamındaki *ergon*, mevcudiyet kazanmanın, buluşa geçmenin bir başka kipidir. Aristoteles *ergon*un üretimini *energeia* ve *entelecheia* olarak ayırt eder. Her iki durumda da *ergon*la açığa çıkan mutlak anlamda işe yarar nesneler değildir. Oysa modern zamanlarda enerji ve zihinsel güç gibi manalar edinen bu sözcükler arasında bir uçurum belirir (1977: 199). *Ergon* sözcüğünün üretilenin biriktirilmesiyle ilgisi yoktur. Üretilen veya yaratılan şeyler, enerji ya da zihinsel kapasite gibi bir kenarda biriktirilip saklanmaz. Diğer yandan modernler çalışmanın sonucunu her koşulda bir nesnenin üretimi gibi kavrarlar; 'orada kalan' görünür veya görünmez bir nesne gibi tarif edilir. Boş zaman çalışmasıyla açığa çıkanlar bile kendi bulunuşuna terk edilmeden biriktirilir. Başka üretimler için rezerv olur ve daha etkin bir çalışma için saklanır. Eğlenmek de bu şekilde bir çalışmaya dönüşebilir. Boş zaman etkinliklerine bir başka sahada enerji toplamak ve zihni rahatlatmak için başvurulur. Herhangi bir 'operasyon'un veya 'proje'nin parçası bazı eylemlerin birbirine eklenmesiyle, belli bir amacı ve sonucu, girdisi ve çıktısı olan bir çalışma tarifi ortaya çıkar.

Modern çalışma belli bir nedensellikle bağlantılı icra edilir. *Physis*, yeryüzü ya da doğa bu nedenselliğe göre çekıştirilen, altüst edilen bir kaynaktır. *Physis*i dünyasal bir tasarıma göre çerçevelemenin yolu olarak çalışma, onun yol verdiğini, serbest bıraktığını temaşa etmenin, bulunuşuna katkıda bulunmanın, karanlıkta olanın üstünü açmasını sabırla beklemenin bir yolu olmaktan çıkar. Belli bir amaç, plan, kesinlik ya da sonuç beklentisine cevaben modern çalışmanın öznesi, kendi istencinin nedeni ve sonucu olan nesneyi

‘karşısına alır’. Nesnenin onu üreten öznenin, *subjectumun* ‘karşısına dikilmesi’ olarak Almandaki *Gegenstand* sözcüğü 17. yüzyılda *objektumun* karşılığı gibi tercüme edilir (1977: 201). Özne, sahip olduğu enerji birikimiyle karşısına aldığı *physisi* sayısız biçimde işleyerek karşısına dikebileceği, her cepheden izleyip, işitip anlaşılır kılacağı nesneler yaratır. Böyle nesneler belli bir sonuç, etkililik veya fayda arayışındaki öznenin eli altında mevcut gereçlerdir.

*Gevezelik: **

Dayanaksız Sözler ve Düşkünlik

Sözün gündelik kullanımı olarak ‘gevezelik’ (veya lakırtı) ve ‘ifade’ eylemleri arasında derin bir fark veya uçurum olsa da söz lakırtı üzerinde temellenir. Gayrisahih bir görüngü olarak gevezelik sahih söz söyleme fiilini temellendirir. Öncelikle Daseinların karşılıklı olarak dile getirdiklerini anlayabilmeleri sözün gündelik, ortalama kullanımı içerisinde olanaklıdır (2008: 178). Aynı ‘vasatilik’ içinde dile gelen cümlelere herkes ‘paydaş’ olur. Söz “birincil varlık rabıtasını kaybettiğinde veya kazanmamış olduğunda (...) gevezelik ve dedikodu yapmak suretinde kendini aktarır” (2008: 178). Böyle bir konuşma etki dairesini genişleterek genellik kazanmadan da ‘muhabere’ aracı olabilir. Söz ne kadar temelsiz olursa o kadar karşı tarafa taşınabilir, iletişime açık olur. Lakırtının, gevezeliğin zeminsizliği yazıya da bulaşır ve ‘çalakalemlilik’ şeklinde yüzeye çıkar (2008: 178). Varlıkla bağlantısı olmayan tüm ifade biçimlerinin yazgısı böyle yavanlıklardır. Zeminsiz ve ‘dayanaksız’ söz söyleme hâli bir şeyi kasıtlı olarak ‘üzerinin örtülmesi’, karartılması anlamını taşımaz. Lakırtı, sözün ortalama ve en doğal hâlidir. Üstelik sadece gündelik söyleşiler değil bilimsel söylemler de

* *Gerede.*

bundan pay alabilir. Sözlü, yazılı veya resimli iletişim araçları, zaten şüpheli varlık bağlantısı altlarından çekilip dayanaksız kalınca yeniden üretime açık bir etkinliğin parçası olurlar. Üstelik gevezelik karmaşık söylemlere de dönüşebilir; gizemli, bulmacalı, ezoterik görünümle de alabilir.

Gevezelik türünden ifadelerin ‘muhabere’ değeri düşüktür. Gevezeliğin genelleştiği iletişim, öyle görünmese de dünyadan ve başkalarından kendisini ayrı tutan bir öznenin eylemi sayılabilir. Muhabere hâlindeki kişi, çoğunlukla önceden gördüğünü, bildiğini, anladığını paylaşır. Heidegger, bu yüzden ‘duymadım’, ‘anlamadım’ dediğimizi dile getirir. Duyamak anlamış olmayı gerektirir. İşitmek doğuştan gelen bir yeti olmadığından, ‘pür seda’ duyabilmek için bile karmaşık melekelerle sahip olmak gerekir: “Dasein ancak anladığını duyabilir. [Diğer türlü] duyduklarımız hep araba gıcırtısı, motorsiklet patırtısı gibisindendir. (...) Zira bizler asla ‘öncelikle’ birtakım sedalar veya ses kompleksleri duymayız” (2008: 173). Gevezelik sırasında hazır ‘tefsir manzumelerine’ göndermeler yaparız. Ancak sahih sözün temeli de gündelik gevezeliklerdir:

Bütün sahih anlama, tefsir etme ve muhabere etmeler, yenden keşifler ve yeni baştan kendine mal etmeler her günkü tefsir manzumesi içinde ondan hareketle ve ona karşı olarak icra edilmektedir. Bahse konu tefsir manzumesi tarafından dokunulmamış ve ayartılmamış olup da sınırsız bir ‘dünyanın’ içinde duran ve burada karşılaştıklarının öylece seyrine dalabilen bir Dasein hiçbir zaman olmamıştır. Ve hatta kamusal tefsir manzumesinin hâkimiyeti o kadar yaygındır ki, keyif olanaklarını bile peşinen karara bağlamış durumdadır. Herkes, bulunuşun hatlarını önceden çizip neyin nasıl ‘göründüğünü’ belirlemektedir. (2008: 179)

Gevezelik ve merak içindeki kişi için ‘sahici ve yeni yaratılar’ ortaya çıktığı anda ‘çoktan eskimiş’ sayılır. Sahiciliğin kendisini gösterebilmesi için ‘perdeleyici lakırtı’ ve ‘umumi alaka’nın etkisini kaybetmesi beklenmelidir (2008:

184). ‘Kamusal tefsir’ sahici olanı gölgeler. Dasein, sürekli ‘patırtılı lakırtı’ ve ‘sivri merak’ hâllerinin hüküm sürdüğü ‘her şeyin fakat hiçbir şeyin gerçekleşmediği’ hergünlük içerisinde çekilir. Burada gayrisahihliği görünmez kılan da yoğun meşguliyetleridir. Baudrillard’ın modern-sonrası bir olgu saydığı ‘simülasyon’u görünüşün hükmü olarak tanımladığı bu alan insan varoluşunun temelidir. Lakırtı ve merak, bir arada yaşayanların iletişimini kolaylaştırmak için olsa da esasen ‘birbiri-içinlik’ kisvesi altında ‘birbirine karşı-olmaklık’ şeklini alır. Dolayısıyla gevezelik, merak ve müphemlik, hergünkü yaşamı olanaklı kılarken, bir yandan da zorlaştırır. Dasein, dünyaya düşkün, ‘meftun’ oldukça yaşam alanı daha da karmaşık ve belirsizliklerle dolu bir yer hâlini alır. Ama bu durum herkesin içerisinde ‘zayi olduğu’ anlamına gelmez. Herkes ile yaşam sürmenin biçimi olarak hergünlük, Dasein’in huzurlu olduğu bir muhit de olabilir. Düşkünlüğün bu anlamda düşmekle veya sefaletle doğrudan ilgisi yoktur. Çünkü böyle bir zeminde karşılaşmaya imkân veren bir varlık çerçevesi mevcut değildir. Fakat kuşku duymadan söylenebilecek olan, böyle bir zemin ve zamanda Dasein’in kendi olanakları dâhilinde yaşam sürmediğidir. Bir yandan da düşkünlük içerisinde ‘kendi-gibi-olmaması’ en aşına olduğu var olma biçimidir (2008: 186). Dasein, varlığa temas etse bile düşkünlüğü son bulmaz. Çünkü gayrisahihliğin tecrübesi olarak düşkünlük varoluşun olağan bir sıfatıdır. Varlığa dönük olası ihtimam biçimleri de düşkünlükle, dünya ilgisiyle ve başkalarına dönüklük içerisinde şekillenir.

Düşkünlük, herkes adında bir özne tarafından yaratılan gayrisahihlik sahası değildir. Bizzat Dasein kendisini sahici olmayanla ‘ayartır’: “Böyle bir yaşamı arzuladığı için gevezelik, merak ve belirsizlikle gündelik yaşamın içerisinde ve aynı şekilde yaşamayı tercih eden başkalarını bulur.” Dünya içinde bulunmanın ‘yaratıcılığı’ böyle bir duruma neden olur. Dünya ona sahici, dolu bir yer gibi görünür. Böylece

dünyaya daha fazla ‘raptolur’ ve başkalarına düşkünlüğü, meftunluğuyla kendisini yoldan çıkartır. Ayartıcı olan, ‘teskin edici’ tekin bir dünyadır. Dasein herkesle yaşam sürdüğü her günkü varoluşu içerisinde ‘sürüklenir’: “Kendi gayrisahihliğine, yani yine *kendi* olası varlık minvaline sıkışır. Düşkünlüğün ayartıcı-teskin edici yabancılaşması öyle bir teessüre sahiptir ki, bu teessürde Dasein bizzat kendi kendine *dolanıverir*” (2008: 188). Kendisine dolanmanın ötesinde sahil bir yaşam olanağı da yoktur.

Dasein, dünya telaşı ve başkalarıyla paylaştığı gevezelikler nedeniyle aslına dönüp bakamaz. Esaslı olan yine aynı dünyada ve başkalarıyla yaşıyorken aranıp bulunmalıdır. Kendini kaybetmesine neden olan yaşam alanını yine dünyaya ve başkalarına karışarak yaratır. Kaybettiği anahatarı ısrarla sokak lambası altında arayana benzer biraz da. Fakat bazen yerel ışıqla aydınlanmış alanları bir süre terk edip karanlıkta da arayışını sürdürebilir. Bu arayışı sırasında kendine gelmesi beklenen Dasein, kişisel gelişim öğretilerinin öznesi gibi kendi sınırlarını keşfeden değil, kendini buldukça kaybeden kaybettikçe bulan paradoksal bir kendiliktir.

“Dasein’in hep söyleyecek bir şeyleri olmalıdır” (2001: 208). Bu sözleri yine aynı cümleleri dinlemeye hazır olan sarf eder. Onun için anlamak ve duymak koşut fiillerdir. Duymak söyleneni tamamlar. İfade eyleminin mutlaka bir alıcısı, işiteni bulunur. Dinlemek, ifadesini bulana mazhar olma ayrıcalığıdır. Gerçekten dinleyense söyleyecek sözleri olandır. Oysa gevezelik söyleyecek cümlesi olmayanın davranışdır. Türkçedeki ‘boşboğazlık’ sözcüğü Heidegger’in *das Gerede* deyişinin tam karşılığı gibidir. Gevezece sarf edilmiş sözler boş bir boğazdan çıkarlar dışarı. Bu boşluk konuşmayı da özsüz, biçimsiz ve yavan kılar. Sadece gündelik sohbetler değil, derin bilimsel, mesleki tartışmalar da bu nitelikte olabilir. Gevezelik, kendi metafiziğinde, söylemsel kapanımı içerisinde kurulan cümlelerin, satırların genel du-

rumudur. Keder verici boşboğazlık, dışarıdan, farklı olandan, başkasından ve özellikle varlıktan feyz almayan söylemlerin kaderidir. Sadece kendisini dinleyerek konuşanın sergilediği davranıştır. Her seferinde malumu yeniden ilam eden söyleyişlerdir. Ama Heidegger, her gündelik duyum ve ifadeye olduğu gibi boş konuşmaya da kısmen olumlu bir anlam yükler. Ortalama insanın iletişimi böylesi konuşmalar ve dinlemeler üzerinden ilerler. Diğer yandan varlığa ilişkin soruyu kendisine dert edinerek bir çeşit ‘inanç’la konuşanın cümleleri ilksel ışıkla aydınlanır; bir tür kehanete, duaya veya bedduaya dönüşür. Merak saikiyle yürütülmeyen böyle konuşmalar gevezelikle ilişkisini keser.

*Merak:**

Önceden Görülmüş Olana İlgi

Heidegger dünyevi varoluşun esası olarak düşkünlüğün veçhelerini gevezelik, müphemlik ve merak gibi görüngüler yardımıyla açıklar. Dasein, ‘merakın bizim dünya işlerimizden hareketle yarattığı eğlendirmelerin tesadüfiliği’ (2008: 328) içerisinde kendisini hiçlikle çevrelenmiş bulur. Bu hâlden uzaklaşmaya, gayrisahih ve teskin edici varoluşunu aşmaya çalışırken kararlılık göstermesi gereklidir. Onun için ‘kapalılığı açma kararlılığı (...) zorla yapıştırılmış uydurma bir imkân’ değildir. Bu sırada ortaya koyduğu ‘gözüpeklik’ biraz da kendisini ‘layık gördüğü’ bir durumdur. Gözüpeklik ‘aklıselime’ uygun en akılcı davranış değildir. Daha çok vicdanla, ‘vecibeyle’ veya sorumluluk duygusuyla ilgisi vardır (2008: 327, 329); bir varlık imkânının duyusunu sağlayan vecibenin sonucudur. Heidegger gözüpekliği, Dasein analizinde yeniden üretmeye çalışır:

* *Naugier.*

Bu yüzden eksistensiyal analiz; her günkü tefsirlerin hak iddialarına veya kendinden memnurluklarına ve teskin edilmiş kendinden anlaşılabilirliklerine karşı hep hoyratça davranma karakterine sahip olacaktır. (2008: 330)

Yerel ışıktaki veya *lumen naturale* altında gerçekleşen ve aydınlanmış yerdekini görmeye dönük 'ilgilenmeler' 'merak' olarak tanımlanabilir. Eski Yunan'da merak ve 'görme zevki' bir arada telaffuz edilir. Heidegger, açıklıkta öylece duranı veya doğayı tetkik etmeye yönelik ilginin de böyle bir zevkten kaynaklandığını dile getiren eski Yunan düşüncesini onaylar. 'Görmeye dair ihtimam-göstermelik' merak şeklinde gayrisahih bir dünya ilgisine dönüşür ve varolanlar arasına dalan müşahade edici görme biçimini alır. Görme 'bir-şey-için-bakışın rehberliğinde' dünyayla ilgilenmenin temel yönelimidir. Varolanlara merakla bakma eğilimi ve 'görmenin tuhaf önceliği' Batı felsefesinin de temeli sayılabilir:

Biz bu 'görme' sözcüğünü diğer duyularımız için de kullanırız – bilgi edinmek için kendimizi onlara kattığımızda. (...) Çünkü biz şöyle demeyiz: Nasıl parıldadığını bir duy; ya da nasıl parıldadığını bir kokla; ya da nasıl ışık saçtığını bir tat; ya da nasıl ışıldadığına bir dokun. Bütün bunlarda biz şöyle deriz: Gör. Bütün bunları gördüğümüzü söyleriz. (...) Fakat sadece şunu da demekle yetinmeyiz: Nasıl ışıldadığını bir gör, sadece gözlerimizin duyumsadıkları için (...). Keza şöyle deriz: Sesi gör, kokuyu gör, tadı gör, katılığı gör. (...) Bu sebeple duyularımızla tecrübe ettiklerimize esasen 'görme zevki' denir, çünkü konu bilmek olduğunda diğer duyularımız da belirli bir benzerlikten hareketle görme yetisini kendilerine mal ederler. Bu yetimiz bakımından gözlerimiz üstündür. (2008: 181)

'Sahih olarak gözlere ait' sayılan böyle bir duyum öylesine genelleşir ki başka duyulara da aynı yeti atfedilir. Tüm diğer duyularımızla yakaladıklarımız da görme zevkinin ürünlerine dönüşür; duyum, görmekle eş anlamlı olur âdeta.

Varlık izleri bu durumda görme merkezli bir metafizik içerisinde gözlere görünenlerdir:

Varlık pür seyirsel müşahade etmede kendini gösterendir ve sadece böyle bir görüş varlığı keşfedebilir. Asli ve sahici hakikat pür müşahade etmede yatar, işte bu tez, bundan böyle Batı felsefesinin temeli kalmaya devam etmiştir. Mesela Hegel di-yalektiği ancak onun dâhilinde saikini bulabilmekte ve ancak onun zemini üzerinde mümkün olabilmektedir. (2008: 180)

Dasein, gündelik düşkünlüğü içerisinde varolanlar ve başkalarıyla ilgilenirken veya onlara itina gösterirken merakla çevresine göz atar. Merak, öncelikle görme arzusu şeklinde belli olur. ‘Her şeyin’ konuşulduğu, anlaşıldığı, tefsir edildiği ama ‘hiçbir şeyin’ yerini bulmadığı görme isteğinin gündelik dekoru ve kadrosu, aynı zamanda sahici görünün de muhitini oluşturur. Sahicilik, Dasein’in merak ve gevezeliği sonucunda şekillenen bir müphemlik içerisinden çıkma kararlılığının sonucudur. Varlığın serbest bıraktığına tanık olabilmek için böyle bir belirsizliği aşmak zorunludur. Dasein’in ontik merakı, varlık izlerini görmeye meyledip ontolojik ‘hayret’e dönüştükçe gevezelik yapmaktan geri durur ve kökensel vicdandan yükselen sesleri dinlemeye hazır olur.

Merak, açık seçik görme ve işitme arzusuyla ilişkilidir. Kendisini göstereni, belirtileriyle görünür olanı değil de ferdi arzu ve niyetlere göre görme çabasının sonucudur. Bilimsel edimler de aynı merak duygusunu barındırır. Dasein’in varlığın nazarı içinden değil de kendi bildiği gibi bakması, anlamasıdır. Meraklı mizaç, ‘sadece görmekle ilgilenir. Görüneni anlamakla değil’ (2001: 216). Saklı olana ilgi duyar ama bulduğu gizemde konaklamaz. Hep bir sonrakine doğru konumunu değiştirir. Ama merak olmadan varlığın açıklığına taşınmak da olanaksızdır. Dünyaıyla yüzleşmenin bir yolunu arayan meraklı özne, isteyerek ya da istemeyerek gündelik sınırlar dışına taşınabilir (2001: 214). Dasein bu esnada dünyasını bilişsel bir nesne gibi karşısına alırken bir yandan da onu mesele etmeyi sürdürür.

Merak, belli bir öngörüğü doğrulayan veya önceden görülmüş olanı tekrar farklı biçim ve muhtevada görme arzudur. Mevcut olana, bulunuşa, belirene, ifadesi ve duyumu olana dönüktür. Varlığın karanlık, sönük kalmış taraflarıyla, yoklukla ilgisi yoktur; önceden aydınlanmış ve tefsir edilmiş olana meyleder; görme arzusuyla açılmış bir çift gözü, kulağın, belleğin, zekânın yönelimidir. Hiçlikte görülecek bir şey olmadığından tekinsiz yokluğa, karanlığa dönük 'meraksızlık' genelleşir, oraya doğru 'sırtımızı çevirir' ve yok olmasını bekleriz (2001: 234). Merak, gizemin, varlığın ışığında veya gölgesinde değil de Dasein'ın kendi aydınlattığı yolda açığa çıkan bulmacalara yönelir. Merakla sorulan soru ve çözümü eş kaynaklıdır. Cevap bulunamasa bile karanlıkta kaybolma olasılığı yoktur. Merakla çıkılan yolculukların Dasein'ı telafisi olmayan trajik yer ve zamanlara taşınması pek olası değildir.

Merakla yol almak ve varlık izlerinin işaret ettiğine doğru ilerlemek, antik kahramanlar Odysseus ve Oedipus'un yolculukları kadar farklıdır. Odysseus, seyahati sonunda dünyevi esenliğin peşinde olsa da Oedipus, yolculuğunun bedelini her adımında öder. Odysseus, varlığı varolanlardan ayıran trajik sınırın ötesine geçmeden etrafında dolaşsa da Oedipus geri dönüşsüz diğer tarafta kalır. Odysseus, 'dünyasal teskin' arayışıyla evine geri dönmenin yolunu bulur. En sonunda Ithaca'da herkes-varlığı içerisinde kaybolur. Fakat Oedipus bedbaht hâllere düşse de sonunda eşsizleşir. Yolculuğu sırasında kendi farklılığını sildikçe daha fazla kendisi gibi olur. İçini herkesin değil de varlığın doldurmasına izin verir.

Heidegger, Sophokles'in *Oedipus* tragedyasını biraz da Batı metafiziğinin şafağı gibi okur. Varlığın aydınlığında durmak yerine, kendisine metafizik bir derinlik yaratarak varlık belirtilerini görmezden ve duymazdan gelen, 'yolunu şaşırmış' ve trajik karşılaşmaları unutmuş olanları tasvir eder. Varlıkla bağdaşık görünüşler bir zaman sonra zevahire dönüşür; görüşler kanaatler hâlini alır. Varlık karartıldıkça görünüş ve görüşler, sofistçe aldatıcı, düşünceden yoksun

bilgiler gibi tasnif edilir. Platon ile başlayan ve modern zamanlarda egemen olan böyle bir felsefe, görüşleri özden ayırt etmek, onların birbirine kenetlenmişliğini çözmek üzere biçimlenir (2010: 69).

Heidegger, meraklı bakışın etrafını ne kadar hızlıca tükebileceğini ortaya koyar. Dasein, huzurla dinlenirken bile meraklı gözleri ve kulakları boş durmaz; uzak olanı yakınlığa getirmeye gayret eder. Tecessüs dolu duyu organları etrafında keşfedecek bir şeyler bulamayınca ‘el-altında-olan’dan uzaklaşıp, uzak ve yabancı bir dünyaya eğilim gösterir (2008: 182). Dasein, varoluşun en temel niteliklerinden ‘mesafe-kaldırmak’ fiili ve meraklı bakışları sayesinde gözlerini hep daha uzaklara diker. Medya izleyicisi, okuru, dinleyicisi gibi uzakta olanların bizzat kendisiyle fazla ilgilenmeden sadece suretini yanına taşımak ister. Böyle bir bakış ‘görünüşleriyle sürüklenip giden dünyayı’ güvenceli ve tekin bir yere dönüştürür.

Dasein, ‘serbest kalan merakıyla’ görüleni anlama kaygısından uzak, ‘sadece görme’ hevesiyle davranabilir. Bu durumda ‘yeni olanı arayıp bulmak, sonra yine ondan başkalarına sıçramaktır amaç.’ (2008: 182) Meraklı görme, varlıkla ilgili görüngülerle yüzleşmek bir yana, mevcut olana da hakkını vermeyen bir yüzeysellik taşır. Asıl amaç dünya üzerinde ‘oyalanmaktır’. *Periergiadan* farklı olarak hayranlıkla gözlemenin, hayretin bir başka ifadesi olarak *thaumazeinden* tümüyle farklı böyle bir merak, ‘Dasein’in kendisini sürekli kökünden koparan’, varlık zemininden uzaklaştıran bir haletiruhiyedir. Merak duydukça gayrisahih hayat bilgisi derinleşir, içinden çıkılmaz karmaşalara evrilir. Gündelik yaşam bu şekilde varlığın nazarından, *Lichtungdan* her geçen zaman biraz daha uzaklaşır. Müphemlik içinde de olsa hiçbir muhtevanın anlaşılmaz kalamayacağı gevezelik ya da lakırtılarıyla, hiçbir şeyin gözlerden kaçamayacağı merakıyla Dasein varlığın ufkundan çıkarken bir yandan da ‘sahici, capcanlı bir hayat teminatı’ edinir (2008: 183). Gevezelikle birleşen merakla biçimlenen bir yaşamda müphemlik ve ‘sözümönalılık’ genelleşir.

*Beden:**
Dasein'in Saçakları

Heidegger, varolanları *res extensa* ve *res cogitans* (düşünen şey ve yer kaplayan şey) olarak ikiye bölen Descartes'ın ayrımını kabul etmez; madde ve töz, beden ve ruh veya cevher ve arazları eş değerli sayılmalıdır. Maddeyi tözden, bedeni ruhtan veya zihinden gelerek anlamak varlıkbilimsel anlamda geçerli bir araştırma yolu sayılamaz. Spinoza'nın dile getirdiği gibi ruh da beden gibi varlığın bir imkânı, açığa çıkma kiplerinden birisidir. Varlığı daha tözsel, ruhsal ve soyut bir kendilik gibi görüp diğer mevcut şeyleri birer niteliksiz uzanım gibi açıklamak modern varlık anlayışının temelini oluşturur. Böyle bir varsayım biraz da 'doğa nesnesi' sayılanın 'kolayca ikmal edilerek eksiksiz bir kullanım nesnesine dönüştürülebilir' kılma yatkınlığıyla da ilgilidir (2008: 102). Modern düşünüm modeli olarak Kartezyen ayrımla, *res extensa*dan veya mevcut şeylerden varlığı ulaşılamaz. Varlığa ilişkin soruyu 'daraltan' Descartes için el-altında-olanın inşa ilkelerinin anlaşılması temel mesele olur: "Günümüzdeki sürat çılgınlığı mesafeleri aşma gayreti bu düşünsel yatkınlığın uzanımıdır" (2008: 109). Yakına çekilen ve bununla bağlantılı olarak uzağa itilen varolanlarla iyice genişleyen ya da büzülen, 'çevrelenen-dünya' (*Umwelt*) yok edilir. Modern özne işine yarayanı 'mesafe-kaldırıcı' bir yönelimle yakına çeker, yaramayanı ise ufku dışına iter, kaybolmasına göz yumar (2008: 110, 111). 'İlgilenici gözlem', 'poetik bakışı' yok eder. Böyle bir öznenin gözüyle temas edebileceği uzaklıklara çekilen el-altında-hazır nesnelerin 'doğal mesafeleri', 'birbirlerine göre konumları' değişir. İlginç biçimde bu kadar yakınıımızdaki mevcut şeyler ufkumuzdan çıkar; 'dikkat-çekmezlik' yaygınlaşır; gözlük ya da kulaklık gibi. Varolanların ışığı ve sesini ulaşılabilir mesafeye taşıyan bu araçların kendileri gözden kaybolur (2008:

* *Körper*.

111). Modern Dasein, uzağa itip yakına çektikleriyle dünyasını daha dünyasal kılar; mekânını, zamanını, başkalarını, bedenini ve aklını beraberce yüklenip kendi dünyasını inşa eder. Bu düzenlemelerde mesafelerin, zamanın, mekânın sahilliği ya da gayrisahihliği ayırt edici önemde değildir (2008: 113). Zaten gözü, kulağı, ilgisi, yönelimi burada değil de ‘orada’ olduğundan, zamanda ve mekânda ertelenmiş bir orada-varlık veya Dasein olur.

Varlık izlerinin Dasein’a açıldığı ilksel karşılaşma zemininde çoğul ve saçaklı, Guattari ve Deleuze’ün kavramını ödünç alırsak, ‘organsız bir beden’ vücut bulur. Fakat varlığı daha özenle duymak ve ifade etmek için içkin duyumsal yoğunluklarla dolu organsız bedeni dönüştürmek, ‘modifiye’ etmek zorunludur. Işığa erişmek için ‘yumurta’ şeklindeki böyle bir bedende gözler, sesleri işitmek için kulaklar açığa çıkar. Organsız bedende kulaklar ve gözler ayrımsızca yan yanadır. Aynı bedende, *Kırmızı Başlıklı Kız* masalındaki gibi daha iyi duyabilmek için hassas kulaklar, daha iyi görebilmek içinse keskin gözler belirir. Varlığın armağanı bu gözler ve kulaklar, ancak varlığın nazarı kaybolunca görmeye ve işitmeye başlar. Dasein, nazar altındayken mutlak bir içkinlik içerisine yerleşir; duyargaları, organları, saçakları henüz biçim bulmamış bir bünyeye dönüşür. Böyle bir beden varlığın nazarıyla yeniden şekil bulmaya açıktır. Merleau-Ponty gibi söylersek duyumsallığa sahip ‘et’ olur. Varlığın nazarı, et türünden bir görüngüye bakışlarıyla biçim verir. Organsız bedendeki iş bölümü neticesinde organlar birbirinden ayrıldığında organizma ortaya çıkar ve nazar son bulur. Varlığın nazarı böyle bir bedene, Dasein’ın et’ine artık dokunmadan seslenir.

Organsız beden, Heidegger’in ‘şey’ kavramıyla eş anlamlı gibi de anlaşılabilir. Şey, biçim bulmuş en temel unsur sayılabilir; madde ile nesne arası bir varolandır. Şey, varlığa ilişkin sorunun çıkış yerinde madde biçim bulduğunda belirlir. Varlığın nazarına açık bir şey olarak organsız beden,

Dasein'ın kendi ışığı *lumen natural*eden muaf kökensel bir varolandır. Organsız beden Dasein'ın tüm birikimini, o zamana kadar varlıktan devşirdiklerini sakladığı bir görüngüdür; âdeta Taocu 'kutsal insan' gibi tüm 'saçak'larını kendi içine gömmüş, yeni öğretilere açık bir varolandır. Varlığın açılmasına koşut olarak organsız bedeninde yeni uzuvlar belirir; yumurtadan yeni çıkan canlılara benzer. Yumurta kırıldığında varlığın nazarı, gözetimi de son bulur. Ortaya çıkan canlı kendi yolunu aydınlatmaya başlar. Dasein da dünyada ve başkalarıyla yaşam sürebilmesi için bu şekilde yumurtadan çıkmalıdır.

Modern varlık anlayışı içerisinde sükûn içindeki organsız bedenler yerine, yine Guattari ve Deleuze'e başvuruysak, birer 'savaş makinesi' olarak güç istenciyle kuşatılmış bedensel yapılanma daha makul sayılır. Böyle bir bedenleşme içerisindeki Dasein, tüm biriktirdikleri, kuşandıklarıyla varlığı tuzağa düşürerek ondan imkânlar devşirmeye çalışır. Varlığın eşref saatini sebatla bekleyip kendisine nazar etmesini, ses vermesini beklemeden *logos* ve *physisi* açılmaya zorlar. Modern *logosun* inşası bu anlamda Antik Yunan'inkiyle karşıttır. Modern güç istencinin faili, bir tema parkında, safaride, hayvanat ya da botanik bahçesindeymiş gibi güvencelerini terk etmeden varlığın vahşi görünüşüne erişmek ister. Kuşandığı *logos* ve *tekhne* sayesinde her yerde kendisini aşına bir dünyada arar ve bulur. Yeryüzü, doğa veya *physis* ufku dışında kalır. Yeryüzünü teknik bir çerçeve içerisinde görür, işitir. Teknoloji ona çok farklı şekiller alabilen ekranlar açtıkça keşfedilmemiş olanın en sapa yerlerine kadar göz atabilir. Doğaya açılmak ekran yüzeyine bakmakla, dokunmakla eşanlamlı bir tecrübedir.

Saçaklı bir canlı olarak Dasein, zamanda ve mekânda sürekli biçim değiştirir. Şimdi ve buradaki varoluşunu geçmiş ve geleceğe doğru genişletir. Bu sırada yeni duyu araçları, duyargalar elde ederken kimilerini de kaybeder. Başkalarından yeni uzuvlar ödünç alarak türler-arası bir yapılanma

içerisine de girebilir. Bedensel veya zihinsel nitelikte olabilen ‘saçaklar’ aynı zamanda Dasein’in varoluşa, başkalarına, dünyaya, varlığa ilgi ve itina gösterdiği duyargalardır. Fakat her varlık imkânı ona eklenen, onun bünyevi yetilerini artıran yeni bir uzantı veya saçak değildir. Saçaklı bir görüngünün açığa çıkmasıyla Dasein’in mevcudiyeti, varoluşu yeniden temellenir, yapılır. Varlık imkânı, Dasein’in rahatını tesis etmek için değildir. Belki onu daha da huzursuz kılar, kimyasını bozar. Huzurunu yitirmek sahici bir varoluşun kefaretidir. Varlığı dert edindiği için kendisine bir varlık imkânı bahşedilen Dasein’in bu etkileşim sonucunda daha mutlu ya da bedbaht olacağı önceden kestirilemez ama varoluşunun yeniden inşa edileceği baştan söylenebilir. Bazı varoluşçu romanlardaki gibi kaygısı sonucunda kendisini bir hiçlik içerisinde bulduğunda ve bu yeni varlık manzarası karşısında kararlılıkla durmadığında trajik bir sona doğru ilerler. Özünde hiçbir şeyin kendi denetiminde olmadığını fark eder. Trajedinin başlangıcı ise son derece basit ve gündelik bir nedene dayanabilir. Sözelimi Sartre’ın *Bulanıklık*’sında at keşanesidir veya Camus’nün *Yabancı*’sında beklenmedik ölçüde sıcak bir gündür. Bu anlatılarda olduğu gibi midesi bulanık ya da başına güneş geçenin içine düştüğü ruh hâli, onları varlığın ayrılmaz parçası olan hiçliğin muhitine taşır.

Dasein’in yeni saçaklar, varlık imkânları kazanarak cisimleşmesi veya uzuvlaşması sonucunda görü ve görüşleri değişir. Fakat Heidegger görüngübilimine ait bu unsurlar başkasıyla ve dünyayla dokunsal ilişkiler içerisine girmesine, ‘duyumsallık’ geliştirmesine hizmet etmekten çok daha iyi görmesine ve işitmesine yardımcı olur. Dışarıdaki şeylerle görüş mesafesinden bir araya gelmesine dönük duyargalara sahip olur. Dünyaya daha çok bakarak ve işiterek dokunur. İçerisi ve dışarısı arasında hep belli bir uzaklık kalır. Varlık ve varolanın farkı ışık ve ses yoğunluklarını ayıran görme ve işitme yetisi yoluyla tanımlanır.

Bedenleşmenin ve dokunuşun fazla pay almadığı böyle bir fikir yapısı özellikle Merleau-Ponty'nin yapıtında tashih edilir. Heidegger'in sınırlarını çizdiği görüngübilimde dokunuş veya temas görüngüleri fazla yer işgal etmez. Belki de bu nedenle feminist kuramcılar Heidegger'den fazla ilham almazlar. Hatta örtük de olsa cinsiyetçi bir temalaştırmanın altını çizerler. Varlıkbilim veya görüngübilim düzeyinde birçok kavram ve olgu geçersizleşse de cinsiyetler ve cinsel konumlar yerlerinde dururlar. Varlığın ışığı ve sesinden pay alan Dasein'in bir erkek olduğunu varsaymak çok hatalı sayılmaz. Merleau-Ponty'deki gibi duyumsal bir varoluşun, 'et'in taşıyıcısı bedeninin erkek ve kadının bir kesişmesi (*chiasm*) olduğu izlenimine pek kapılmayız.

*Başkaları:**
Mevcut Olanın Ötesi

Heidegger'in başkası veya başkaları adını verdiği görüngü, sözgelimi Sartre ya da Levinas'ın bahsettiği başkasıyla kimi zaman karşıt anlamda olabilir. Başkası veya öteki, Dasein'in dünyadaki düşkünlüğünün parçasıdır. Onu sahici bir varoluştan uzak tutmak isteyen başkaları veya 'herkes'in (*das Man*), hazır bilgilerin, gevezeliklerin, belirsiz meşguliyetlerin yavan dünyasına çağırıldığı Dasein, onlar arasındayken endişesizce var olabilir; belirli bir tarih parçasında, uzam ve zamanda bulunuyor olmanın güvencesiyle yaşam sürer. Dasein, dünyanın dışında bir özne olamayacağı gibi, başkalarını da kendi varoluşundan sıyrıp atamaz. Yalnızken bile başkaları Dasein'la bir aradadır. Sahih bir varoluş yaratabilse de yine aynı dünyada herkesle birlikte bunu mümkün kılabilir. Varoluş olanaklarını dünyada bulunmasına ve başkalarıyla birlikte olmasına borçludur. Ancak Dasein

* *Andere.*

dünyada başkalarıyla olmak gibi iki temel varoluş kaynağına huzurla gömüldükçe kendisinden uzaklaşır; dünyevi olanakların, kamusal tefsirlerin ortalama gündelik icrası içerisinde ‘sürüklenir’ (2008: 170, 270). Sürüklendiği yer farklı bir dünya veya başka bir kalabalık değildir. Bu sırada yeni bir açıklık yaratmadıkça, sahici olmayanı ‘kararlılıkla’ kendi dünyası dışına atmadıkça sürüklenmeye devam eder.

Dasein’ın kendisini evinde ya da evi dışında hissettiği yer ve onu çevreleyen kalabalığın olgusal koşulları değişmese de varlıkla münasebetine göre tekin bir yerden tekinsiz bir başkasına doğru gidip gelebilir. Başkalarıyla paylaştığı huzurlu dünyasını kaybedip yeniden bulmasına sebep olan çeşitli ruh hâlleri Dasein’ın varlık olanakları arasında kayıtlıdır. Başkalarının tefsirleriyle kenarları çizilen tekinsiz bir dünya resmini iyi ruh hâlleri ve kararlılığı yardımıyla aşabilse de bu durum onu daha esenlikli kılmaz; mevcut dünyasındaki huzurlu aşinalıktan uzaklaşır. Gayrisahih yerleşimini aşması için Dasein’ın, Nietzsche’nin üstinsanda örneklediği gibi, kararlılığa, istence sahip olması zorunludur. Kamusal boşboğazlığın dışına kararlı şekilde çıksa da kendisini derin anlamların, sahih sözlerin arasında bulmaz. Fakat müphem bir duyum alanında bulunuşu, ifade olanaklarını temellendiren ışıklı olaylara gözlerini açması onun için sahih imkânlar yaratır. Yavan sözlere, eylemlere kapılıp sürüklenme kolaylığını terk ettikçe muhtemelen hayatını daha da bedbaht kılabilecek bir kararlılığa yer açar.

Dünyaya düşkünlük, herkesle bir arada olmak, kaygılı ruh hâllerine ve kararlılığa engel bir evde olma duyusuna neden olur. Dasein bu durumda rahatını bozmak istemez (2001: 234). Yüzeysellik, yavanlık içerisindeyken, kaynağı çok derinlerdeki iç sıkıntısını, vicdani sesleri veya varlığın nazarını üzerinde duyması da zorlaşır. Ama Dasein’ın düşkünlüğü ondaki yozlaşmadan ileri gelmez. Düşkünlük onun güncel hâlidir; dünyada ve başkalarıyla bulunuşuna dair en olağan durumdur. Varlıktan uzaklaşması ya da

aynı düşkünlükle sürüklenmesi, onun varlık olanaklarından ayrı düşünülemez. Varlığın kendisini açması, kapatması ve belki de geri dönüşsüz şekilde Dasein'in ufkundan çıkması doğaldır. İyi veya kötü ruh hâlleri içerisinde olması iki ayrı varlık olanağıdır. Dasein'in 'kamusal' olana kendini bırakması, başkalarıyla kaynaşması, bir toplumun parçası olmasıyla, kendini yalıtması, keskin ayrımları olan bir birey gibi davranması karşıt durumlar değildir. Endişe, kararlılık veya bazı ruh hâlleri onu bireyleştirir; düşkünlüğünden geri çağırır (2001: 235). Ama gayrisahih 'kariyeri', varlığın yazgısından uzaklaşma rahatlığına ve belki de kolaycılığına meyletmesine yol açar.

Hakikat veya doğruluk, varlığın belli bir açılmışlığına, tefsirine, aydınlığına sahip çıkma ve bu açıklık üzerinde varoluşunu inşa etme kararından ayrı düşünülemez. Mevcut her şeyi var ettiği gibi yok etme olanağını da barındıran ontolojik farkı yaşamdan silmek olanaksızdır. Heidegger, bu çabanın teknolojinin doğasına ait temel ve genelleşmiş bir kapanım olduğunu son dönem yapıtlarında ortaya koyar. Prometheus gibi aydınlığı veya ateşi bir kez ele geçirdikten sonra onu kendine mal eden, *lumen naturalesi* gibi etrafa yayan bir teknolojiyi tasvir eder. Dasein, yanında taşıdığı kısmi aydınlık yardımıyla, başka açıklıkları yenisinden tecrübe etme olanağını da kaybeder. Heidegger için bu kayıp modernliğin yazgısına, varlık anlayışına ve tarihçesine kayıtlıdır.

Dasein, başkalarına kulak verdikçe kendisini dinlemekten uzaklaşır (2001: 315). Vicdanın sesini duyamaz. Herkesle birlikte olmak, kendi olanaklarını görmesini, iştmesini olanaksız kılar. Hazır tefsirler, dünyagörüşleri içerisinde yolunu bulmaya çalışır. Herkesin görüşlerle dolu kulakları, hazır görülerle dolu gözleri, varlık izlerini duymasına engel olur. Üstelik başkalarının hazır söz, görü veya eylem sözlüğünden alıntılarla, göndermelerle konuşmadan tümüyle şaşırtıcı ve yeni telaffuzlar da geliştirebilir. Merak duyan Da-

sein, kendisine hazır verilmiş olanın ötesine gözünü diker; mevcut olanın ardını yoklar. Ama bu girişimleri sonucunda elde edilen yeni içerik ve biçimlerin ontolojik farkla ilişkisi şüphelidir. Böyle bir ilişkisizlik, Dasein'ın dünyada ve başkalarıyla bulunuşunun önemli bir veçhesi olarak 'belirsizlik' görüngüsünün de kaynağıdır. Başkalarıyla bir arada durdukça yeni ve ilginç olanı telaffuz eden Dasein'ın sahici bir duyuma ya da ifadeye sahip olduğu söylenemez. Tümüyle yeni ve ilginç bir söylem de gayrisahih olabilir. Heidegger'e göre bu durum, duyma ve dinleme yetisini yitirmiş olmakla ilişkilidir; dinlemeden konuşan öznenin yarattığı söylemler kalabalığından ibaret olabilir. Varlığın ve vicdanın sesini işitmek sadece sükûnet içerisinde, herkesin uğultusundan sessizliği yakalamak için uzaklaşmakla mümkündür. Ama aynı ses, dünyayı ve başkalarını içinde taşıyan, hazır bir söz-lüğü olan Dasein tarafından duyulabilir.

Dasein, dünyada ve başkaları arasındaki huzurlu kapanıma razı olduğunda, varlığın 'serbest bıraktığı' olanaklara sahip çıkarak yerini bulamaz. Kendisine kurduğu 'temelsiz', gayrisahih dünyada bir kere açığa çıkmış olanın tekrar gizlenmesine, kullanışlı olanın ufkundan çıkmasına izin verir. Faydalı şeylerin yeniden üretim koşullarını güvenceye alır. Bir başka deyişle, kendi düşkünlüğüne sahip çıkar; sahici olmayan bir dünyada bulunuşunu şenlendirir. Temelsiz bir hayat bilgisi üzerinde var olmak onun en doğal hâlidir.

Dasein, diğer varolanlar gibi 'kategoriyal' değil eksisten-siyal bir var olma kipine sahiptir. Bu nedenle onun varoluşu başkalarıyla birlikteliğinden veya diğer varolanlardan ayrı düşünülemez; diğer varolanlarla basitçe 'yan yana' bulunmaz, onlarla iç içe geçmiş hâlde, dünyanın içinde ve başkalarıyla beraber yaşam sürer (2008: 57). Merleau-Ponty sözlüğü içerisinde dile getirirsek görüngübilimsel düzeyde dünya ve başkalarıyla ortak bir 'duyumsallık' ufku içerisinde ortak bir bedene dâhil olur. Heidegger'in *Varlık ve Zaman* da sınıflandırdığı görüngüler, eksistensiyaller de aynı

ortak duyumun belirtileridir. Dasein, başkalarıyla duyumsal bağlar içinde olmadan 'dünyasız' şekilde var olamaz. Başkalarıyla iç içeliği 'faktisite' (*Faktizität*, olgusalılık) kavramıyla anlaşılır: "Faktisite, 'dünya içinde' bir varolanın, kendi dünyası içinde karşılaştığı varolanların varlıklarıyla kendini kendi 'kaderi' içinde bağlanmış bir dünya-içinde-varolma olarak anlayabilmeyi kapsar" (2008: 58).

Varlıkbilimsel farkın bilincine varmak kadar onu işitme ve ifade etmeye hazırlıklı olmak Dasein analizinin temel çabasıdır. Bu sayede kendi varoluşuyla gerçekliği arasındaki ontolojik farkın yarattığı kısır döngünün bilincine ulaşmak ve bu döngünün yorum imkânlarını, hermenötik açılımlarını yüzeye çıkarmak mümkün olabilir. Böyle bir 'fasit daire' 'anlamanın özüne ve ifade edilmesine aittir' (2008: 333). Yani Dasein analizi kendi aşkın ya da içkin kimliğini varlıkla arasındaki farktan alan, kendisi olan (ya da olmayan) bir varolanın tespitidir. Bunu sağlayan fasit dairenin 'içine sıçramak', Dasein'in varlıkla mesafesini, gerçekliğin varoluşla farkını ölçeklendirmektir. Yorumbilgisel kısa devrede veya içkin nedensellikte saklı kısır döngü, Dasein'in hep dünyada ve başkalarıyla olduğunun teminatını sunar. Onu varolanlarla buluşturmayı amaçlayan bu analizin "dünyasız bir benlikten hareket edip ona bir nesne ve bu nesne ile kuraçağı ontolojik bakımdan zeminsiz bir ilişki" yaratmasının önüne geçer. Böylece kendisine dolandıkça sahih olandan uzaklaşan Dasein'in bu temel döngüsüne sahip çıkmayı öncelikli sayar. Onu kuramsal veya etik ilgilerle değil, edimsel varlığı varoluşunda yatan, eyledikçe dünyaya ve başkalarına karıştıkça kendisini bulan (ya da kaybeden) bir benliğin taşıyıcısı gibi dile getirir. Çünkü Dasein, her zaman dünyaya ve başkalarına ulanmış bir canlıdır.

2 VARLIK İZLERİ

*Varlık:**

Kararlı ve Düşünceli Dasein'in Hakikati

Heidegger'in yapıtları, biraz da alışkanlıkla, Kehre-öncesi ve sonrası diye ikiye ayrılır. İki dönemin eserleri arasında belirgin bir 'dönüşün', dönüşümün olduğu varsayılır. Kaan H. Ökten'in yayımlanmamış ders notlarında dile getirdiği gibi Kehre'yi "en kabaca, Dasein'dan varolanın varlığına gitmek yerine, Dasein'ı varolanın varlığında değerlendirmek ve ondan çıkarmak düşüncesi" etrafında anlamak olanaklıdır. Kehre, süreklilikleri ve kopuşları birbirinden ayrı tutulamayacak Heidegger'e özgü bir değişimi imler. Ama her iki dönem için de ortak olan, varlığa ilişkin soruyu kendine dert eden bir fail olarak Dasein'ın varlık izleri veya olanaklarının nasıl serbest kaldığına, açığa çıktığına yönelik ilgisidir. *Varlık ve Zaman*'ın öncesi ve sonrasına ait iki zaman parçasında da Gadamer'in ifadesiyle Dasein, 'kendisini kendisi yoluyla anlamaya' devam eder (2010: 135). Heidegger bütün yapıtında, Dasein'ın zihinsel, bilişsel duyuşsal ön hazırlığıyla, görüngüleri açmasına imkân sağlayan ruh hâllerinin peşine nasıl düştüğünü betimler. Fakat Kehre-sonrasında varlığın sahici gibi sınıflandırılabilir görüngülerine, izlerine daha az rastlanır.

Kehre-öncesi bir yapıt olarak *Varlık ve Zaman*'da Dasein'ın gözüpekçe ve kararlılıkla, iyi ruh hâlleri içerisinde-

* *Sein.*

de varlık izleri peşinden gitme çabası belirleyici bir eylemdir. Oysa Kehre-sonrası Dasein'ın birçok öznel olanağı elinden alınır. Güç istencinden mümkün olduğunca sıyrılarak varlığın seslenişini sebatla bekleyen, daha yavaş, daha 'durağan bir benlik' veya fail çıkar karşımıza (Pattison, 2013: 11). Geleneksel Çin resminin musavvirleri gibi boşluğu temaşa ederken aynı boşluktan bir aydınlanma çizgisinin fırçasına düşmesini bekler sanki. Heidegger'in son dönemlerinde Taocu öğretiyle mesaisi ve güç istencinden ziyade 'istememe istencinin' biçim verdiği varlık anlayışının olanaklarını sorgulaması böyle bir teşbih yapılmasını mümkün kılar. Kehre-öncesi varlık daha dolu, daha fazla mevcudiyet taşısa da sonrasında boşluk, yokluk varlığın temeline yerleşir. Şeyleri, varolanları, dünyayı, başkalarını, diğer Daseinları temellendiren 'ilk boşluk'un önemi daha da belirginleşir (Cheng: 2006).

Varlık ve Zaman'daki 'uçurum' eğretilmesi kolayca boşluğa tercüme edilemez. Uçurum, boşluk gibi olumlu bir kavram değildir; üzerinde yer ve zaman tutanları nihilizme sürükler. Oysa Kehre-sonrası varlık bizzat aynı uçurumla anlamdaştır. Dolayısıyla Dasein'a düşen, uçurumun üzerinden atlamak, kahramanca ve kararlılıkla varlığın kıyısına varmaktan çok, uçurumdaki baş dönmesini tecrübe etmektir. Varoluşunu temellendiren temelsizliktir, mevcut olmayıştır. Kehre-sonrasında böyle bir varlık anlayışı içerisinde şekil alan Dasein, modern bir öznenen çok, insani istencini yok etmeye çalışan mistik bir faile benzer.

Dasein'ın kendiyle mesaisinde, dünyada ve başkalarıyla bulunuşundaki sahici olan ve olmayan tarafları ayırt etmek Kehre-sonrası yapıtlarda zorlaşır. Dasein, Heidegger'in son dönem eserlerinde de boşlukta ikamet ederken varlıktan kaynaklanan 'kendinden geçme' hâline açık olsa da üzerine gidilecek, açılacak bir kapalılığa, kararlılıkla gizinden sıyrılacak karanlığa işaret etmek zorlaşır. *Varlık ve Zaman*'da Dasein analizi yoluyla ifadesini bulan gayrisahih koşulları sonrasında belirlemek de aynı ölçüde güçleşir. Kehre-son-

rasında teknolojiyle çerçevelenen, güç istenciyle cebren örtüleri açılan varlık anlayışı altında otantiklik vurgusu ya kaybolur ya da farklı bir muhtevayla ortaya çıkar. Oysa *Varlık ve Zaman*'da Dasein'in tesadüf ettiği izlerin sahici-lik ölçüsünü belirlemek ve dolayısıyla göreceli görüşlerden uzak durmak daha kolaydır.

Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da yapmaya çalıştığı, 'emsal varolan' Dasein'in varlık izlerine 'erişim minvallerini' veya 'yollarını' açmaktır: "Dasein, şu sebeple emsal teşkil etmektedir: özü itibarıyla şurada var olmaklık olanın (varlığın hakikatini de muhafaza ederek) varlığı ortaya çıkarması, iştirilmeye hazır hâle getirmesi" (2008: 6). Sahici bir yol alışın faili olarak "kendi varoluşunu icra ederken bizatihi kendi varlığını mesele eder" (2008: 12). Ondandır beklenen, varlığa yönelik 'elverişli' yolu bularak 'güvenceye' almasıdır. Ortalama günlük hayatında ve başkalarıyla birlikteyken bizzat "seçtiği, dalıverdiği ya da içerisinde serpilip büyüdüğü" olanaklar arasında varlığı araştırır. Bu arayış ya da 'analiz' sırasında yalnız yaşasa da, başkalarına kayıtsız kalsa da içinde kök saldığı varlığın muhiti dışına çıkmadan, 'en asli varlık yorumunun ufku' içerisinde devinir. Varlık belirtilerini alelade, ortalama, gündelik dünyasında herkesle-birliktelik koşullarında arar.

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da Dasein analiziyle varlığı dolaysızca ifşa etmeyi vadetmez. Daha çok varlığın 'kendi ışığıyla' açığa çıkmasının olanaklarını araştırır (2001: 42). Bu arayışın veriminin sahici görüngüler, 'dünyasal eksistensiyaller' olmasını umut eder. Son dönem yapıtlarında, Dasein'in kararlılığı ve iradesine muhtaç bu analizin yerine poetik düşünce ve bakış önem kazanır. Ruh hâlleriyle, kulak kabarttığı vicdanın sesiyle, şiirli yaklaşımlarla veya düşüncesi yardımıyla varlığın aydınlık ve açık muhitine doğru ilerlemeye çalışır. Belli ruh hâlleri, bazı düşünsel yaklaşımlar, poetik sunumlar içerisindeyken yolu varlığın aydınlığına düşer. Ancak burası Dasein oraya gelmeden önce henüz aydın-

lık değildir. Orasını bir olay (*Ereignis*) yeri gibi açan, orada geçici de olsa ikamet etme kararlılığı, sebatıdır. Bu sırada Heidegger'in başvurduğu varlıkbilim, görüngübilim ya da yorumsamacı yaklaşımların gayesi de sahici varlık olanaklarını işaretleme, bulgulamaktır.

Diğer yandan Dasein'in gündelik dünyasında rahat ve güvenceli bir yaşam sürmesi için varlık belirtilerinden uzak durması gerekir. Kendi metafiziği, tarih parçası ve mekânı içerisinde bir düşkünlük, fırlatılmışlık içerisindeki Dasein'in dünyasal güzergâhıyla varlık izlerinin çakışması bir olay gibi belirir. Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da bu olayın mahiyetini çok detaylandırmasa da *aletheia* veya doğruluk tecrübesinden ayrı görülemez. Böyle bir olay esnasında Dasein, varlığın doğru şekilde açılması, doğmasının belirtisi bir nazara maruz kalır. Varlığın kendisini 'bulunurluğa verdiği', 'ışıklandırdığı' (2008: 103, 106) bu olayın tekinsiz ve güvencesiz olması aynı nazarın yarattığı kem etkiden ileri gelir. Fakat böyle bir kem bakış ertesinde Dasein'in düşkünlüğü aralanır. Varlık bir aralıktan ona bakar, onun vicdanına seslenir, onda türlü ruh hâllerine, duygulanımlara neden olur.

Metafizik ve varlıkbilimin bir olay içerisinde tekrar buluşmasına tanık olmak özellikle modern zamanlarda güçleşir. Kartezyen düşünce böyle olaylardan kaynaklanan ışıgı düşünen öznde aradığından, varlık izleriyle karşılaşma olasılığını neredeyse yok eder. Heidegger, dünyasını ve başkalarını beraberinde taşıyan ve bu nedenle sınırları belirsiz Dasein'i böyle bir olaya isabet edebileceği bir açıklığa çekmekten söz eder. Modern özne, kendisiyle dünya ve varlık arasındaki 'uzaklıkları yakınlaştırmayı' için Latin *subjectum*un hükmünden kurtularak Yunan *hypokeimenon* türünden bir iyeliğe varmanın yollarını bulmalıdır. Hep yaptığı gibi uzakta ve yakında olanları 'keşfetmek'ten geri durup varoluşunu 'mesafe-kaldırıcı' nazarın altına yerleştirmelidir. Dasein, böyle bir nazara açık yerde kendi benlik yüküyle ve dünyasal olanakların yardımıyla yol alır. Belli ruh hâlleri

içerisinde, varlığın ışığını ayırt etmesine olanak sağlayan görüngülerin aydınlığında ilerler. Dasein’a dışsal bir güç veya ilham onu böyle bir açıklığa taşıyamaz.

Dasein analizinde, sözgelimi Husserl görüngübiliminde olduğu gibi alelade nesneler ve öznel paranteze alınmaz; özsel, sahih olanakların bunlarla temellendiği vurgusu kaybolmaz. Varlığın zamanı gündelik vakitle temellenir ama ikisini bir uçurum ayırır. Dasein analizi bir bakıma böyle uçurumları görünür kılmanın yollarını araştırmak demektir. Varlığın soruşturması sırasında, Dasein’ın dünyaya düşkün olmasına yol açan varolanlar, mevcut şeyler, başkaları, tarih, gelenek gibi sahih varlık imkânlarından uzak tutan herkes ve her şey bu analizin ilk cümlesinde yer alır. Varlık izlerinin önünü kesen gündelik ve dünyasal şeyler bir başlangıç zemini oluşturur. Heidegger, belki de varlığın anlamını kararttıklarından, kültür, devlet, gelenek, aile, birey gibi kavramlara metinlerinde nadiren başvurur. Bunların içine doğan Dasein, daha çok onların yarattığı uçurumlardan nasıl atlayacağıyla ilgilenmelidir. Bir başka deyişle varlık hakkında doğru kurulmuş soruyu unutturan şeyler, çelişkili görünseler de aynı zamanda varlığa erişim minvalini açarlar. Gayrisahih unsurlar sahih olanı, arızı şeyler asli olanı temellendirir bir bakıma. Heidegger sonradan “Yanlış bir hayat doğru yaşanamaz” diyen Adorno’yu erkenden tashih edercesine yanlış gibi görünen bir zemin ve zamanın sakladığı imkânların peşine düşmekte sakınca görmez.

Varlığa ilişkin doğru bir soru oluşturmak isteyen Dasein’ın önce kendisini ‘açımlaması’ ve şeffaf bir varolana dönüşmesi gerekir. Kendini açığa çıkardıkça *lumen naturale*ye sahip olur ve varlığa ‘önbakış’ imkânına kavuşur. Kendisini idrak etmedikçe varlığın tecrübesine vasil olamaz (1996: 159). Heidegger onun dünyada ve başkaları arasında bir fail olduğunu gözden kaçırmayan bir analiz ortaya koymayı gerekli görür. Kimi zaman mistik bir varlık öğretisine yaklaşıp da olgusalığa tutunan, başkaları-

nın ve dünyanın ufkundan çıkmayan bir Dasein portresi ortaya koyar. Varlıkla mistik bağlantıda bilindiği gibi tanrısal nuru görebilmek için dünyaya dönük düşkünlük bir ön aşamadır. Dünyayı ve dünyadakileri, başkalarını sevmek, onlara âşık olmak, varlığa meftun olmak için bir başlangıçtır. Yaratılmış olanlara bakarak Tanrı'nın ışığını görmek mistik bir temadır. Ancak mistikler dünyasal olanı aşan, onunla bağını koparan bir görüye varmak üzere yola çıkarlar. Oysa Dasein, hep dünyevi ve olgusal döngüde kalır; hiçbir zaman marifete erişemez, düşkünlüğüne aralıksız geri döner. Dünyaya düşkün olduğu için ondan kopamaz. Düşkünlüğü hep bir başka düşkünlüğe ulanır. Heidegger, böylesi ontik dünya sevgisi içinden sahih bir açıklığa varma umudunu ortaya koyar. Fakat Dasein, varlığın açıklığına varıp ışığına ulaştığında daha iyi, daha hakiki bir özne olarak oradan dönmez. Yola çıktıktan sonra kendi olanaklarını geliştirip yeni yetiler, görü biçimleri, işaret olanaklarıyla geri dönse de bu onun varlığa, dünyaya veya başkalarına daha hayırlı olacağı anlamına gelmez.

Heidegger, varlığa ilişkin soruşturmayı metafizik, etik veya ahlaki gönderge ve yönelimlerden mümkün olduğunca uzaklaştırır. Dasein'in ışığı görmesini tinsel bir tecrübe veya teknik bir uğraş gibi ortaya koymaz. Özellikle teknoloji açıklığa hükmeder, başka açığa çıkma biçimlerinin önünü kapar; Dasein'ı ışığa çağıran varlık izlerini, soruları görünmez kılar. Teknoloji, varlıktan kaynaklanan nazara ve vicdani celbe kapalı olmamıza yol açar. Hatta geri dönüşsüz şekilde varlık izleriyle bağlantımızı tümüyle koparmamıza da neden olabilir. Heidegger, özellikle son dönem eserlerinde, poetik düşünce ve tasarımlarda bu bağlantının olanaklarını işaretlese de Dasein'in taşıdığı *lumen naturalen* artık bir rehber olmaktan uzak düştüğünü, sönümlendiğini ortaya koyar. Dasein, düşüncesi ve poetik üretimleri haricinde, varlığın yarattığı zaman ve yer ayarını giderek kaybeder; pusulası şaşar. Onun görme, aydınlatma, kendi

yoluna ışık tutma yetisi, varlığa göz atmaya yardımcı rehber ışığı iyice sönümlenir. Varlığın nazarı vurmadan yerel ışığı ve görüşüyle yolunu bulamayan Dasein'in varoluş olanaklarıyla yarattığı aydınlık, kendisini aydınlatacak ışıklı yere, *Lichtung* alanına taşınması için yeterli değildir.

Bu karamsar tabloya rağmen Heidegger, Dasein'in mevcut olanaklarıyla tekrar doğru yöne bakmasının, varlığa ilişkin sorulara 'sahici cevapları' olan bir özne olmasının muhtemel yolları üzerine düşünmeye devam eder.¹ Dasein, özellikle Merleau-Ponty tarafından tarif edildiği şekliyle başkalarını, dünyayı, ruhunu, bedenini, bilincini sırtında taşıyan saçaklı bir faildir. Varoluşunun parçası olan bu varolanlar, hem varlığın açıklığına varmasına engel bir yük hem de olanak gibi anlaşılabilir. Dasein, Kartezyen özne gibi dünyayı, doğayı, başkalarını kendi görüş alanına taşımaktan çok onlara karıştıkça varlık izleriyle karşılaşma ihtimali olan bir faildir. Kendi dünyasında ve başkaları arasında üzeri örtülmüş olanaklar yardımıyla varlığın açıklığına doğru yol alabilir. İnsanca bir akıl yürütme yardımıyla kendi gerçeğini arayamaz; *Lichtunga*, varlığın serbest bıraktığına, açıklıkta olana karışarak ve türlü duygulanımlar içerisinden doğruluğu, *aletheiayı* tecrübe etmeye çalışır. Kartezyen özne ve Dasein bu anlamda, Lacan'ın ifadesiyle bakış ve gözün failleri kadar birbirinden farklıdır. Dasein, varlığın aydınlığına, açıklığına vardığında kendisini hem gören hem de kendisine nazar edilendir; özne ve nesnedir aynı anda; hem iradi bir özne gibi kararlılıkla eyleyen hem de varlığın olaylarına maruz kalandır. Bu salınım içerisinde kendi varlığını temaşa eder. Gördükleri basitçe nesneler, *res extensa* değil, saçaklı varlığının parçaları, genişleyen

¹ Heidegger, 1975 tarihli bir söyleşisinde dile getirdiği gibi, az sayıda kişinin sahip olabileceği bir yeterlilikten söz eder. Bu söyleşisinde radyonun çalışma ilkelerini o dönem için sadece birkaç kişinin bildiğini ama herkesin kullanabildiğini söyler. Buradan devamla varlığa ilişkin soruyla yüzleşebilecek düşüncenin de sadece 'birkaç kişiye' açık olduğunu ortaya koyar.

bir şimdi ve buradanın uzanımlarıdır. Varlığa ilişkin soruyu kendisine dert etmeye başladıktan sonra varoluşunun sınırları genişler, büzülür, daralır, uzar veya kısalır; kendi bedeninde, dünyasında, başkalarıyla birlikte bazı yetilerin kaybolduğunu, diğerlerinin açığa çıktığını fark eder. Yeni gereçlere sahip olmanın yanında, bedensel ya da ruhsal yeni melekeler de edinir.

*Varolan:**
Görünüş ve Görüşlerin Dünyası

Heidegger için varolanlar arasında tesadüf edemeyeceğimiz ‘görkem’ sıfatı, varlıktan neşet eden ışığa ve sese uygun olmak veya davranmaktır: “Görkem, *doxa* demektir. *Dokseo*, kendimi gösteriyorum, görünüyorum, ışığa giriyorum demektir” (2008: 64). Görkem için Grekler aynı zamanda *kleos* sözcüğünü kullanırlar. Bu kullanım vurguyu “görünene değil de dinleme ve çağırma üzerine yapar. Burada görkem kişinin içinde durduğu çağrıdır” (2008: 64). Görüş bu bağlantı üzerinde temellenir; dünya ve başkalarına dönük ilgimizle farklı bakış açılarına yönelir. Varolanlar hakkında bir yorum olarak görüş, zamanla fikir (*meinung*) şeklini alır. Varlığa yönelik ihtimamın ufkundan çıkan görüş, varolanlara takılıp kaldığında gayrisahih kanaate dönüşür. Sahici görüşün arka yüzü, karanlık tarafı olan görüş ve görünüşler, ışıgı ve sesini varlıktan değil, varolanlardan alır. Oysa ışıgı bir görüngü gibi açığa çıkan varlık, sesiyle de görüş (*dokei*) olarak varoluştaki yer edinir. Çeşitli varolanlar içerisine dağılan ışıklı ve sesli görüngüler görüş açılarını (doksa) temellendirir.

Görüngülerin olduğu gibi görüşlerin de varlıkla bağlantılı olan ya da olmayan, sahici ya da gayrisahih türleri vardır. Sahici görünüş ve görüşler tragedyalarda rastladığımız tür-

* *Seiende*.

de bir ‘görkem’ duygusu yaratır (2010: 63). Doksa, varlığın aydınlığıyla alakalı olduğunda böyle bir görkemi dışa vurur. Sahici kanaat veya görüş, görkemli olana hakkını teslim eden, ona uygun düşen sözdür. Heidegger Platon’la ters düşer ve doğruluğu karartan sahici olmayan Sofistçe söz sanatlarının aynı zamanda varlığı açan hakikatli cümleler de olabileceğini anlatır. Görünüşler kadar sözler de aynı sahicilikten pay alır (veya almazlar). Sahiciliğin ölçüsü, görüş ve görünüşlerin varlıktan mı yoksa metafizikten mi neşet ettiğine göre değişir.

Heidegger burada, birçok başka kavram ve olgu için dene- diği gibi, görünüş ve görüşleri de dünyasal düşkünlükle ilgili, varlıkla ilişkili ve varlıktan kaynaklanan diye üç farklı sınıfa ayırır. Kavramın, duyumun veya ifadenin ışığını nereden aldığı bu tasnifte ayırt edicidir. Görkemli ve sahici olması için ışı- ğa taşınan şey gündelik ortalama varolan niteliğinden uzak- laşır (2010: 64). Görkem, varlığın nazarını üzerinde duyan ya da ona erişmek isteyen Dasein’in üretimidir. Fakat varlık, doğru sorularla kendisine yaklaşan Dasein için görünüş ve görüşlerin ardında hazır beklemez; duyulup, düşünülüp ifade edildikçe yaratılır. Her koşulda görünüşün varlıktan ‘çekip alınması ve ondan korunması gerekir’. Grekler bu çatışmanın sonucunda varolanın içine varlığı dâhil ederler; “Tanrılar ve Devleti; tapınakları ve tragedyayı; yarışmayı ve felsefeyi” var- lıktan birer görünüş gibi çekip çıkarırlar (2010: 66). Özellikle erken dönem Grek düşünürlerinde görünüş ve varlık arasın- daki ayrımsızlık belirleyicidir:

İlk kez Sofistlerde ve Platon’da görünüş salt-görünüş ilan edi- lip hor görüldü. Bununla beraber varlık idea olarak duyular- üstü bir yere yerleştirildi. Burada aşağıda olan, sadece görü- nür olanla yukarıda bir yerdeki asıl varlık arasına bir uçurum, *horismos* açıldı. Daha sonra bu uçurumda aşağıdaki yaratı- lan, yukarıdaki ise yaratan olarak yorumlandı. (2010: 64)

Heidegger, varlık kavramını öyle geniş bir anlamda kul- lanır ki birbirinden ‘sonsuz’ ölçüde farklı şeyler birer varolan sıfatı edinebilir (2008: 96). Bu yüzden yan yana gelmesi muh-

temel görünmeyen varolanlar arasında eş değerkilik dizileri ortaya çıkar. Tanrı veya alelade bir varolan da özünde yüklemli ve sıfatsız olan varlığa ilişkin sorunun bileşeni olabilir. Yaratmak ve yaratılmak gibi karşıt görünen yüklemli varlık nazarında anlamdaş eylemler olabilir. Yüklemin sahibinin soyut, ‘tözel’, maddesel ya da bedensel nitelikte bir varolan olması nitel bir fark yaratmaz. Böyle bir varolanın kendi inşa malzemesini görünmez kılması, sözgelimi çekicinin muhteva-sındaki metali saklaması, gündelik işlev için zorunlu nitel bir değişimdir. Gayrisahih yaşam içinde bu ayıklama; ifadeyi duyumundan, sözü sestene, resmi renkleri ve çizgilerinden, yazıyı harflerinden ayırmak, etkin bir iletişimin başlangıcını oluşturur. Eğer varolanın yapı malzemesi belliyse, tam manasıyla el-altında-hazır bir gereç olmadığı anlaşılır; bozulmuştur, kırılmıştır, ayarsızdır, amaçsızdır. El-altında-hazır varolan, ne bir nesne veya şey ne de basitçe araçtır (Gadamer, 2010: 139). Dasein’in dünyaya ve başkalarına ‘ulanmak’ için kullandığı bazı dolayımılardır.

Varlık izleriyle temellenen, aydınlanan görüngü basitçe önceden gizlenmiş bir varolan değildir; görünüşe gelme, gizinden sıyrılma dinamikleri sırasında varlığa gelir, doğar, keşfedilir veya yaratılır. Varolanın doğumu Dasein’in ‘dünya tasarımıyla bütünleşir’ (Biemel, 2010: 194). Heidegger, özellikle son dönem yapıtlarında böyle bir doğumla açığa çıkan doğruluğun *logos*la, dille olan ilgisi üzerinde durur. Henüz adı olmayanın dünyaya ve dile doğacağı bellidir. *Logos*, varoluş kazanan varolana doğum anında önceden belirlenmiş adlardan birisini verir. Böyle bir ‘adlandırma’ aynı zamanda ona ‘ışık tutma’ anlamını da taşır. Ad verilen varolan artık görünürlük kazanır. Onun adı da *logos*ta toplanır ve diğer adlara eklenir. Heidegger’in son dönem yazılarında ‘varlığın evi’ saydığı dil olmazsa böyle bir doğum yersiz kalır. Onu kabul edecek bir dünya ve eve sahip olduğunda şeylerin doğumu doğru zaman ve yerde gerçekleşir. *Logos*, doğmuş olana bir ‘şecere’ sunar ve onu diğer adlarla bağlantılı kılar;

doğmuş olanın sıfatı belli olur. *Physis*in yol verip doğumuna izin verdiğine *logos* uygun bir yer bahşeder; dünyada ‘poetik yer tutma’sını sağlar. *Logos*, doğmuş olana yer verirken şiirli bir dille ona seslenir. Şiirin taşıdığı ‘kaynaksal söyleme’, doğruluğun varlıktan neşet etmesiyle ilişkilidir. Kaynağa yaklaştıkça el-altında-hazır olanın işlevinden, kullanım amacından uzaklaşması, “her-gün-hazır olduğu için aşına olduğumuz ve bu sebeple dikkatimizi celbetmemiş olan bir el-altında-olanın noksanlığı bir-şey-için-bakış içinde keşfettiğimiz imleme rabıtasındaki bir kırılmadır” (2008: 77). Mevcut olandaki noksanlık ‘birdenbire parlayan’ bir görüngüye dönüşebilir; dünyasallık başka biçimlerde belirir. Dolayısıyla işe yararlılık gibi işe yaramazlık da varlığa muhtemel bir erişim yolunun işareti olabilir. Her iki yolla ‘dünyanın parlaması’, varlığın yarattığı açıklığın, ışıqlanmanın kökensel zemindir.

El-altında-hazır varolan; kullanım, yönelim, yön veya eylem kazandığında ‘şey’ olma niteliği kazanır. Şey; yön ve yer kazanmış olmakla ilişkilidir. El-altında-olan, varlığa en uzak kalandır. Hemen yakınımızdaki, nesne olarak en çok gizlenendir; en aydınlıktaki nesne en karanlıktaki olabilir. Mahiyetini anlamak için şeyin yeri ve zamanını soyutlamak gereklidir. Ama bu sırada Heidegger’e göre belli bir özne kipi önermekle ‘keyfiliğe’ kapı açmak da mümkündür. Farazi ya da gerçek nesnelerle aramızdaki zaman ve mesafe farkı, varlığa yaklaşma ve uzaklaşmamıza ilişkin veriler sunar.

*Varoluş:**

Varlık ve Varolanlar Arasında

Dasein, kendisini ‘vasati kamusal tefsir malzemeleri’ içerisinde ‘tanır’ ama bu muhteva varoluşunu yorumlamasına yardımcı olmaz. Böyle ortalama bir malzeme içerisinden

* *Existenz*.

bakınca kendisini ‘asla bilemez’ (2008: 407). Çünkü gündelik tefsir alanında ‘malumu ilam eden’ görü ve görüşler ontolojik anlamda ‘belirsiz’ niteliktedir. Güncel olgusalılık içerisinde, kamusal kanılar altında varlığın anlamı sorusu unutulduğunda şeyler görünüşlerini aşarak görüngü niteliği kazanamaz.

Dasein, modern zamanlarda dünyevi bir nedensellik ve etkinlik içerisinde varlığı mesele edinir. Kendisi için şekil verdiği bir dünyada etken neden, *causa efficiens* Tanrı inancı içinde varlıkla yüzleşir (1977: 200). Önceki zamanların aksine Dasein’ın gölgesi varlığın üzerine daha fazla düşer. Varlığı modern dünyevi yaşamın gereksinimleriyle uyumlu kılar. Varlık imkânları dünyasal neden sonuç ilişkileri içerisinde varoluşta yer bulur. Böyle bir varlıkbilim içerisinde yer tutan bir fail olarak Dasein’ın varoluşsal veya ‘eksisten-siyal bakışı’, varlıkla ilgili soruyu dağılmadan cevaplamasına zemin hazırlar. Bu sayede bir şey ne ise o olarak ve kendi imkânı içinde kavranabilmesine dönük bir görü kazanır (2008: 343). Dasein; kendisi, başkaları ve dünyayla kesiştiği yerde beliren bir varoluş bağlamına yerleşir. Böyle bir varoluş geleceğe yansıtılmış, ‘istikbalden neşet eden’ bir zamanın açılımıdır (2008: 347). Varolanlar arasında ve dolayısıyla tarihte kayıtlıdır, ‘mazide’ aranmaz. Dasein, sahici bir varoluş içerisinde var olmak için varlık imkânlarına erişebilmelidir. Bu sayede ‘kendine gelebileceği’ yolları açık tutar, varlığın ‘isabet edeceği’ bir hizada bulunur. Bu amaçla Heidegger, özünde görüngübilimin de temel çağrısı olan, ‘eşyanın kendisine geri dönüş’ girişimini ‘amansız bir disiplin’ gibi uygulamayı önerir. Bu sayede varlığın Dasein’ı ‘karşılamasına’, ‘huzura getirmesine’ dair imkânlar ayırt edilebilir.

Diğer yandan ‘ontoteolojik metafizik’ içerisinde varlığın zamansal belirlenimden uzak belirli suretleri hakikat kıymeti edinir. Dasein’ın farklı bir zaman ve mekândan yaklaşarak varlığa ilişkin yeni sorular oluşturması mümkün olmaz. En soyut veya içrek kavramlar bile önceden görülmüş, ön

tasarım niteliği edinir (2001: 275). Fakat ontoteolojik olsun veya olmasın, mevcut görü ve görüşler her zaman bazı metafizik dolayimler içerisinde anlamına kavuşur. Varlığın saf duyumundan söz edilemez; Dasein'ın herhangi bir görüşü, görüşü, tasarımı, meselesi, gereksinimi, arzusu varlık belirtilerini mahfuz kılar. Varlıkla varolanların etkileşimini, görü ve görüş alışverişlerini tefsir edilmiş varoluş dolayimler. Böyle hazır bir metafizik içerisinde Dasein'ın dünyada ve başkalarıyla sahih ya da gayrisahih biçimlerde dâhil olduğu varoluş, varlık izlerini açığa çıkarabileceği gibi karartabilir de. Varoluş, Dasein'ı varlığa yakın ya da uzak tutabilecek bir varlık anlayışıyla temellenir. Varlığın gölgesi veya aydınlığının ona erişim vasıtaları varoluşun metafizik perdeleriyle kapanmış olabilir. Heidegger'in özellikle *Varlık ve Zaman*'da ayırt ettiği varoluş kipleri, varlığın serbest bıraktığını kendisine mâl eden metafizikler barındırsa da bazıları varlığa daha açıktır. Egemen varlık anlayışı bazen kapalı, bazen de daha açık varoluşu temellendiren bir metafiziğe zemin hazırlar. Sözelimi Ortaçağ Tanrısı böyle metafizik bir fail olarak varlığın nurunu kendisinde saklar, biriktirir. Modernlikte ise dünyevi güç istenci benzer bir dolayımı sağlar. Diğer yandan Antik Yunan ve Uzak Asya varlık anlayışlarında varlıkla Dasein arasına kalın perdeler girmez.

“Varoluş varlık-potansiyeli demektir” (2001: 276). Varoluşun bir tarafı sahici varlık imkânlarına, diğeryse gayrisahih, gündelik nitelikte bir başka tarafa temas eder. Heidegger, Dasein analizinde iki yamacı birbirinden ayrı saysa da ayırık görmez. Aralarındaki bağlantıyı unutmadan varoluşun varlık ve varolanları dolayımlayan yapısını tarif eder. Dasein'ın ayakları her koşulda yere temas eder; ‘pençeleriyle’ dünyasına tutunur. Varoluş, Dasein'ın üzerinden atamayacağı, varlığın huzuruna çıkarken sırtlandığı bir yüküdür. Varlık izleriyle temellenen sahici varoluş onun kökensel olarak taşıdığı bir ağırlıktır. Unutup kayıtsız kalmış olsa da varoluş onun için varlığın hatırasını saklamaya devam eder.

Üzerinde bir göçebe gibi gezinse de, gökdelende veya gece-konduda yaşam sürse de ilksel yer parçası olarak varlığın bahşettiği ve varoluşun icrasına ayrılmış açıklıkta yer ve zaman tutar.

Heidegger, yapıtından hem ilham hem de ibret aldığı hocası Husserl'in görüngübiliminden ayırt etmek istediği yaklaşımda, varoluşun herhangi bir ifadesini paranteze/askıya almadan nesnesine temas etmek ister. Varolanlara ihtiyatla yaklaşarak gündelik görüngüleri karartmadan mümkün olabilecek bir analizin yollarını arar. Dasein'in öngörüsü, görüşleri veya ön tasarımları hayat bilgisine içkin olduğundan özsel değer taşır. Husserl'in yaptığı gibi varoluşun güncel dünyayla bağlantısı alelade nitelikte olsa da dışarıda bırakılmaz. Zaten Husserl'den Heidegger'e ve oradan Sartre ve Merleau-Ponty'ye doğru yaklaştıkça görüngübilimde askıya alma alışkanlığı zayıflar. Dasein'in zihinsel tasarımları olmaktan ziyade bazı olaylar gibi karşılaştığı görüngüleri hem aşan hem de uzlaştıran varlıkla irtibatlı öznenin olgusal varoluşunu temalaştırmak daha fazla önem kazanır.

Varlığın öze gelip açıldığı ve tekrar geri çekildiği olay döngüsü varoluşun sınırları içerisinde gerçekleşir; zihinsel işlevlerin her koşulda bedeninin imkânları tarafından önbelirlenmesi gibi. Bir yanıyla aşkınlıkta diğer tarafıyla içkinlikte duran Dasein, dünyasını hiçbir koşulda terk etmez; ortalama güncellikten diyalektik bir kopuş gerçekleştirmez. Kendisini bir hamlede varlığın ufku içerisine taşıyamaz, daha çok bazı ruh hâlleri içindeyken varlık izlerine maruz kalır. Varlığa yaklaşmak; failin içinden ya da dışından gelen bir güç, enerji ya da ilhamla değil, ortasına düştüğü, yakalandığı endişeli bir hâlin sonucunda gerçekleşir. Varlık belirtile-riyle karşılaşma; bir hiçlik duygusu, kavramsız duyum veya ifadesizlik gibi belirir. Fakat 'boşluğu-açma-kararlılığı'yla tekrar varoluşunu düzenler; varlıkla 'hallenir', 'ayar edilir'.

Dasein, varlığın nazarı gibi olaylara maruz kalırken varoluşuna yeniden sahip çıkma kararlılığı gösteremezse gün-

cel dünyasına geri dönemez. Yani modern öznenen en başta beklenen hamleyi sonlara doğru icra eder. Fakat varoluşunu yeniden yapılandırmaya dönük bir kararlılık, varlık belirtilerinin geri çekilmesine yol açar. Kaygılı Dasein, dünyevi huzuru için varlıkla güvenli mesafeyi belirlemek için karşılaştığı izlerin neyi vazettiğini yorumlamalıdır. Birçok gerilim filminde olduğu gibi öncelikle korkusuyla, endişesiyle yüzleşmelidir. Ruh hâlinin muhtemel kaynağını keşfederse varlıkla doğru bir mesafeye yerleşebilir. Daha güvenli bir yaşam sürmesi, kaygısının nedenlerini anlama çabası, korkusunun üzerine gitme kararlılığıyla doğrudan ilişkilidir.

Yine korku filmlerinde olduğu gibi, korku verici ve tekinsiz olanın sonradan dostane yaratıklar oldukları da anlaşılabilir. Örneğin perili evin hayaletleri, geçmişten bu yana devam eden bir günahı, cürmü işaret ediyor olabilirler. Dehşet yaratan seslerini genellikle evdeki en vicdanlı olana, yani onları duymaya en açık olana duyururlar. En başta muhtevası anlaşılmayan seslerin ve olağanüstü olayların sorumluluğunu taşıyabilecek olanı seçerler. Korkusuyla yüzleşen Dasein, kararlılıkla böyle sesleri yorumlamasa sahici olmayan bir varoluşu sürdürmek durumunda kalır. Korkunun kaynağı hayaletler, gündelik huzur ardındaki tekinsiz ruhlar âlemini, geçmişi temsil ederler. Fakat en sonunda olayların ifşası, hayaletler ve perili ev sakinlerine huzur verir.

*Zaman:**

Varlığın Hareket ve Sükûnu

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da Dasein'in zaman kazanmasının koşulu görüngüleri, eksistensiyalleri veya varlık imkânlarını tasnif ve tarif ettikten sonra bunları ilişkili kılan zaman kavramı üzerine düşünür. Böyle olanaklara bü-

* *Zeit*.

tünlüklü bir erişim zamanının varlığı ile gerçekleşir. Varlık imkânlarının Dasein'ın hayat bilgisinin parçası olması, zamanın yarattığı bir simya içinde olanaklıdır. Zamanın onun yaşam çevrimi içerisinde açığa çıkmasında kararlılık ve vicdan gibi başka görüngülerin mevcudiyeti etkilidir. Böyle tarif edilen zaman, 'huzuruna çıktığımız' âdeta kutsal bir varlığın sureti gibi belirir. Alelade zaman içerisinde olsak da iyi ruh hâlleri ve kararlılıkla tecrübe edebileceğimiz böyle bir zaman, mistiklere görünen ahir zaman gibi, dünyadan el etek çekerek değil de varolanlarla ilgilenip başkalarına dönük itina sırasında bir 'aralık' gibi kendisini gösterir. Böyle bir zamanın görüşüne erişmek alelade Dasein'ın kahramanlığı gibidir.

Zamanın duyumuyla Dasein kendinden geçtikçe kendine gelir. Onun böyle vecd hâllerini veya 'ekstatik' varoluşunu temalaştıran felsefenin ilksel kaynağı anlaması, "aynı zamanda praksis olan bir *theoriadır*. (...) Böyle bir praksis bir orta seste yani eylem ve edilgenlik, yapma ve maruz kalmayı birleştiren seste ortaya çıkar." Ara yerde, açıklıkta duyulur olan böyle seslerde varlık varolanlara göre farkını dillendirir. Kendisini varolanların dünyasında belli bir zamana tercüme ederken varlık izleri olarak bazı imgeler belirir. Varlığın zamanından ilham alan tarih böyle belirtilerin olgusalılıkta kaybolmasıyla başlar: "Varlığın tarihi aslında zorunlu olarak varlığın unutulmasıyla başlar" (1977: 148). Benzer şekilde belli bir varlık yorumuna veya metafiziğe sahip olabilmek için de bir çeşit inkâr zorunludur. Varlığı arada bir de olsa unutmayan Dasein, içinde rahat edebileceği dünya kuramaz. Dünya, metafizik yoluyla 'hakikatin tarihinin' yaratılmasıdır (1977: 149). Ama tüm metafizikler ve tarih parçaları varlığın zamanında bazı kesitler, çağlar olarak bir süre sonra nihilizme yönelir. Metafizik kendisini temellendiren varlığın hatırasına tutunurken altında yokluk, zamansızlık bulunur. Metafizik zemine yerini terk ederek gizlenmişliğine dönen varlık, bazı yorumlar, görüşler, görüş-

ler, görünüşler ardında bırakarak geri çekilir. Böyle varlık yorumları metafizik zaman aralığına hükmeder (1977: 154); modernlerin güç istenci, Ortaçağın Tanrısı veya Yunanlıların *aletheia* kavrayışlarında olduğu gibi.

Dasein'in varoluşunun esası olan dünyada ve başkalarıyla ilgilenme edimleri sırasında zaman kamusal bir tefsirin bileşeni olarak 'yayılır'. Böylece Bergson'un 'uzamlaştırılmış zaman' dediği ve herkesin kendini ona göre 'ayarladığı', şöyle veya böyle içinde mevcut olduğumuz zaman parçası yaratılır (2008: 436). Sahici zaman önce fiilî sonrasında kamusal zamana dönüşür. Dasein, kökensel olarak varlığın tarihsiz zamanıyla zemin kazanan bir dünyada yaşam sürer ama bu gerçeğin üzerini kapatmış, unutmış olabilir. Diğer varolanlarla ilgilendikçe 'kendisine zaman yaratır'. Sayesinde var olduğu zamanın 'açımlanışını' bir tür aydınlanma gibi tecrübe eder. Hergünkü-şeyler veya mevcut olanlarla ilgilenmek, onlara 'bakmak' için böyle bir aydınlığa gereksinim duyar. Bakış, doğal ışık altında mevcut bir imkândır. Dasein, aydınlıkta 'doğayı keşfederken' bir yandan da dünya üzerine 'fırlatılmış' olduğundan geceye 'teslim olur'. Gündüzleri aydınlığa mazhar olurken geceleri karanlığa maruz kalır. Bilge Karasu anlatılarında olduğu gibi şeylere ilgi ve itina göstermek geceleri zorlaştır (2008: 437). Dasein gündüzleri dünyaya bakış atarken 'kendisini anlar', 'kendisine döner'. Gecelere çoğu zaman varoluşunu sürdürmek için katlanır. Zamanını güneşin doğuş ve batışına göre düzenlerken bazı tarihler belirler ve varolanlara yönelik ilgisini belli bir düzene yerleştirir.

Gündüz varlığa dönük ihtimamın vakti olduğu kadar 'hesap yapmasına' da imkân verir. Aydınlık zaman aralıkları varlığa erişim güzergâhlarıdır. Güneş doğduğunda 'şunu veya bunu yapmak' üzere hazırlanır. Kendisine çekidüzen verir, yıkanır, rahatlar, uyur. Güneşin hareket saatleri ona bir varoluş ufku açar. Kendisi, başkaları ve dünyayla belirli zamanlarda ilgilenmeye dönük izlekler yaratır. Güneşin

sunduğu ısı ve ışıkla en doğal ve kökensel zaman ölçüsünü yaratır. Gün varlığa ait bir zaman parçası olarak ‘serbest kalır’ ve kamusal bir imkâna dönüşür. Bu ortak zaman parçasını kullanarak Dasein ‘kendisine zaman tanır’ (2008: 438).

Dasein kendi ölümlülüğünü anladığı gibi ‘saf zamansallığın’ da farkındadır. Saf zaman tarihe dönüşmeden önce birbirini kovalayan gündüz ve gece, aydınlık ve karanlık çevriminin bir ifadesi gibi dile gelir. Aydınlanma ve kararın döngüleri sırasında varoluşun temeli dünyada bulunuşun ve başkalarıyla ortaklığın dolayımı olarak ‘saat gibisinden bir şeyin’ ilk nüveleri belirir. Zaman kavramı derinleşip incelidikçe Dasein kendisine daha fazla zaman yaratabilir; nitelikli zaman geçirme ihtimali artar. ‘Kamusallaşır’ yayılan zamanla birlikte ilgilendiklerimizi huzura getirme olanakları da çeşitlenir. Zaman, varolanların yanına taşınma ya da onları yakınımıza çekme edimlerinin zarfını oluşturur. Dasein, çözünürlüğü artan bir zaman içerisinde çok farklı varolanlara karışma, değişik muhitlere katılma olanağıyla donanır. Doğal saatine göre yapay başka saatleri de ayarlar. Böylece geceleri de kendisiyle, dünyayla ve başkalarıyla ilgilenebileceği zaman aralıkları yaratabilir. Gün ağarmadan ‘günlük işlerini’ yapabilir; dünyası daha dünyasal olur (2008: 439). ‘İlkellere’ göre daha fazla zamanı olan, çok farklı zaman parçalarını serbest bırakan ‘gelişmiş Dasein’, meşguliyetleri için gerekli ışığı kendi yaratmaya başlar. Işığa gereksindiği yerleri aydınlatma kararlılığıyla davranır ve güneş görmeyen yerlerde de yaşamının yollarını bulur. Hatta buralarda bazen diğer vakitlere göre daha rahat ve huzurlu bir yaşam sürebilir. Kendi ışığını yaratabilmesinin verdiği güvenle dünyasına daha iyi yerleşir. Geceyi gündüze çevirebilme üstünlüğünü kullanır (2008: 440). Daha ışıklı, günlük güneşlik yerleri işgal eder. Üzerinde güneş batmayan uygarlıklar yaratır.

Dasein, modernlikle birlikte *Lichtung*u kendisine tabi kılarak, zaman dilimlerini kendi boylamından başlayarak ayar-

lar. Bu aşamadan sonra zamanın tespiti için ‘başımızı kaldırıp doğrudan güneşe bakmamız artık gerekmez’ (2008: 140). Sadece güneşten değil, diğer gök cisimlerinden de bağımsızlaşan bir zaman ölçüsü tanımlanır. Böyle bir ‘dünya saati’, saf mevcudiyetin zamanıdır. Şimdinin ve buradanın saati ‘tarikhlenibilirlik, uzayıp gidiş, kamusalılık ve dünyasalılık’ ile ayırt edilir; ‘tümünden anlaşılmış ve tefsir edilmiştir’. (2008: 442) Böyle bir zaman mefhumu sonsuz ‘şimdiler’ akışıyla bağdaşmıştır. Sonsuzluk şimdilerin ebedî biçimi gibi yorumlanır. Zamanın altyapısını oluşturduğu tarih, geçmişteki şimdilerden teşekkül eden bir başka mevcudiyettir. Uzayıp giden dünya zamanı da geçmişteki şimdiden bir kesittir. Zamanın sonsuzluğu herkes içinde şimdide dondurulmadan ‘akıp gider’.

Zamanın el-altındalığı, harciâlem özdeyişteki gibi vakit ve nakit ilişkisiyle bağdaşmıştır (2008: 443). Saatlere hükmeden; kendisinden, dünyadan ve başkalarından daha fazla verim alır. Zaman kazandıkça veya yarattıkça daha fazla nesneyi kendisine doğru çeker, dünyaya daha kolay şekil verir. Zamanın efendisi oldukça zamansız ve dünyasız varolanları, diğer canlıları dilediğince kendi muhitine ekler veya çıkarır. Zaman, diğerlerine yaklaşmanın ya da onları kendine doğru çekmesinin aracıdır; verim üreten edimlerin koşuludur. Dasein, gayrisahih, alelaide zaman içerisinde ilgilendiği diğer varolanları, başkalarını kendi yerel zamanı içerisinde katar. Şimdilerin birleşmesiyle yaratılan sonsuzlukta açılan zaman ‘ölümden kaçışın’ zeminidir. Böyle uysal bir zaman, Bergsonca söylenirse ‘mekâna serilebilir’ artık. Oysa ‘dünya zamanı’, Heidegger’e göre ezeli ve ebedî bir milletin, ırkın, dinsel topluluğun sonsuz zamanıdır. Dasein ölse de devam eden dünya zamanı altında ‘tuhaf bir esrarengizlik’ hüküm sürer. Üstü tam olarak kapatılamayan (Heidegger’in *Varlık ve Zaman*’ın devamında tarif etmeden bıraktığı) bu zaman ‘varlığın ufku’ gibi açığa çıkar.

Heidegger için mekân, zamana tercüme edildikçe, zaman saatlere taşınıp tarih oldukça açığa çıkan bir görüngüdür. Sa-

hici zaman; mekân ve tarihte maddeleşir, mevcudiyet kazanır. Zamanı olan Dasein istediği mekânı katedip kendisine istediği genişlikte alanlar yaratabilir. Uzamsal mesafe de varlık olarak değil zaman farklarıyla ölçeklendirilir (2008: 443). Bu varsayımlarıyla Bergson'un 'mekânsal zaman' fikrine itimat etmediğini belli eden Heidegger, daha çok Aristoteles ve Platon'dan gelen Antik zaman kavrayışına yaklaşır. Aristoteles, şöyle yazar: "Zira şudur zaman: önce ile sonranın ufku içinde karşılaşılan hareketin sayımı" (2001: 308).

Dasein, gündelik ilgiler içerisindeyken 'alelade bir zamanın' tecrübesine sahip olur. Böyle bir kavrayışı, Bergson'un kronolojik nitelikte saydığı zamandan ayırmak gerekir. Zaten Heidegger, Bergson'un zaman yorumunu 'ontolojik bakımdan tamamıyla belirsiz ve yetersiz' bulur (2008: 353). Görüngüler dünyasındaki alelade zamanın inşası ve ayarlanmasında varlığın zamanı esas ölçü sayılmalıdır. Dasein, sahih ve bütünlüklü bir varoluşa sahip olma 'kararlılığını' ortaya koyarsa böyle bir zaman içerisine yerleşir. Tüm ilgilenmelerin zemini olarak 'ihtimam-göstermelik' zaman içerisinde varoluş kazanır. Dasein'in etrafında varolanları 'keşfedebilmesi' için, sahih zaman ya da 'zamansallık' içerisine girmesi gerekir. Zaman onu mevcut-olanların, varolanların ve başkalarının yanına taşır: "Dünya-içindeki varolan bu sayede, 'zaman içinde var olmak suretiyle' erişilebilir hâle gelir" (2008: 353). Sahici zamanın zarfında kendisine, dünyaya ve başkalarına ilgi gösterebilir, 'keşfedici-bakışla' etrafına göz gezdirebilir. Zaman, harekete geçmesinin, müşterek hayatını sürdürmesinin koşulu ve sonucudur. Dasein'in itina veya ihtimam gösterdiği varolanlar zaman içinde onun ilgi alanına girerler. Fakat ilgi her zaman iyi, güzel ve faydalıya dönük değildir; kötülük, çirkinlik şeklinde de sonuçlanabilir.

Dasein, mekânda mevcudiyet kazanıp yer tutsa da zamanda, geçmiş ve gelecek 'arasında' ertelenerek kendisine tarih yaratır. Bu iki boyutlu ertelenme, ona salt mevcut olandan ziyade müstesna bir varolan niteliği kazandırır. Mevcu-

diyete sığdırılamayan fiili varoluşun her zaman mazide bir parçası bulunur. Diğer kısmı da istikbale yönelik ‘yapılaşmaların’ şimdisinde biçimlenir. Dasein’ın tarihsel düşünlüğünün üstesinden gelerek istikbalde ‘oldum-olası’nın huzuruna çıkması geçmiş birikimlerinin sonucu değildir (2008: 348). Tersine böyle bir mazi huzura gelmeyi zorlaştırabilir. Oldum-olası içerisinde ‘kapalı-tuttuğunu-açma-kararlılığı’ edinerek ilgilendiği ve itina gösterdiği varolanların yükünü hafifletmelidir. Bu ağırlığı üzerinden atma kararlılığı, sahil zamanla birlikte huzura ve ‘husule gelen’, kendinden geçmeye çağırın görüngüler içerisinde yerini bulur. Bu sayede gündelik zamanı temellendiren bir zamansallık içine girer. Kendi zamanıyla uyumlu olmasının sonucu ‘ekstazlar’ sırasında zamanın alelade seyri değişir ve istikbal kimi zaman maziden ve hâlden daha önce gelebilir. Böylece önümüzde açılan zamanın sonsuz bir gelecek olmadığı, sonlu zamanın sahil bir değişkesi olduğu anlaşılır.

Zaman varolanlara temas etmeye kendisini açmaz. Diğer yandan zamanın gündelik tecrübesinde “bu huzura getirme sırasında karşılaşılınlar ve kendine ilişkin çeşit çeşit hadise ve tesadüflerin bağlamı” öne çıkar (2008: 435). Hadiseler, olgular, vesikalar, hatıratlar içinden tarihsel zamanın hükmü belirir: “Dasein’ın tarihi içinden çıkıp gelen, o tarihe rücu eden ve dahası *her türlü* bilimden önce gelen bir ifade” (2008: 209) egemen olur. Dasein, tarihsel olaylar adı altında gayrisahih bir zaman kesitiyle oyalanır; zaman kaybeder ve sıklıkla ‘zamanım yok’ diye yakınır. Oysa sahil zamanın huzurundayken her yapmak istediği için vakti vardır. Kendisini sarmalayan kadim zaman veya ‘kader’ içinde zaman ‘uzayıp gider’. Vakit kaybı gibi gelebilecek bir sükût, sebat veya bekleyiş, zamanı yavaşlatarak bir çeşit sonsuzluk duyumuna yol açar. Bir hadiseden diğerine, bir varolandan öbürüne ulanarak tükenen alelade zamanın sonucu bir telaşa kapılmayız. Esasen böyle bir zaman içerisindeyken pek bir şey oluyormuş gibi de görünmez.

Doğumuyla ölümü ‘arasında’ yer tutan Dasein için bu iki büyük olay sürekli birbirine dolanır, ‘irtibat’ içinde kalır. ‘Sahici yaşamlarda’ her iki olay da etkisini sürdürmeye devam eder. Bu iki sınır olay arasında açılan ve sahici zamanla temellenen ‘tarihsellik’, dünyanın büyük tarihine eklenir; ondan ayrılamaz. ‘Tarihselcilik’ alelade zamana dayanıyorsa gayrisahih sayılır. Ama sahih zamanı belirlerken de ‘takvim ve saate başvurmak’ gereklidir (2008: 400). Türlü fiillerin icrası sırasında Dasein, herhangi bir varolanla zaman içerisinde cereyan eden olaylar ‘vesilesiyle’ karşılaşır. Zaman, Dasein’ın ister sahih isterse gayrisahih nitelikte olsun, dünyadaki diğer varolanlar ve başkalarıyla bir araya gelmesinin koşuludur.

Mevcudiyetini yitiren veya ölmüş olan, ‘şimdiki zaman üzerinde herhangi bir tesiri olmayandır’. Heidegger, şimdiyle bağı olmayan, ‘mazide’ (*Vergangenheit*) kalmış ifadesi üzerinde düşünür ve ondaki ikili anlamı ortaya koyar. Tanpınar da maziye benzer şekilde ‘geçmiş’ten ayırt eder. Artık hayatta olmayan Daseinların geçmiş kalıntıları olarak mazi parçalarının yeri müzelerdir. Diğer yandan mazi şimdinin geçmişte kalmış kaynağı, izi olarak ‘oldum olası’ zaman kipinde ortaya çıkar. Eski Yunan’daki tapınaklar gibi hâlâ ‘bir parça mazi’ taşıyan kalıntılar bulunur. Tarihi yazılmaya devam edilen maziyle temellenen “tarih, geçmiş, bugün ve geleceğe uzanan bir hadise ve ‘tesir rabitasını’ imler” (2008: 402). Heidegger, tarih derken tarihyazımının büyük olaylarından söz etmez. Müspet olaylar dizisi veya sırası değil, gündelik oluşla dönüşen, yeniden yazılan ve ‘Dasein’ın zaman içinde cereyan eden yaşamışlıklarıdır’. ‘Yaşanmışlık’, geçmişten geleceğe uzanan ve oradan geri dönerek şimdiye tesir eden ‘kader’ veya ‘talih’in kaynağıdır. Bir çeşit soyaçekimle miras kalsa da Dasein’ın seçtiği bir kaderdir. ‘Kadersizlik’ de kaderin parçasıdır. Kader sahih zamandaki tarihsellik biçimidir. Böyle bir zamanda yer tutan Dasein, muayyen tekerrürlere sahip tarih kesitleri içinde kaderi tecrübe

eder. Tekerrür yoluyla geçmiş bugüne taşınmaz ya da bugün maziye (2008: 407, 409). Tarihsel zaman, kendi farkını da getirerek tekrar eden, üzerine kapanmış olanı kararlılıkla açmaya çalışan Dasein'ın bir başka varoluş imkânıdır. Sadece geçmişten birikerek gelenin tekrarı değil, kendini istikbale yansıtan bir tekerrürdür; kaderin tecellisi ya da 'bir zamanlar oldum-olası-olanın açığa çıkmasıdır'.

Dasein'ın kendisini 'oldum-olasının' sahih imkânları içerisinde taşıması ölümlü olduğunu anlamasıyla mümkündür. Böyle bir tecelli, başkalarıyla müşterek bir dünyada kurulan kaderin tekrarı, geri dönüşüdür. Kader tekrar etmediğinde 'tarihsellik' egemen olur; öznel istencin, seçimlerin, rastlantının veya keyfilğin hükmü başlar. Olaylar, eylemler neden-sonuç ilişkilerinde birbirine bağlı olsa da, türlü vesikalarla desteklense de gayrisahihtarih parçası olmaktan kurtulamaz. Oldum-olasının zamanından 'artakalan gerçekleri' yorumlayan ve bir bakıma ölümlü, maziyle yüzleşen tarihçi; geçmiş ve geleceği mevcut olanın şimdiden anlar, yorumlar. Sahih tarih ve zamanda bugün veya şimdi ortadan kalkar (2008: 415). Tarih ilminin nesnesi geçmiş olgular değil, oldum-olasıda kayıtlı izlerdir. Bu durum her hükümlerin kendi tarihini yazması veya çarpıtmasıyla ilişkili değildir: "Ne biricik bir hadise ne de onun tepesinde süzülen tümelliklerdir tarihbilimin teması. Onun teması, fiilen varolmuş olan oldum-olası imkânlardır" (2008: 419). Böyle çalışan tarihçi şimdiden maziye doğru ilerlemeye çalışmaz. İstikbalden hareketle oldum-olasıyı inceler. Bu sırada beliren ve kayda geçen olaylar Dasein'ın varoluşuna ışık tutar; zamanda erelenen bir varoluşun konakladığı imkânlar yüzeye çıkar. Maziye böyle yaklaşan tarihçi, yaşanmış tekrarlardan bugüne doğru yaklaşmaya çalışmaz. Tarih ve talih ilişkisinin şuuruyla geçmiş kadar geleceği de yorumlayarak Dasein'ın varoluşunu koşullayan sahih zamanın yapısını anlamaya çalışır. Bu sırada sadece zaman içinde cereyan edenlere değil zamanın kendisine de ilgi gösterir.

*Açığa Çıkma:**
Serbest Kalan Görüngüler

Heidegger, varlığın ‘serbest bıraktığı’ görüngüleri, yoğun bir ormanlık alandaki ‘açılma’ veya ‘açığa çıkma’ yüklem-leri üzerinden anlar; belli bir yerde ormanın aralanması, ağaçlardan kurtulması gibi tasvir eder. Ağaçlar topluluğu geri çekilince ‘derişik’ olmaktan çıkan ormanda başka canlılara yer ve zaman açılır. Aralanan hakikat bağlamında beliren ışık veya özgürlük ve açıklık gibi görüngüler eş kaynaklıdır (1972: 65). Güneş, yağmur ve toprağın doğrudan buluşmasına olanak sağlayan, dolayısıyla yaratılacak olanlar için verimli zemin sunan açık yerler, başka ağaçlar arasında ve orman içerisinde yer alır. Derişik ormanın açılması, diğer ağaçların yanında başka türde varolanların yer tutmasına ve Dasein’in dünya kurmasına uygun boşluklar yaratır. Açıklığa ışık vurur. Varlığın izleri, ışık ve sesiyle yeniden şenlendireceği açıklık belirlediğinde, Dasein orada varoluş imkânlarını genişletir. Kayran türünde bir açıklıkta yer tuttuğunda, serbest kalan varoluş imkânlarını idrak edebilecek ve sahip çıkabilecek gerekli ruh hâline, kararlılığa, poetik yaratıma da kavuşur. Dasein, yurt edinmek, ikametgâhını yaratmak ya da dünyasını genişletmek istediğinde öncelikle bu açıklığın içine düşmelidir. Özellikle kaygılı ruh hâlleri böyle bir açıklığa onu çekebilir. Kaygı onu içerisinde yer tutabileceği bir boşluğa çağırır. Dasein’in orada ortaya koyduğu kararlılık, istenç, düşünce veya *poiesis* sahici üretimler olarak varlık izleriyle temellenir. Varoluşun şekil bulacağı boşluğa düştüğünde, kararlılıkla orayı arayıp bulduğunda veya güç istenciyle aynı boşluğu açtığında poetik yaratıma uygun bir aralıkta ikamet etmeye başlar. Açılmanın ertesinde Dasein’in var-

* *Exposition.*

lıktan serbest kalanlara eriştiği bu boş yer ve zaman parçası, Heidegger'in Goethe'den aldığı bir ifadeyle "serbest açıklık, 'temel görüngü'dür" (1972: 65).

Kendisini aydınlatan (*Erleuchtet*) görüngüler veya varlık olanakları için 'serbest bırakıldığı' (*Gelichtet*) ifadesi kullanılabilir. Serbest kalma veya açığa çıkma gibi olayların cereyan ettiği bağlamda varlık görüngüleri Dasein'in erişim ufkuna dâhil olur. Serbest kalma olayına koşut aydınlanma, varlık imkânından ayrı düşünülemez. Böylesi imkânlar onun 'saçaklı' benliğini genişletir ve bir varoluş olanağı olarak 'kendisine gelmesini' sağlar. Varlığın serbest bıraktığı, el-altında-mevcut bir gereç, sahih ruh hâlleri veya vicdanın sesi gibi çok farklı niteliklerde görüngüler olabilir. Açığa çıkan, sadece ışıyla değil, seslenişle veya başka duyumlar yardımıyla da anlaşılabilir. Bu sırada serbest kalana 'görü gibi bir şey' denilebilir (2001: 214). Varlık en çok görmeye uygun görüngülere izin verir. Dasein'in merakını uyandıran çoğu zaman bir çeşit ışıklanmaya benzer (2001: 214).

Dasein'in diğer varolanlara göre ayrıcalığı, açığa çıkması; serbest kalan varlık izlerini, ışığı veya sesiyle duyulur olanı 'toplamasıdır'. Toplamak gibi bir fiil, el-altında-hazır bir gereci üretmek kadar, bir işareti *logosa* dâhil etmeyi de içerir. Varlığın serbest bıraktığı şey, Dasein'in 'ihtimamı' ile buluşunca yok olmaktan kurtulur, güvenceye alınır. Serbest kalanın 'işe yarar olması' ya da belli bir ruh hâline cevap vermesi de belirleyici önemdedir. Dasein önce görerek, sonrasında anlayarak ve yorumlayarak varlık imkânlarını toplar; ortaya çıkanı kendine uygun şekillerde biriktirir (2008: 96). Heidegger, bu bağlantıyı kurma noktasında kendi lisanından yardım alır. Eski Almancada *vahrt* aynı zamanda korumak anlamını taşır. Algılamak olarak *Wahrnehmen* de aynı kökene sahiptir. Yani algılanır, duyulur olan aynı zamanda korunur denilebilir. Dasein, öncelikle gördüğünü sonradan başka yetileri vasıtasıyla toplar, biriktirir ve korur. 'Gerçeklik' de (*Wahrheit*) toplanmaya uygun, görüldükten son-

ra korunmaya alınmış olanın bir başka ifadesidir. Serbest kalınca ışıyla görünür olan, dünya üzerinde mevcudiyet kazanarak belli bir yer ve zamanda toplanır.

Açığa çıkanı görmeyi ‘optik süreçlerden’ ayrı düşünmek gerektiğini de eklemek gerekir. Görme, Dasein’a nazar edinin, bakanın veya kendisini gösterenin görünüşüdür; ‘kendisini aydınlatanın’ görünürlüğüdür. Görme yetisi kendinden ışıklı olanın bakışıyla temellenir. Açığa çıkıp kendisini gösteren artık gözlerle görülebilir, kulaklarla işitilebilir. Fakat gözler ve kulaklar, serbest kalan görüngüler ortalama gündelik yaşam içerisinde ‘kamusal tefsir’in parçası olduğunda muayyen şekilde işlemeye başlar. Duyu azalarının işlevi serbest kalanın anlaşılır olup bilgiye, veriye dönüşmesi ertesinde gerçekleşir. Sonradan bilgi ‘varlığın hatırası’ olarak, farklı duyular ve ifade biçimlerine ayrışır. Serbest kalan, en başta organsız bedenler gibi ayrımsız bir varlık parçası olarak büyüdükçe uzuvlarına kavuşur. Zamanı geldiğinde beden, zihin ve ruh farklı alt organlara bölünür ve ölümle birlikte varlığın ortak yazgısına karışır tekrar.

Tüm serbest kalanların yazgısı bu şekilde doğmak, olgunlaşmak ve sonunda ölmektir. Dasein, ihtimamla saklayıp korusa da serbest kalan tüm varlık olanakları ölüme doğru yol alır. Karanlık bir yeryüzünde(n) serbest kalan, *physis*ten kopan tüm zamansız ve yersiz görüngüler dünyada yer ve zaman kazanırlar. Doğdukları anda sahip oldukları varoluş imkânlarını kullanmaya başlarlar. ‘İki yokluk arasında’ serbest kalarak dünyada geçici bir zaman ve yer tutan varolanlar, geldikleri ve nihai olarak dönecekleri hiçliği (ya da varlığı) unutarak hayat sürerler. Hayatta kalmak için bu zorunlu unutuyla birlikte ‘varlığın tarihi’ başlar. Dünya bu sayede doluluk kazanır. Dasein, aynı unutuşun etkisiyle varoluşunu varlıktan ayrımsız gibi duyar; bir kere serbest kalıp yeryüzüne düşünce yaşadığı zamana ve yere dönük bir ‘düşkünlük’ içerisine girer. Yaşamayı için ölümün kaçınılmazlığını aklından çıkarması gerekir.

Heidegger'in temel konu başlıklarından birisi de böylesi derin ve varoluşsal nitelikte bir unutkanlık içerisinden varlık izlerini, belirtilerini belirlemeye dönük sorular, ruh hâlleri, duygulanımlar, olanaklar, görüngüler, izlekler üzerine düşünmektir. Varlık ve varolanlar arasındaki 'ontolojik fark'ın varoluş zemininde temelsiz bir temel veya uçurum bulunduğunu yeniden hatırlatmaktır. Yapıtlarındaki değişimin veya 'dönüş'ün ifadesi olarak Kehre-öncesi eseri *Varlık ve Zaman*'da bu uçurumun iyi ruh hâlleri ve 'kararlılık'la, Kehre-sonrasındaysa poetik yaratım ve düşünce yoluyla doldurulacağı vurgusu hâkimdir. Son dönem yapıtlarındaki bu değişim, 'güç istenci'ni modern hayatın temel belirleyeni saymasıyla da ilişkili olabilir. Güç istenci, tüm varolanların paylaştığı bir yazgıyı zaptetme ve hesaplanabilir kılma kararlılığını barındırır. Ama teknik üretim veya insani açığa çıkarma, serbest bırakma biçimleriyle 'varlığın çobanlığından' feragat edenler için varlık izlerine tanık olmak zorlaşır (1977: 81). Varlığı bir çoban gibi temaşa eden için serbest kalan veya Dasein'a bahşedilen varlık olanağı, kendi zaman ve mekânını da yanında getirir. Bu sırada açığa çıkan her ne ise Dasein'a zaman kazandırır; aydınlık ve geniş bir mekân açar; serbest kalanı sonradan kendisine mal etse de el altında-hazır bir gerece indirgese de. Varlıkla karşılaşması esnasında, her ne kadar teknoloji ve güç istencini kuşanmış olsa da, Dasein açığa çıkandan kaynaklanan aydınlanmaya egemen olamaz. En iyi ihtimalle ihtimamı, sabrı, arzusu, 'ön-görüsü' veya mevcut görgüsüyle varlığın çobanı olabilir. Çoban türünden failer, belli bir kararlılık taşısalar da, çoğu zaman edilgin biçimde sürünün başını beklerler. Çoban gibi bir özne, modern-öncesi varlık anlayışında olduğu gibi, açıklık isteyen, serbestçe eyleşen sürüyü bekler, gözetir ve bunun karşılığında kendisine bazı olanaklar sunmasını umut eder. Oysa modern istençle zaptedilen sürü, belirli bir yere kapatılarak verime zorlanır. Hayvanların bu şekilde kapatıldığı karanlık ve dar yerler modern varlık anlayışının

bir dramını, alegorisini sunar. Sürü güvenceye alınmış, kapatılmış görünse de özünde ‘tehlikeli’ bir üretimin nesnesidir. Öncelikle insanın çobanlıktan efendiliğe terfi etmesinin yarattığı metafizik bir mahsuru içinde barındırır. Varlığın doğal çevrimini, yine varlıktan topladığı güç birikimiyle ‘çalan’, ‘tuzağa düşüren’ insan öznesi, varlığın ortak ‘yazgısını’ kendi denetimine alma çabası içerisine girer. Trajedilerin temel konusu da bu şekilde yazgıyla oynayanın, varlığın koyduğu sınırın ötesine berisine geçenin yarattığı kozmolojik tehlikelerdir.

Kendisine yer açan varlık olanakları başka varolanların yerini daraltsa da Dasein’in varoluşunu genişletir. Bu sırada serbest kalan aynı zamanda karanlıktan aydınlığa doğru çekilendir. Dasein bu şekilde üzeri açılanı kendisine mâl eder, karanlıkta kaybolmasına mâni olur. Açığa çıkan farklı görüngüler için saklama, toplama, biriktirme yolları keşfeder. Bu amaçla el-altında-hazır araçlar yaratabileceği gibi açığa çıkanı bir işaret, söz, resim, yazı parçası gibi *poiesis* olanaklarında veya *logosta* da toplayabilir. Varlık tarafından serbest bırakılan görüngünün sahip olduğu *Lichtungu* saklayarak onda içkin *lumen naturaleyi* açığa çıkarır. Aristoteles’in kavramlarıyla ifade edersek serbest kalan görüngü biriktirmeye, kapatılmaya veya çerçevelenmeye açık *energeia* ve *entelekheia* gibi imkânları beraberinde getirir. Dasein’in arzusu, çalışması veya istencinin de karşılıkları olarak biriktirilmeye açık varlık olanakları görünür olduktan sonra birer varolanda biçim bulur, maddeleşir, uzuvlaşır, bedenleşir; soyut ya da somut nitelikte kullanışlı araçlara, işaretlere dönüşür. Kökensel olarak belirli bir ereği olmayan, yönü ve yönelimi belirsiz varlık izleri en sonunda cisimleşir, ifade kazanır; gündelik kullanımın, tefsirin parçası olur. ‘Herkesilgisi’ ve ‘ortalama tefsirin’ hükmü altında, açığa çıkandaki kökensel belirtiler dünya üzerinden çekildikçe gündelik ve aşına olduğumuz yaşam başlar; tarih, dil, duyum, ifade eylemleri yapılaşır. Varlık belirtilerinin geri çekilmesi, varo-

lanların olgunlaşması, kemale ermesi için zorunludur. Paul Valéry gibi dile getirirsek romantik bir izleğin klasik ölçüyle yer değiştirmesi gereklidir.

Varlık imkânı veya eksistensiyal gibi serbest kalan görüngülerin dünya üzerinde açıkta durma süreleri farklı ‘varlık anlayışları’ içerisinde değişkenlik gösterir. Örneğin Antik Yunan’da veya Heidegger’in son dönem yapıtlarında üzerinde durduğu Uzak Asya varlık anlayışlarında serbest kalan mevcudiyetini sürdürmeye zorlanmaz. Şeylerin karanlığa, gizine geri dönmesi olarak ölüm, varoluş kazanmanın olağan bir devamı gibi kabul edilir. Serbest kalanın yazgısına boyun eğen bir ‘metafizik’ daha belirgindir. Oysa modern varlık anlayışında açığa çıkan bir görüngünün mümkün olduğunca biriktirilmesi, saklanması, açıkta tutulması yönünde bir kararlılık, istenç fark edilebilir. Serbest kalan görüngü, Dasein onu kendi yerel ışıyla, *lumen naturalesi*yle aydınlatmaya devam etmediği sürece varlıktan hasıl olan *Lichtung*unu yitirdiğinde karanlığa gömülür. Serbest kalan şeyleri insanın yönünü değiştirdiği bir aydınlıkta, doğasına aykırı bir açıklıkta tutma istenci modern metafiziğin belirleyici eğilimidir. Tabiatından ayrı tutulan varlık olanağı, kendi aydınlanma ve kararırma, açığa çıkma ve gizemine geri dönme çevriminden uzaklaşır. Bu sırada yerinden edilen başka Daseinların, diğer canlıların, hayvanların ya da bitkilerin soyunu sürdürmek üzere güvenli yerlere kapatılması veya insancıl ilginin nesnesi olmaları da aynı metafiziğin sonuçlarıdır.

Farklı varlık anlayışlarıyla temellenen metafizikler içerisinde açığa çıkan görüngüler varoluş içerisinde mekân ve zaman tutarlar. Serbest kalanın el-altında-hazır bir varolana ya da işarete tercüme edilmesi, Dasein’ın dünyasını, gündelik hayatını yeni varlık imkânlarıyla donatır, varoluşunu genişletir. Ancak modernlik için ayırt edici olan, böylesi bir tarihsel bağlamın güç istenciyle üstbelirlenmesidir. Modern Dasein, varlıkla ne zaman ve nerede buluşacağına karar

verme istencine sahip olmayı arzular. Heidegger'in modern varlık anlayışında bulduğu büyük değişim ve mahsur da buradan ileri gelir. Varlıkla istediği zaman ve yerde karşılaşma iradesi peşinde olmak tehlikeli bir metafizik yapılanmaya sebep olur. Varlık izlerini taşıyan ve bu yüzden doğru, hakiki ve sahici görüngülerle serbest kalanı sabırla beklemek, onlara çobanlık yapmak yerine, bir efendi gibi varlığı tuzağa düşürmeye çalışır:

Dasein, zaten hep belirli imkânların içine düşüvermiştir. İçinde var olduğu var-olabilirliği yüzünden başka olabilirliklerin kaçıp gitmesine neden olmuştur. Dasein hep varlığının imkânlarına dönük olarak onları yakalamaya çalışırken onlar bu süreç sırasında sapıp gidebilmektedir. Ama bu, şu demektir: Dasein kendisine tevdi edilmiş olan bir mümkün-olmaktır; o baştan başa fırlatılmış imkândır. Dasein, en zati varlık imkânına serbest kalma olanağıdır. Dasein, kendi var-olabilirliğini çeşitli olası suret ve dereceler içinde kendisine şeffaf kılmaktadır. (2008: 152)

Varlık izleriyle temellenen ve serbest kalan görüngü, kendi ışığı yanında karanlığını da getirir. Hakikat, varlığın açılıp kararmasının, tekrar gizlenmesinin ifadesidir (2001: 69). Bu nedenle varlık, bir taraftan açığa çıkarken diğer yandan geri çekilir, kaybolur. Taocu kozmolojide Yin ve Yang'ın çatışırken diğerinin uzanımı, devamı olması gibi, ışık ve karanlık da beraberce açılır ya da kaybolur; gün, gecenin belirtileriyle beraber akar. Oysa Batı'da bu şekilde davranmayan kozmik güç odakları birbirlerini bütünlemekten ziyade muarızlar gibi karşılaşırlar; çatışmadıkları zamanlardaysa ayrı durur, diğerine kayıtsız kalırlar. Her ne kadar Batı kültürünün kökenleri alışkanlıkla Eski Yunan'da aran-sa da Heidegger'in yorumladığı şekliyle Helen varlık anlayışı, modern olandan ziyade Uzak Asya kozmolojisine daha çok benzer. Her ikisinde de yeryüzünün taşıdığı karanlıkla, maddesellikle, gökyüzünün açıklığı, sonsuzluğu ve aydınlığı çatışarak dünyayı yaratır. Yeryüzüyle gökyüzü arasındaki

‘orta boşluk’ olarak dünya, yeryüzünün doluluğunu gökyüzünün boşluğuyla birleştiren ara yerdir.

Varlığın serbest bıraktığı görüngüler, birer ikon gibi ‘kökensel görü’yü içlerinde taşırlar. İkonada kendi görünürlüğü-nü karartan ikonkırıcı bir nüve her zaman bulunur. İkonkırıcılık hakikati görünüşlerinden ayırmaya dönük girişimler gibi tanımlanabilir. Görüngüler ve görünüşler aynı zaman ve yerde ortaya çıkabilirler. Heidegger, bu iki varoluş kipini ilk kez Platon’un Sofistlere yönelik eleştirilerinde ayrı tuttuğunu ortaya koyar (2000: 111). Orada varolanlar ve varlığın görünümüleri iki farklı zaman ve mekâna ait gibi tanımlanır. Varlığın görüsü, duysal olmaktan ziyade düşünülür nitelikte tarif edilir; dünyasal şeylerse görüngüden çok görünüş sıfatı edinir. Ayırt edilen görüngü ve görünüşler sonradan Hristiyanlık öğretilerinde İsa kılığında bir araya gelirler. Böyle ‘ara biçimler’ sıradan halkın varlığa erişim olanakları gibi işlev görürler. Bir yüzü görüngü diğeri görünüş olan ikonlar sayesinde gündelik yaşam varlık izlerinden pay alır.

Açığa çıkanın nedeni ve sonucu olan varlık izleri geri çekildikten sonra yeryüzüne dönen, ölen, kararan görüngüler, hakikatin, *aletheianın* çevrimine dâhil olur. Herhangi bir poetik yaratımda, örneğin şiirde olduğu gibi, görünenin görünmeyenle, söylenmişin söylenmemişle, dolunun boşla, varın yokla ilişkisi sonucunda doğruluk inşa edilir. Oysa metafiziğin tarihinde sadece mevcut olanın, bulunurun, görünürün, dile gelenin, dolunun içinde gerçekleşen dolayimler ifadesini bulur. Fayda esaslı dünya görgüsüyle işlenen görüngüler varolanların diline tercüme edilip ışığı söndüğünde insanların erişimine açılır. Görüngünün duyulmaz ışığı, anlaşılma sesi kısılmadan açığa çıkan her ne ise kavranamaz, yorumlanamaz. Poetik yaratımlarda da, sözelimi soyut bir tablonun veya şiirin ‘ne demek istediği’ anlaşıldığında, ışığı söner, keşfedilmiş sayılır. Şiirli söz artık bir varolanın temsiline dönüşür. Görüngünün ya da varlık imkânlarının, türlü varolanlarda temsil edilmesine ait bu çevrim veya eksilme şiirin

de inşasıyla koşutluk sergiler (2001b: 70). Georg Lukacs'ın ifadesiyle, şiir 'dünya yaratan' eylemin kendisi olur (1992: 41, 66); bizi teknikten ve onunla koşut güç istencinden bir süre için uzak tutar.

Heidegger, varlık izlerinin Dasein'in gözü veya gönül gözüyle dolaysızca görülemeyeceğini ortaya koyar (1996: 138). Açığa çıkan görüngü *lumen naturale*ye muhtaç olmasa da ortada bir tür görünürlük, karanlıktan çıkma söz konusudur. Serbest kaldığında kendisini gösterenin duyumu sadece ışık altında gerçekleşmez. Her ayrı düşünce yapısına, duyum alanına veya ruh hâline ait farklı aydınlanma biçimleri bulunur. Ancak modern metafizikle koşut bir felsefe geleneği içerisinde görmek yüklemi varlığın duyumunda ayrıcalık kazanır. Oysa serbest kalan görüngü, Dasein'in kulağına veya tenine de temas edebilir. Heidegger eserlerinde dokunsal yaşantıya fazla yer vermez. Kendi görüngübilimi kapsamında Merleau-Ponty'nin 'duyumsallık' dediği tecrübeler üzerine pek düşünmez.² Onun yaptığı gibi varlık ve ışığı bağdaşık saymak Batı metafiziğiyle bir çeşit uzlaşma gibi de anlaşılabilir. Bu durumda ışık varlığın duyumuyla ilgili belirtilerin genel adı olur. Heidegger, bir bakıma ışığı görme fiilini 'formalize' eder ve en temel görüngü hâline getirir. Görmek başka duyum olanaklarını, dokunmayı, işitmeyi de üstbelirler. Işıklı görüngüler, Peirce'nin dilbilimine başvurursak, 'ikonik' işaretler olarak hem kendisini hem de ötesini imler. Sözelimi aziz ikonlarındaki kutsallık suretleri, hem azize hem de görüngüsü olduğu Tanrı'ya aittir. Bir vitraydaki aziz figürünü ve çevresindekileri aydınlatan Tanrıdan gelen nurdur.

Dasein'in yaşam yerinin, modern yapılar gibi güneş alacak şekilde tasarlanmış, rahat ve havadar olması onun huzuru ve dinginliği için gereklidir. Fakat aynı rahat

² Heidegger'in görüngübiliminde etik vurguların eksikliğini Levinas'ın, dokunuşa ve duyumsallığa ilişkin noksanlıkları da Merleau-Ponty'nin yapıtlarının tamamladığını söyleyebiliriz.

ikametgâhın içinde yer tutanı dışarıdakilere kapatması olasılığı da vardır. Burası esenliğin olduğu bir yer olsa da varlığın ışığını ve sesini yalıtma ihtimalini de barındırır. Heidegger, çağdaş evlerde belirgin şekilde bu kapanımın izlerini bulur (2001: 144). Herhangi bir yaşam yerindeki huzur, içerisindekinin kendi ‘doğasına’ uygun yaşam sürmesiyle bağdaşmıştır. Dasein evinde kendine gelebilmelidir. Evinde sahici bir yaşam kadar ‘huzurlu ölümün’ de mümkün olduğu bir yaşam alanına sahip olmalıdır. Ancak aynı eve varlığın ışığının düşmesi için öncelikle bir açıklığa ihtiyaç vardır. Heidegger, bir ormandaki ağaçsız yerleri örnek gösterir (1972: 66). Ormanın ‘serbest bıraktığı’, ‘temizlenmiş’ böyle boşluklara sadece ışık düşebilir. Ağaç kalabalığı altında güneş görmeyen yerlerde yaşam süremeyecek olanlar bu açıklığa düşen ışıkla varlık kazanır.

Açıklık, orman içerisindeki ağaçsız alanların ortak adı olarak, ‘kayran’dır. Dasein’ın yer tutmasına en uygun yer olan kayran, ilksel anlamı gereği bir boşluk gibi tasavvur edilmeye uygun olsa da, kalabalıklar içinde ve içerisi eşyalarla dolu da olabilir. Dasein böyle dolu veya boş açıklıkları, ışık alan yerler olarak ekip biçebilir veya üzerinde bir barınak inşa edebilir. Burasını nasıl değerlendireceğine dönük bazı tasarımlar geliştirebilir; ışık aldığından, etrafa göz gezdirebilir: “Bakış gibisinden bir şey ancak bu kayran içerisinde mümkündür” (2008: 180). Dasein’ın bu açıklığı kendisine ‘mâl etmesi’, orada bir yaşam alanı yaratabilmesi için öncelikle bir ‘öngörüş’ sahibi olmalıdır. Dünyada ve başkalarıyla kurulan ortalama, her günkü yaşam özellikle bu şekilde hazır görüşlere, ‘ilgilenici görme’ye uygun bir muhittir.

Dasein’ın kökensel poetik yeri olarak kayran, sahici olmayan zemin ve zamanın aralanmasıyla açılır; romantik bir öte zamanda ve yerde değil. Ortalama gündelik hayatın içinde Platon’un *epiphanes taton* olarak adlandırdığı ‘tüm saflığıyla parlayan’ bir kayran belirir (1977: 73). Orada

teknolojik çerçevenin ve güç istencinin belirlenimleri dışına çıkarız. Diğer yandan ‘çerçeveleme varlığı görmemize engel olur. Varlık bizden korunur, ihmal edilir, yok sayılır’ (Pattison, 2013: 4). Kayran varolanların göz hapsinde olmadığı, varoluşlarıyla uyumlu olarak açılıp kapandıkları, konuşup sustukları konumdur; Dasein’in eylemlerinin doğru, güzel ve iyi olana göre uyumlandığı varlık yüzeyidir. Ancak bir kayranda belirebilen *Ereignis* gündelik ‘belirsizlikler ve görevelikler’ içerisinde mümkün yeni bir anlaşılabilirliğe yer açar. Orman içerisinde ağaçların aralandığı kayrana ışığın vuraabilmesi için öncelikle böyle anlaşılır bir açıklık olmalıdır. Işık kendi açıklığını yaratamaz. Açık olmayan bir varlığı aydınlatamaz ya da serbest bırakamaz. Açık olan yerden ‘geçip giden’ ışıklı görüngünün aydınlığıyla belirmesi, kendisini ‘ışığa getirmesi’ böyle bir aralanmayı gerektirir. Bir ışık ‘yayılımı’ içerisinde görünür olanı gösteren görüngünün ‘ışıldama’sıdır. Dasein, ‘kendi aklının ışığı’ *lumen naturale* yardımıyla böyle bir açıklık yaratamaz ya da açıkta olana ışık tutamaz; kısıtlı yetileriyle sadece açıkta duranı kısmen aydınlatabilir. Barok tabloları olduğu gibi, kendisine görünür olanı görür. Zaten keşfedilmiş, serbest kalmış, anlaşılabilir olmuş olana yerel bir ışık tutmakla yetinir.

Yeryüzüyle dünya arasında açılan aydınlıkta ışık ve ses yoluyla beliren görüngüler varlık tarafından serbest bırakılır. Açıkta olanın kendi ışığıyla görünür olması veya karanlıkta kaybolmaması anlamlarını taşıyan ‘özgürlük’ (1977: 64), yeryüzünden kurtulan şeyin kayrandan çıkarak dünyaya karışmasıdır. Aynı görüngünün üzerinin örtülmesi, kararmasıys, tekrar yeryüzüne dönüşünü imler. Böyle zamanlarda açıklık ‘içerisindeki aydınlıkla karanlığın oynamasına’ tanık oluruz (1972: 65). Açıklığın duyumunu mümkün kılan sadece aydınlanma ve kararma döngüsü değil, sesin de seviyesinin azalıp artmasıdır; orada ses ışıkla birlikte yankılanır (1972: 65). Mevcut olan ve olmayan arasında cereyan eden böyle bir oyunun belirtisi ışığın yanında sesin yankısı,

tınısındaki değişimlerdir. Işık ve ses düzeyindeki farklar, serbest kalanın ilk belirtileridir; açıklıkta yer tutarak zaman ve uzam kazanmak üzere gelmekte olanın işaretleridir. Bu şekilde Dasein'ın ufkunda yer tutmak üzere açığa çıkan, orada-varlık olarak Dasein'ın varoluşuna yeni 'saçaklar' ekler. Açıklığa yerleşerek oradalığının kapsamını genişletir.

Heidegger'in sık sık sözünü ettiği varoluşsal 'tehlikeyi' bertaraf etmek, varlıkla Dasein ve yeryüzüyle Dünya arasındaki erişim yollarını açık tutmakla olanaklıdır. Dasein'ın varlığın huzuruna, açıklığına yerleşmesine, serbest kalan varlık parçalarının 'genel ekonomi'sine katılmasına engel olan tüm bastırma, baskılama yordamları aradan çekilmelidir. Bu amaçla Dasein'ın kendi açığa çıkma kiplerini hayata geçirebileceği, kökensel olarak yerleştiği, 'eğleştirdiği' aydınlık yeri, kayranı kendisine mâl etmeyen, etrafını çevirmeyen, çitlemeyen özgür etkileşimin mümkün olduğu bir açıklığı savunmak gereklidir. Böyle bir açıklığın etrafını teknolojik çerçeve ve güç istencinin yarattığı sınırlarla tahkim etmek dünyayı daha tekin, rahat, güvenli bir ikamet yeri yapabilir. Ancak aynı tahkimat yeryüzünün tekinsizliğine, karanlığına karşı çekilmiş çitler olarak varlıkbilimsel düzeyde çeşitli tehlikelere de yol açabilir. Bu şekilde kapatılmış tüm varlıkbilimsel arsalar nedeniyle Dasein'ın evi varlıkla bağlantı kurduğu yerde kaybolur. Açık yerleri, kayranları dolduran teknolojik çerçevelerle sınırlanmış güç istenci egemen olur. Bu arsaları aydınlatan artık varlığın ışığı değil, insan aklının, tekniğin, güç istencinin yarattığı *lumen naturale* olur.

Belki de ilk kez Prometheus ateşi çalmasıyla el değiştiren bir iyelikle yeryüzünü, doğayı, *physisi* ve varlığı insan türünden bir özne aydınlatmaya başlar; fakat yine de *Lichtungun* temellendirdiği bir ışıkla. Heidegger, Platon'un mağara eğretilmesinde olduğu gibi, *lumen naturalenin* ışığıyla görünür olan görünüşleri sahte saymaz. Ama aynı ışıkla serbest kalmaya zorlanan, güç istencinin dayatmasıyla açığa çıkanın da peşinen sahici sayılamayacağını ekler. Bu egemen

açığa çıkarma kipinin diğer *aletheia* deneyimlerini bastırabileceğini dile getirir. İnsanın sahip olduğu ve özünde varlığın saklanmış ışığından takatini alan *lumen naturale* Dasein'ın kendi dünyasını genişletmeye uygun olanı aydınlatır. El altında-hazır olmayan faydasız şeyler bu ışığın eriminden çıkar. Dasein'ın yerel ışığında serbest kalan, sözgelimi bir şiir, poetik düşünce olmaktan çok araç mahiyetindeki kullanışlı varolanlardır. Böyle bir ışıkla, şiirli sözden çok insan yapımı gereçler aydınlanır. Şiirli söz bu durumda teknolojik çerçevenin dışında yankılanır; istenç karşıtı Dasein'ın parsellemeye açık arsalardan birisini işaretler. Bu durumda çerçevelenmiş parsellerden birisine yerleşen insanın güvenliği, varlığı dert edinen Dasein'ın tehlikesi olur. Yeryüzü ve dünya arasında biçimlenen bir özne olarak Dasein, dünyadan ve başkalarından yalıtılmış insan dünyasını yok edip parselleri tekrar boş arsalarla, dünyayı yeryüzüne dönüştürmedikçe insan ve Dasein arasındaki savaşım sürer. Herhangi birisinin kazanması dünyanın sonu anlamını taşır. Bu durumda varoluşla beraber varlık da yok olur. Oysa Dasein'ın yer tuttuğu zemin, yeryüzü ile dünya arasındaki verimli poetik yaratımın alanıdır. Heidegger'e göre zamanında Antik Yunan ve Uzak Asya'da, yaşamın şiirle ve düşünceyle bağdaşık olduğu bir yerde Dasein'ın poetik olarak yer tuttuğu bir açıklıktır.

*Doğruluk:**

Yer ve Zamanda Gerçekleşen Varlık

Heidegger, Türkçeye 'gerçeklik' (*Wirklichkeit*) ve 'doğruluk' (veya hakikat) (*Wahrheit*) olarak tercüme edilen iki kavramı ayırt eder. Doğruluk daha varlıkbilimsel mahiyette olsa da gerçeklik varolanlar arasındaki ilişkilerin Dasein tarafından görümler ve görüşler şeklinde yorumlanması gibi

* *Wahrheit*.

ayırt edilebilir; yani daha çok bilgikuramsal niteliktedir. Türkçede doğruluk ve doğum sözcüklerinin ortak kökeni de böyle bir tercümeyi daha uygun kılar. Diğer yandan gerçeklik Dasein'ın varolanlara, dünyaya ve el-altında-hazır şeylere dönük ilgisiyle alakalıdır (2008: 213). Doğruluk, Dasein'ın varlıkla ilişkisi sırasında, varlığın nazarı altında açığa çıkar. Varolanların özel bir türü olarak Dasein, varlıkla sahih bir bağlantı içerisindeyse doğruluk ifadesini bulur. Doğruluk onun tasarımları veya aklını, bilgisini, iradesini zorlayarak açığa çıkarabileceği, keşfedebileceği bir kendilik değildir. Daha çok kendisini ona gösteren, görüngü şeklinde görünen, beliren, nazar edendir; izlerini, ışığını, sesini duyulabilir kılandır. Doğruluk, Dasein iyi ruh hâlleri içindeyken varlığın kendisini açmasına tanıklığının, bir çeşit duyumun ifadesidir.

Gerçeklik, 'varlığın bize görünme biçimlerinden yalnızca birisi', varlığın belli bir 'kiplik' içerisinde kendisini gösterme yolu olarak düşünülebilir. Metafizik bilginin parçası olmaya açık gerçeklik, varlığın açıklığı olarak doğruluk veya *aletheia*dan farklıdır; belli bir yasaya, ölçüye, töreye, mantığa veya dilbilime uygunluk içinde değerlendirilir. Belli ilkelerle uyumlu gerçeklik geçerlilik kazanırken doğruluk yaratımla, bir varolanı olanaklı kılmakla, onu 'dünyaya getirmek', doğurmakla ilgilidir. 'Varolanı doğuran bir doğruluktur' söz konusu olan (Aktok, 2010: 12, 17).

Doğruluk kendisine erişim 'minvallerinden' ayırt edilemez. Varlığı anlamaya, duymaya veya ifade etmeye çaba gösteren Dasein'ın varoluşundan ayrı düşünülemez. Doğruluk; varlığı bilme, duyma, düşünme kararlılığının nedeni ve sonucudur. Böyle erişim yolları varlığın kendisiyle eş anlamlı, eş biçimlidir. Bu nedenle kuram ve eylem doğrulukta üst üste biner. Bilmek bu durumda doğru olana erişimin muhtemel bir yoludur; anlamak ya da kavramak gibi. Görmek ve işitmek fiilleri de anlamadan pay alır. Tüm duyum ve ifade yolları 'sahih bir erişim' yolu üzerinde temellenmişse

doğruluk belirir (veya yaratılır). Doğruluk, biraz da duyum ve ifade yetileri marifetiyle inşa edilir. Gerçeklikse var olmanın ‘zarfı’ olarak dünya içerisinde bir varolanı tasarlamak, zaman ve mekân içerisinde bir yere yerleştirmektir. Dasein bu sırada doğruluğun erişimine özsel olarak katılır; doğru olanı anladıkça kurallı önermeler içinde bazı sınırlar tanımlayarak gerçekliği ‘temellendirir’.

Doğruluk zemininde Dasein mı dünyada, dünya mı onun içinde fark etmek zorlaşır. ‘Doğruluğun erişiminde fiziksel olan ve pisişik olan’ kolayca ayıklanamaz. Doğruluğun duyum ve ifade nesnesi, maddesi, bedeni ayırt edilemeyecek şekilde karışır. Doğruluğun inşası veya keşfi sırasında, biri tasarlayan özne diğeri de bilme nesnesi olmak üzere iki farklı kendilik bulunmaz. Dasein, doğrulukla ilişkisinde ne tam bir özne ne de nesnedir. Onunla şeyler arasındaki sahici karşılaşmalar dünya üzerinde bir başka varolanın ‘keşfedilmesiyle’ sonuçlanır. Heidegger için bu keşif, yöntemli bilme etkinliğinin, bilimlerin ilgi alanının açıldığı ânı işaretler ve keşfedilmiş şeyler, gerçekliğin tasnif edildiği bilimlere terk edilir.

Doğruluk gerçekliğe dönüştüğü esnada bir metafizik oluşmaya başlar. Metafiziğin bilimler dışındaki bir başka biçimiye dinsel öğretilerdir. Doğruluk, sadece bilimlerin veya dinlerin değil, ‘felsefenin de skandalı’ sayılmalıdır. Doğruluk, metafizikler içerisinde yorumlandığında müspet bilim nesnesi ve inanç görüngüsü gibi iki ayrı muhtevada gerçeklik kazanır. Bu iki karşıt görünen yaklaşım, Dasein’ın ya ‘geç kalmış’ ya da ‘önce gelen’ olduğu iki ayrı dünyayı betimler. Sözelimi Kartezyen modern istenç, dünyasız boş nesnelere karşı içi dolu ve yalıtılmış bir öznenin karşılaşmasıdır (2008: 132). Doğruluk gibi sahih bir bilme, anlama, duyma ise ancak varolanların varlık zeminine yerleşmesiyle olanaklıdır; “Dasein’ın varlığının yargı bütününe kenetlenmiş olmalıdır.” Bunu başarmak için Dasein’ın dünyadaki yeri ve varlığa erişim imkânları belirlenmelidir. Doğruluğun ‘ufuk ve temelleri’

dünyada ve varolanlar arasında bulunur kuşkusuz. Aynı yer ve zaman parçası bilimlerin ve din biliminin de ufkudur. Ancak her durumda doğruluk Dasein’la açılan ya da kararan, ‘mahfuz kalan’ bir görüngüdür. Tüm varolanların gerçekliği ni temellendirense saklılığına hep geri dönen varlıktır.

Heidegger’e göre “Doğruluk nedir?” gibi temel bir soruyu ilk kez Parmenides sorar. Doğru sorulmuş basit bir sorunun ardından varolanların varlığını ‘keşfeden’ Parmenides, “hakikat tarafından mecbur edilerek araştırmalarda bulunur.” Aristoteles, böyle bir eğilimle şekillenen felsefeyi doğruluğun ‘gösterimsel görünür kılınışı’, ‘hakikat hakkındaki bilim’ gibi tarif eder (2008: 225). Doğruluk ilk kez onlar tarafından varlıkla ‘asli bir rabita içinde’, varolanların hakikati gibi tarif edilir. Doğruluk özsel olana ‘mutabakat’ içinde kavranır. Yani doğruluk varlığa denk düşen bir ifade, yargı gibi açığa çıkar; varlığın suretini çıkaran veya kimi zaman onu temsil eden, işaret eden bir simgesellik gibi. Doğruluk varlıktan ayrı tutulmaz. Onlar için “varlık ve hakikat eşit derecelerde asli olarak vardır” (2008: 242).

Doğruluk, varlığın varolanlarda değil de bir ‘var’ olarak belirmesinin, mahfuz olmaktan kurtulmasının ifadesidir. Doğruluk, gerçeklik gibi keşfedilen, anlaşılan, tefsir edilen değil, varlığın gizinden ayrılmasıyla meydana gelendir. Bir diğer ifadesiyle *aletheia* olarak doğruluk, gerçeğe, kavrama, yoruma dökülmeden, mevcudatın diline tercüme edilmeden, gerçeklik kazanmadan anlaşılamaz. Yani doğruluk kendisini gerçekleştirdikçe, varoluşta yer ve zaman kazandıkça varlık kazanır. Dünyada ‘zayi olan’ Dasein’ın ‘hakikatsiz’ yaşamında kapalı kalmış, keşfedilmemiş olan doğruluğu ‘varolanlardan çekip çıkarmak gerekir’ (2008: 235). Diğer taraftan hergünkü yaşam hakikatsiz ve sahih olmayanın yanında doğruyu da barındırmaya devam eder. Dasein, doğruluk ve gerçekliği değerlendirip her ikisine de bir alan yaratır; varlık ile varolanlar arasındaki ‘mutabakat’ yardımıyla ‘muhabere’ edilir; iletişime uygun ifade şeklinde güvenceye

alınır. Gerçekliğin bağlamı olarak *logos*, ‘keşfedici ya da örtbas edici olabilir’ (2008: 237, 238).

Heidegger, felsefece ‘keşiflerin’ doğrulukla gerçeklik arasındaki yorumbilgisel çevrimde gerçekleştiğini anlatır. Özellikle Yunanlılar doğruluğun ‘asli’ tarafını canlı tutarlar. Sözelimi Aristoteles, “hakikatin kavramını saf *noe-in* doğru genişletme düşüncesine asla kapılmamıştır. Bir yandan *aisthesis*in hakikati, diğer yandan ideaları temaşa etmek asli keşfin ta kendisidir” (2008: 238). Yani Yunan düşüncesinde duyumla ifade olanakları arasında keşfedici bir geçişim her zaman mevcuttur. *Aisthesis* ve *noein* arasındaki uyum, çok iyi bilinen güzelin doğru, doğrunun da güzel olduğu fikrinden ayrı düşünülemez; güzellik duyusu doğru olana isabet eder veya tersi. Güzellik, doğruluk şeklinde keşfedilen veya doğruluğu ‘ihbar eden’ bir ifade olarak ‘temellük edilir’. Dile getirilen şekliyle el-altında-mevcut olarak dönüşür ve keşfedilmiş şeyin ifadesi ‘konuşarak başkalarına iletilebilir’ (2008: 236). Doğruluk bu sayede olgusal bir dile de tercüme edilir.

Antik Yunan düşüncesi hakikati hep böyle açık ve aydınlık yerlerde doğan, açığa çıkan ve kaybolan *aletheia* olarak seyre dalarken modernler için doğruluk ilksel aydınlığın inkârı, olumsuzlanmasıyla başlar. Modernlerin doğruluktan anladığı; açıklığa ve aydınlığa karşı duran istencin türevleridir bir bakıma. Aydınlıktan hakikati zorla çekip çıkaran ve kendi ışığına sahip şeyi sahiplenme kararlılığıyla ilişkilidir. Şeyleri açığa çıkarmaya dönük teknik ya da *tekhne*, *aletheia* yörüngesinden uzaklaşır. Bu koşullarda *physis* ve *tekhne* (veya doğa ve insani üretimler) karşıt güçler gibi şekillenir (Pattison, 2003: 50). Diğer yandan “Yunanistan varlığın kendi görünüşünü kendi içinden dışarı patladığı ülkedir” (Vaysse, 2010: 295). Antik coğrafyanın Heidegger için önemi, doğruluk gibi beliren görüngüleri ‘sürekli açığa çıkmaya açık bir kaynağın hatırası’ olarak muhafaza etme çabasından ileri gelir. Hegel’e kadar gele-

bilmiş bu hatıra *aletheia*dır. Heidegger'in Hölderlin üzerinden anlamaya çalıştığı bir hatıradır.

Diğer yandan modern güç istencinin yörüngesine giren doğruluk zamanla *physis*le ilgisini yitirir. Hakikat, duyu ötesi olanın ifadesine dönüşmeye başlar. Metafiziğin kökeninde de bu ayrılık yatar (Aktok, 2010: 16). Doğruluğun *veritas* veya gerçeklik olarak tercümesi böylece tamamlanır. *Aletheia*, varlık izleriyle temellenirken, gerçeklik mevcut yasaya, dilbilgisine göndermelerle biçimlenir; insan biçimli ilgiler ve istencin yansımasına dönüşür. Nietzsche'nin iyi bilinen önermesindeki bilgi ve güç ilişkisinde olduğu gibi insan istenç ve kararlılıkla varlıktan mevcut dünyasına uygun gerçeği devşirir. Kendi doğrusunu yaratma yolunda doğadan ne istiyorsa onun doğmasını sağlayan da aynı istençtir. Doğanın kendi gizine, gizliliğine çekilmesine izin vermeyen güç istenci üzerine kurulu varlık alanı fizik ve metafizik gibi ikiye ayrılır. Gizli ve açık olan, görünür ve görünmez olan, mevcut olan ve soyut olanların dünyası ayrışır.

Doğruluk, yüksek tasarımlara, alelade çıkarımlara olduğu kadar uzaktır; mevcut kavramlara yordamlara sığdırılacak bir kendilik değildir (2001: 23). Mevcut olandan ya da hiçlikten gelerek açıklanamaz bu nedenle. Varlığın görüngüler şeklinde duyulur olması, Taocu kozmolojide olduğu gibi, mevcudiyet ve yokluğun iç içe geçmesidir: "Olan ya da olmayan her şey gören için toplanır ve korunur" (1984: 36). Kendini gösteren görüngüye bakan onu gözleminde güvenmeye alır. Onu nasıl göreceğini bildiğinden görüngüyü saklayabilir. Varlığın açıklıkta beliren izleri, belirtileri en başta belli bir anlama, işleve işaret etmeyen ışık ve sesler şeklini alır. Işık, daha çok varlığın serbest bıraktığının dış yüzünü görünür kılarken ses açığa çıkanın içindekine dair bir duyum imkânı sağlar. Heidegger, dokunmayı bu ilksel sürecin parçası yapmasa da doğmakta olanın bir teni, eti, sertliği, sıcaklığı da vardır kuşkusuz. Çalışma veya *ergon* yoluyla ilk duyuma açık görüngüler yaratılır. Bu düzeyde el işçiliği

sanatsal üretimden ayrı düşünülemez. Sözelimi parlak ve sert bir metal el-altında-hazır bir gerece dönüştürülür; sesler tonlara, konuşmaya, müziğe; renkler çizgilere, desenlere, resimlere, boyalı yüzeylere; sözcükler cümlelere, anlamlı anlatılara. Yani ışık, ses ve dokunuş gibi harfler de kökensel malzemeler arasında sayılmalıdır (2001b: 45). Doğruluk düzeyindeki üretimlerin tümü, *poiesis* ve *tekhneyi*, sanat ve zanaatı, akli ve eli ayrımsızca birleştirir. Hepsinin verimi bir hakikat parçasıdır, *aletheiadır*.

Herakleitos'un fragmanlarını tefsir eden Heidegger için insan ve onun üretimleri bir yana, Tanrılar da varlığın ışığından serbest kalır, açığa çıkarlar. Varoluşlarını bu açılanmaya, 'şimşek' gibi çakan ani aydınlanmaya borçludurlar. "Her şeyi gören fark eden bu ışık önünde hiçbir şey saklanamaz" (1984: 118). Kesif aydınlık altına girenlerin kimisi insan, kimisi de Tanrı olarak dünyaya katılırlar. Özlerinde, yaradılışlarında kendinden ışıkladırlar. Varlığın ışığından saklanmazlar; onların yazgısında açıkta olmak, saklanmamak vardır. Her ne kadar modern Dasein aksine meyletse de açıklık ve ışığa dönmek onun talihidir.

*Ihtimam:** *Varolanlara İlgi ve İtina*

Heidegger, Hyginus'a atfedilen 'kadim bir öykünce'yi yorumlayarak 'ihtimam'ın ya da 'Cura'nın ilkselliği'nden söz eder. Bu mesel *Varlık ve Zaman*'daki düşünüme mitik bir destek sunar:

Aşağıdaki belge, eksistensiyal yorumumuzun uydurma olmadığını belirgin kılacak ve onun bir ontolojik 'kurmaca' olarak zemininin ve onunla birlikte elemanter hatlarının önceden çizili bulunduğunu gösterecektir. (2008: 209)

* *Sorge*

Hyginus kişileştirdiği Cura, eline aldığı killi toprağı şekillendirerek insanın tarihini başlatır. Ardından şekil bulmuş kil parçasına ‘ruh katmasını’ istediği Jüpiter, artık canlılık taşıyan bu bedene, Cura’ya kendi adının verilmesini kabul etmez. Bu yaratımda katkısı olan Toprak da (*tellus*) tartışmaya dâhil olur ve bu kez Satürn’e sorunu çözmesi için başvururlar. Bu yaratığın yazgısının, ‘dünyadaki misafirliğinin’ Satürn’e (zamana) bırakılması da ayrıca önemlidir. O da şöyle bir karara varır:

Sen Jüpiter, ona ruhunu verdiğinden, o öldüğünde ruhuna; sen Toprak, bedenini hediye ettiğinden, onun bedenine sahip olacaksın. Fakat bu yaratığı ilk önce ‘Cura’ şekillendirdiği için yaşamaya devam ettiği müddetçe ‘ihtimam-göstermeklik’ onun sahibi olsun. Fakat onun adıyla ilgili münakaşa ettiğinizden bundan böyle onun adı *homo* olsun, çünkü o *humustan* (yaratıldı). (2008: 210)

Konsey, Cura’nın (ihtimam, *Sorge, care*), insan var olduğu sürece ona sahip olup, çekip çevireceği kararına varır. Bu kozmik münakaşadan insanın esasının ruhu veya bedeninden ziyade ihtimamında temellendiği gibi bir sonuç çıkar. Cura, ölüme yazgılı bir canlının dünya üzerindeki ömrü boyunca ondan sorumlu sayılır. Toprağın verdiği beden ve Jüpiter’in üflediği ruhla birlikte Cura’ya teslim edilir. Heidegger, aynı meseli bir teslimiyetin ‘öñontolojik belgesi’ sayar. İnsanın, ‘beden ve ruhtan mürekkep’ gören anlayışlara karşı Cura, âdeta ‘eti senin, kemiğı benim’ diyerek teslim aldığı Dasein’ı dünyadan ve başkalarından ayrılmaz bir canlı hâline getirir. Cura’nın özeniyle, bedeni ruhundan ayrı tutulamaz bir bütünlük, yapı kazanır. O, Dasein’ın dünyasının harcını, işçiliğini ve tasarımını sunan ‘ilgilenme’ olarak, beden ve ruh arasındaki boşlukları doldurur. Onun noksansız özeni sayesinde Dasein, kendi ‘asli varlığının’ ufku dışına çıkmadan yaşama olanağı bulur. Nereden gelip nereye gittiğinin, nelerden müteşekkil olduğunun ve dolayısıyla varlık imkânlarının farkına varır.

Varlık, ihtimam göstermemize veya kendisine dönük iyi ruh hâlimize cevaben bizlere çeşitli görüngüleri, imkânları bahşeder. Böyle varoluş yetileri bir çeşit ‘görme isteğinin’ karşılığıdır; diğer duyumların nesnelerini ışık algısına tercüme eden ve gündelik merakla temellenen bir ihtimama cevaben serbest kalan görüngülerdir. Bazen işaret düzenleri içerisinde biçimlenen ve ışığın deneyimi gibi tarifini bulan varlık imkânlarıdır. “Bak, ne kadar sert.”, “Bak, ne kadar güzel kokuyor.”, “Bak, nasıl da sessiz.” şeklinde farklı duyumları bakışın erimine taşıyan ışık odaklı metafizik içerisinden kurulan cümlelere rastlarız. “Nasıl parladığını işittin mi?” ya da “Işığı kokladın mı?” gibi duyusal genişimlerin ifadesi soruların uygun olmadığı bir dil yapısı içinden konuşuruz. Gündelik merak ve gevezeliği de aynı görme isteği temellendirir. Bir yandan da varlığın serbest bıraktığına tanık olmak ve sahip çıkabilmek için görme odaklı metafiziğe yerleşmek gereklidir. Fakat duyumun kaynağı ne olursa olsun önemli olan varlığın nazarıyla ayarlanmış gözlerle ‘sahici görme’yi becerebilmektir.

Varlığa ilişkin soruyu kendisine mesele edinen ve böyle sorularla dertlenen Dasein, durduğu yerden bakarak, kulak vererek, akıl ve mantık yürüterek varlığı anlama uğraşı içerisine girmez. Dünyada mevcut, ‘el-altında-şeyler’ ile ‘ilgilenererek’, başkalarına ‘itina göstererek’ varlığa ‘ihtimam-gösterir’ (2008: 204). İhtimam gösteren Dasein, varolanları, Kartezyen yaklaşımla maddesel ve ruhsal (veya düşünen ve yer kaplayan) nitelikleriyle ayırt etmez. Maddeler ve ruhların birlikte varoluş kazandığı bir dünyanın sakini olarak ihtimam, ilgi veya itina gösterdiği şeylerin karşısında durmasını, yakınına gelmesini beklemez, tüm yetileriyle aralarına karıştır; Merleau-Ponty’nin ‘derinlik’ olarak tarif edebileceği bir ufkun içerisine yerleşir. Dasein, böyle derinlikli bir dünyayla, başkalarıyla, kendisiyle ve varlıkla kökensel ihtimam yetisi sayesinde bağlantı kurar. Öznel vasıflarına, zihinsel veya bedensel yetilerine güven-

nerek onlara ulaşamaz. Görüngüleri veya varlık emaresi ‘kendi hâlinde açılan’ eksistensiyalleri ihtimam melekesi sayesinde tecrübe eder. İhtimamı sırasında beşerî yetile-riyle nesnelerin üzerini açmaz; kendisi de açıldıkça kendi farkına vararak varlığın açıklığını bütünler; varlığı kendi imkânları ölçeğinde açar.

Heidegger’in ‘saf varlıkbilimsel-eksistensiyal’ olarak ortaya koyduğu ‘ihtimam’ görüngüsü, Dasein’a kendisine şeffaf olduğu, varlık hakkında doğru sorular oluşturabileceği bir zemin ve zaman hazırlar. Birçok başka görüngü bu zemin üzerinde anlam kazanır. İhtimam, onun dünyaya ilgisini ve başkalarına dönük itinasını temellendiren temel bir yetidir. Sahih ya da gayrisahih başka eksistensiyaller, kökensel duyum ve ifadeler; arzu, iştah, meyil gibi ilgi biçimleri, korku, endişe gibi ruh hâlleri ihtimam görüngüsünün sırtında taşınır. Dasein, varoluşunu ‘havf’ duygusuyla soruşturduğunda, dünyaya ve başkalarına yöneldiğinde veya mevcut şeylere bakıp el-altında-hazır nesneleri kullandığında ihtimamını belli düzeylerde ortaya koyar. Kendisini varlık olanaklarıyla belirli bir yere ve zamana yerleştirdiğinde görünür ya da saklı şekillerde çevresine ilgi gösterir. Bu şekilde varoluşuna ‘fiiliyat’ kazandırır, yaşamını olgusal kılar, kendisine ihtimam gösterir (2008: 203). Kökensel nitelikte bir özen duygusuyla dünyaya ilgiyle yaklaşır, başkalarına itinayla davranır.

İlgi, itina ya da ihtimam görüngüleri aynı zamanda yüz çevirme, suçlama, yargılama, hatta şiddeti de içerisinde barındırabilir. Çünkü varlıkbilimsel düzeyde özen göstermenin iyi ya da kötü biçimleri tanımlanamaz. Sadece bir Dasein’dan diğerine dönük itinanın ya da mevcut-şeylerle kurulu dünyaya dönük bir ilgilenmenin niceliği tarif edilebilir. Bu düzeyde Dasein, kendi imkânlarını seçmek konusunda ‘özgürdür’. İhtimam zemininden uzaklaştıkça hazır hayat bilgisi onu kuşatır. Nasıl yaşayacağını, çalışacağını, düşüneceğini, arzulayacağını, nelere meyledeceğini öğreten

kamusal tefsir, ortak görgü ve bilgi alanında konumlanır. Oysa ihtimam zemininde bilmediği, görmediği ve işitmediği şeylerin sebep olduğu bir tekinsizlikle karşılaştığından endişeli ruh hâlleri içerisine girer. Burada yaşam sürmesi pek olanaklı değildir. İhtimam görüngüsüyle temellenmiş, ‘onun yoksunluk hâlleri olarak’ ilgi ve itinayla kendisini çevreleyene dâhil olmalıdır. İlgi ve itina, dünyaya ve başkalarına dönük dilek, dürtü, iştah, istenç ya da türlü meyiller şeklini alabilir. Fakat ‘ihtimam-göstermek’, tüm bu sayılanlara varlıkbilimsel anlamda önceliklidir. Hatta Heidegger’in, ihtimam görüngüsünü arzudan daha ilksel saydığı kanısına varabiliriz: “Arzu fenomeninde dahi, ihtimam-göstermekliğin temelde yatan bütünlüğü belirlemektedir” (2008: 204-206).

Dasein’in yaşam küresinde ihtimamın çok farklı edimsel, fiilî ya da olgusal biçimlerini bulmak olanaklıdır. Böyle edimler, ruh hâlleri veya görüngüler, başkalarıyla ve mevcut şeylerle birlikteliğin zarfı olarak dünya üzerinde açığa çıkar. Dasein’in varlığa ihtimam gösterdiği zemin olarak dünya, olanakları açılmış, el-altında-hazır araçları ‘keşfedilmiş’ bir bağlamdır. Dasein’in kendi olanaklarını ‘temin ettiği’, ‘muhiyeti’ olan bu yer önceden anlaşılmış, yorumlanmıştır: “Söz konusu tefsir, seçmekte özgür olduğumuz olanakları peşinen tanışık olunanın, ulaşılabilir, yapılabilir, munasip olanın, yakışık alanın sınırları içerisinde” bulunur (2008: 206). İhtimam-gösterme zemini, açılmışlık içerisinde saklı önceden keşfedilmişliğe yeni düzenler verilerek yaratılır. İhtimam, kendisinin nedeni ve sonucu olarak açılan/yaratılan varlık izlerinin duyumunu engelleyen gürültülerin, boş konuşmaların ve belirsizliğin ortasında şekillenir. Hazır olanın tekrarları yardımıyla yeni ve ‘müspet olanaklara’ erişme çabası ihtimam-göstermekliğin esasını oluşturur. Yani ihtimam zeminine Dasein’i taşıyan; güncel arzusu, iyi ruh hâlleri, meyilleridir. Ama aynı meyleşşte bir çeşit sapma, yön değişimi, bozulma da fark

edilebilir. İhtimamın ortaya çıkardığı ontolojik fark ya da varolanlarla varlık arasındaki ayrım, güncel tekrarlar sonucunda belirir. Fark, Dasein'ın meylettiğinden, 'peşine takıldığından' bir an için geri durmasına neden olur.

İhtimamıyla bir 'doğrultu' kazanan ve meylettikleri peşine ısrarla düşen, kendini kaybedip yeniden bulan Dasein, 'bütün imkânlarını güncel meylinin hizmetine sunmaktan' geri durduğunda varlık izlerine tanık olur. Aynı meyil, temel bir yaşam dürtüsü olarak 'öteki imkânları dışlamakla' da sonuçlanabilir. Yani iyi ruh hâllerine kapılıp kendi varlığına ihtimam gösterebilmesi için bir an için de olsa yaşamı idame kaygısının ötesine geçmesi gereklidir. İhtimam, böylesi 'tuzu kuruluk' hâllerinin sebebi ve sonucudur. Onun dünyaya ve başkalarına dönük ilgi ve itinasıyla, Bataille gibi söylenirse, 'kısıtlı ekonomi'nin aralandığı ve varlıkla alışveriş içerisinde 'genel ekonomik' işleyişe katıldığı bir an mutlaka gelir. Her ne kadar Bataille için genel ekonomi dürtülerin yol gösterdiği bir işleyiş olsa da Dasein varlıkla münasebetinde 'salt dürtü hâlini' aşmak zorundadır (2008: 207).

Dasein'ın varoluş olanakları, varlığın açığa yerleştirdiği görüngülerden ayrı olamaz. Varlığın serbest bıraktıkları onun ihtimam gösterdikleridir. Bu sebeple ihtimamın, ilginin, kararlılığın ya da güç istencinin ilgi alanına girmeyen varlık görüngülerinden söz edilemez. Varlık, biraz da onun arzuladığını, istediğini serbest bırakır. İhtimamıyla temellenen arzusunun karşılığı nesnelere sonradan sahip çıkar, güvenceye alır, arzulamadıklarının tekrar karanlığa karışmasına izin verir, onlara kayıtsız kalır. Fakat ihtimamı, özeniyle serbest bırakılan, özellikle güç istencinin konusu olduğunda biraz zorla çekip çıkarılan 'tuzağa düşürülen' nesnelerdir. Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da çizdiği çerçeveyi izlersek kendisini açığa yerleştiren ve görünür olan, cebren de olsa ihtimamın ufkuna giren her varlık belirtisi görüngü gibi ayrırt edilebilir (2001: 171).

*Metafizik:**
Kendisine Kulak Veren Görüşler

Varlık olanakları, izleri veya görüngüleri, bulunuşa tercüme edilmeden, mevcudiyet şeklini almadan akıp gitmekte olan-
dan kesitler sunar; ‘yerinde durmaksızın tekrar gözden kay-
bolur.’ (2010: 60) Görüngünün bir varolanda, işarette gü-
venceye alınması veya el-altında-hazır kılınması, belirli bir
varlık anlayışı veya metafizik dolayımıyla gerçekleşir. Diğer
yandan ‘varlık ve görünüşün gizli kalmış birliğini’ bozan
metafiziklerde açığa çıkmış olanı zorla sürdürmeye dönük
bir cebir ortaya çıkar. Görüngü, görünüş biçimlerinden sa-
dece birisidir; varlığın varolanlara, yeryüzüne, dünyaya ışık
tutmasının muhtemel bir yoludur. Görüngüde varlık izle-
riyle gerçekleşen aydınlanmanın ‘içsel bağı’ korunur. Sahih
görünüşler olarak görüngülerde varlığın ışığı *Lichtung* geri
çekilir; görünüş kendisini aydınlatır bundan sonra.

Metafizikler kendi aydınlığını taşıyan görüşlerle inşa
edilen öğretiler, manzumelerdir. Varlıktan ödünç alınan be-
lirtileri, izleri, aydınlığı güvenceye alma ve koruma karar-
lılığı gibi de anlaşılabilir. Metafiziğin malzemesi görünüş-
ler, varlıkbilimsel ışığın yok olması yolunda bir zorlamanın
sonucudur. Öze geleni saklamaya, biriktirmeye dönük ısrarlı bir çabanın karşılığıdır. Görünüş metafizik bir fante-
ziyle birleşince ardında, ötesinde bir varlık varmış duyusu
yaratır. Kayran altına taşındıktan sonra bir süre ışıktı du-
rup sönüp gidenin bu şekilde dünyasal, tarihsel kılınması
metafiziklerin en temel işlevidir. Metafizik görüş ve görü-
nüşler, varlığın kendisi değil de onun belirtisi, izlenimi ve
son aşamada temsili gibi anlaşılır. Metafizikler içerisinde
mevcut aydınlık, varlığın işareti, alameti gibidir. Oysa ışık
altında görünüşe gelen, gizini açığa çıkaran, varlıktan ayrı
düşünülemez. Varlık kendisini ‘gizlenmemişliğe, *aletheiaya*

* *Metaphysik.*

yerleştirip', bu hâlde bir süre durunca doğruluk açığa çıkar. Görüngünün aydınlığı geri çekilip karardığında ise yokluk yüzünü gösterir.

Varlık, metafizikler içinden soruşturulduğunda, kendi görünme biçimleri, izleri veya varoluş içindeki edimlerinden farklı bir kendinelik, cevher ya da aşkınlık gibi tanımlanır. Yani görüngübilimi varlıkbilimden kesin sınırlarla ayırmak bir tür metafizik ilgi içerisinden gerçekleşir. Varlığı, varoluşun, maddiyatın, edimsel olanın veya fiziğin ötesinde bir yer ve zamanda soyutlayarak betimlemek metafizik geleneğin parçasıdır. *Phyisisten* neşet eden varlık izlerinin kendi hâlinde açılmasına tanık olmak, gizinden çıkmasına eşlik etmek yerine 'mücadeleyle koparıp aydınlığa, açıklığa koymak' eylemi metafizik istencin sonucudur. Metafizik, varlığı gizinden çıkarma, tefsir etme ilmi gibi de anlaşılabilir. Fakat Heidegger'in varlık gibi isimlendirdiği, metafiziğin öznesinin yarattığı bir mevcudiyet olmadığı gibi zaten mevcut olup görünüşe gelen cevher de değildir. *Varlık ve Zaman*'da tanımlandığı şekliyle 'varlığın varoluşu', *Dasein*'in ilgisi neticesinde ve dünyada başkalarıyla gerçekleşen edimleri sonucunda açığa çıkan görüngüler terkididir. Varlığın bir yanı hep 'giz altında' kalır; keşfedilse bile tekrar saklanır. Onu açıklığa yazgılı kılmak veya zorla açık bırakmaya çalışmak metafizik eylemin işaretidir:

Metafizik tam da varlığın gizlenme (*lethe*) eğilimini görmezden gelerek, bastırarak onu salt bir açıklamaya mahkûm eder. Metafizik, açıklık ile kapalılığı (gizlenmiş ile gizleniş) arasındaki dengeyi açıklığın lehine orantısızca bozar. (Aktok, 2010: 11)

Varlık anlayışı veya varolanlara ait metafizik; felsefe tarihinde *eidōs*, *idea*, *energeia*, *actualitas*, gerçeklik, özne, öz, tin, istek, irade, cevher, nesnellik gibi çok farklı kiplerde özsel formlar (*ousia*) içerisinden ifadesine kavuşur. *Ousianın* var olması biraz da varlığın geri çekilmesiyle olanaklıdır: "Metafizik varlığı bulunurluk, mevcudiyet, elde-

bulunurluk kipliklerine indirger” (Gadamer, 2010: 133) ve bu sebeple varlığın kendisini açma ve gizleme çevriminde aksamalara neden olur. Fakat varlık farklı metafiziklerin teklif ettiği böyle sayısız eğretilmeleri arkasında bırakarak yeniden gizlenir.

*Olay:**

Başkasının Buyurgan Öğretisi

Dasein’ın ‘kendine gelmesi’ için, varlıktan gelen bir sesin veya ışığın kendi sözünü anlaşılır kılması gerekir: “Bu tür bir konuşma tamamen yeni bir düşünme şekline karşılık gelir” (161). Diğer yandan varlık izleriyle bağlantısı kaybolan gayrisahih dil varolanlara, bulunurluğa tercüme edilir. Varlığın ufkundan çıkan dil, hazır görüler ve görüşlerin ifadesine imkân verir sadece. ‘Varlığı bir armağan gibi görmemizi sağlayan’ ve kökensel bir olay olarak *Ereignis*, eğretilmelerle dolayımlanmış dile fazla ya da eksik gelse de (Kockelmans, 162) yeni bir işaretler düzenini temellendirir. Heidegger, *Ereignis*in Almancadaki ‘bakıp görmek’ anlamındaki *Erblicken* sözcüğüyle bağlantısı üzerinde durur. *Ereignis* varlıktan kaynaklanan, kökensel, ilksel ışığı görmekle ilgili bir olay sayılır. Böyle bir olayla birlikte beliren ışığı görmek dili önceler.³ Ama *Ereignis* dili temellendirse de yine dil içerisinde dolayımlanır:

Heidegger’in *Ereignis* dediği şey sadece basit bir olay değildir; bu yüzden sözcük asla çoğul olarak kullanılamaz. Işığın saf ortaya çıkışı ya da doğruluğun ilk açıklığı [*clearing*] anlamına gelir. Heidegger’in tüm söylemi bu açıklığın içinde

* *Ereignis*.

³ Jacques Derrida, felsefe tarihinde sıkça rastlanan ıslık eğretilmesinin ‘ayartıcılığına’ kapılan Heidegger’in *Ereignis* kavramıyla dil-dışı bir tecrübeyi ima ettiğini ortaya koyar ve hep eleştirdiği mevcudiyet metafiziğinin cazibesine kapıldığını dile getirir (1978).

ve bu ışıkla aydınlanmış olarak devinir; öyle ki bu ışık güneşin Platon için olduğundan bile daha önemli bir şey olarak ortaya çıkar. (Kockelmans, 2010: 164)

Ereignis, Heidegger'e göre dil içerisinde bir başka eğretileme değil doğrudan iştarettir. Kaynağı ve nesnesi kendisinde mevcut aydınlanma olarak *Ereignis* esnasında varlık kaynaklı bir doğruluk ışıklanır; başka varolanların, dil de dâhil içerisinde biçim bulacağı bir açıklık şekillenir. *Ereignis* ile beliren ışıklanmanın soyutlaması olarak öngörme, ön kavrama dil içerisinde mevcut ön tasarımların yarattığı eğretileme imkânlarından kurtulur (2010: 165). *Ereignis*, Platon'un *khôrası* gibi, 'bütün yerlerin yerini' açar ve ardından kaybolur. Böyle bir olay 'hergünlük- içerisindeki- herkese' görünmeden başlar ve biter. Varlığın olayları kendisini görmeye ya da duymaya açık olmayan tarafından fark edilmez; beklenmedik olana hazır duyuları, düşünceyi yakalar. Poetik düşünce içinde duyulur. Böyle bir düşünüm, karşısına çıkanın sadece kavranmasına değil, kendisini açmasına, öğretisini dile getirmesine fırsat vermekle ilgilidir.

Ereignis varolanlara ayar veren, onları hizaya getiren bir olay olarak Dasein'ı sahici olmaya, kendi olanaklarına uygun yaşam sürmeye dönük bir çağrı, ışıklanma gibi belirir. Varlık kendisini böyle bir olayla yeniden 'bağışlar'. Dasein, biraz ihtimamla davranırsa, bu olayın kendisini aslına rücu etmeye çağırdığını fark edebilir. *Ereignis* varlığın anlamı üzerine doğru kurulmuş sorulara cevaben duyulur bir olaydır. Böyle bir olayın duyumu mevcut dünyaların dışından gelen bir 'çağrı' olmadığından 'doğru hayat bilgisi'ni temellendirme olanağını barındırır. *Ereignisin* ışığı, sesi ve kendisine koşut şiiri, poetik düşüncesi, eğretilmelerden uzak söylencelerle varolanlar arasındaki farkı görünür kılar:

[*Ereignisin*] çağırdığı yer dünyadır; o onları, insanı ilgilendiren şeyler olarak davet eder. Çağrılanlar, kendileri etrafında bir dünya toplarlar. Varlığın söylencesi şeyleri çağırır ve onların oldukları gibi var olmalarına izin verir; fakat bir şey

ancak bir dünyayı ‘taşıyarak’, ona ‘katlanarak’ kendisi olarak kalabilen bir şey olabilir; ancak böylelikle anlamlı görünebileceği bir dünyada kendi kendisi olabilir. (2010: 173)

Ereignisin söylence şeklindeki tezahürü, varlık ve varolanlar arasındaki ayrımın yeniden yüzeye çıkmasını sağlar. Böyle bir ayrım varolanlara ve özel olarak Dasein’a uygun düşen varoluş kipini hatırlatır. Onu ‘kendi olmaya’, ‘sahih bütün olmaya’ çağırır. *Ereignisin* sonucu ışık ve sesler kendi ‘nesne-nedenleri’ olsalar da işaret ettikleri tek müsbet olgu Dasein’ın kendisi gibi olmadığıdır. Dasein, bu durumda kendisini vicdani rahatsızlıklara sürükleyen bir ayıplamayı sabırla dinlemeli ve bu seslenişe karşılık vermelidir. *Ereignisin* ‘dikte ettiği’ buyurgan konuşma; şaire, sanatkâra, edebiyatçıya veya düşünüre bir varlık sorusu, meselesi gibi ulaşır. Onlar dolayısıyla taşınan kökensel varlık izleri böylece dünyada zemin ve zaman kazanır. Yeryüzü ve dünya arasındaki açıklıkta beliren bu izler Dasein’ın güncel ve olgusal yaşamının parçasıdır. Böyle izlerin anlam kazanmasıyla gerçekleşen ‘ilk konuşma’, yani *Ereignis* aracılığıyla dikte edilen cümleler, gündelik gevezeliklerle şiirli düşünceyi irtibatlı kılar. Ama çok geçmeden büyük bir olay dolayısıyla bir çeşit senteze varan varlık ve varolanlar yeniden ayrılırlar. Sahici işitme ve görme, şiire, düşünceye dönüşürken gayrisahih cümleler gündelik gevezeliklerin muhtevasını oluşturur. Bazıları varlığın böyle bir armağanına kayıtsız kalır, görmezden, duymazdan gelirler. Üstelik bu yüz çevirmenin farkına da varmazlar.

3 IŞIK VE SES

Görüngü: * Kendisini Gösteren Şeyler

Heidegger, görüngübilimin (ya da fenomenolojinin) sözcük kökü gereği, *phainemon* ve *logosun* uyumlu bir bileşimi olduğunu ortaya koyar. Görüngübilim; görüngülerde, fenomenlerde görünenin, bakışta belirenin yanında sese, söze cevaben açığa çıkana da eğilir. ‘Teşhir edici görünür kılışın’ zemini olarak *logos* da görüngüler gibi varolanları olmadıkları, görünmedikleri şekilde dillendirmeye hizmet eder. Böylece görünüşe çıkardığı gibi karartan, ifşa eden görüngüler, sözler ya da *logos* ‘sayesinde bir şeylerin görünür hâle geldiği sesli beyandan’ söz edebiliriz (2008: 33, 34). Görüngübilime düşense görünür ya da işitilir olanın kendini gösterme biçimlerini analiz etmek ve içlerinde sahih, özsel görünüm ve sözleri ayırt etmektir.

Heidegger için görüngü (*phenomena*, *phainesthai*) “içinde bir şeyin kendini belli edebileceği, kendinde görünür kılınabileceği şeyin” sözcük kökenindeki *phos* gereği fosforlu bir nesne gibi kendisini görünür kılmasıdır; “kendini-kendinde-gösteren, ayan olandır” (2008: 29). Eski Yunancada varolan anlamındaki *ta onta* gibi *phainomena*, olmadığı, noksanlığını taşıdığı şey gibi kendisini gösterendir. Yani görüngü, doğasına ve erişim biçimine göre aldatıcı bir görünüm sunabilir; ‘zahir’, ‘zevahir’ gibi anlamlara sahip ola-

* *Phänomen*.

bilir. Varolanlar kendilerini ‘olmadıkları şekilde’, ‘başka bir şey gibi’ de gösterebilirler (2008: 29). Görüngülerin kendilerini gösterme imkânlarının diğer yüzü, olduklarından farklı görünmektir. Bir başka deyişle, görüngüler, sahih ya da gayrisahihi biçimlerde görünebilirler; aynen Dasein ve ruh hâlleri gibi. Heidegger, sahih görünüşlere ‘görüngü’ derken, aldatıcı olana ‘görünüm’, temsil, belirti veya simge gibi adlar verir.

Görüngü dendiğinde Dasein’den varlığa doğru bir açıklık, aydınlanma olanağı işaret edilir. Heidegger, kimi zaman görüngü yerine ‘eksistensiyal’ ifadesini de kullanır. Görüngü, monadlar gibi görünen şeyin bizzat kendisidir; onu başka bir varolan veya başka bir görüngü açıklamaz; örneğin bir öznenin belirlenimine muhtaç değildir. Görüngü kendi duyum ve ifade araçlarıyla beraber belirir. Mevcut olanın olanakları içerisine gömülmüş olarak görünmez. Varlığa ilişkin soruyu kararlı biçimde dert edinene, poetik düşünme sahip olana, gerçek sanat yapıtına ait bir muhit içerisinde açılır. Dasein görüngüleri tecrübe etmek ya da kendisi bir görüngü olarak belirlemek için kaygı, hayret gibi bazı hâller içerisinde olmalıdır; dünyaya ve başkalarına ilgi ve itina, varlığa ihtimam göstermelidir. Görüngü, Dasein ile varlık arasında ‘müstesna bir rastgelme minvali’ sayılabilir bu durumda (2008: 31). Varlıkbilimi yeniden temellendirmek, metafizik ‘körlükten’, içgörü noksanlığından kurtulma çabası görüngübilimin esasını oluşturur. Fakat kimi zaman görüngübilimi varlıkbilimden ayırt etmek zordur. ‘Eşyanın kendisine dönüş’ ile gerçekleşen görüngübilimin açtığı kapıdan geçmeyen ve varlık sorusuyla gerçekten yüzleşmemiş herhangi bir disiplin kadar, ontolojiler de keyfi olmaktan kurtulamazlar.

Görünüm, zevahir, temsil, simge gibi adlar alabilen ve yine özünde görüngülerden temellenen görünüş biçimleri, varolanlar arasında gerçekleşen bazı bakışmaların, ‘göz atmaların’ sonucudur. Ontolojik farkın cisimleştiği görün-

gü, varoluşun ‘saydamlaştığı’ bir hâl içerisinde Dasein’a görünür. Fakat görüngüyü varlığın nuru, ışığı, *Lichtungu* saymak konusunda Heidegger ihtiyatlı olmayı önerir. Ama eğer varlık da Dasein’ın kendisini görmesi ve duyması gibi görünüşe gelip açığa çıkıyorsa bunun bazı görüngüler dolayımıyla gerçekleştiği varsayılabilir. ‘Kendini gösterenin bizatihi bir varolan mı, yoksa bir varolanın varlık karakteri mi olduğunu açığa kavuşturmadan’ bu farkı ayırt etmek olanaksızdır.

Varlık ve Zaman biraz da bu farkın ortasında şekillenir. Varlık, açığa çıkmadıkça, kendisini varoluşta görünür kılmadıkça anlamını bulamaz. Böyle zamanlarda nazarı ardında saklanmadan varolanlara karışıp ifadesine kavuşur. Dasein gibi anlama olanaklarıyla donanmış bir varolanın dünyasında belirtilerini işitilir, görünür kılar. Varlığın duyumu onun ifadesinden ayrı düşünülemez. Görüngübilimsel bir aralıkta ortaya çıkar ve kaybolur. Varlık görüngüler içerisinde belirmediği içi boş bir kavramdır; varolanların, Dasein’ın yaşamına karışıkça anlam kazanır. Görünüş ve kararma arasındaki gerilimde biçim bulan görüngüler (2000: 113), varlığı varolanlardan ayıran farkla vücut bulduklarından aynı zamanda ‘trajik nesneler’ sayılmalıdır. Varlığın yarattığı ‘alinyazısı’ içerisinde beliren sahil görüngü; dünyaya ve başkalarının görüşüne, tefsirine açıldığında gayrisahih görünüşe, zevahire dönüşür. Görüngü; varlık, varlık olmayan ya da yoklukla dünyevi görünüşler arasında yer değiştirebilir. Dasein, böyle görüngülerle ne yapacağına kendi hayat bilgisi içerisinde karar verir. Heidegger için özellikle Yunanî Dasein, varlık ve oluş, varlık ve görünüş arasında gerçekleşen bu seçimi temel meselesi yapar (2000: 122).

Heidegger’in kenarlarını çizdiği görüngübilim; kendi ışığı, sesi veya başka duyuşal yollardan belireni açığa çıkarma ilmi gibi de anlaşılabilir. Aynı anda duyum ve ifadenin koşullarını araştırmaktır. Üstelik keyfî değil, belli ölçülerle uyumlu olması gereken görüngülerdir bunlar. Bu

durumda görüngübilime yöntemli bakış demek kadar, sezgisel bir düşünüm demek de zordur. Görüngübilimi keyfi olmaktan kurtaran; açığa çıkanı, belireni, mevcudiyet kazananı veya serbest kalanı varoluşun olgusalılığı içerisinde sahip olduğu ölçüler, koşullarla değerlendirmektir. Hazır bilgi; görgü biçimleri, duyu şemalarıyla değil de görüngünün kendi görünüşü, izlenimi, ışığı veya sesiyle dışa vurduğu bir öğretiyi dile getirmektir; görünüşe, bulunuşa geçenin, varlıktan kopup serbest kalanın kendisiyle getirdiğine bağlılıktan vazgeçmemektir.

Heidegger, özellikle *Varlık ve Zaman*'da varlığı daha yapılaşmış, bütünlüklü olarak tarif eder ve ondan serbest kalan görüngüler de böyle bir yapının sunumu gibi tarif edilir. Görüngübilim, gözlerimizi sahici olana uygun şekilde açmamıza, görmemize izin vermenin yolları üzerine bir çerçeve hazırlar (2001: 59). Kendi belirtileri, ölçüleriyle duyulur olanın erimine taşınan gündelik görüşümüz, anlayışımız veya tefsir kalıplarımızın yanına yaklaşmamıza izin vermeyeceği görüngüleri temalaştırır. Görüngünün kolayca anlaşılmaması karmaşık olmasından değil, kendi tikel doğasından ileri gelir. Sahici görüngünün nazarı altına taşındığımızda bu benzersiz şeyden kendi öğretisini bize taşımasını bekleriz.

Heidegger'in görüngübilimi, Dasein'in taşıdığı harcıâlem zihinsel şemalardan kurtulmasına olanak sağlayan koşulları betimler. Bir görüngüyü görmek kadar onu işitmek, koklamak, ona dokunmak ve başka duygulanımları tasvir edebilmek böyle bir öğretinin içeriğini oluşturur. Bu şekilde yeni bir görüş alanı temellenince varoluşun biçim bulduğu 'ilksel yapı' da yüzeye çıkmaya başlar. Özellikle görme ve işitme duyumuz en yakınımızdakini ayırt etmekte zorlanır. Gözlerimize yakın, burnumuzun ucundaki gözlük, ayaklarımızın değdiği sokak veya bir telefonun maddesi yakınlıkları, aşinalıkları nispetinde Dasein'in ufkundan çıkar. En yakınımızı kuşatan el-altında-hazır varolanlar duyulabilirin erişimini kısıtlar. Dasein; kendi huzuru, gündelik rahatı için gözünü

uzaklara, derinlere, keşfedilmemiş, ilginç olana dikse de ‘en gerçek’ olana, yakınlarına kayıtsız kalabilir.

Dasein’ı çevreleyen tüm varolanlar ve başkaları, benliğin parçalarıdır. Ama onlar arasında düştüğü kayıtsızlık hâli kendinde olmadığının belirtisidir. Sahici bir varoluş içerisinde kendi olanaklarına dönük bir kavrayışa sahiptir; kendisini gözden kaçırmaz. Sahip olduğu duyusal melekeler sadece uzağı yakın kılma yetisinden değil, aynı zamanda yer tuttuğu muhitle de ilgilidir (2001: 141). Görüngübilim, Dasein’ın hemen yakınında olduğu için mahfuz kalanı duyuma yetisiyle donanmasını olanaklı kılan yaklaşımlar önerir. Bu sayede en yakında olanı ve gündelik olgusalılığın temelini görmeyi ve işitmeyi deneyebilir. Yer ve zaman tuttuğumuz açıklıkta duymayı bilmediğimiz, unuttuğumuz, keşfedemediğimiz ışıklar, renkler veya sesler bulunur. Duyulamadığı için ifadesi olmayan veya ifade edilmediğinden duyulmayan görüngülerdir bunlar.

Varlık izlerinden müteşekkil sözel bir görüngünün, konuşmanın dinlenmesi, ona anlam verilmesi olanaklı değildir. Böyle bir konuşma önce kendi dinleyicilerini yaratmalıdır. Muhtemelen başlangıçta sadece seslerden oluşan böyle bir söyleşinin dinleyicisi, gündelik dünyanın alımlayıcıları gibi işittiklerini bilen ve anlayan bir kişi değildir. Heidegger, gündelik dinleyici ya da konuşmacıyı cehaletle değil, daha ziyade çokbilmişlikle malul sayar (2001: 212). Oysa sahici söyleşi ve dinlencelerin peşindeki birisi bütün birikimleriyle duyamayacağı, göremeyeceği, işitemeyeceği seslere maruz kalır. İyi bilinen özdeyişteki gibi, bilgeliği ölçüsünde cehaletini fark eder:

Hiçbir çağ bu çağın bildiği bunca şeyden daha çoğunu bilmedi, hiçbirinin her şeyi bilivermek ve ustaca aşlamak için bunca olanağı olmadı. Ne var ki hiçbir çağın asıl olan hakkındaki bilgisi bizim çağımızdaki kadar da az olmadı. Bugün anlayış bu denli azalmışsa bunun nedeni çağın şimdiden genel bir sersemlemeye uğraması değil, dünya çapındaki

doymazlığına karşın yalın ve temel olan her şeyi, hem yüklenmeyi hem de katlanmayı gerektiren her şeyi inatla geri tepmesidir. Bu dengesizliğin kendisinin her tarafa yayılabiliyor olması da günümüz insanının bir erdeminin, sabrının yok olmasından ileri gelmektedir. (Alıntılanan Towarnicki, 2002: 107)

‘Görüngü’yü varlığın erişim minvali olmanın ötesinde, varlığın kendisinden ayırt etmek de zor olabilir: “Fenomen formalite olarak kendisini varlık olarak ve varlık yapısı olarak gösterendir” (2008: 65). Varlığın anlamına ilişkin sorunun bir dolayımı olan, bazen de varlığın ta kendisi gibi tarif edilen görüngüler, varolanlardan varlığa erişim yolunda birer ‘liman’ veya uçurumların üzerinden ‘atlama’ imkânı yaratan köprülerdir. Onlar olmadan varolanlardan varlığa metafizik tuzaklara düşmeden geçmek mümkün değildir. Görüngünün üzerinden geçen veya atlayan Dasein varlığın muhitine açılır. Görüngüler ‘dünya gibisinden bir şeyi gözle görülür hâle getirir’ (2008: 68); ‘dünyanın dünyasallığını’ ortaya çıkarır. Dünyayla ilgilenirken, başkalarına itina gösterirken böyle bir duyumsallığın açığa çıkmasını sağlar. Dünyasallığın kavranışı hem kuramsal hem de pratik bir ‘bakış’ içerir. Oysa mevcut olana dönük sadece kuramsal ‘seyredici bakış’ varolanları anlamaktan uzaktır. Dasein, içerisine giremediği, kendisiyle karışmamış şeyleri kavrayamaz; tefsir ederken, kullanırken veya kayıtsızca görmezden gelirken bile bir münasebet hâlinde dünyayı ve başkalarını anlar, yorumlar. Bu işlevsellik mevcut olanı imlemek, işaretlemek, görmek veya işitmek yoluyla da sağlanabilir. Onun dünyasını ve beraber olduğu başkalarını duyulabilir kılan ilgilenme ve itina gösterme yetileridir. İlgilenme ve ‘imleme rabıtası’, mevcut olanın malzemesinden ‘derisi, ipliği, çivilerinden’ başlar ve soyut bir ‘eser’ yapısına doğru ilerler (2008: 73).

Kendi ışığıyla görünen, ‘parıltısı’ olan her şeye görüngü denilemez. Bu sırada karşımıza çıkan bir tür zevahir de ola-

bilir. Sahici olanı görme yetisiyle donanmış gözler, sahteyi sahici olandan ayırt edemeyebilir. Fakat yanılığlara açık da olsa görmek ayrıcalıklı bir varlık olanağıdır. Dasein, dünyada ve başkaları arasında nadiren sahici olarak duyar, düşünür. Çoğunlukla ortalama bir hayat bilgisiyle ayırt ettiği içerik ve biçimlerle meşgul olur. Çoğu zaman ‘bir şey için olanı’ görür; dünyaya düşkünlüğünü pekiştireni fark eder. Başkalarının önceden tefsir ettiği gibi görür ve anlar. Ama görme, kökensel ve eksistensiye bir olanak olarak ‘gizlenmiş olanla karşılaşmamıza’ izin verir (1996: 138). Bu yüzden varlığı sahici soruşturmalar için görmek aynı zamanda eğretilmeler, dolayimler yaratmaktır. Varlık, saydam şekilde görülen olmaktan ziyade, kendisini saklayarak gösteren, nazar edendir. Bu sırada Dasein ‘görülen’ ve kendisine ‘ayar verilen’ bir varolana dönüşür (1996: 138). Varlıkla varolan arasındaki ilişkiyi sağlayan görme ve görülme ilişkisinin parçası olur.

Heidegger, görmek fiilinin hem lafzi anlamını korur hem de onu soyutlayarak ilksel duyumun tarifi gibi ortaya koyar. Oysa görüngübilim düzeyinde Dasein, gözleriyle işitebilir, kulağıyla görebilir veya koklar, elleriyle görür, gözleriyle dokunur veya bu şekilde bir araya gelen duyumların çoğul ifadesini yaratabilir. Görüngüler düzeyinde görmek ve görülmek ayrımsızlaşır (Mulhall, 1993: 85). Tek taraflı bir görü öznesinin nesnesini kavraması ancak gündelik varoluş düzeyinde gerçekleşir. Önceden keşfedilmiş, anlaşılmış bir dünyada duyar ve düşünürüz. Özne, gözleriyle gördüğünü tekrar tanımlamaya girer. Nesnenin poz hakkı, görünme biçimleri elinden alınır. Nazarı yok olan varlıktan geriye, doğa, nesne, kültür veya bilim kalır. İlgi ve merak duyulsa da ihtimam gösterilmeyen, çoğu zaman kayıtsızlığa terk edilen varlığın hatıraları gündelik bilgi alanlarını temellendirir.

Heidegger görüngübilim vasıtasıyla ‘şeylerin kendisine dönmeyi’ arzular. Şeyler ve belirişlerdeki sahilik onlarda cisimleşen varlık izlerinde aranmalıdır. Görüngübilim bu

anlamda ‘kendini kendisi gibi gösterenin bizatihi kendinden hareketle görünür kılınması’ sayılabilir. Ama varolanlar, Dasein de dâhil, çoğunlukla kendisini göstermeyen, ‘mahfuz kalan’, ‘tebdil eden’dir (2008: 35, 36). Varolanlar o kadar örtülü olabilir ki, varlığa ilişkin sorular ve görüngübilim yoluyla varlık izlerinin arayışları yersiz uğraşlar hâlini alabilir. Ama her koşulda varlıkbilim ancak bir görüngübilim gibi icra edilebilir. Varlığa ilişkin özsel konumlardan değil de gündelik, dünyasal ve herkesle paylaşılanlar arasından çıkan görüngüler vasıtasıyla temel sorular oluşturulabilir: “Fenomenolojideki fenomenlerin ‘ardında’, ‘özel’ anlamda başka hiçbir şey bulunmaz. Fakat fenomen olacak olan, elbette ki mahfuz kalmış olabilir” (2008: 37). Görüngünün bir değişkesi olarak ‘örtülülük’ hâlinin farklı kipleri vardır; görüngünün ‘tebdil çeşitlerinden’, ‘keşfedilmemişliğinden’, ‘gömülü’ ya da ‘zevahir’ şeklinde oluşundan söz edebiliriz. Çeşitli saklılık biçimleri görüngübilimciyi ‘aldatma ve yanıltma tehlikesi’ yaratır.

Diğer yandan yanlış anlama, saklanma biçimleri üzerine haklılığını kendinden alan yapılar da bina edilebilir: “Bunlar, bir sistem içinde birbirleriyle yapıcı kenetlenişleri dolayısıyla daha fazla mazerete gerek duymaz ve kendilerini ‘apaçık’ şeyler olarak sunarlar” (2008: 37). Böyle gayrisahih bir zemin, Dasein’ın gündelik meşguliyetlere kapanmasına, geri dönmek üzere düşkünlüğe kapılmasına yol açabilir. Üstelik bu durum onun olağan yaşamıdır; bir tür yozlaşma değil, ‘gündelik ortalama’ hâlidir. Görüngünün kendisi de ‘yozlaşmış’, içi boşalmış, varolanların varlığıyla ilgisini kaybetmiş olabilir. Dasein’ın üzerinde temellendiği zaman ve mekâna hükmeden ontolojik fark, bu yozlaşmanın derecesini işaretler. Sahici görüngülerden kolayca ayırt edilemeyen gayrisahih görünüş, varlığı açığa çıkartmaya değil de örtmeye, üstünü kapatmaya hizmet eder. Dolayısıyla ‘varlıkla veya varlık yapılarıyla birer fenomen olarak rast gelmeye’ açık bir görüngübilim bir yandan da ‘kendine karşı müspet

anlamda eleştirel' olmalıdır (2008: 37). Dünyada ve başkaları arasındaki Dasein için varolanların 'doğa hâli', 'öncelikle ve çoğunlukla kendisini göstermeyendir'. Görüngübilim marifetiyle göstermeyendeki varlık imkânları yorumlanmalı, tecrübe edilmelidir. Bu uğraşın asıl ilgisi, 'egemen örtme' biçimlerini aralayarak varolanların, öncelikle de Dasein'ın varlığına isabet eden görüngülere 'erişmektir'. Böyle sahici görüngüler yoluyla varlık kendisini 'tebliğ eder' ve Dasein'ın 'tefsirine' sunar (2008: 38).

Varolanları varlığa doğru taşıyan, varlığa ilişkin soruyu dert edinmeye çağıran dramın tarifi ve araçları değişse de ontolojik farkların önemi değişmez. Fakat Antik Yunan ertesinde bu fark yok sayılır; mevcudiyetle varlık eş anlamlı olmaya başlar. Özellikle 'Kartezyen ego' veya aşkın özne tasavvurlarına yer açan felsefeler bu varsayımı taşırlar.¹ Oysa Heidegger için ontolojik fark, varlığın varolanlarla karşılaştırılamayacak olmasından ileri gelir. Varlığa ulaşmak bir yana, onun hakkında doğru bir soru sormanın bile büyük bir ayrıcalık olduğunu ortaya koyar. Dasein'ın varlığın sunduğu açıklıkta yer tutması, sesler duyması, açıklığa bakış atması da bu fark sayesinde mümkündür. Sesi ve ışığı yaratan, gözlere ve kulaklara taşınan farklardır. Kökensel farklar; dünyevi yavan seslerden, özünde birbirinden farksız gündelik ses ve ışık oyunlarından tümüyle ayrı yeni duyumların kaynağıdır.

Dasein'da farklı ruh hâlleri yaratan böyle duyumların, seslerin ve ışıkların onun yaşamını daha nitelikli yapacağı önceden söylenemez; hatta daha çekilmez de kılabilir. Dasein; başına gelen, gözüne, kulağına ilişen farklara daha rahat

¹ Jacques Derrida, varlıkla varolanları karıştıran, aralarındaki uçurumu, kökensel farkı görmezden gelen Batılı düşünce geleneğini 'mevcudiyet metafiziği' olarak adlandırır. Hatta Heidegger de bu eleştiriden payını alır ve özellikle vicdanın sesini, varlığın büyük olayı *Ereignis*'i tarif ederken, varlığı sesle ve ışımayla mevcut kılan bir düşünce ortaya koyar. 'Ontolojik farkı' her zaman aklında tutmaz ve bazen eleştirdiği geleneğe geri döner.

bir yaşam için kayıtsız da kalabilir. İlahiyatlarda ve mistik geleneklerde olduğu gibi tanrısal nura vasıl olmak, modern kişisel gelişim öğretilerinde veya örneğin bir *bildungsroman*-da olduğu gibi daha erdemli bir yaşamın güvencesi olamaz. Ontolojik fark daha önce yeryüzünde deneyimlenmemiş bir olayın belirme anını işaretler. Fakat ardından dünyaya hayır mı şer mi geleceği belli olmaz. Bu fark mevcut dünyasal yapılar, çerçeveler, ‘kamusal tefsir’ kalıpları içerisinde ‘soğ-rulabilir’, yok sayılabilir ama sonuçların olumlu olacağını erkenden bilmek mümkün değildir.

Heidegger’in sınırlarını çizdiği ve ontolojik farkla biçimlenen böyle bir görüngübilimde hiçbir şey peşinen paranteze veya askıya alınmaz. Varlık zinciri kesintisizce varolanlara, gündelik şeylere bağlanır. Aralarındaki derin farklara rağmen varolanlar ve varlık karşılıklı birbirini temellendirir. Görüngübilimin esas hedefi olarak şeylerin kendisine dönmek için Dasein’ı şeylerin yanına götürmenin yolları araştırılır. İstençle şeyleri yakınıma getirmek yerine, açıklıkta onlarla bir araya gelmenin yolları aranır. Dasein ve görüngüler buluştuklarında istenç dışı ve poetik bir doğruluk gerçekleşir. Heidegger, ne teolojik öğretilerdeki gibi Dasein’ı doğru yerde bekleyen varlığı Tanrının ışığına ne de modern istençle devinen Dasein’a doğru gelen nesnelerin görüngübilimini tarif eder. Görüngüler ve Dasein bir açıklıkta, varlığın serbest bıraktığı aydınlık bir yerde karşılaşırlar. Bu sırada görüngüler âdeta kendi suretlerine bakarlar. Böyle bir açıklık birçok farklı duyum, ifade, ruh hâli, bilme, anlama gibi görüngülerin yardımıyla Dasein’a yön verir. Burası oraya vasıl olmasından önce açılan bir boşluk değildir. Açılmak, görünür olmak için ona muhtaç bir yer ve zamanı gereksinir (Held, 2010: 235).

Görüngübilim yardımıyla şeylerin kendisine dönmeye çalışan, varoluşunu dünyada bulunuşu ve başkaları arasında temellendiren Dasein’ın varlığı üzerine düşünmek ‘keyfi’ bir eylem olmaktan çıkar. Oysa ayaklarını yerden,

dünyadan kesen her yorumlama çabası bir tür ‘tesadüfiliğe’ terk edilmiş sayılmalıdır. Ortalama gündelik yaşam ve onun içerisinde türeyen tefsir biçimleri, gayrisahih varoluş, ‘herkes-benliği’ üzerine düşünmek, belli bir tözden, öznelikten yoksun Dasein analizi için zorunlu bir başlangıçtır. Heidegger bu analize, sözgelimi Descartes, Kant ya da Husserl gibi aşkın, kategorik ya da özsel bir öznellik varsayımıyla başlamaz. Onun görüngübiliminde Dasein şeylerin yanına varlık belirtisi bazı görüngüler marifetiyle taşınırken Descartes, Kant veya Husserl’in özneleri nesnelerini yakınlarına çağırırlar; açıklık öznenin hükmünde kalır. İstenç zamanla açıklığı geri dönüşsüz olarak karartma tehlikesini de içinde barındırır. Yeryüzünden daha fazla dünya devşirmek isteyen öznenin güç istenciyle davranması, farklı açığa çıkma tecrübelerine, görüngülerin belirmesine mâni olur. Böyle bir özne, sadece istenç nesnesine veya el-altında-hazır olmaya uygun varolanlara yaşam şansı tanır.

Söz:*

Seslerin Duyumu ve Paylaşımı

Dasein’in kendini ‘dile getirmesi’, başkalarıyla birlikte yaşam süren bir varolanın diğer Daseinlerle haberleşme, ‘muhabere’ (*Mitteilung*) isteğini yansıtır. Böyle bir dile geliş Heidegger ‘duyum ve sükût’ olanaklarını da ekler (2008: 170). Haberleşen Daseinlerden birisi konuşurken diğeri dinler. Ancak muhabereyi ‘iletişim’den ayırmak gereklidir. İç içe olduklarından ortakduyumdan pay alanlar (*consensus*) müşterek bir sözü paylaşırlar. Oysa iletişim yoluyla birinin ‘içinde olanlar’ diğere taşınmaz. Muhabere eyleminin tarafları; görüp duyduklarını, anlayıp kavradıklarını, ortak bir bilincin içerisinde yankılanan bazı olayları, ‘serencamı’

* *Sprache*.

dile getirip paylaşırlar (2008: 171). Dile gelenler, görülmüş ve anlaşılmış olanın kavranmasına da imkân verir.

Heidegger, muhabere sırasında dile gelen hadiselerden çok duyma yüklemine dikkatimizi çeker. Özellikle son dönem yapıtlarında temel bir tema olarak duymayı ve dinlemeyi konuşmaya göre daha sahici bir görüngü veya eylem gibi ortaya koyar. İşitmek duyumun bir kipi olarak ifade fiiline göre daha kökensel nitelikte sayılır. Üstelik burada Heidegger'in ilk dönem yaklaşımına ters düştüğü de söylenebilir. Muhabere eyleminin öznesi, sözü olduğu hâlde kendisini tutar, 'ketumiyet' ve 'anlayışlılık' sergiler. Fakat anlaması söz söylemeye, 'lakırdıya' değil de sükûnete yönelir. Başka bir Dasein'ın söylediğini sebatla dinler, anlar ve ona anlayış gösterir. *Varlık ve Zaman*'da da böyle cümlelere rastlanabilir: "Çok konuşma perdeler ve anlaşılacak olanı sözde sarahate taşır yani önemsizliğin anlayışsızlığına götürür" (2008: 174). Anlayışlılık söz söyleme olanağının diğer yüzüdür. Söyleyecekleri olduğu hâlde dinleyen Dasein, sahih ve zengin bir açılanmışlık edinir, lakırtıdan uzak durur. Sükût hâlinde ve sebatla dinlemek, söz söylemekle ifade etmek gibi iki varlık olanağını beraberce taşımanın gereği bir anlayışlılığı barındırır.

Konuşan aynı zamanda kendisini işitendir: "Konuşmanın kendisi işitmektir" (2001: 206). Dasein, işittiğini anladığında bir 'söylem' inşa eder. Konuşma ve işitme gibi iki farklı fiil anlaşılabilirlik zemininde temellenir. Anlamak ikisi arasında ölçülü bir geçiştir; ne fazla konuşkanlık, gevezelik ne de ifadesiz bir işitme, saf dinlemedir. Dasein, hep söyleyeceği olandır; ilgiyle dinlese de, söyleyeceğini ketumca içinde tutsa da (1996: 108). Anladığı için konuşur ve dinler; başkalarıyla olan varoluş bağıını işiterek ve ses çıkararak kurar. Bu şekilde kısmen ses ve söz merkezli bir metafizikte konumlanan başkası, işitme mesafesinde bulunandır. Başkasıyla aynı dünyada bulunuşun koşulu karşılıklı seslenme, dinleme ve anlama olasılığıdır. Dasein, en içrek metni ka-

leme olsa da dinleyici bulma, seslenme gereksinimi kaybolmaz. Kaleme alınan, dile gelen ya da resmedilen ne kadar kendi için olsa da ilksel sesleniş sahici duyma ve ifade etme eylemlerinde yok olmaz. Tüm düşünce, sanat veya edebiyat işlerinde (halk ya da sanat için olsun) Dasein başka Daseinlerle konuşur, bakışır, yazışır. Böyle yaratılan yapıt, bir tür ortakduyum (*consensus*) içinde biçimlenir. Bu sırada bir Dasein'in diğeriyle duyum ve ifade alışverişi gerçekleşir.

Her ne kadar Heidegger bu etkileşimin mecrasını iştirmek ve konuşmak üzerine yerleştirse de her türden duyum ve ifade biçimi aynı alışverişe yaşam verebilir. Varoluşun temelinde seslerin yanında ışığın, renklerin, harflerin ve eylemlerin paylaşımı bulunur. Bu paylaşım bir Dasein'dan diğere yönelince bir tür 'itina', dünya üzerindeki varolanlara yöneldiğinde 'ilgi' ve varlığa yöneldiğinde 'ihtimam' adlarını alır. Dasein, dünyayla ve başkalarıyla arasındaki kökensel paylaşımıyla varlığı mesele edebileceği, ondan neşet eden sahici duyum ve ifadelere erişebileceği aydınlığa, açık yer ve zamana yerleşir. Varlık bu şekilde kendisini mesele edinen Daseinlar ve varolanlar dolayımıyla tekrar 'öze gelir'. İlksel duyum ve ifadelerin paylaşım ortamı, Dasein'ın kendi olduğu, 'kendini dinlediği' ve ortalama tefsirlerden uzak durabildiği zemindir (2001: 316).

Dasein kendisiyle birlikte dünyayı ve başkalarını da dinler, onlarla konuşur. Benliğinin saçakları olan diğer varolanlara kulak verir. Bu sırada bir çeşit monat, tekil bir varlık, birey olarak kendisine döner. Onun kendini dinlemesi ruhbilimsel anlamda bir kapanışı ifade etse de varlık nazarında bir dinleyiş, açılmadır. Kendini dinlemesi ve 'herkes-benliği' ile arasına mesafe koyması, ortalama tefsirlerden uzaklaşması anlamını da taşır. Dasein, varlığın sesine kulak verdiğinde gündelik olanın açıklığının, anlaşılabilirliğin özünde belirsizlik taşıdığını ayırt eder. Kendini dinlediğinde vicdanın sesini de işitir. Bu şekilde sesini duyuran vicdan, herkes-dünyasının merak ve gevezelik al-

tında kararttığı varlık imkânlarını açığa çıkarmaya dönük bir sorumluluk ve kararlılık beklentisiyle çağrı yaptığı Dasein, herkes-dünyası içerisindeki varoluşun bir görünümü olarak sorumsuzca konuşmak yerine, dinlemeye hazırlanır (2001: 341); onun için dinlemeden konuşmanın hükmü geçersizleşir. Benzer şekilde görmenin yerini varlığın nazarı alır. Dasein, varlıktan yönelen bakış altında kendisini ve başkalarını gördüğünde maruz kaldığı aydınlık, bazı mistik öğretilerde olduğu gibi, onu kulak verdiği varlık nazarında gözlerini devirmeye çağırır. Nazarın gölgesi altında, neredeyse sessizce ve ‘ketumca’ dile geleni işitir. Bu şekilde işiten Dasein’ın kulakları değildir (1984: 75). Varlıktan neset eden ışığı gören gözler olmadığı gibi sesleri duyan da müşahhas kulaklar değildir. Bu sırada ‘görülüyor ve işitiliyor olmak çakışır’. Işığı ve sesiyle nazarını vuran varlıktan müteessir olan Dasein ‘tümüyle kulak’ ya da göz olur. Genelleyen kulak, göz veya başkaca organların ruhsal, fizyolojik ya da biyolojik anlamları kaybolur. Kulaklar varlığını bu seslere borçludur.

Derin düşünmek, varlığın dokunuşuna olmasa da duyumuna, bakışına ve sesine vasıl olma çabası gibi anlaşılabilir. Düşünmek ve ‘ilgiyle bakmayı’ eşdeğer kılan Eski Yunan kavrayışında görü nesnesi, belli bir tasarımın, ifadenin de parçası sayılır. Yani görülen veya işitilen görüngü, aynı zamanda tasarlanmış, ifade edilmiş de olur. Dolayısıyla teori, modern manasıyla, bir zamanlar olup bitenin, belirli bir mesafeden ve sonradan gerçekleşen olayların akılcı yorumu değildir. Modernler, duyumla ifadeyi ayırdıklarından, teori, duyulanın tasarımı olarak icra edilir. Teorik nesnenin ön koşulu; önceden duyulmuş, görülmüş, işitilmiş olmasıdır. Kuramsal çabada işlenmemiş duyum verisi, sözlü veya yazılı ifadeye tercüme edilir. Yani pratikte olup bitmiş olan kuramsal karşılığını bulur. Oysa Eski Yunan *theoria*sı, olmakta olana, varolanların bulunuş hâline koşut, teori ve pratiğin ayrımsızca birbirine dolandığı, doğruluğun,

aletheianın duyum ve ifadesini birleştiren bir ‘görüş’tür. Böyle düşünmekten uzak bir Yunanlı olarak Platon’da bile görmenin ve işitmenin bilmekle yakın anlamı kaybolmaz. *Theorianın* antik kavrayışında duymak, düşünmek, gözlemek, tasarlamak tümüyle ayrı yetiler sayılmaz. Hepsi de Dasein’in varoluşunda buluşan varlık olanaklarıdır. Heidegger, modern teoriyi, ‘gerçekliği tuzağa düşürmenin’ bir başka aracı gibi tanımlar. Yöntemli düşünce de bu tuzağın yapılaşmış koşullarını hazırlamak içindir. Teorik görüş sonuç odaklı gözlemin sonucudur. Karşısına aldığı nesnelliği zorla hayata geçirme uğraşdır. Teoriyle açığa çıkan, kendi hâlinde görünür olan değildir; belli bir amaca ve sonuca göre uyarlanmıştır. Teorik bakışın karşısına dikilmiş nesnedir (*Gegen-stand*), temsildir (1977: 162). Bu anlamda modern teorinin üretimi, hakikatin nesne olarak güvenceye alınmasıyla mümkün olur.

Düşüncenin üretimi sadece Dasein’in bilinçli etkinlikleriyle gerçekleşmez, varlığın da duyumuyla ilişkilidir. Varlıkta duyduğunu ifade eden düşünce, aynı zamanda ifade ettiğini de varlıkta duyar. Kehre-sonrası Dasein, varlıkla deyim yerindeyse, daha post-yapısal bir bağlantı içerisine girer. Düşünce sahibi Dasein, hakikatle bağını varlığı düşünerek yeniden görünür, bulunur, duyulur kılar. Kehre-öncesi ya da sonrasında, varlık kendisini türlü görüngüler ya da varlık imkânlarıyla görünür kılsa da Dasein’in varlığın nazarına, huzuruna, açıklığına taşınmasının yolları değişir (Seidel, 1964: 10). Özellikle *Varlık ve Zaman*’ın Dasein’i, duyumsal etkinlikleriyle, belli ruh hâllerıyla, sözgelimi kaygısıyla kendisini bu açıklıkta bulurken Kehre-sonrası Dasein poetik düşünümle aynı açıklığa yerleşir.

Antik Yunan düşüncesiyle bağ kuran bir varlıkbilim içerisinde düşünmek, duymak, görmek veya dokunmak fiilleri yakın anlamlıdır. “Heidegger, anlama ve düşünmekten, görme ve duyma olarak söz etmeye başlar” (Kockelmans, 2010: 155). Düşünmek, aydınlığın duyumu gibi de

tarif edilebilir. Belli koşullarda ışık ve sesin duyumuna her zaman düşünce eşlik eder. Ancak görülen ve işitilene ‘gözlerimiz ve kulaklarımızla fiziksel olarak algılamadığımızı’ da eklemek zorunludur. Düşünce, işitilene duyu ötesine taşıyan metafor (*metapherein*) kurma edimini veya buradakini şuraya koyma etkinliğini de barındırır. Duyumsal eylemlerde dışarıdaki içeriye alınırken bir uçurum üzerinden geçerek buraya ve şimdiye ulaşır. Ancak Heidegger bir yandan da ‘varlığın seslenişine cevap vermeye çalışan dilin metaforik olamayacağını çünkü onun artık metafizik olmadığı görüşündedir.’ (Kockelmans, 2010: 161) Oradaki ni buraya belli şekillerde almaya, duymaya ve ifade etmeye çağıran metafizik bir dolayımı aradan çıkarmaya çalışır. Varlığın seslenişine ait bir tercüme bu yüzden dil içerisinde doğrudan yapılamaz.

Heidegger, Dasein’ın görmeye ve işitmeye açıklığını, diğer varolanlarla, dünyayla ve başkalarıyla arasına mesafe yerleştirme çabasıyla ilişkili görür. Onun varoluşu böyle bir uzaklaşma yoluyla temellenir; çok yakınındakini fark edemeyebilir. Varlık kendisine fazla yakın olduğunda, ilk önce ona ardından baktığı gözlüklerini unutur (1996: 99). Böylesi bir mesafeyi yaratan nesne mevcudiyetini saklamaya çalışırken geri çekilir, ileri çıkar ya da varolanları yakınına çekerek uzağa iter. Bu sırada araştırılan doğru mesafenin, Antik Yunan *sophrosyne* idealinde olduğu gibi, varlıkla ölçülü bir mesafe ve açıda olması beklenir. ‘Doğru yaşam’ sürmek hep böyle bir mesafeyi kurabilmekle mümkündür. Heidegger, her ne kadar Dasein’ın varoluş temelini dünyada ve başkalarıyla oluşunda bulsa da aynı yan yanalık bir mesafeyi de barındırır. Doğru uzaklıkta durarak inşa ettiği ‘sahih ifade’ gündelik tefsirler yoluyla tekrar parçalarına ayrılır. ‘Formun ve maddenin eklemi üzerinde’ konumlanan varlık, varolanlarda tekrar geri çekilir (2008: 103).

*Işık:**
Varlığın Kökensel Belirtisi

Varlığın serbest bıraktığı görüngü kendi ışığı ve sesiyle gelir. Bu şekilde beliren varlık izleri Dasein'in 'ön-görü'sünü, 'önanlayış'ını yeniden temellendirir. En başta belli bir iyelikten, öznenen yoksun ışık ve ses, duyum olanaklarıyla beraber gelir ve ilkelerini öğretir. Kendisini nasıl görüp işiteceği bilgisini, batını bir öğreti gibi açar, açıklar. Varlık belirtileri *gnosis* niteliğinde belirir ve kendisine ihtimam gösteren Daseinlara açılır sadece. Bir bakıma ortada duyulacak sesler olduğu için onları işitecek kulaklar şekillenir. Ancak bu öğretiyi, kendisini arayanın yönelimlerinden, niyetlerinden tümüyle bağımsız da sayamayız. Onu görmeye ve işitmeye kararlı olanlara, iyi ruh hâllerıyla varlığı kendisine dert edinenlere açılır. Bu sayede varlık kendi zamanıyla güncel zamanı ayarlar, mekânı düzenler. Varlıktan kaynaklanan 'ekstasik zaman' karşısındakini cezbeder. *Gnosis*, mistik öğretilerde olduğu gibi, kendisini sahih bilgi yoluna verenlerde cezbe hâlleri yaratır. Her ne kadar Heidegger ve mistisizmin kavramlarını aynı cümlede kullanmak doğru olmasa da varlığın ışığı ve sesiyle hemhâl olan Dasein için tekinsizliğe olduğu kadar kendinden geçmeye de açık bir zaman ve mekân deneyimine kapılır denilebilir.

Serbest kaldığında öncelikle bir ışık ya da ses gibi gizinden sıyrılan, karanlıktan çıkan görüngü, varlığa ilişkin soruları dert edinenler için yeni bir zaman ve yer parçası açar. Açığa çıkan şey doğmakta olan her varolan gibi 'rızkıyla' beraber gelir. Bu kaynağın bir varoluş olanağı gibi dünyanın genişlettiği Dasein, serbest kalanın açıklığına yerleşerek gündelik dünyanın belirsizliğinden uzaklaşır. Yeniden yurt edinir, doğru ikamet yerini bulur. Üzerinde kendini bulacağı, kendi olacağı yer parçası bir açıklık da olabilir, bir çeşit ifade düzlemi veya poetik izlek de olabilir. Ama hepsinin te-

* *Licht*.

melinde kökensel nitelikte varlık izlerinin duyumu bulunur. Serbest kalan görüngü ‘basit’ ya da ‘görkemli’ de olabilir. İlk başta anlaşılmaz olsa da belirsiz değildir. Böyle bir anlaşılmazlığın zamanla son bulacağını güvencesi de yoktur. Varlığın serbest bıraktığı, bir tür bulmaca, sırrı çözülecek bilgiler veya ipuçları barındırmaz. Anlaşılar olduğunda zaten kamusal tefsirin de ufku içerisine girmeye başlar. Çelişkili bir belirleme gibi görünse de kavrandığında belirsizleşir, basitliğini veya tam tersine görkemini yitirir. Ama Dasein’ın gündelik yaşamının parçası olabilmesi için böyle bir belirsizleşme kaçınılmazdır. Serbest kalan görüngü anlaşılması ertesinde kullanışlı, kavranabilir nitelik edinir; el-altında-hazır bir gerece, kavrama, işerete dönüşür.

Varlıkla bağlantısı kaybolmuş Dasein, kendi ışığıyla dünyasını aydınlatır. *Lumen naturale*, zamanında açılmış varlık olanakları ile temellenen bir aydınlanmadır. Bu ışıkla görünürlük kazanan nesneler ve özneler, anlaşılmış ve kavranmış olduklarından mevcudiyetleriyle göze çarparlar. Bir zamanlar Dasein’a nazar ettikleri için görünen mevcut şeyler artık el-altında hazır nesnelerdir. Dasein, yerel bir ışıklanmada beliren *lumen naturalesi*yle aydınlanan açılmışlıkta yolunu bulur. Bu aydınlık yeri kendi tasarımlarının yeri yapabilir artık. *Lumen naturale* ancak ‘şuradalığın açılanmışlığı’ ve önceden görülmüş, anlaşılmış olanın kavranmasına dönük bir ışıktır.

Varlığa ilişkin soruyla dertlenmek için kavrayışı güçlü, bilgi, görgü sahibi bir Dasein olmaya gerek yoktur. Gelip geçmekte olana ait izlenimler, anlık ifadeler, çizgiler bırakan varlığı duymaya açık olmak yeterlidir. Japon *haiku* şiirlerinde, geleneksel Çin resminde, İslam nakışları veya tezyin işlemindeki yalınlık bu yatkınlığı yansıtır. Böyle eserler varlığın serbest bıraktığını bir nesne gibi karşısına dikmeden, kendi çevrimi içerisinde olabildiği kadar temaşa eden ve sonrasında kaybolmasına, sessizleşmesine ve nihayete ermesine, ölmesine izin veren bir kozmolojinin poetik üretimleridir. Böyle bir sadelik öznel istencin zoruyla dile gelmez. Oysa

sade görüngülerin ilksel ışığının güvenceye alınıp doğal ışık kaynağı gibi temellük edilmesi gayrisahih bir aydınlanma yaratır. Varlığın ‘serbest bıraktığı’ görüngüler zamanla kökensel ışık kaynağını unutarak kendisini ve etrafını aydınlatmaya başlar. Diğer yandan *Lichtung* kendinde ışığı olandan yayılır. Serbest bırakıldıkça şekil bulan varolanlar varlığın aydınlattığı bir açıklıkta ilk kez görünüşe gelirler.

Anlama ve bilmenin cisimleştiği aydınlık görüngüler, Dasein’ın ilgisine, yönelimine açık dünyada ışıkla bağlantılı olarak ortaya çıkarlar (Held, 2010: 217). Heidegger’in sınırlarını çizdiği görüngübiliminin temel yönsemesi de burada aranabilir. Kartezyen veya Husserlci görüngübilimden farklı olarak nesneyi yaratan bilincin olanaklarını aşan bir karşılaşma hüküm sürer; ‘dışarıya doğru kendini aşmak, Dasein’ı kuran temel unsurdur’ (Held, 2010: 231). Bu sırada öznenin ve onun bilincinden kaynaklı yönelimler geçersizleşir. Dünyada ve başkaları arasındaki açıklık Dasein’ı kapalı kaldığı ufuktan dışarı çeker. Onu metafizikten kurtulmaya çağırır. Bu esnada öngörme, ön anlama ve ön tasarımlarını tashih eden, ayar veren bir açıklığa, ışığa mazhar olur. Dünyaya, dışarıya, açıklığa ve başkalarına yaklaşmak Dasein’ı, nesnesini fayda ve kullanım esasına göre anlayan, tasarlayan ‘militan bir istencin’ tuzagından kurtarır. Oysa Descartes ve Husserl görüngübilimleri onu böyle bir istencin öznesi yapar.²

Varlığın serbest bıraktığı görüngü kendisiyle getirdiği

² Descartes (kısmen de Husserl) ve Heidegger görüngü bilimlerinin farklarına açıklık kazandırmak için otobiyografik bir hikâyeye başvurabiliriz. Küçükken arada ziyaret ettiğimiz bir köyde bütün çocukların bindiği bir eşek vardı. Onlar nereye gitmek isterse eşek de o tarafa giderdi. Köylü çocukların öznel yönelimlerine uygun yol alırdı. Ama üzerindeki hâletiruhiyesini anlayan bu canlı, benim gibi kararlılıktan, istençten uzak bir başka çocuk üzerine bindiğinde kendi istediği, çoğunlukla da köyden uzak açıklık yerlere götürürdü üzerindeki. Onu el-altında-hazır gerece dönüştürecek bir istence sahip olmadığımı anlardı. Onu zorla kendi yoluma sokacak eziyeti gösteremeyeceğimi fark ederdi. Heidegger’in görüngü bilimi de böyle öznel bir istençten bağımsız hareket edermiş gibi anlaşılabilir. Eşeğe güç geçiren çocuklar Heidegger’in Kehre-öncesi Dasein’a, benim durumum ise Kehre-sonrası Dasein’a daha çok benzer.

ışıkla aydınlanır; Dasein'ın yerel ışığını yansıtmaz. Varlık kendi hâlinde ışıksız ve sessizdir. Varlığı öze getiren serbest kalan görüngülerdir. Onlarla açılan izler, belirtiler, imkânlar içerisinde varlığa erişilebilir. Varlığın duyumu, izlenimi, ifadesi görüngüler dolayısıyla gerçekleşir. Görüngü, Dasein'ın kararlılığı, iyi ruh hâlleri, poetik yaratımı, düşüncesi veya şiirli bakışıyla açığa çıkar. Dasein, varlığa tanıklık etmek için dünyaya gelmiş gibidir; Allah'ın kullarına büyüklüğünü göstermek için dünyayı yaratması gibi. Kur'an'da Zâriyât Suresi 56. Ayet bunu işaretler: “Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.” Kulun sınanması da onun görkemine hakkını verebilmesiyle gerçekleşir.

Varlık, kendi ışıklı görünüşünden farksızdır; görüngünün bir ikon gibi gösterdiği, görünüşünü sunduğu şeyle aynılaşır (veya sakladığı, görünmez kıldığıyla). Işık ve sesten (Heidegger dile getirmese de dokunuştan) müteşekkil böyle görüngüler belli inançlar, kanılar veya yorumlarla donatılarak kutsal ikon niteliği edinir. Varlıktan kopan ve yeryüzüyle dünya arasında ara biçimlere dönüşen görüngüler, teolojik anlamda el-altında-hazır kutsallık işaretleri olduğunda, varlığın kutsal izlerini artık taşımazlar. Işık ve sesin muhtevası dinsel simgelerle dolar. Simge kendisini temellendiren varlık izlerini temellük eder. Henüz bir simgeye dönüşmemiş görüngü, kendi ışığıyla temellenen gözlere görünerek açığa çıkar. Mevcudiyet kazananın ilk tecrübesi, ışık ve sesin birlikteliğiyle bir ‘görüş’ olarak biçimlenir (1984: 56). Varlık ışıklı görüngü yoluyla nazarını yeryüzüne vurur; göz değdirdikçe görünür olur. Görüngüyü görme ayrıcalığına sahip Dasein de aynı nazarın eriminde bulunur. Yani onu görmeden önce varlıktan neşet eden görüngü kendisine bakar. Bu nazarla Dasein, tüm göz değmişler gibi hayat bilgisini kaybeder, üretimsiz kalır. Görüngünün tecrübesi ortalama gündelik etkinliklerini icra etmesini engeller.

Ama bu demek değildir ki nazar değmiş olanlar varlığa

daha yakındır. Varlık hakkında doğru sorular oluşturmak için, özellikle son dönem Heidegger düşüncesine göre, derin düşünce ve poetik tasarım yetilerine sahip bir Dasein'a gereksinim vardır. *Varlık ve Zaman*'ın varlık sorusuyla içli dışlı Dasein'ı ise biraz daha ortalama mizaca sahiptir. Örneğin iyi ruh hâllerine mazhar olması için basit ama kaygı yaratan tecrübelerle maruz kalması bazen yeterlidir. Oysa Kehre-sonrasının Dasein'ı bir sanatkar, şair veya düşünür daha fazla benzer. Hatta onların toplamı gibi davranması beklenir (Siefert, 2010: 251). Bu şekilde 'varlığının temellendiricisi' olarak, sahici yorumlamayı işler kılarak bir tür *poiesis* gerçekleştirir. Bu sayede 'kendine gelen' Dasein'ın poetik icralarında sanat ve zanaat işleri farksızlaşır.

Özellikle kaygı hâlleri içindeki Dasein varlık izlerinin duyumuna açık olur. Işıklı izler bir anlaşılabilirlik vaadi taşıırken sesler, öznesi ve nesnesi belirsiz bir vicdani duyuma sebep olur. Ama Dasein'ın mistik duyum ve ifade melekelerine sahip olması zorunlu değildir. İyi ruh hâlleri içindeyken öngörüsü, anlayışı veya tasarımları sınırlı da olsa varlık her zaman varoluş kapsamında izlerini belli eder. Fakat Dasein en azından ışığı görmeyi, sesleri duymayı öğrenmiş olmalıdır. Varlıktan öğrendikleri sayesinde yeni yetilerle donanmış gözleri ve kulakları varsa eğer varlık dünyasına daha sahici biçimlerde karışır. Ama bu öğretici kişisel gelişimine hizmet etmez. Onu daha başarısız, uyumsuz, bedbaht da kılabilir. Varlık olanakları, dünyasal fayda veya gündelik işlevle ilgisizdir. Hatta bu olanaklara sahip olmayanlar büyük ihtimalle daha huzurlu yaşamlar sürerler. Varlık izlerinin, ışığı ve sesinin karıştığı bir hayat bilgisi eskisi gibi kalamaz; müspet ya da menfi yönde değişir.

Görüngübilim, Dasein'ın varlık izlerine mazhar olduğu anların tespitiyle ilgili bir yorum alanı sayılabilir. Heidegger tüm yapıtında böyle karşılaşmaları öncelikli bir tecrübe sunar. Bu esnada görüngünün dünyasal 'kariyeri', neye dönüştüğü çok önemli değildir. Temel meselesi, Dasein'a varlığın

bu temas anlarını temalaştırmaktır. Kehre-öncesi veya sonrasında bu yüzleşmenin tarifi ve tarafları kısmen değişse de ana fikir çoğu zaman aynı kalır. Görüngü, el-altında-hazır olarak maddiyat kazanıp müşahhas bir nesne hâlini aldığı anda görüngübilimin ufku dışına çıkar. Nesneleşen görüngü, Dasein'ın dünyasına eklenerek varoluşunu genişletmesiyle varlık soruşturmanın ilgi alanını terk eder. Fakat iyi ruh hâlleriyle, poetik yaratıcılıkla, düşünceyle, sanatla tekrar varlığın nazarını vurduğu açıklığa geri dönebilir (veya sürüklenebilir). Aydınlık kayran açıklığına geri döndüğünde, görüngübilimin yeniden yaşam bulabileceği bir muhit de yaratılmış olur. Kehre-öncesi Dasein buraya iyi ruh hâlleri ve kararlılıkla geri dönerken sonrasında daha poetik yaratımlarla, şiirle, düşünceyle vasıl olur. Varlığı tekrar var eden de bu geri dönüştür; Dasein'ın bitmeyen, hep yeni sorulara ulanan kaygısıdır. Huzursuzluğu da dünyasını genişletme çabasından ileri gelir. Varlığın huzuruna çıktığı açıklık, hem onun arzusunu hem de varlığın üstbelirleyen yazgısını taşır.

Heidegger'e göre, 'Yunan ışığı' metafiziğin tarihi içerisinde aydınlığını kaybeder (2001b: 82). Belirme ve kararmanın açıklıkla duyulur olduğu antik coğrafyada varlığı bu çevrim içerisinde anlamak olağan sayılmalıdır. Işık seviyeleri arasındaki farklar sayısız eylem biçiminin, çalışmanın, *energeianın* kaynağıdır. *Energeia* modern enerjiden farklı olarak, sönen, biten, yok olan ama aynı kararma içinden yeniden doğan bir dirimdir. Enerjinin korunumu bahsinden farklı olarak açığa çıkma ve kararma biçimleri, ışık ve karanlık, Yin ve Yang gibi iç içe geçip birbirine dönüşerek diğerini var eder. Oysa Modern enerji daha çok mevcut olanın şekil değiştirmesinden müteşekkil bir dinamiğin sonucudur. Antik *energeianın* yoklukla da ilgisi vardır. Işık ve karanlığın sınırları iç içe geçerek mevcudiyet ve yokluk döngüsü içerisinde ortaya çıkan varlıkla varolanları bağlantılı kılar. Gündüzün yazgısı gece, geceninki de gündüzdür. Varlık ve varolanlar arasındaki fark, elektriğin en temel ilkesi gibi, kendisini sürekli yeniden

üreten bir *energeia* yaratır. Bu tür bir tasavvura müsait bir coğrafya olarak Yunanistan'a varlık ilk ışıklarını gönderir; ilk kez Helenlerin gözünü alır.

Özellikle Sokrates-öncesi Yunan kozmolojisinde hakikat, oluş hâlinde bulunanın meydana gelişi gibi tanımlanır. Heidegger, hakikat meselesini keşfedilecek bir ebediyet gibi değil de açılma, yaratılma fiiliyle anladığından, erken Yunan düşüncesini metafiziğin kararttığı bir varlık anlayışından uzak görür. Onlar için doğruluğu mümkün kılan, 'olanın açılışıdır' (1996: 10). Hakikatin doğumu veya doğrulukla bağdaşık açılması bir çeşit aydınlanma, *Lichtung* sayılmalıdır. Olanlar bu açıklığa ve aydınlığa gelir, orada kendilerini gösterirler. *Lichtung* dışında bir yerde 'kendinde' mevcudiyet olmadığı için hakikat bir oluş, erekten bağımsız bir uğrağa varıştır. Fakat böyle bir açılma veya varma fiili, aynı zamanda yerinde tutma, vermeme, saklamadır. Olanlar aydınlıkta kendilerini vermeyi reddedebilir, hatta başka varolanları perdeleyebilir:

Hakikat ışık altında, apaçık ve hiçbir karanlık vaki olmadan serimlenebilen bir şey değildir. Başka bir deyişle hakikatin özüne bir hakikat olmama da aittir. Burada hakikat ile hakikat olmayan, aydınlık ile geri tutma arasında bir oyundan bahsediyoruz ki bu oyun mevcudiyetten evvel, ona önceldir. (Direk, 2021)

Her ayrı metafiziğin ışık ve karanlıkla ilişkisi farklıdır. Greklerin, Ortaçağ'ın ya da modernlerin açıklık ve aydınlık kavrayışı, dolayısıyla varlığın izlerine, ışığı ve sesine cevap verme tavırları aynı değildir. Kimisinde varlık daha çok gizinden sıyrılırken diğerinde üzeri daha çok örtülüdür; kimisinde metafizik perde daha geçirgendir. Bazı metafizikler karartma perdeleri gibi varlığın bahsettiği izlerin dünya üzerine daha az düşmesine neden olur, bazılarıysa tül perde gibi ışığın önüne çok belli etmeden geçer. Bu durumda kararmış bir dünyada Dasein yerel ışığı ve pusulasıyla yolunu bulmaya çalışır. *Lichtung* veya *Lux* dünyaya ulaşmayınca onların

hatırasını taşıyan ve hazır hayat bilgisinde saklı *lumen naturale* dünyayı aydınlatır.

Dasein, varlık belirtileri, izlerinden ne kadar uzaklaşırsa içinde yer tuttuğu varlık yorumuna, tefsirine ve kendi ışığına, *lumen naturalesine* o kadar gerçeklik atfeder; varlık olanakları tashih edilmeden kalır. Oysa böyle belirtilere, seslere ve aydınlığa yaklaştıkça mevcut sözler ve hazır ışıklar geçerliliğini yitirir. Bu değişimle birlikte endişeli ruh hâlleri peyda olur. Dasein, ferdi ışığı ve sesini, görüşlerini işlevsiz kılan veya yeniden temellendirmeyi teklif eden bir başkasına tanık olur. Varlığın yarattığı ‘fırtına’ndan uzak kalmak için belirlenemez başka ses ve ışıkların yarattığı duygusal karmaşalardan uzak durmaya çalışır; fırtınanın etkilerine karşı dünyada ve başkaları arasında ‘sığınaklar’ arar. Fakat böyle mekânların ‘sakinliği’ bir tür ‘anestezi’ etkisi de yaratabilir; varlığın duyusu ve görüşüne dönük bir ‘narkoz’a yol açabilir. Bu sırada elde ettiğimiz güvence ve sakinlik, fırtınayı mevcut düşünce ve temsil çerçeveleri ardından izlemekten ileri gelir. Temsil, duyulması ve görülmesi zor olanı anlaşılır biçimde tercüme eder; varlığın dışsal olayını güvenli ve tanıdık bir ‘deneyim’ gibi bizlere taşır (1984: 78)

Heidegger’in Herakleitos okumasına göre varlığın ışığıyla aydınlanan açıklıkta varolanlar birer görüngü gibi açığa çıkarlar. Böyle bir ışıklanma ‘hiçbir şeyin sakin kalamayacağı’ beşerî bir alandır (1984: 118). Özellikle Eski Yunan düşüncesinde bu aydınlık, varolanların kendi sıfatlarını bulduğu, ‘kimisinin tanrılar, diğerlerinin insan ve bazılarının köle, diğerlerinin özgür olarak görünüşe geldiği’ bir ifşaat sahasıdır (1984: 119). Temsil ise ilk varoluşa kavuşma ânının kalıcı hatırasıdır. Tanrılar ve insanlar ‘kendinden ışıklı’ sayıldıklarından, onlar karanlıktan çıkamazlar, varlığın aşkın ışığı tarafından yeniden aydınlatılırlar (1984: 120). Kendi ışıkları, *lumen naturaleleri* altında hiçbir zaman karanlığa gömülmez, biriktirdikleri ışıkla açılan dümen suyunda iler-

lerler. Tragedyalardaki gibi biraz da ‘kibirle’ yerel ışıklarına güvenle yola koyulmaları, kendi düşkünlükleri içerisinde kalmalarına neden olur.

Kendi aydınlığını üretebilen Dasein’in varlığın anlamını kavrayabilmesi için aynı ışık hem gerekli hem de fazlalık, derttir. Çünkü kendi güncel varoluşunda saklı ışıkla, varlık izlerinden yüz çevirebilir. Mevcut olanaklarıyla, varlık temsilleriyle yaşamayı seçebilir. Sözelimi modern öznenin yaptığı gibi sınırlı ama etkin bir hayat bilgisiyle güç istencine boyun eğen bir olgusalığa meyledebilir. Yani varlığın açıklığında mazhar olduğu ışıklanmanın kazanımlarıyla, aydınlığın yarattığı imkânlarla yaşama yolunu tercih edebilir. Herkesle paylaşılan hergünlük içerisindeki karmaşa, yenilik ve ilginçlikler arasında bu ışıklanmanın ‘sadeliği’, ‘basitliği’ fark edilmeyebilir (198: 122). Varlıkla temellenmemiş yaşamdaki karmaşanın yarattığı ‘doluluk’ sahih bir varoluş zemini gibi tarif edilebilir. Mevcut olanın değişkenliği, kendi içinde çeşitlilik ve yarattığı farklı arzu, keyif biçimleri açıklık arayışını gereksiz kılabilir. Yani Dasein’in ortalama ruh hâli içinde gayrisahih bir yaşam daha huzurlu ve eğlenceli görünebilir.

‘Varlığın ilksel ışınması’ veya yeryüzünün karanlığı geri çekilmedikçe yerel ışıklarla aydınlanan dünya açığa çıkmaz. *Lichtung* ile gözleri kamaşan Dasein, dünya ve yeryüzü arasında askıda kalır; kendisini çevreleyen, başkalarıyla paylaştığı gündelik dünyanın ötesini idrak edemez. Bilgi birikiminin geçersizleştiği varlık muhitinde, kavranabilir, temalaşmaya açık olaylar dikkatini celbetmez. Varlıktan kaynaklanan öznesiz olayların son bulması yaşanabilir bir dünyanın yüzeye çıkması için gereklidir. Dasein; tekrarın, ‘yanlışın’, düşkünlüğün, atılmışlığın, temelsizliğin hüküm sürdüğü hayatına geri dönmedikçe ilkeleri, yasaları belirli bir zaman ve yer parçasına kavuşamaz. Heidegger’in son dönem yapıtlarında tanımladığı böyle bir ‘olay’ (*Ereignis*) kavramı, aynı zamanda tarihin başlangıcını da ilan eder; son

ve başlangıç aynı bağlamda şekillenir (1984: 26). Başlangıç için dünyasal aydınlığın, Dasein'ın kendi mevcut *lumen naturalesinin Ereignis'e* ait büyük ışımadan, *Lichtungun* karartmasından, tutulmasından kurtulması gerekir. Dasein başına gelenleri unutmadıkça, bastırmadıkça olağan bir yaşam süremez. Varlığın olayıyla, ışımasıyla, vicdani celbiyle kendisini açık edenin, büyük ifşaatın tekrar üstünün örtülmesi zorunludur.

Dasein kendi dünyasına ve başkaları arasına bir nevi 'hasar raporu' yaparak geri döner; büyük olayın her zaman bir bakiyesi kalır. Nietzscheci manada 'bengi geri dönüşün' izleri Dasein'ın dünyasını ve başkalarını az ya da çok, menfi ya da müspet yönde etkiler, değiştirir. Dünyasal olan, varlığın açıklığında sürdürülemez ama yine de Dasein başına gelen olayları, duyumuna vardığı ışığı tefsir etmeli, kendisine yeniden koruyucu bağlantılar kurmalıdır. Başkalarıyla birlikte yaşamasına olanak sağlayan ortalama bir 'anlayış' geliştirmelidir. Dasein, ancak kendi zaman ve zeminine ilişkin sahih olmayan bir tefsir içerisinde güvende olur. Bu yüzden kendisini temellendiren varlığa ait belirtilerin ve belirlenimlerin yüzeye çıktığı olayı unutmaması veya yanlış anlaması gereklidir. Varlığa ait sorular ve izler geri çekilmedikçe rahat yüzü görmez. Oysa gayrisahihi görü ve görüşleriyle, 'hatalarıyla beraber sürüklenmesi' onun güvenli varoluş koşullarını tarif eder. Varlığın kendisine dokunduğu olayın hatıralarını unutarak güncel tekrarına dönmesi varoluşun temel dinamiğidir. Onun farkını da ilan ettiği böyle bir tekrar aynı zamanda onu yeniden yazgısına taşıyacak olan varlık imkânıdır.

Heidegger; varlığın ışıklı izlerinden, belirtilerinden veya görüngülerinden söz ederken Platon gibi keşfedilecek evrensel bir ışığın duyumundan söz etmez. Işık, varlığın serbest bıraktığı bir görüngü olarak ancak varolanın duyumunda varoluş kazanır. Üstelik sadece gözlere ait bir duyum da değildir. Heidegger, varlığın ışığını 'görmek'ten

söz etse de bu görünüş tüm duyum melekeleri vasıtasıyla gerçekleşebilir. Görmek, Husserl'in yapıtında olduğu gibi lafzi muhtevasıyla kullanılmaz; bir tür soyutlamadır. Duyumsal yetilerle eş anlamlı olarak kullanır çoğunlukla ve eğer lafzi anlamını koruyorsa mutlaka bir açıklama verir. Ancak görmenin ayrıcalıklı açıklama gücünü de inkâr etmez. Varlığa erişimi bazen bir tür görme eğilimi gibi tarif eder; 'felsefe geleneği'yle bağını korumak için 'görmekten' söz eder. Varlığa erişimin 'genel bir ifadesini' sunan (2001: 187) görmek fiili, boş gözlerle bakmaktan, derin tefekküre, temaşaya kadar çok farklı yönelimler edinebilir. Bazen anlama ve kavramanın anlamdaşı da olabilir. Belli bir görüş veya 'yorum, önceden görmüş olmakla temellenir.' (2001: 189, 191) Görülen şey, saf bir ışık huzmesi de olabilir. Varlığın düşünülmesi, tasarlanması çabasındaki sahiciliğe göre gören gözler 'boş boş' ya da derinden bakar. Görülen şey gündelik bir ışık oyunu ya da varlığın nuru olabilir. Fakat her koşulda varlıktan neşet edeni gören gözler değil, yine varlığın bahsettiği, Dasein'ı donattığı bir görüştür. Böyle bir görmeye açılan gözler feyzini gündelik tefsirlerden değil, varlığın fark ve tekrarın düğümlendiği kökensel izlerinden alır.

Varlığın ışıklı belirtisi olarak *Lichtung* bir bakıma görülen, işitilen, koklanan veya dokunulan tüm olayların ortak adıdır (1984: 36). Böylesi temaslar Dasein'ı benzer şekillerde müteessir eder. Farklı içeriklerle gerçekleşen 'görülme' biçimleri, varlığın nazarının Dasein'a değmesinin muhtemel sonuçlarıdır. Tasavvuftaki gibi gönül gözüyle de görülebilen, işitilebilen görüleme yollarıdır. Ama ilksel bir varlık görüşüne ait bir eğretilmeye imkân sağlamaz. Varlığın görüşü, kutsal şeylerin nurlu belirişlerine benzetilemez. Işık; Dasein'a dokunan, görülen, işitilen, sezilen görüngülerin ilksel malzemesi gibidir. Böyle bir görüngü ışıyla açığa çıkar ve kendisini görünür kılar. Onu aydınlatan sadece varlık değildir. Görüngü kendisini de aydınla-

tarak varlığın öze gelmesini sağlar. Kendinden ışıklı görünür izler bazı izleklere dönüşmedikçe varlık tarif edilemez. Yaratıldığı anda keşfedilen varlığın nedeni ve sonucu böyle görüngülerdir.

*Ses:**

Nesnesiz ve Öznesiz Vicdanın Duyumu

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da 'vicdani duyum'un nesnesi sesler üzerine düşünürken, tüm yapıtında olduğu gibi, varlığa ilişkin soruyla irtibatlı olmayan yan yollara sapmaz. Böyle bir görüngünün varlıkla ilgili nasıl bir veçheye işaret ettiğine, bu dünyada mevcut bir ruh hâlinden, duygulanımdan kalkarak varlığın muhitine dair nasıl bir sorgulama olanağı tanıdığına bakar. Vicdanlı olmak, sözgelimi kaygısızlık veya endişe gibi, bir başka duygulanımın biçimsel değerine sahiptir. Bu nedenle, Heidegger'in sorgusunun, daha iyi bir dünyaya ve yaşama dönük bir ilgi olduğunu çıkarsamak zordur. Bu tür yorumlar, ontik meselelerin ufku içerisinde kalır.

Heidegger'in vicdani sese başvurusundaki amaç, etik bir yönsemeyi açığa çıkarmak değil, varlığa ilişkin soruya yer açabilmektir. Bir varlık olanağı olarak vicdanın sesini, Dasein analizinin temel bir belirlenimi olarak bir kenara yerleştirir. Böyle sesler onun görüngübiliminde paranteze alınmayan görüngüler arasındaki yerini alır. Dasein'in belli ruh hâlleri içerisinde bu sesin hem öznesi hem de nesnesi olur. Aynı sesin sonradan yeryüzündeki seyrini, ne türden etik meseleleri, adalet yapıları veya yasaları temellendirdiğiyle 'alelade vicdan'ın meyillerini takip etmez. Daha çok varlığın bu yolla nasıl ses ve görüntü verdiğiyle, Dasein'in olanakları içerisinde nasıl şekil bulduğuyla ilgilenir. Varlığın Dasein'a nazar vurma biçimlerini araştırır bir bakıma. Kendi ışığına,

* *Tone.*

aydınlığına, ilksel olay yerine çağırarak ses verdiği bir varlığın analizi peşinde ilerler.

Heidegger için vicdanın sesi, varolanların olduğu taraftan değil, başka yer ve zamanlardan gelir. Genellikle böyle bir sesi duymaya açık olana yönelir ve sonradan onu adaletli olmaya, davranmaya, düşünmeye çağırır. Bu sesi duyan, eğer bir sorumluluk ya da kararlılıkla donanmadıysa kendisini suçlar, ayıplar. Vicdansızlık da bu tarife göre, kendisini duyana ‘ayar vermeye’ açık bu sese kulaklarını tıkayan ve kendi gündelik yasasını uygulayan, dayatanın tavrıdır. Varlıktan gelen ve sükût hâlinde konuşan böyle sesler Dasein’a her zaman ulaşmaz. Böyle bir seslenişi işiten, ‘daha sahih’ yeni varoluş olanaklarının farkına varır. Bu sayede ‘olgusallığa’, gündelik dünyasına ve başkalarıyla sürdürdüğü yaşamına gömülmüş hâldeyken kendisini duyuran bir vicdandan yükselen sese mazhar olur. Kalabalıklar içerisinde gayrisahih yaşam süren Dasein’ı ‘kendisine getiren’ bir sestir (2001: 312, 313). Dasein, ‘kendisi olmadıkça’ bu suçlayıcı sesi duymaya devam eder. ‘Gayrisahih insan’, bu sesle beraber vicdani bir sorumlulukla donanır ve ‘sahici’ bir insan gibi davranmaya başlar. Gündelik dünyada karşılığı olmayan kökensel bir suça işaret eden ses, Kafka’nın *Dava* romanındaki gibi, Dasein’ı dayanaksız bir suçlamanın nesnesi yapar. Kendisini suçlanmış bulanın, dünyaya ve başkalarıyla ilişkisine bakarak, geçmişine dönerek bulgulayamayacağı bir suçtur. Dünyayla alakalı meşguliyetler arasından sızan, gündelik alışkanlıkları ve olağan iletişim yordamlarını askıya alan bir sesleniştir.

Heidegger, ‘vicdanın çağırısı’ olarak dile gelenin bir tür ‘seslenme’ olduğunu dile getirirse de ortaya çıkan ‘söyleme’ farklı ifade biçimlerine sahip olabilir (2008: 316). Sözgeçimi resimli ya da yazılı bir söyleme de olabilir. Vicdanın çağırısı, sadece işitilen değil, aynı zamanda görülen, okunan bir duyumdur. Varlığın bir tür duygulanımı, ruh hâli olan suçluluk ve onun kaynağı olarak vicdan, duygu ve ifadeler

arasındaki ayrımların geçersizleştiği, ayrıcalıklı bir varolan olarak Dasein'ın varlıkla rabitalı olduğu varoluş düzeyinde gerçekleşir. Dasein'ın belli ruh hâllerine kapılmasına neden olan sesli, resimli ya da edimsel olabilen duyum ve ifadeler birbirlerine karışır. Bu ilksel zeminde, ne vicdani sesin kaynağı bir özne ne de bu çağrıyı duyan bir nesne bulunur. Vicdan, bu kökensel telaffuz sırasında, dünyadaki bir olaya, haksızlığa, suça işaret etmez; söz konusu telaffuzda, kamusal ya da beşerî vicdan gibi bir adalet beklentisi cisimleşmez.

Heidegger, vicdanı 'dünyasal' bir adalet beklentisiyle birlikte ele alan yorumları 'vülger' ya da 'alelade' olarak niteler (1996: 257). Ancak bu aleladelik de sahici bir varoluşun nüvelerini içerisinde barındırır. Oysa sahici vicdanın sesi, mevcudiyete ilişkin bir nesneye, olguya, işleve vurgu yapmaz; kaynağı gibi göndergesi de saklıdır (1996: 318). Sahici vicdani çağrının, neden olduğu dayanaksız suç gibi, vazettiği bir adalet kaynağı da yoktur. Bu çağrı aleladelik kazandıkça dünyasal olanın ufku içerisine girer ve Dasein vicdanlı bir varolan niteliği edinir. Bu çağrı dolayımıyla 'kendi olanaklarını' dinleyerek hem suç işleyen hem de hüküm veren bir özne konumu edinir. Vicdanın sesi, Dasein'ın kendi varlık olanakları içerisinde bir yankılanmadır. Suçluluk ise bir ruh hâli olarak vicdani sese yaşam verir.

Kafka'nın *Dava* romanında suçu işleyen ve suçu isnat eden kişi ya da makam aynıdır (2012). Joseph K., kendisini yargılayacak mahkemeyi ne görür ne de muhtemel suçun tam bir tarifine ulaşabilir. Bu soruyu cevaplayacak kimse de yoktur. Mahkemenin kapısını çamaşırcı bir kadın bekler sözgelimi. Kendisini yargılayanların dili ve niyetleri anlaşılmaz. Joseph K.'nın konuştuğu papazın söylediği gibi 'mahkeme senden hiçbir şey istemiyor. Geldiğinde seni alıyor, giderken de bırakıyor'. Hem keyfilikten hem de zorunluluktan karşısına dikilen 'Yasa Kapısı'ndan geçmesine engel olan sadece kendisidir; kapıcısı da yine kendisidir. Sadece onun için dikilmiş bir yasa kapısıdır. Ardında,

kapıların başka kapılara ulandığı sınırsız bir içerisi vardır. Her kapının önünde vicdani bir çağrı ve ona cevaben bir suç varsayımı vardır; mevcut hukuksal yordamları kullanarak çözülemeyecek olan. Bu nedenle avukatlar da davaya nasıl yaklaşacaklarını bilemezler. Sadece Joseph K.'ya özel, yeri ve zamanı belirsiz böyle bir suçun kovuşturmasına makamlar hazır değildir. Muhtemel suçun açık bir tarifi olmasa da, Heidegger'in varlığın anlamına dair sorusu gibi, her olayın, araştırmanın kaynağı bir soruşturma vardır. Soru, kendi meselesini ve belki de cevabını yaratır. Kimin kim tarafından sorgulandığı belli değildir. Yargıç, tanık, sanık ve hatta mahkeme salonunun da Dasein'in kendisi ve muhiti olduğu bir suçla ilgili işlemler vardır ortada.

Dasein'in vicdani bir celbi duyarak kendisine dönmesi gibi Joseph K. da suçu kendinde arar. Muhtemel suçun kaynağı üzerine düşünürken özellikle başkalarına dönük kayıtsızlığı üzerinde dursa da tam bir gerekçeye ulaşamaz. Dünyaya 'düşkünlüğü', başkaları arasına 'fırlatılmışlığı', işlediği kökensel suçun muhtemel kaynağıdır. Bu dünyanın ve başkalarının yarattığı telaş biraz aralansa aralıksız olarak kendisini duyuracak bir vicdanın ve ondan ayrı tutulamayacak olan suçluluğun, ayıplamanın içerisine girer. Kaynağı belirsiz bir ses kendisini kınar durur. Vicdan ve suç karşılıklı olarak birbirlerini çağırır. Göndergesi belirsiz bir sesi işitmenin sonucunda, suç ifadesiyle koşut olarak ortaya çıkan vicdani duyum, ilksel varlık zemininde yürüyen bir kovuşturmadır. Duyum ve ifadenin birleştiği, ayrımsızlaştığı bu zeminde bir ışık kaynağı gibi varolanları aydınlatan vicdanın sesi, duyu ötesi bir kaynaktan gelmez; Dasein'in gündelik ve ortalama yaşamı içerisinde bir dile ve söyleme kavuşur.

'Sahici vicdanın' yokluktan gelen, sözcüklere dökülmeyen sesi, ne kadar 'karanlık ve belirsiz' kalırsa, Dasein o kadar 'endişeyle dolar'. Kimin kendisini çağırdığına dair bir soru da beraberinde ortaya çıkar (2001: 318). Duyulan sesler; öznel ve nesnel iletişimlerden, söylemsel aktarımdan

uzak bir bağlantının sonucudur. Böyle seslere kulak verdikçe, mevcut yasanın tanımı daha da belirsizleşir; suçluluk baki kalır. Bu ses işitildikçe kimsenin suçu sabit görülemez, ucu açık bir kovuşturma devam eder. Ancak yasayı tasfiye eden kökensel adaleti inşa eden, bu sese kulak vermeyi sürdürme, bu belirsiz söyleyişe ‘ihtimam’ gösterme edimidir. Böyle bir ihtimam, bir tür ‘merak’ şeklini aldığı anda ya da sesin nereden gelip kime doğru yöneldiğini belirleme çabası ortaya çıktığında, ses artık işitilmez. Yani bir iletişim parçası gibi, sesin kaynağını, hedefini ve mesajını anlama girişimi, mesajın yok olmasına neden olur. Ses, kaynağı ve göndergesi yokmuş gibi yankılanır; ileti mesajın kendisi olmuştur artık. Kaynağa ya da göndergeye odaklı bir dikkat, sesi bastırır. Bu sesin kesilmemesi ve dolayısıyla vicdanın ayakta kalması için gösterilen ihtimam, onu merakla soruşturmayı, anlama, söyleme ya da yasaya tercüme etme fiillerini önceler. Yani ihtimam göstermek diğer yüklemelerden daha eskidir.

Vicdanın çağrısı; başkalarıyla paylaşılan kanıların, ‘gezveliklerin’ arasında kaybolmazsa eğer, bir an için ve belli belirsiz duyulan seslerdir. Dasein’in gündelik dünyasında ve herkesle paylaştığı yaşam kalıpları içerisinde içeriği ayırt edilemeyecek bu söyleyişin temel ifadesi, ‘kaybolmuşluk’tur; dünyada ve herkesle uyum içerisinde yaşamak için bu ilksel sesi bastırması gereken Dasein’in ‘yitikliğidir’. Dünyevi söylem ve meşguliyetlerin böyle bir sese çok yabancı olduğunu fark edince işittikleri, gördükleri, yaptıkları ona yavan gelir. Nasıl ki gündelik olan varlığa yabancılaşmayı, ondan neşet eden ışığı ve sesi ‘yanlış anlamayı’, onun ilksel duyusunu kalıp söyleyişlere tercüme etmeyi zorunlu kılıyorsa varlık belirtisi olarak böyle sesler de gündelik olanı ilksel kaynaklarına taşıyarak yabancılaştırır. Bu sesi işiten, diğer varolanlar ve başka Daseinler arasında ‘herkesle birlikte’ ne kadar tekinsiz koşullarda olduğunu anlar. Ama vicdanın sesi, herkesçe paylaşılan bir dünyada kaybolmuş Dasein’i ‘geri çağırır’ (1996: 253).

Varlığın muhitinden, gündelik, olgusal dünyaya doğru yol aldıkça Dasein'ın duyum ve ifade biçimleri daha da seçikleşir; seslerin, bakışın kaynağı, yönelimi belirginleşir. Vicdanın sesi, gündelik ya da alelade koşullarda, bir başkasından bana, bize doğru gelen, amacı ve yönü az çok belli bir sesleniştir. Ancak bu ses varlıkbilimsel nitelik kazandığında Dasein'dan kendisine doğru yönelir. Kendi imkânlarına ihanet etmiş gibi, daha iyisini yapacakken daha yavan bir zaman ve yer parçasında yer tutan kimsenin kendisine yönelik suçlayıcı iç sesi gibi ortaya çıkar. Eğer dinlemesini bilirse, bu sese ihtimam gösterirse yeniden varlığın duyusuna sahip olabileceği bir çağrıyla karşı karşıyadır. Fakat gündelik görüngüler nadiren bu ilksel düzeye erişir ya da oradan gündelik dünyaya geri dönerler.

Dasein için bir çeşit kendi olma biçimi yaratan 'sahici' vicdani ses, onun varoluşundan başka bir yerden gelmez. Vicdanın sesi, Rimbaud'nun, 'ben bir başkasıdır.' şeklinde ortaya koyduğu gibi, olanaksız görünen bir iyeliğe sahiptir. Benim ya da başkasının tasarımlarını, iradesini aşan ve içine düştüğüm ruh hâli ve 'dünyasal düşkünlük' sonucunda beliren bu ses, hem içimden hem de ötemden gelir. Vicdanın sesinin, aynı anda içkin ve aşkın tarafları vardır; Levinas'ın 'yüz' olarak tarif ettiği görüngenye benzer. Bu ses, benim zihinsel çabamla, yeryüzünde adalet arayışımla, mevcut düzene, yasaya dönük bir itirazımla duyulur olmaz. Ruh hâlime şekil veren etik bir kaygının doğrudan sonucu da değildir. Vicdanın sesi, 'alelade vicdan' tarifinde olduğu gibi, bende saklı bir hakkaniyet ve merhamet duyusunun karşılığı da değildir. Negatif teolojinin önermeleri gibi tenzih edilen bir yer ve zamandan, varlıktan gelir. Bu yüzden iyeliği, kaynağı, içeriği ve biçimi belirsiz kalır.

Vicdanın sesini iştirmek gibi çok temel bir yüklem, endişe içinde ve yaşamını üzerine kurduğu uçurumun duyusuna sahip bir varolanın yetilerinden birisidir. Vicdanın sesi, mevcudiyeti, 'el-altında-hazır-olanı' duymaya açık kulak ve

gözlerin ne ölçüde keskin olduğundan bağımsız olarak yokluktan çıkıp gelir. Bu nedenle dünyasal sesler, varolanların uğultusu ve bitimsiz ‘gevezelikleri’ aradan çekilse de müspet biçimde duyulamayabilir. Ama mistik bir görüngü de değildir. Vicdanın sesi, Dasein’a doğru yolu gösteren kutsal bir ses, görünüm değildir. Mistikler için bu sesin kaynağı sayılan Tanrı da bir başka varolan olarak varlıktan sudur eder. Kendisine inananlara yeni feyz kapıları açmaz; daha çok onlardaki düşkünlüğe, varlıktan uzaklığa ait bir belirti, işaret gibi tecrübe edilir.

Heidegger, *Varlık ve Zaman*’da birçok başka görüngüde belirlediği gibi, vicdanın sesinin de dünyadan ve başkalarından geldiğini ortaya koyar. Bu nitelikte bir ses, mistik tefekkürler içinden değil, dünyada ve başkaları arasındayken şekillenen ‘varlığa-yönelik-ihitimam’ sonucunda işitilebilir. Bir başka deyişle endişeli bir ruh hâline koştur vicdani ses, dünyaya dönük ilginin sahibi bir Dasein’ın, varlığa yönelik ihtimamın nazarı, sesi altında kalması gibi tarif edilebilir; vicdan, ‘ihitimamın çağrısıdır’ (2001: 322). Dünyasal olana ve başkalarına dönük ilginin uzanımı olarak bireysel ya da kamu vicdanı gibi açığa çıkan ve varolanlara ait ontik ses, varlıkbilimsel nitelikteki vicdanı temellendirir. Dasein’ın ruh hâliyle karışık, gündelik kılığlar, kanılar ve dünyasal kaygılarla bu sesi yorumlamasındaki ‘yanlış anlamalar’, Heidegger için önem taşımaz; böyle bir sesin çıkıp gelişindeki biçim ve aynı çağrıdaki varlıkbilimsel değer önemlidir. Dolayısıyla bu analizde etik olanı olmayandan ayırmak zordur. Levinas sonradan bu yaklaşımı tashih eder gibi etik düzlemi ilksel belirlenim veya ‘ilk felsefe’ saysa da vicdanın sesi Heidegger için daha eski bir görüngüdür.

Vicdanın, çelişkili şekilde hem derinlerden hem de yakından gelen sesi, nedeni belli olmasa da Joseph K.’nın içerisine düştüğü türden bir suçluluk veya ‘borçlu olma’ duygusunu da beraberinde taşır. Belirgin bir hatasından ya da ihmalinden ileri gelmeyen suçluluk duygusu içerisindeki Dasein

(2001: 327), Joseph K.'nın yaptığı gibi, kendi muhtemel suçunun nedenleri peşine düşer. Bu suç, Dasein'in varoluşunu borçlu olduğu varlığa sırtını dönmesinin, ondan uzak düşmesinin, dünyada ve başkaları arasında fazla zaman geçirmesinin, özünde tekinsiz olan gündelik dünyada yerini yadırgamamasının sonucudur. Güncel yaşamda karşılığı olmayan bir suç veya borç olduğundan, Joseph K.'nın başına gelenler gibi, suçunu dillendiren makam, suçun sahibi veya mahkeme süreci olağan biçimde gelişmez. *Suç ve Ceza*'da Raskolnikov'un içerisine düştüğü türden bir boşluk duyusu ve endişeli ruh hâli de benzer bir suçun cezası, kefaretidir. Diğer yandan Dasein'in yine başka ruh hâlleriyle baskılabileceği, görünmez kılabilceği bir suçtur. 'Suçlu-olmak', Dasein'a ait eksistensiyallerden birisi olarak varlığın muhiti- ni işaret eder. Suçlayan sesi duyabilmek, vicdani çağrının bir nesnesi gibi kendini duymak, sahih bir varoluş güzergâhına yerleşmenin işaretidir. Dasein'in hizasını bulduğunu, dola- yısıyla varlığa dair sorunun öznesi/nesnesi olabileceğinin de belirtisidir.

Nasıl ki nedenleri dünyada olmayan endişe duyusu, bir tür eksistensiyal ise varlıktan gelen boş bir sesle deyim ye- rindeyse 'hallenmek', suçluluk duymak da aynı ölçüde sahih ve 'iyi bir ruh hâline' işaret eder. Çünkü vicdanın sesini duy- ma yetisi, 'vicdan-sahibi-olma-isteği'nden ayrı düşünüle- mez (2001: 335). Dasein için sahih varoluşun kapısını açan böyle bir kararlılıktan ayrı düşünülemeyecek olan suçluluk, nedenleri aranmadıkça, görmezden gelindikçe yok olur. Bir zamanlar ahlaken doğru ve yanlış temellendiren suçlu-ol- ma hâli, unutulduğunda, güncel ahlaki değerler de o ölçü- de sağlamlaşır. Bir başka deyişle ahlak, moralite, yasa gibi kavramlar, kendisini temellendiren vicdani sesin ve onunla koşut suçluluk duyusunun bastırılmasıyla olanaklıdır. Var- lığın kendini ifşa etme kiplerinden birisi olarak vicdanın sesi, nasıl Dasein'dan kendisine doğru yöneliyorsa gündelik ve dünyasal öznelerin vicdani çağrılarında, muhasebelerinde

de benzer şekilde özne ve nesne, çağrışı yapan ve yapılanın çakıştığı fark edilebilir. Sözgelimi ortada vicdana dokunan bir olay cereyan ettiğinde, ‘insanca hareket etmek’, ‘erkek gibi olmak’, ‘Alman gibi davranmak’ ifadelerinde olduğu gibi, vicdani çağrı, insanlığı, erkekliği, Almanlığı inşa eden varoluş temellerine yönelir.

Nesnesiz ve öznesiz olsa da Dasein’ı nedensiz yere suçlu ilan eden, belli bir muhtevası olmayan sesler, dünyevi ahlaki değerlerin inşası için belli şekillerde yorumlanması ve dolayısıyla ‘yanlış-anlaşılması’ zorunludur. Bu çağrının göndergesi boş olsa da ‘keyfî değildir’ (2001: 333). Dasein’ın ruhsal ve bedensel yetileriyle, olanaklarıyla, yazgısıyla ön-belirlenmiştir. Gündelik ahlaksa izini taşıdığı varlıkla bağlantılı Dasein’a ait olanakların bir yorumu, el-altında-hazır, indirgenmiş biçimlerinden birisidir. Anlamsız ve göndergesiz bir sesi, biçimsiz ve içeriksiz sesleniş, ahlaki veya yasal olana indirgemek için Heidegger’in ‘kötü bir ruh hâli’ saydığı ‘bilmeye’ açmak gerekir. Oysa varlığa ilişkin tüm görünüm, görüngüler gibi, vicdanın sesi de bir açığa çıkma, *aletheia* tecrübesi olarak kendisini açtığı anda kapar; varoluşta hakikatine kavuştuktan sonra kendisini yalanlar, inkâr eder. Varlığın neden olduğu böyle duygulanımlar, ruh hâlleri, ontolojik farkla temellendiklerinden kalıcı ve tutarlı bir hakikat çerçevesine raptedilemez.

Varlığın izleri, sesi, görüşü ya da duyumu, Dasein güncel dünyasında meşguliyetlerle dolu karmaşık bir yaşam kurduğunda, daha da güçleşir. Bu sesin duyulma sıklığı, biraz da varlığa ilişkin sorunun ne kadar ufkumuzda olduğuyla ilgilidir. Bireysel ve kamusal vicdanlar da bu seslerden feyz alır, kökensel seslenişin hatırasını taşır. Ama varlığın vicdani sesiyle aralarındaki fark, varolanlarla varlık gibi bir uçurum mesafesiyle ayrılır. Heidegger’in ilgisi de vicdanın sesinin ne ölçüde adalete, özgürleşmeye, etik ilkelere, moral değerlere hizmet ettiğinden çok, bu iki sesin birbirlerinden ne ölçüde farklı olduğu ya da aynı kökenden olup olmadığına odak-

lanır. Dasein'ın içerisine düştüğü suçluluk ve borçlu olma duyusu bu farkın göstereni olur bir bakıma. Vicdan, bu iki farklı ses arasındaki uyuşmazlığı fark edebilmek, ontolojik farkı duymak ya da görmekle ilgilidir. Varolanlarla varlık arasındaki uçurum, öncelikle endişe gibi bir ruh hâli içerisinde açığa çıkar.

Fakat bu farkı görmezden gelme, vicdanın sesine kayıtsız kalma, endişeli ruh hâlinde kestirmeden kurtulma çabaları Dasein'ın güncel, doğal veya 'ortalama' davranışlarıdır. Vicdanın sesi, gündelik dünyada uygulanabilir herhangi bir öneri dayatmaz, telkin veya teklif etmez (2001: 340). Kolay ve olağan olan, bu sese kulak vermemek, kayıtsız kalmaktır. Kayıtsızlık ve 'ortalama' olmak, Dasein'ın varoluş bilgisine kayıtlı temel görüngülerdir. Bu nedenle gündelik dünyanın herhangi bir sakini için alelade olmayan vicdanın sesinin yaşam boyu duyulmama ihtimali oldukça yüksektir.³

Heidegger, bu nitelikteki seslerin Dasein'ın güncel dünyasından mı, varlık izlerinden mi kaynaklandığını ayırt etmeyi görüngübilimin bileşeni sayar. Varlığın sesi, Dasein'ın dünyasal, alelade vicdanını temellendirse de tüm vicdani sesler varlığa ait değildir. Gündelik olandan varlığın sesine doğru yol almak olanaklıysa, bu sesin sahih, varoluşa ait bir görüngü olduğunu söyleyebiliriz. Dünyasal ses zamanla varlığın sesinden farklılaşabilir. Ona karşı bir ses olabilir ya da başka seslerle karışıp kökensel izlerini kaybedebilir. Varlığın sesi, bu sestten ayrı bir yerde yayılmaya, yankılanmaya devam etmez; Heidegger için dünyasal sesin uzanımı bir varoluşta dile gelmeyen ya da duyulur olmayan bir ses zaten tanımlanamaz. Ama bazı dünyasal seslerle varlığın sesi üst üste biner. Sahihlikse, dünyasal sesin varlığına yakınsaması değil, bu uyuşmanın kendisinde aranmalıdır.

Dünyada ve başkaları arasındaki Dasein'ın çıkardığı ve

³ Bu türden bir Dasein, Marcuse'nin (2002) 'mutlu bilinç', Sartre'ın (1984) 'kötü niyet' (*mauvaise foi*), Lacan'ın 'yanlış tanıma' (*meconnaissance*) içerisinde gördüğü kimselerle benzer.

duyduğu seslerin, varlığın açıklığında mı yoksa kendi metafiziği içerisinde mi dile geldiği, seslerin sahiciliği bakımından ayırt edici önemdedir. Güncellikte, olgusalılıkta, dünyada ve başkaları arasında açığa çıkan sahihlik, metafizik kapanımlarını aralamış, varlıkla kökensel ilintisini inkâr etmeyen, gizlemeyen bir duyumda ve ifadede ortaya çıkar. Bu ilinti kurulduğunda yavan seslerin arasında sahih başka duyumlar ortaya çıkar. Böyle zamanlarda Dasein'in varlığının kendi varoluşunda yattığı belli olur. Vicdanın sesiyle kendisini suçlu ve borçlu saydıkça unuttuğu, ilgilenmediği, ihtimam göstermediği bir tarafını hatırlar. Gündelik pratiklerin tersine kendisini yoksun, endişeli, suçlu ya da ölüme yakın saydığında varoluşu tamamlanır. Bunlar, noksan, açılmadan kalmış, üzeri örtülmüş ya da sahih olmayan görüngülerce gizlenmiş olduklarında bile Dasein'in olanaklarıdır.

Vicdanın tasalandıran sesi, kendisini duymaya açık olanın güncel durumu hakkında bir şeyler dile getirmez ya da onu bir retorikle baştan çıkarmaz. Tüm güncel kaygı ve durumların 'üzerinden geçen' böyle bir ses, sarıh cümleler şeklinde dile gelmez:

İsim, durum, memleket veya itibar gibi sorulara cevap vermemekle kalmaz, onu 'dünyasalı' cihet alan bir Dasein anlayışı için tanıdık olabilecek bir imkâna dâhi yaklaştırmaz. (...) Celp, hadiselerden haber vermez, o herhangi bir beyanda bulunmaksızın celbeder. (2008: 290, 293)

Heidegger'in yapıtı da, vicdanın ketum sesi gibi, belli bir zaman ve yer parçasını işaret etmekten uzak şekilde güncelliğin 'üstünden atlar'. Düşünürün tüm yapıtında, müspet bir tarihe ilişkin göndermelere, yer isimlerine; toplum, devlet, kültür gibi kavramlara neredeyse rastlanmaz. Aristoteles'le zamandası gibi yazar.

Dasein için vicdanın sesi, iletişim kurmaya dönük bir çağrısı değildir. Vicdan, âdeta kendisini seslendirir. Bu ses, hem bir fiil hem de fail gibi ortaya çıkabilir: 'Duyulur niteliktedir ve ayrıca onunla laflamaya gerek yoktur. (...) Meraklı ku-

lakların duyabileceği, ağızdan ağıza aktarabileceği' şekilde dile gelmez (2008: 291, 293). Ancak farklı bir duyum aralığı içerisinde gelen bu seslerin anlaşılır sözlere dökülebilmesi için Dasein'ın kendisini 'modifiye' etmesi gereklidir. Bizzat kendi söylediğini dinlediği, kendisini celbettiği bu seslenişte, sesi işitmekte olana dönük 'kendi olması', dünyada ve başkaları arasındaki düşkünlüğünden uzaklaşması çağrısı vardır. Kendisini yola gelmeye çağırırken ortaya çıkan bu sesleniş; 'herkes-benliğine', sözde özgürlüğün 'rahatlatıcılığına' sığınmış, 'tekinsizlikten kaçan' Dasein'ı yerinden çıkarır:

Söz konusu celp, *bizim kendimiz tarafından* ne planlanır ne de iradi olarak icra edilir. 'O' celbeder –beklentilerimize rağmen ve hattâ irademize ters olarak öte yandan bu celb, kuşkusuz ki benimle birlikte varolan bir başkasından gelmez. Celb benim *içimden* gelir ve fakat benim *hakkımdadır*. (2008: 291)

Vicdanın suçlayan sesi; 'yuvasız', 'dünyanın hiçliği içindeki çıplak öylelik' olarak kalmış Dasein'dan gelse de 'yabancı bir ses gibidir' (2008: 293); "Dasein'ı başka kimseyle karşılaştırılmayacak şekilde kendisiyle yüz yüze getirir." Vicdanın sesiyle cezbedilen veya celbedilen kimse, 'herkes' arasında müstesna, benzersiz bir varolana dönüşür; kendi olur. Çelişkili görünse de Dasein benlik olanaklarını kaybettiği, sahip olduklarını yitirdiği koşullarda kendi olmaya daha fazla yaklaşır. Vicdanın sesi dolayısıyla kendisiyle yüzleşerek 'kendini başka yollardan yanlış anlama ve bilememe olasılığından kökten bir biçimde koparılmış olur' (2008: 293). Bu yüzleşme sayesinde asıl tekinsiz durumun 'dünya-içinde-başkalarıyla-var olma' hâli olduğu açıklık kazanır.

Vicdanın celbeden sesi, '*sükût* hâlinde' konuşur. Dasein'ı 'varlık-imkânına' çağırان bu ses, 'herkesin lakırtısı' arasında ve türlü 'gevezelikler' içerisinde 'ketumiyet' yoluyla dile gelir. Celbedilene 'buz gibi bir katiyetle' isabet eder. Bu sesle açılan 'tekinsizlik, Dasein'a yetişir ve onun kendini unutmuş

kaybolmuşluğunu tehdit eder' (2008: 293). Onun ortalama, doğal hâli olan 'herkes-benliğini' 'hükümsüz', 'kifayetsiz' kılan bu seslenişte, muhtemel 'hata ve ihmallerle' ilgili somut bir varsayım dile gelmez. Gündelik ya da 'alelade vicdan' kavrayışı bu vicdandan 'neşet eder' (2008: 295). Vicdanın sesi; henüz yasa, hak, hukuk, adalet, töre gibi kavramların var olmadığı bir yer ve zamandan geldiğinden 'eleştirel' olup olmadığı belirsizdir. Sadece Dasein'a ait bir varlık imkânı gibi belirir. Değer yüklü olmayan seslenişe karşılık gelen 'sahici duyma', 'doğru şekilde duymanın' yanında, bu sesi 'yanlış duyma' da Dasein'ın olanaklı bir hâlidir. Doğru ya da yanlış şekillerde duyulabilir, anlaşılabilir ve yorumlanabilir olan bu sesin gündelik dünyada nasıl bir mecrada yer tutacağı, bu seste vazedilmiş, kayıt altına alınmış değildir. Celp, tümüyle 'mesnetsiz'dir (2008: 296). Boşluktan gelir ama böyle olması 'keyfi' olduğu anlamına gelmez. Varlığın yazgısını taşıyan, yeri belirsiz bir açıklıktan geldiğinden temelde bu yazgıyla uyumlu bir 'vecibe'yi, 'şu veya bu şekilde' duyurur (2008: 296).

Vicdanın sesini, Dasein'ın kulaklarında ketum şekilde ama bir 'vecibe' gibi işitileni doğru ya da yanlış yorumlamak olasıdır. Ama dile geleni sahici şekilde duyması için Dasein dünyasal bağlarından gelen sesleri bastırmalıdır. Bu seslenişin, doğru, sahih ya da 'fenomenal' şekilde duyması, ne kadar 'kendisi' olduğuyula ilişkilidir. Kendi tekinsizliğiyle çekinmeden kararlılıkla yüzleşmesiye varlığın nazarına ne ölçüde açık olduğuyula ilişkilidir. Kendi olmakla doğrudan alakalı vicdanın sesine kulak vermek, aynı zamanda seslenenin Dasein'a bakmasıyla mümkün olur. Duymak, hem görmenin hem de işitmenin ortak adı olur bu durumda. Dasein, kendilik ölçüsüne göre, bu vecibeli çağırışı sorumlulukla duyar ya da 'huzurlu' bir vicdanla karşılar ve duyduğuna kayıtsız kalır (2008: 297).

Vicdanın sesi, Dasein'ın önünden ya da berisinden gelir. Bu sese kulak verebilmek, gündelik alışkanlıkların dışı-

na, farklı bir zaman ve yere ‘atlamayı’ gereksinir. Alelaide bir tefsir içerisinde bu ses beriden geldiğinde ileriye dönük bir vecibe, sorumluluk gibi duyulurken ileriden geldiğinde ‘suçlayıcı’ şekilde işitilir. Oysa varlıktan neşet eden vicdanın sesi, bu ikisini de beraberinde taşır. Bu nedenle iyi ve kötü tefsirlere eşit derecede açıktır. Hem ‘ileriye-imleyen-ikazeden’ hem de ‘geriye-imleyen-ayıplayan’ vicdan, aynı çağrı, sesleniş içerisinde taşınabilir ve ‘tembihleyici’ veya ‘ayıplayıcı’ olabilir (2008: 307, 309). Çünkü bu çağrıda ‘müspet’ bir muhteva yoktur; Dasein’ın ruh hâli ve kararlılığı, bu seslenişin nasıl duyulacağını ve nasıl bir fiilde edimleşeceğini belirler. Ancak her nasıl duyulursa duyulsun, keyfilikten uzak ‘sahih işitme’, Dasein’ın kendi olma kararlılığına uygun düşer.

Sessizce dile gelen vicdanın çağrısında doğru, sahici bir şekilde duyulan celb, aynı zamanda varlığın Dasein’ı görmesi, nazar etmesinin de sonucudur. Sadece işitilen değil, görülen de bir duyum parçasıdır; ‘ses beliriveren bir şeydir’ (2008: 307). Heidegger, böyle bir çağrı için, ‘duymakla kavranır’ diye yazsa da vicdanın sesi, işitmenin görmekle eş anlamlı ve eş biçimli olduğu varlıkbilimsel bir zeminde dile gelir. Sessizce çıkan sesler, ‘sözün özsel bir imkânı’ olan ‘sükûnet’ yoluyla dillendirilir: “Celp, sükût içinde cereyan eder. Vicdanın sözü asla sözlü beyan şeklinde değildir” (2008: 312, 313). Bu seslenişte ketum bir şekilde ‘niyet edilene’ uygun düşen işitmenin sahiciliği, Dasein’ın varlığın ufkunda olmasıyla mümkün olur. Varlığın nazarına ne kadar açık olursa bu sesleniş de kendisine o ölçüde ‘çarpıtılmadan’ ulaşır.

Vicdanın sesine kulak veren Dasein, ‘vecibe içinde olmak’, ‘borçlu olmak’, ‘birine verecekli olmak’, ‘başkasına hakkını geri vermek’ gibi hâller içerisinde girebilir (2008: 298). Bu ilksel ses, kendisini doğru şekilde duyanı sorumluluklarla donatan etik bir çağrıyı şekillendirir. Bu sesleniş belirgin bir etik vazetmese de Dasein’ı sorumlulukları gereği kararlı olmaya çağırır. Bu sesin, başkalarıyla kurduğu

huzurlu yaşamında gündelik telaşlar içindeki Dasein’a hiç ulaşmaması da mümkündür. Üstelik doğal olan da budur. Dasein, bu kökensel sesi duyabilir, duymayabilir ya da yanlış duyabilir; tümü onun varlık imkânlarında kayıtlıdır. Bu sesin muhtevası; türlü ödevler, yasal işlevler, moral ya da etik değerler olmak zorunda da değildir. Varoluş görüngüsü olarak vicdanın sesi, kendisini işitene bir hakikati duyurur. Vicdanın sesini duyma kararlılığıyla kendi olma biçimleri arasında doğrudan bir ilişki bulunabilir:

Celbetmeyi doğru olarak duymak demek, kendi en zati varlık imkânı içinde kendini anlamak demektir. (...) Dasein, ancak vicdan içinde kendi fiili varoluşunu kendine mümkün kılabilir. (2008: 317)

Bir çeşit kendilik tarafından duyulan ve hem özne hem de nesne olabilen bu sesler, Dasein’ın dünyada mevcut şeylerle ilgilenmesi yanında, başkalarına da itina göstermesini duyuran ihtimamın seslenişidir. Bu çağrı ya da celp, kendi olanaklarının ‘gerisinde kalan’, bu ihtimamı eksik veya yanlış şekillerde gösteren ve bu yüzden varlığına uygun olmayan, ‘batıl’ bir yaşam süren müstesna bir canlıya yönelir. Batıllık, kendi varlığının nazarından, sükût içindeki sesinden ayrı düşmektir. Varlıktan neşet eden nura, ışık veya sese açık olmamak anlamındaki batıllık, varlık ve varolanlar arasındaki ontolojik farktan habersiz, rahatına düşkün, huzurlu bir varoluş arayışında olmak demektir.

Kendi gerçekliğini, metafiziğini yaratan batıllık, bir zaman sonra Dasein’ın vicdanın sesiyle tekrar ayar bulmasını olanaksız kılacak bir mesafeye açılmasına neden olabilir. “Batıl olma, Dasein’a yapışmış karanlık bir nitelik olup, yeterince geliştiğinde Dasein’ın onu söküp atabileceği bir şey değildir” (2008: 302). Batıllık koşullarındaki Dasein, açılanmadan kalır, kendi imkânlarına yabancılaşır, ‘düşkün varlığı tarafından kapalı tutulur’ (2008: 303). Bu düşkünlük artıp varlıkla varolanlar arasındaki mesafe açıldıkça varlığın celbinin duyulma koşulları da o ölçüde yok olur;

vicdanın sesi kaybolur. Dasein, en çok gereksinim duyduğu zamanda, kendisini hizaya getiren bu sestten ayrı düşer. ‘Herkes içinde kaybolmuş’ ve batıllık içinde onu ‘kendine getirecek’ bir çağrı, karmaşık, meşguliyetlerle dolu yaşamında duyulamaz artık. Bu durumda, Heidegger’in katlanılmaz bulduğu ‘keyfi’ davranışlar, hâller ve düşüncüler yaygınlaşır. Dasein ayar bulmaz, hizaya gelmezse teslim olacağı keyfîlik ve onun uzanımı ‘vicdansızlık’ gündelik yaşamın doğal, ortalama inşasının temeli olur (2008: 305). Diğer yandan dünyada ve başkalarıyla olmak ve davranmak, vicdanın sesinin bastırılmasıyla olanaklıdır. Bu anlamda vicdansızlık, varlığın ifadesi seslere kulak tıkayarak eylemek, çalışmak, konuşmak, tasarlamaktır.

*Bakış:**

Varlığın Yaratıcı ve Kem Nazarı

Heidegger’e göre Sokrates-öncesi Yunan Dasein’ı, varlığın nazarı altında yer ve zaman tutar. Varlık, kendisine çobanlık eden, ihtimam gösteren, gözetken böyle müstesna bir varolanın ufku dışına çıkmasına izin vermez. Dasein, ilksel ışığa ve seslere yöneldiğinde varlığa göre nerede konumlandığını bilir. Varlığın aydınlattığı bir açıklıkta sapa yerlere yönelmez; karanlıkta kalan, belirsiz yerlerde fazla zaman kaybetmez; sahici yoldan uzaklaşsa bile geri dönmenin yolunu bulur. Oysa modernlerin kaybolmaları hâlinde geri dönmeleri çok zordur. Modern Dasein, varlığı mesele etmekten, varlığın esası hakkında soru sormaktan geri durduğunda bu nazarın erimi dışında kalır. Gözetimi altında olduğu varlığı, Tanrı’yı, doğayı veya toplumu uzaklaştırarak bireye, özneye dönüşen Dasein, kaybolduğunda kayboluşunu katlar ve yön duygusunu yitirdiğinde göreceli doğrusuna yönelir; aklının ışıyla, *lumen*

* *Blick.*

naturalenin feneriyle yol alır. Bu koşullarda varlığı görmesine ve işitmesine olanak sağlayan duyumsal ve düşünsel olanaklardan mahrum kalır. Kendi gözünü, görüsünü ve görüşlerini temellendiren varlığın bakışı kaybolduğunda körleşir.

Dasein'ın körleşmesi gözlerini güncel dünyaya daha büyük açması için gereklidir. Dasein, varlıkbilimsel anlamda pusulasını şaşırmadıkça, yolunu kaybetmedikçe dünya üzerinde ve başkaları arasında kendisine tekin bir yol çizemez; geçmiş ve gelecek tahayyülleri yaratamaz. Dünyevi varoluşa dönük duyuların açılması için varlığın ışık ve sesiyle yarattığı nazar Dasein'ın üzerinden çekilmelidir. Diğer yandan varolanlara dönük ilgisinden, başkalarına dönük itinasından geri durup varlığa dönük ihtimamıyla tekrar bu nazarın erimi altına girebilir. *Varlık ve Zaman*'da körleşmenin son bulması iyi bir ruh hâlinin başlangıcını işaretler. Oysa kötü ruh hâllerinde, sadece varlığa karşı değil, Dasein kendisine karşı da 'kör olur'. 'Ortalama hergünkü yaşamında' varlık imkânlarına karşı körleştikçe mevcut olanın sınırları dâhilinde bazı keşiflerle yetinir (2001: 240).

Mevcut olanın dışına çıkmaya, varlığın ışığına ulaşmaya kararlı Dasein için kaygılı bir yolculuk kaçınılmazdır. Bu bağlamda Heidegger, Oedipus'un trajik serüvenlerini örnek verir. Oedipus, yolculuğu boyunca varolanların ardında saklanmış, karartılmış olanı görmeye karardır. Fakat en sonunda göz alıcı aydınlıkla karşılaştığında kör olur. Bu kez farklı bir karanlığı tecrübe eder ve 'gecenin etrafını sarmasına izin verir' (2000: 112). Gözlerinin kapanması gönül gözünün açılması anlamını taşımaz. Görenin artık kendisi olmadığı, üzerindeki bakışın donattığı bir görü biçimine sahip olur. Gözlerine, gönlüne veya her neresiyle görmeye başlıyorsa oraya varlıktan gelen ışık dolar. Bunun için Oedipus'un içini boşaltması, dünyasını karartması gereklidir. Gözleri görmez olunca boşalan göz çukurları sahici görüyle dolar.

Varlık huzurunda gözlerini yitiren Oedipus'un aksine

Odysseus yolculuğu boyunca varlıktan uzaklaşır ve gözlerini dünyaya daha büyük açar. Onun yolculuğu bir bakıma gözü açık bir adama dönüşmesinin, varlığı, talihi aldatan bir *metis* olmasının öyküsüdür. Moses Finley, ‘Odysseus’un eve dönüş serüveninin tamamen trajik olmadığını söyleyebiliriz.’ diye yazar (2003: 74). Gözleri varlığın bakışıyla kısılmaz; modern birey gibi, dünyaya gözlerini büyükçe açılan meraklı ve konuşkan bir kahramandır. Oedipus dünyadan yola çıkıp yeryüzünün karanlığına doğru yol alırken Odysseus dünyadan yola çıkıp daha rahat bir başka dünyaya, tekrar kaybettiği evine ve ailesine döner. Bu sırada yeryüzüyle dünya arasında tekin olmayan yerleri ve zamanları kat eder ama kendi istenciyle, aklının ışığıyla, keskin zekâsıyla oradan gündelik dünyasına döner. Ithaca’nın kıyılarından uzakta kendisini içine çekmek isteyen seslere kulaklarını tıkar. Walter J. Ong, Odysseus için, ‘seslerin boyunduruğundan kurtulmuş ilk modern özbilinçli insan örneği’ diye yazar (1995: 44). Kendileri ve sesleri güzel Kalipsoların özgür iradesini elinden alma girişimlerine direnir. Tanrıları bile kendi söylediklerine inandırarak geri dönüş yolunu bulur. Yolunu zekâsı, konuşkanlığı ve kararlılığıyla bulur.

Trajik sınırın ötesine düşen Oedipus kendisini varlığın kör edici aydınlığında bulurken Odysseus aklını, gözlerini, kulaklarını rahatça kullanabildiği varolanların huzurlu dünyasında kalır. Fakat Oedipus’un gözleri açılıp varlığın ışığına maruz kaldığında örtüsü kalkan şeye katlanamaz. ‘Bu gizlenmemişliği sonunda, yalnızca kendi gözlerini çıkararak, yani kendisini ışığın dışına koyarak’ (2010: 67) katlanabilir. Görkemi, tanık olduğu ihtişamı tekrar karanlığa, gizlendiği yere göndermek zorunda kalır. Oedipus böyle bir ışığa katlanamasa da Greklerin ‘tutku dolu’ gözlerine sahiptir. Varlık uğruna verilen savaşın bir ‘aracı’ olan gözleri en sonunda kendisine ‘fazla gelir’ ve ‘fazlasıyla gören gözlerinden’ kurtulmadan huzur bulamaz.

Heidegger, *Varlık ve Zaman*’da gayrisahih bir dünya-

dan ve başkaları arasından Dasein'ı varlığın nazarına açık bir yer ve zamana çekebilecek eksistensiyaller, görüngüler üzerinde durur. Bu amaçla gündelik varoluşta kayıtlı ruh hâlleri, kararlılık biçimleri veya 'vicdana-sahip-olma-isteği' üzerine düşünür. Bir yandan da Dasein'ın müstesna varlığını açıklığa çıkarmayı sağlayacak 'doğal' etkiler üzerinde durur. Son dönem yapıtlarında düşünmeyi, sanatsal üretimi de bu nazarla yüzleşmeye dönük olanaklar gibi işaretler. Nazar yardımıyla varlığın unutuşuna neden olan 'tehlikeyi' bertaraf etme olasılığını telaffuz eder. Böyle görüngülerle Dasein'ı tehlikeli, tekinsiz, gayrisahih bir yaşamdan, düşkünümlük muhitinden uzaklaştırma ihtimallerini dile getirir. Tekinsize yönelik kaygı onu 'kurtaran' bir girişimin parçasıdır; Freud'un 'tekinsiz' (*Unheimlich*) görüngüleri onunla benzer şekilde evde ve kendinde olmanın belirtileri sayması gibi. Heidegger, gayrisahih ve sahih bir yaşam arasındaki uçurumu işaretler. Uçurumun bir tarafında tehlike egemenken diğesinde kurtarıcı güç hâkim olabilir. Uçurumun her iki yakası da dünyada ve başkalarıyla kurulan bir yaşam içersindedir; onlardan ayrı, onlara aşkın ya da içkin bir yerde, zamanda bulunmaz. Yani Dasein'ın tüm dramı veya tragedyası, gündelik münasebetleriyle aynı zeminde, aynı dünyada ve herkesin arasında cereyan eder.

Yöntemli, ölçülü fikirlerin üretimi olarak *theoria*, Eski Yunan düşüncesinde varlığı temaşa etmenin bir yoludur. Teorik olan, açıkta olanı, aydınlanmış ıııklı görüngüleri görmektir. Teorik bakış; *thea* kökü gereği dış yüzü görüleni izlemek, onun bulunuş hâline, kendisini 'sunan', ışığında açığa çıkan bir görüngüye tanıklık etmektir (1977: 163). Yine *horan* kökü gereği katılımcı şekilde bakmaktır. Bu sırada düşünmekle bağdaşık bakmak yüklemine cevaben ortaya çıkan görüngü, bakanın ilgi alanındaki nesnelerin soyutlanmasıyla elde edilir. Dasein, biraz da ihtimam göstere rek baktığı şeylerin yakınlarına sokulduğu için görür. Teori burada ifadesini bulan kökensel anlamına gör, şeylerin açı-

ğa çıkma anında beliren bakıştır. Kendisini gösterenin nazarıyla bakmakta olanın görme olanaklarını beraberce taşıyan görüdür.⁴

Görmek, ışığı ve renkleri anlamak, onları bir tefsirin, kavrayışın içerisinde bir Gestalt dolayımıyla görmektir. Oysa kendisini görünür kılan görüngüyü görmek için görüşün ilkselliğine dönmek gereklidir. Varlıktan neşet edeni görmek, ışığı ve rengi ayırt edebilmeyi de gerektirir. Görüngü, ışık ve rengin belli bir ön-görü, ön-okuma, ön-anlayışla uzlaşısı gibi dünyaya doğar. Dasein, görüngüyle beraber doğan sesleri de bazı sözlere tercüme edildiği kapsamı belirli bir hayat bilgisine yerleştirir. Görüngü böylece şekil ve içerik kazanarak bir dünyagörüşünün nesnesi olur. Işığı ve sesi kısıldığında kullanışlı bir varolana, eşyaya veya görüğe dönüşür. Görüngülerde birer varlık olanağı, içkinlik, yoğunluk gibi taşınan ışık ve sesler el-altında-hazır şeylere, bilgilere, verilere dönüşür. Görüngünün kendisiyle getirdiği kuvvet veya *energeia* dünyasal faydaya, kullanıma tercüme edilir. Özellikle modern varlık anlayışı içerisinde görüngü; varlığın, Tanrının, doğanın bahşettiği bir kendilik olmaktan uzak dünyasal bir kaynağa dönüşür.

Bakışla temellenen görmek fiili saf bir duyum değil, içerisinde soru ve sorguların yer aldığı görüngübilimsel bir yetidir. Görülemeyen, sorgulanamayacağı gibi, hakkında bir soru, mesele yaratılmamış olan da görülemez. Wittgenstein'ın özlü sözünde olduğu gibi ancak 'hakkında

⁴ Fikirlerin bilen bir öznenin kafatasında cereyan eden zihinsel üretimler gibi tarif edildiği bir metafiziğe karşı farklı kültürlerden örnekler bulunabilir. Kuram anlamına gelen *nazariye* sözcüğü de benzer bir kavrayışı destekler. Yani fikirlerimi kuran, bir bakıma başkasının, varlığın bakışdır, nazarıdır. Sanskritçede *daršana* sözcüğünde olduğu gibi tanrıların bize bakmasının karşılığı bir başka kelimeye rastlarız. Kutsal varlıklarca görülen kişinin aklına doğru fikirler gelir. Taocu metafizikteyse dışarıda serbest bir akış izleyen *ch'i*, içinden geçtiği kimselerde olumlu güçler, doğru fikirler, sahici duygular oluşmasını sağlar. 'Aklından geçmek' fiilinde de böyle bir anlam bulunabilir. Yani düşüncenin verimi, dışarıdaki üretken bir akışın veya bakışın bana isabet etmesiyle mümkündür. Romalıların *contemplatio* gibi adlandırdıkları tecrübe de bakmakla ilişkilidir.

soru sorulanın cevabı da vardır'. Görmek, işitmek veya dokunmak yoluyla mevcut olandan fazlası (veya azı) ifadesini bulur. Varlık duyulabilir olana bir çeşit fazlalık ya da noksanlık, yokluk gibi eklenir. Varolanı, el-altında-hazır olanı görme ve işitme çabasına görünmeyenin izi, yokluğun gölgesi düşer. Ama sahici olmayan görmenin faili hiçliğin izini yadsır; gördüğünden emin olmak ister. Var olmayanın izini yaşamından uzak tutarak gündelik tasarım ve 'projelerine' odaklanabilir. Başarı ve kariyer, yanlış anlama ve görmenin verimi olur bir bakıma. Kişinin gördüğünden ve dile getirdiğinden kuşku duymaması, dünyada ve başkaları arasında özgüvenli şekilde yer tutması için zorunludur. Görülenin, işitilenin ötesindeki boşluk, mevcut olanın satır araları da varlığın yapısına dâhildir: "Bizim için saf sesi tarif etmek olağan değildir. Çünkü genelde işittiğimiz şey değildir. Her zaman daha fazlasını işitiriz" (2000: 36). Godard filmlerinde olduğu gibi duyulana mevcut olmayanın, yokluğun gölgesi karışır; çerçevenin, sahnenin dışındaki sesler de işitilir: "Sorguladığımız varlık neredeyse yoklukla aynıdır" (2000: 38). Bu yüzden varlık da yokluk gibi 'keşfedilmeden' kalır; en sonunda 'boş bir sözcük' olur.

Dasein, varlığın serbest bıraktığı izlere, belirtilere ancak bir varolan şeklini aldığı anda göz atabilir (Guignon, 1983: 53). Henüz bir görü, görüş gibi yorumlanmamış varlığın nazarı altındaki görüngü belli bir tasarımın parçası olamaz; anlamsız ve işlevsizdir. Anlam taşıması için Dasein'in kendi arzusu; gereksinimi, ruh hâliyle bu görüngüyü el-altında-hazır bir nesneye dönüştürmesi gereklidir. Güç istencinin egemen olduğu modernlikte bir varolana dönüşmeyen görüngü çoğu zaman ufkumuz dışında kalır. Modern metafizikte görüngüleri el-altında-hazır nesneler arasına katan, Dasein'in kendisi de dâhil tüm varolanların güç istencinin nesnesi yapan bir varlık anlayışı hâkim olur.

Heidegger, *Lichtungun* karardığı modernlikte dünyevi aydınlık artsa da sahici ışığın yokluğu anlamında bir 'kör-

lük' bulur (2001: 175, 240; 1977: 209). Dasein'ın körleşmesi, Thales'in şikâyet ettiğinden farklı şekilde, ayağı dibinde olanla fazla ilgilenmesinden, varlığa yönelik ihtimamını yitirmesinden ileri gelir. Körleşme ve 'sağırlaşma', varlığın sesi veya ışıyla işaret edileni görmeyi olanaksız kılar. Keskin görüde bile mevcut ve gündelik başarıyla koştur bu körlük, Odysseus gibi yer ve zamanını yitirmemek için gözlerini dünyaya fazla açanın başına gelendir. Dünyevi olana körleşip varlığın nazarı altında görmeye başlayan Oedipus'un trajedisinden uzak Dasein, sahih ya da gayrisahih varoluşu içerisinde bu iki kahramanın tavrı arasında gidip gelir. Varolanların dünyasında gözü açık olmak (kurnaz, *metis*) için Odysseus gibi varlığa dönük bir körleşme zorunludur. Varlığı temaşa edenin körlüğü, en azından dalgınlığıysa, varlığı derinden dert edinmenin belirtileridir.

Varlığın nazarı altında melekelerini yitirdiğinden katonik durumda kalan Dasein, bu hâlini çözme kararlılığıyla alelade olanın hükmünden kurtulur. Bundan sonra ışığı ve sesiyle kendisine rehber olan varlığın peşine düşer ve kişisel gelişim metinlerinde olduğu gibi daha iyi yaşam koşullarına erişmekten ziyade, daha sahici ve bütünlüklü bir varoluşa ulaşmanın yollarını arar. Kaygısıyla cepheden gördüğü hiçlikten kurtulma çabası içerisine girer. Varlıktan kaynaklanan vicdanın çağrısı, sesi işitildikçe hergünkülüğe dönemez. Vicdanın celbi sırasında 'Dasein bütün dünyevi kabul görme ve imkânlarının üzerinden atlayıp geçer' (2008: 324). Diğer varolanlarla, başkalarıyla hazır dünya tefsirleri üzerinde uzlaşmaya çalışmaz; 'hiçbir müsamahakâr bakışa sahip olmaz.' Bu durum onu Nietzsche'nin üstinsanı gibi 'kendi başına bırakır ve ona sahip olarak varoluşu layık görür' (2008: 324). Oysa Dasein'ın bu koşullarda ortalama davranışı 'kacarcasına icra edilen örtbas etmedir' (2008: 328).

Varlığın nazarı varolanlara ışık tutar; onlara karanlık içerisinde yer açar. Heidegger böyle yaratıcı ışıktan bir özne gibi söz eder: "Aydınlık, her şeyi görür ve fark eder, hiçbir şey

ondan saklanamaz” (1984: 118). Varlık dünyaya ışık tuttukça düşkünlük içerisindeki varolanlar arasında sahici yaşam sürmeye uygun açıklıklar yaratır. Bazen karanlıkta kalmış bir açıklık bu aydınlanma sayesinde keşfedilirken bazen de varlık yakıcı bakışlarıyla ormandaki gölgeyi aralayan yangınlara sebep olur. Açıklık, aydınlanma ve temizleme, İngilizcedeki *clear* sözcüğünün ifade ettiği gibi, bu nazarın etkileri gibi beraberce tecrübe edilir. Nazar aydınlatırken bir yandan da kapalılığı şiddet yoluyla açar. Karanlıkta kalanı açığa çıkarırken üzeri kapalı olanın örtüsünü çeker. Nazar sadece ışık yoluyla değil, dünyadakilere, varolanlara seslenerek de çekidüzen verebilir. Sözelimi birçok kutsal metinde, tanrılar sadece söz söyleyerek yaşayanlara esenlik ya da felaket getirebilirler. Onları görmekse bir felaket belirtisi sayılır. Ama her durumda ortaya çıkan açıklık Dasein’in dünyasını genişletir. Varlığın nazarını taşıyan ışık ya da ses dünyaya geldiğinde, sahici olanı olmayandan ayırır. Böyle bir ışık ve sesle taşınan ontolojik fark sayesinde varlık ve varolanlar arasındaki uçurum görünür olur. Dasein’in yurt edindiği açıklığın bir uçuşunun üzerine yerleştiği belirginleşir. Burası yeryüzüyle dünya arasında açılan ara bir konumdur.

Böyle bir açıklık görünür veya işitilir olduğunda Dasein ‘kendisinden’ olan ve olmayanı ayırt edebilir. Bu ara yer hem ‘herkes’in bulunduğu bir mahşer hem de bir geçiş yeri, berzahdır. Böylece, bazı tektanrılı öğretilerde dile geldiği gibi, kıyamet sonrası sahnede, mahşerde açılan berzah üzerinden geçenler arasında sahici olanlar olmayanlardan, müminler kâfirlerden ayrılırlar. Varlık, sahici olmayana sırtını dönerken, onları ışıktan ve sesinden mahrum eder: “Allah, onlarla konuşmayacak, kıyamet gününde onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır” (Âl-i İmrân Suresi, 77). Varlığın bakmadığı ve konuşmadığı canlılar, karanlıkta kalarak sahici olanlardan ayrı dururlar. Varlığın ışıyla aydınlanmış bir açıklığa yerleştirilmiş olanlarsa zamanla sahici olana yüz çevirirler. Bu görüş ayrılığının hükme bağlanması,

mutlak varlık sahici bilgiyi duyurunca, varlıkbilimsel ayırım veya ontolojik fark açığa çıkınca gerçekleşir: “İsrailoğullarını çok güzel bir yurda yerleştirdik ve hoş nimetlerden rızıklandırdık. Sonunda görüş ayrılığına düşmeleri de kendilerine ilim (Kur’an) geldikten sonra oldu. Şüphe yok ki, ayrılığa düştükleri şeylerde, Rabbin kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir” (Yunus Suresi, 93). Ontolojik ayırım duyulur olunca, dünyaya ait gündelik ‘amelleri boşa çıkan’ ve bu hükmün sonucunda karanlık tarafa geçenler, kutsal ışık ve sesin yarattığı ölçüden veya ‘tartı’dan mahrum kalırlar (Kehf Suresi, 105). Böylece gündelik tefsirin ötesinde herkesin ‘ayrılığa düşüp durduğu’ konularda nihai ölçü mahşer yerinde açıklığa kavuşur.

Varlığa ilişkin unutkanlıkla başa çıkmaya dönük zorluklar bilişsel yetilerin, fikri noksanlıkların sonucu değildir (2008: 16). Varlığın alelade tefsirleriyle idare eden Dasein’a nasıl göreceği, ‘okuyacağı, duyacağı’, duyduğunu nasıl yorumlayacağı çoğu zaman hazır şekilde sunulur. Ona bu sırada ulaşanlar, alışılmışın dışında yeni biçimler, onun merakını giderebilecek bir çeşitlilik ve gizem de edinebilir; görülen, duyulan, okunan şeyler çözülmesi zor bulmacalara dönüşebilir. Teknoloji, kültür veya bilim, kamusal tefsirin erimindeki malzemeyi, mevcudatı çok yönlü tetkik etmeye izin verir; onların çok boyutlu şekiller almasına, anlaşılır olmasına yardımcı olur. Varlık olanaklarının kimi zaman sınırsız eğilip büküldüğü teknik çerçeveler Dasein’a geniş bir dünyada var olma duyusu kazandırabilir. Bir kez açığa çıkmış, keşfedilmiş olanın yeniden yorumlanması öyle bir gizem edinir ki bu şekilde varolanların içinde ‘eyleşirken’ varlığın ufkundan geri dönüşsüz şekilde uzaklaşabilir. İyi ruh hâllerine, endişeye imkân vermeyen, biri diğerine ulanan, çeşitlilik sunan meşguliyetler, onun varlığa dönük sorularla alakasını yok edebilir. Gelenek, dünya, başkaları, ontik varoluş, onu sahih varlığından uzaklaştırır:

Bu noktada hâkimiyet kazanan gelenek, ‘naklettiklerine’

erişimi çoğunlukla ve öncelikle o kadar kapalı tutar ki bunlar açıklığa kavuşacağı yerde üzerleri kapalı hâle gelir. Söz konusu gelenek, ananevi biçimde naklettiklerini kendiliğinden anlaşılabilirlik derecesine taşır ve böylece geleneksel kategori ve kavramların kısmen hakiki biçimde derlendiği asli ‘kaynaklara’ erişimin önünü tıkar. Hatta bu gelenek, böylesi bir menşein bulunduğunu bile unutturur bize. (...) Böylece Dasein, sadece en uzak ve yabancı kültürlerin felsefelerindeki olanaklı tür, akım, bakış açısı çeşitliliğini ilgiye layık bulmaya ve bunlar içinde hareket etmeye başlar. Oysa sergilediği bu ilgiyle Dasein, aslında sadece kendi zeminsizliğini gizlemeye çalışır. (2008: 22)

Dasein, başkalarının tefsirlerine kapılıp gelenekle aktarılanlar içerisinde oyalanıp muayyen bir hayat sürerken geri dönemeyecek kadar sapa yollara meyletmış olabilir. Varlığın nazarı her girişiminde biraz daha yolunu aydınlatmaktan uzak düşer, vicdanın sesi soluklaşır ve gayrisahihlik doğası olur. Dünyadan ve başkalarından ödünç aldığı bir aydınlık parçası olarak *lumen naturale* ona yön verir. Herkesce öğretildiği gibi yolunu aydınlatır. Etrafını görünür kılan ışık, varlıktan kaynaklanan bir aydınlanma değildir. Gayrisahih yolculuğunda *lumen naturale* ve *Lichtung*, Lacan’ın ayrımına başvurursak, ‘göz’ ve ‘bakış’ gibi ayrı düşer. Üstelik bu hâli onu özgüvenle, ne yaptığını bildiği ruh hâliyle de donatabilir. Kendisine ışık tutan bakış geri çekilince daha kararlı ve sağduyulu şekilde ilerleyebilir; amaçları, hedefleri, ‘projeleri’ belirginleşir. Kem bir nazarın neden olduğu gibi eli ayağı dolaşmaz. Varlığın bakışı olarak *Lichtung* artık onu yolundan çıkarmaz. *Lumen naturale* ve *Lichtung* arasındaki benzer bir ayrımı, bakmak ve görmek fiilleri arasında da bulmak olanaklıdır. Varolanların görüşü varlığın bakışıyla inşa edildiğinde, görüş sahih bir görüngü niteliği edinir (2008: 155). Heidegger için bakış, varlıkbilimsel değerde olduğundan sadece gözlerin bir edimi gibi tarif edilemez; bakmak ve görmek aynı zamanda düşünmek ve anlamaktır.

Varlığın bakışı görme yetimizi temellendirirken bununla ko-
şut bir metafizik de kenarda biçimlenir:

Görmek bedensel gözümüzle duyumsamak demek olmadığı
gibi bir mevcut-olanı mevcut oluşu bakımından pür duyum-
samasız biçimde müşahade etmek de değildir. (...) Bakış,
onun için erişilebilir olan varolanın bizatihi kendinde örtü-
süz biçimde karşılaşılmasını sağlar. Aslında bunu, ‘duyula-
rımızın’ her biri, kendi sahici keşif sahaları içinde kaldıkları
müddetçe zaten sağlamaktadır. Fakat felsefe geleneğinin
başından beri ‘görme’, birincil olarak varolana ve varlığa
erişme minvali olarak cihet kabul edilmiştir. (2008: 155)

Heidegger, felsefe geleneğinde görme-merkezli metafizi-
ği eleştirir. ‘Açıklıkta oluşa’ sadece görerek temaşayla değil,
varlığın ışık tuttuğu yere farklı duyularla, işiterek, dokuna-
rak ya da ifade yollarıyla, yazıyla, soyutlamalarla yaklaştı-
mak olanaklıdır. Her duyum ve ifade bu açıklıkta kendince
sahih görüngüler, varlık olanakları yakalar. Varlıkbilimsel
düzeyde duyum ve ifade ayrımsızlaşır. Görmek ve düşün-
mek gibi iki fiil bir arada gerçekleşir. Görmek, varlığa eri-
şimin ayrıcalıklı yoluysa eğer, ‘pür temaşayı’ aşarak bunu
başarabilir (2008: 155). Sadece görmenin değil, işitmenin
de ‘sahici keşif sahası’ içerisinde kalarak böyle görüngüler
yaratılabilir/keşfedilebilir.

*Resim: **

Modern Dünya Tablosu

Varlığın bir varolan gibi kavranması modern metafiziğin
esasını oluşturur. İkisi arasındaki bağlantı özne nesne iliş-
kisine tercüme edilir (Richardson, 1993: 18). Bu dönüşümle
beraber varolanların ışığı varlık izlerini kararttıkça modern
metafiziğin başlangıcına, Dasein’in tarihi içerisine gireriz

* Bild.

(1984: 26). Bir yandan da varlığın yorumlanmamış, anlaşılmamış izleri altında yaşam sürmek olanaksız olduğundan bu kapanma, kararına zorunludur. Modern metafizik, varlığa dönük keskin bir inkâr, ‘yanlış anlama’ olarak, varoluşu ilksel sınavlardan uzak tutma ve onu kendi istediğimiz gibi aşma, açma çabasıdır. Böyle bir istenç, varlık ve varolanlar arasındaki ontolojik farkı kapamaya, görünmez kılmaya dönük bir zorlamadır. Heidegger’e göre modernleri Antik Yunan’dan ayıran da zaman ve yer farkından ziyade güç istencinin sebep olduğu böyle bir cebirdir (1984: 26).

Modern zamanların öznesi, dünyayı bir resimde (*Weltbild*) veya tablo içerisinde temsil eder. Dünya resmi ya da tablosu, tüm yer ve zaman parçalarında mevcut (ya da ertelenen) bir dünyanın şeması gibi anlaşılabilir. Böyle bir temsil, burada ve şimdi el-altında-hazır olanın tekrar görünüşe gelmesi, önceden keşfedilmiş olanın yeniden sunulmasıdır. Temsil edilen, açığa çıktıktan sonra güvenceye alınmış ve saklanmış nesnedir. Diğer yandan aynı temsil ya da resim, dünyanın sahici olmaktan uzak bir sunumu gibi de anlaşılabilir. Keşfedilmiş, anlaşılmış bir dünyanın, tekrar tekrar görünüşe gelmesi, yeniden tefsir edilmesidir. İnsanın dünyası ancak resmi çıkarıldıkça var olabilir. Aynı resim modern öznenin kendi tasarımlarına göre basitleştirdiği, zihnine yerleştirdiği bir ‘imaj’ gibi de anlaşılabilir (1977: 168). Teknoloji tarafından çerçevelenen, kenar çizgileri çekilen bu resim, Dasein’in gözünden görüldüğü gibi çizilen, ilk kez Barok tablolarla beliren ve *lumen naturale*yle aydınlanan dünyaya dönük kısmi bakış açılarını yansıtan ölçekli bir çizimdir.

Her farklı varlık anlayışının kendisine ait bir dünya temsili olsa da, Heidegger’e göre modernlikte belirleyici olan, Eski Yunan veya Ortaçağdan farklı olarak ‘dünyanın resimleşmesi’dir. Belli bir ön-görme, ön-anlama ve ön-tasarlama kalıbı içerisine yerleştirmeden, anlaşılır resmini çıkarmadan dünya üzerinde yaşam sürmek zaten olanaksızdır. Ancak modernler için farklı olan, bu resmin varlık

izleriyle tashih edilme olasılığının azalmasıdır. Dünya resmi, varlık tarafından yeniden ayarlanmadan, mevcut varlık tef-siri tashih edilmeden kalır. Böyle resimler kendi içerisinde ayrıntı kazanarak, derinleşerek dünyanın mevcut hâlini hem temsil eder hem de yeniden üretildiği bir model işlevi görür.

Rönesans dönemiyle birlikte tablolarda perspektif kullanımı bu değişimin belirtisi gibi anlaşılabilir. Oysa Ortaçağ resimlerini dolduran unsurlar, pay aldıkları kutsallık sıfatına ve derecesine uygun sırayla kanvasta yer tutarlar. Konu ve şekil olarak Tanrı'nın gözünden bakılan bir dünya resmiyle karşılaşırız. Böyle eserlerde doğalcı tasvirler dikkat çekse de, tablonun teması metafizik sıradüzeni yansıtır. Ortaçağda Tanrı'nın nazarına öykünen bir gözün içinde şekillenen dünya resminin unsurları çoğunlukla yeryüzüyle gökyüzü arasında açılan bir aralıkta konumlanır. Dünya ve yeryüzü hâlâ bağlantılı katmanlardır. Dünya resmi, yeryüzü ve gökyüzünün irtibatını sağlayan Tanrı tarafından sürekli tashih edilir. Bu sırada varolanlar kutsallıktan pay alma seviyelerine göre dünya sahnesine yerleşirler. Böyle bir resmin ışığı da dünyevi ve kutsal zeminler arasında açılan aralıktan neşet ediyormuş gibi altındakileri aydınlatır. Yeryüzü ve gökyüzü arasında askıda kalanlar sanki iki tarafa da aitmiş gibi görünürler.

Varlık anlayışı, varlık kaynaklı izlerin nereden geldiğiyle ilgili sorulara hazır cevaplar sunan bir metafizik barındırır içerisinde. Üç farklı tarih parçasına ait böyle metafizikleri, ışığın yayılım ilkelerine göre karşılaştırmak mümkündür. Antik Yunan'da ışıklı görüntüler kendi aydınlığını taşırlar. Klasik Ortaçağ resminde ışık yukarıdan bir yerden yeryüzüne doğru düşer ve altındakileri aydınlatır. Modernlikteyse ışık insan gözünden çıkıyormuş gibi bir bakış açısı boyunca yolunu bulur. Işık yukarıdan geliyorsa bile Ortaçağdaki gibi Tanrı'nın nazarından değil, bir başka nesne olarak güneşten dünyaya doğru gelir. Özellikle Barok tablolarda ışığın bu yeni güzergâhını izleyebiliriz. Rönesans ve Barok dönem

tablolarında bir özne olarak insan bakışı ilk kez belirginleşir. Böyle bir göze görünenler nesneleşerek doğal ve bilimsel bakışla üst üste biner. Optik yasalarla birleşen insanca görü ilk kez modern zaman parçasında kendisine kararlı bir 'konum' edinir. İnsan türü; başka varolanlara, yeryüzüne, dünyaya oradan bakıp kendisini diğerlerinden ayırır. Modern zamanların doğalcı tablolarında, özellikle yağlı boya resimlerinde böyle bir tasarım zeminiyle karşılaşırız. İnsan gözünden çıkan ışıqla aydınlanan nesneler yeni bir sıradüzen içerisinde buluşur. Modern dünya resminden kesitler sunan böyle bir tabloda nesneler bakış açısına göre art arda sıralanırlar. Optik yasalarla sınırlanmış dünya, modern özneye görüldüğü kadarıyla resmedilir; insanın görüş noktasından ifadesini bulur. Işığını *cogito*dan alan nesneler insani duyumun erimine girer, açığa çıkar ya da kaybolurlar. Diğer yandan Heidegger için 'Yunan Dasein'ı' dünyayı böyle bir optik içerisinde görmez (1977: 170). Çerçevenin, görüş noktasının dışında kalanlar da resmin düzenini, varolanların sırasını bozarlar; zaman ve yeri kararsız kılarlar. Aynı resmi çizmek olanaksızdır artık. Geleneksel Çin resminde olduğu gibi varlık ilimsel farkların, izlerin belirtisi çizgiler veya soyut tablolardaki gibi nesnesiz ve öznesiz bir dünya tasviriyile, ışık ve renk oyunları ile karşılaşırız.

Dasein, kendi görüş zaviyesinde kör noktalar yaratan başkalarından, yeryüzünden uzaklaştıkça insan öznesine dönüşür. Modernlik, böyle asli unsurlarını kesip atmasına rağmen, 'insanlık'ın çok yönlü tarifine kavuştuğu bir zaman parçası olarak, 'kaidesi', temeli veya üzerinde yer tuttuğu *hypokeimenon*u, kendi nesnesi ve nedeni insan olan bir öznelikle sarmalanır. İnsanın, ayrıcalıklı bir monad olarak tanımlanabilmesi bu sayede olanaklı olur. Kaidesinde dikilmiş insanlığın ortaya çıkışıyla dünyanın resim hâlini alması da eş zamanlı olgulardır (1977: 171). Böyle bir insanlıkla temellenen 'bireycilik' kendi dışındaki her varolanın ölçüsü olur. Dasein, dünyadan ve başkalarından ayrı durdukça, iç

dünyasına kapandıkça bireyliğini muhafaza eder. Bireylerden müteşekkil şekilde yaratılan ve bozulan bir dünyanın tasviri de varlıkbilim veya görüngübilim içerisinde değil, antropoloji yardımıyla yapılabilir (1977: 172). Dünya resminin taşıyıcısı bir öznenin altında yatan antropolojik ilkelere üzerinde varoluş zemin kazanır. Etrafına bu donanımın bakan özne, diğer varolanları ve başka Daseinleri birer nesne gibi tanımlar.

Heidegger, kesin bir zaman bildirmese de, antropolojik düşünümün bir tür varlıkbilim gibi değer görmesi 18. Yüzyıl boyunca şekillenir. Dünya resminin oluşması ve insanın özne olması böyle bir değişimin ön hazırlığıdır. Bu zamanlarla birlikte tarihin aktörü Dasein olmaktan çok insandır artık. Dasein, beşerî bir varlık olarak, bakış açısına, kanatatlara, dünyagörüşüne (*Weltanschauung*) sahip bir insan niteliği edinir. Bakış açısı insan tekinin durduğu yer ve zamanın, bağlamın muhtemel bir açılımıdır. Bu konumdan yayılan dünya resmi, antropolojik düşünüm içerisinde biçimlenen bir temsil, zihin haritasıdır. İnsan, yeryüzüne güç geçiren kararlılığı ve istenciyle, dünya resmine istediği gibi şekil verir. Dasein, insana ve bireye dönüştükçe, zamanda ve mekânda ertelenen, başkaları ve dünyayla iç içe geçmiş saçaklı bir fail olmaktan çıkar. Güç istencinden hâsıl olan kararlı bir görüş noktasından dünyayı izler; boyun eğmiş, yüceliği elinden alınmış, çerçevelenmiş yeryüzünün ifadesi bir dünya resmine sahip olur. Varlık izleriyle görünen kadarıyla yetinmez, yeryüzünde kendi yönelimlerini görür. İsteddiği gibi yakına çektiği veya uzağa ittiği varolanlar ve başka Daseinler arasında beliren böyle bir dünya resmini yeniden düzenler. Resimle yaratılan bu ikame, Baudrillard'ın 'simülasyon' düzenini anımsatır; dünya resminin dünyanın yerine geçtiği, dünyagörüşünün hakikat pozu verdiği, antropolojinin varlıkbilimin yerini aldığı, Dasein'in insana ve bireye dönüştüğü tablo belirginleşir. Modern güç istencinin uzanımı olarak bilimsel alanlar dünya resmini sağlamlaştır-

mak adına insanın eline ‘sınırsız güç’ verir (1977: 174). Her bilgi sahası bu şemanın veya tablonun kendi payına düşen kısımlarını doldurur. Farklı bilimlerin temsilcileri, ortak bir ansiklopediye tefrikalar yazıyormuş gibi, insanlar yollarını şaşırmadan bulabilsinler diye eksiksiz bir dünya haritası hazırlamaya çalışırlar. Borges’in *Bilimde Kusursuzluk Üzerine* öyküsündeki gibi ayrıntılı dünya resmi yeryüzünü örter ve zamanla temsili olduğu şeyin yerini alır. İnsan, bu katmanlaşan, hacim kazanan tasvir içerisinde yaşam sürmeye başlar:

O İmparatorlukla Haritacılık Sanatı o denli Mükemmellik’e ulaşmıştı ki Tek bir eyaletin Haritası bütün bir Şehir’i ve İmparatorluk’un kendisinin Haritası bütün bir Eyalet’i kaplıyordu. Zaman içerisinde bu Ayrıntılı Haritalar biraz eksik bulundu ve Haritacılık Okulu, imparatorlukla bire bir Ölçekte bir İmparatorluk Haritası geliştirdi, öyle ki harita, noktası noktasına gerçeğiyle çakışıyordu (...) Batı Çölleri’nde Haritanın yırtılmış parçaları bugün bile bir Hayvana ya da dilenciye barınak olabiliyor. (1995: 123)

*Dil:**

Şiirli Sözün Zeminini

Sahici duyma veya dinleme eylemi dile geleni onaylamakla değil, ifadesini bulan söze karşı gelmek, ‘yüz çevirmek’le olanaklıdır. Duymanın çok farklı kipleri vardır; ‘kulak kabartmak’, ‘kulak misafiri olmak’ veya ‘duymamak’ da böyle olanaklardandır. Tümü de bir başkasının çıkardığı seslere yönelik davranışlardır. İşittiklerini anlayan, ‘anlayışlı’ Dasein varlığına ilişkin soruya kulak kabartabilecek bir olgunluk sergiler. Söz söylemek veya dile getirmek onun varoluş olanaklarından birisidir. Söz, varlığa erişim yollarından birisi

* *Sprache*.

olmaktan öteye geçerek Kehre-sonrasında varlığın evi konumu edinir; bir uğrak, varlığın açığa çıkarılmasında eksistensiyal bir araç olmaktan fazlasını taşır. Varlığın çevreni olarak dili aşmak, ‘dil felsefesini terk etmek’ olanaklı değildir. Dil bir başka varolan veya varoluş imkânı olmaktan ziyade varlığın kendisine dönüşmeye başlar. Heidegger, son dönem yapıtlarında “Dil dünya içinde el-altında-olan bir gereç midir?” gibi bir soruyu terk ederek “(Dil) Dasein’ın varlık minvaline mi sahiptir?” gibi bir başka soruya yakınlaşır. *Varlık ve Zaman*’da ise cevabı ilkinde daha yakındır (2008: 175).

Tüm duyum ve ifade yolları *logos* olarak dilde toplanır, birikir. Dilde toplanmayan dağılıp gider, mevcudiyet kazanamaz. Varlığın serbest bıraktığını dil yakalar bir bakıma. Fakat *logos physis*ten serbest kalanları toplayarak yeniden ona karşı durabilir (2000: 186). Duyum ve ifade araçları *logos*un uzuvları, duyargaları, saçakları gibidir; kendi başlarına anlam taşımazlar: “Binlerce gözümüz, binlerce kulağımız, binlerce elimiz ve diğer duyarga ve organlarımız olsa da özümüz dilin kudreti içerisinde değilse tüm varolanlar bize kapalı kalırlar” (2000: 86). Dil, çok farklı duyargalarla taşınanın sahici ya da gayrisahih yollardan tefsirini mümkün kılar. Dasein’ın varoluşuna dair tüm saçaklardan ulaşan, dünyadan, başkalarından, geçmiş, şimdi veya gelecekte taşınan görüngüler *logos* içerisinde toplanır. En azından Kehre-sonrası Heidegger böyle düşünür. *Logos* dolayımıyla duyulan ve varoluş kazananı ‘sesiyle duymak ya da yazılı hâlde görmek’ arasındaki ayrım silinmeye başlar. Kendisini farklı ses ve harf dizileriyle sunan ‘varolan biçimler ortak bir dilin yapısı içerisinde ayrımlarını yitirir’ (2000: 83). Bu ayrımsızlık varlıkbilimsel düzeyde işleyen yüksek bir görünün belirtisidir. Oysa gündelik dünyada cari olan ayrımların varlığı dünyevi fikir huzuru için gereklidir. Ayrımsızlık, metafizik, etik veya estetik ilkeleri; kültürü, siyaseti, gündelik yaşamı olanaksız kılar. Varlığın kökensel duyumu ve ifa-

desinin koştut biçimde yaşam bulduğu düzeyde Dasein var olamaz. Kapılarını, pencerelerini kapatarak varlığın izlerini, belirtilerini fark etmemelidir.

Varlığın muhtemel kapıları ufkundan çıkmamış dilin özünde şiir bulunur. Dil, ortalama dünyasal ilgiler kadar poetik edimlerin, müziğin, mimarinin, plastik sanatların ve düşüncenin de temelinde yer alır. Her varoluş eylemi şiirli söz üzerinde anlam kazanır. Özünde belli bir anlamı ya da biçimi vazetmeyen ilksel şiirli sözleri Dasein yorumladığı şekilde dünyasına yerleştirir. Bu sözleri önce anlayıp sonra kavrayarak dil birimlerini belli bir etiğin, inancın, ideolojinin veya yasal ilginin malzemesi yapar. Dasein, poetik dilde ifadesine kavuşan ilk ışığı veya sesi kendisine mâl ederken, sanat ve sahici düşüncede olduğu gibi, onun özünü korur, üzerini kapatmaz. Ama sonradan dilin poetik kullanımıyla ortaya çıkan sahici görüngüleri her günkü yaşamın öznesi herkesin tefsirine teslim eder ve üzerinin örtülmesine göz yumar. İlk ışığın ve sesin korunması zamanın ve tarihin akışına aykırıdır.

Varlık açığa çıktığında *logosun* gözetimi altına yerleşir. Hölderlin'in dile getirdiği gibi, böyle bir dilin gündelik kullanımı ilksel şiirli sözü 'en masum' ya da 'en tehlikeli' araç da yapabilir. Varlığın varolanlarca duyulur olduğunda açığa çıkan *Ereignis*, kurtarıcı güç ve tehlikenin birbirine dolandığı, masumiyet ve suç arasındaki kararın yeri ve zamanını belirleyen büyük bir olaydır. Varlığın nasıl temellük edilip dünyadaki yaşamların parçası yapıldığı (ya da ona kayıtsız kalındığı), dünyada yer tutmayı mümkün kılan dilin sahiciliğiyle ilgili belirtiler sunar. Ama Hölderlin'in 'tehlike' olarak tarif ettiği görüngü 'varolanların varlığı tehdit etmesidir' (Biemel, 2010: 197). Dil yanılsamaların kaynağı gibi de ortaya çıkabilir. Dil yoluyla varlığa maruz kalmak veya 'aldatan' bir tecrübe içinde olmak kadar ona mazhar olmak, dille 'kuşatılmak' da mümkündür. Şiirli sözün yaratılması

varolanlar kadar, yine Hölderlin'in deyişiyle, 'Tanrıların adlandırılması' edimiyle eş anlamlıdır.

Varlık; kendi açılmışlığını, ışık ve ses olarak ilk tecrübesini şiirli söze emanet eder: "Şair özsel bir sözü dile getirdiğinde varlık ilk olarak bu isimle adlandırılmış olur. Şiir varlığın söz aracılığıyla yerleşmesidir" (Heidegger'den alıntılanan Biemel, 2010: 198). Adlar aracılığıyla şair gördüğünü güvence altına alır. Adlandırma etkinliği 'varolana bulunurluğu bahşeder' (Biemel, 2010: 202). Şair, varlık izlerini sözcüklerde saklar. Poetik söyleme edimi, varlığın serbest bıraktığını 'Dasein'ın varoluş zeminine sağlam bir şekilde temellendirme' işlevine sahiptir. Yaratılırken, duyulurken, söze gelirken öze gelen bir varlıktan ilhamla ifadesine kavuşur. İhtimam gördükçe söze dökülen, kendi açıklığında duran varlık, şiirli söylemeyle varoluş kazanır. Varlık yer ve zaman tuttukça kendine gelen Dasein, dünyada ve başkaları arasındayken dilin koşullarını yaratan görme ve duyma ediminde ikamet eder. Ancak bu sırada en yakınındakine bile son derece uzak olabilir. Etrafındaki şeyleri kopuk, bağlantısız, ayırık olarak kavrayabilir ve kendisine yakınlaştırmaya, görülür, duyulur bir uzaklığa ve zamana çekmeye çalışır.

Dil içerisinde gerçekleşen ilksel adlandırma anı, varolanların varlıkla arasındaki ontolojik farkı kapatmaktan ziyade onların belli bir senteze varmasını sağlar. Kimi zaman da ikisi arasındaki ayrılığın belirgin şekilde görünür olduğu müstesna bir anın duyusunu yaratabilir. Varlık ve varolanın koşut olması bir tür metafizik varsayımdır. Varlık, hiçbir zaman bir varolan gibi görünürlik kazanamaz ama kendisinden neşet eden belirtilerden, izlerden söz edilebilir. Oysa metafizikler varlık ve varolan arasındaki farkı unutturarak Dasein'ı teskin eder ve gayrisahih bir yaşamın rahatlığına teslim eder. Diğer yandan şiirli sözde doğrulukla açığa çıkan varlığın dil içerisine yerleştiğine tanık oluruz. Şiirli dil ve poetik düşünüm, en temel doğruluk olarak varlık ve varolan arasındaki ayrımın kaybolmasına ve dolayısıyla varlıkbilim-

sel ‘şirk’ olasılığına engel olur. Sahici bir dil ya da poetik söyleme bu ayrımı sürekli hatırlatır. Böyle bir dilin olanaklı olduğu şiirleştirme ve düşünmede bu temel doğruluk aralıksız yankılanır.

Ontolojik fark tüm diğer söylenenler altındaki ‘temelsiz temel’dir. Fakat Dasein bu tekinsiz zemin üzerinde bir metafizik yaratmadan huzura kavuşamaz. Şiirli sözün zemininde ‘uğuldadığı’ yerde kendisine dünya kuramaz. Dünya her zaman yeryüzünü soyutlamakla, el-altında-mevcut kılmakla zemin ve zaman kazanır. Şiirli söz, dünyanın insan öncesi manzarası olarak yeryüzünü işaret eder. Dasein, olağan dünyasına dönebilmek için şiirlerde, poetik düşünümde dile geleni çok geçmeden unutması gerekir. Poetik dildeki söylemenin, söylence gibi duyulanın endişe yaratmasına fırsat vermemelidir. İlksel söyleme veya söylence (*Sage*) varlık kaynaklı işaretleme edimidir. Yani böyle dil eylemlerinde farklı varlık olanaklarıyla donanmış bir dünya ifadesine kavuşur. ‘Aynı anda hem açıklaştıracak hem de gizleyecek şekilde serbestleştirmek’ söylencenin temel işlevidir. Kararlı bir bulunurluğa, dil bilgisine yerleşmeden önceki ‘ön sunuş’ cümleleridir.

Dil, gündelik kullanımı yanında şiirleştirmenin, poetik yaratımların da ortamıdır. Dasein, varlığı dile taşıyarak var eder, hakikat kazandırır. Varlık belirtilerine dilde sahip çıkar ve hiçlikte uğuldamasına engel olur. “İnsan sesi olmayan söylencenin sese getirilmesi için uğraşır” (Heidegger’den alıntılanan Biemel, 2010: 211). Varlık ve Dasein, böyle bir dolayım sayesinde karşılıklı bir şeyler verir ve alırlar. Bu alışveriş Dasein’in diline vurur ve ‘konuşması değişir’. Fakat bir armağan gibi sunulan kökensel dille ‘hesapçı ve araçsal ilişki kurmaktan vazgeçmeli, onun uzak zamanlardan bugüne kadar süregelen taşıma gücü ve verimine’ kendisini bırakmalıdır (2010: 102). Dil sadece varlığı işaret eden simgeler toplamı değil aynı zamanda ‘varlığın evidir’ (2001: 129). Bu yüzden, dil dışı tecrübelerle varlığa ilişkin herhangi bir soru

ortaya konulamaz. ‘Dilin içinden geçerek’ varlığın duyumu-
na açık bir yer tutulabilir. Dasein, dilin içine yerleşerek evde
olma olanağını yakalar; bu sayede varlığı temaşa etmeye,
kulak vermeye açık bir kendilik olur. İster aklı ve bilincin-
den kaynaklanan *lumen naturalesi*yle, isterse gönül gözüyle
veya *Luxun* aydınlığını bekleyerek varlığa ışık tutmaya, onu
temaşa etmeye, anlamaya çalışsın, dilin içerisine yerleşme-
den bunlara imkân bulamaz:

Dil basitçe insanın sahip olduğu, diğerleri arasındaki bir
araç değildir. Daha çok, dil öncelikle varolanın açıklık için-
de durmasının olanağını genel olarak bahşeder. Yalnızca
dilinde olduğu yerdedir dünya: Sürekli olarak değişen kara-
rın ve çalışmanın, davranış ve sorumluluğun, aynı zamanda
rastlantı ve koşturmacanın, çöküş ve yolunu şaşırmanın da
sınıridir. Yalnızca, dünyanın hüküm sürdüğü yerde tarih
vardır. Dil insanın tarihsel olabilmesini güvence altına alır.
(Heidegger’den alıntılan Siefert, 2010: 255, 256)

*Yeryüzü:**

Dünyanın Karanlık Maddesi

Varlık imkânlarıyla birlikte yeryüzü görünür olduğunda ‘temizlenen’ dünyada yeni varoluş mekânları açığa çıkar. Özellikle sanat yapıtları böyle genişlikler yaratır. Yeryüzü ve dünya arasında bir ‘çatlak’ açılmasını sağlayan yapıt, doğruluk, ışık ve karanlık arasındaki çekişmenin sonucudur. Yapıtın doğruluğu, çatışma ve uyum arasında biçimlenir: “Sanat yapıtı yalnız dünya ile yer arasında değil, ışığa çıkma ve karanlığa girmenin birbirini araladığı burada olandır” (Sözer, 2010: 56). Doğruluğun belirdiği çatlak aynı zamanda Dasein’in varlığının ‘çatısı’dır.

Heidegger, yeryüzü, dünya ve sanat yapıtını birbirine koşut görüngüler gibi anlamaya çalışır. Poetik üretimde sanat ve yeryüzü birbirinden ayrı konumlanmaz. Sanat yapıtı, Dasein’in yeryüzü ve dünya arasında gerçekleştirdiği üretimlerin zarfıdır. Yeryüzü, gizlenmiş, karanlıkta kalan, henüz keşfedilmemiş olanın zeminidir. Dünya ise bulunur, mevcut olanın kapsamı sayılabilir. Yeryüzünün karanlığında keşfedilmeyi/yaratılmayı bekleyen mahfuz şeyler, Dasein’in yerel ışık kaynağı *lumen naturale* altında aydınlığa taşınır. Sanat yapıtı bu üretimin kökensel dramını sunar. Poetik üretim veya *poiesis*, yeryüzünde üzeri kapalı kalanın açılması, modern dünyaya egemen güç istencinin,

* *Erde.*

teknolojik çerçevenin, mevcudiyet metafiziğinin, gündelik ilgi ve tefsirlerin karanlıkta bıraktığı varoluşun gizinden kurtulmasıdır.

Sanat yapıtı bir yanıyla yeryüzüne diğeriyle dünyaya değır. Bu sebeple en az iki farklı uzam ve zamandan izler taşır. Yeryüzünden maddesini, malzemesini ve duyum olanaklarını, dünyadan soyutlama ve ifade biçimlerini ödünç alan yapıt; ilksel ışık ve sesin, form ve maddenin, soyut ve somutun, ruh ve bedenın imkânlarıyla meydana gelir. Ancak Heidegger düşüncesinde kozmik bir çift gibi beliren yeryüzü ve dünya, Platoncu ışık eğretilmesinde olduğı gibi, karanlık ve aydınlık arasındaki karıştıktan uzaktır. Yeryüzü de dünya gibi metafizik soyutlamalardan pay alır (Guignon, 1983: 323). Her ikisi de farklı biçimlerde varlığın sahih veya gayrisahiğ görünümlerine ait üretim alanlarıdır.

Sanat yapıtı veya herhangi bir poetik üretim, yeryüzü ve dünya arasında bir dolayım gibi, iki çatışan tarafı buluşturur. Dünyanın yeryüzünü ya da yeryüzünün dünyayı kendine tâbi kılmasına engel olan yapıt ikisinin bağdaşık kalmasını sağlar. Yeryüzü dünyayı kendi çekim alanına taşıyıp bir tutulmaya yol açtığında dünya kararır. Büyüsü bozulan bir dünyada tanrıların geri çekilmesi, insan topluluklarının biçimsiz yığınlara dönüşmesi, orta sınıf yaşamların zaferi veya yeryüzünün çevresel felaketlere sürüklenmesi böyle tutulmaların sonuçları gibi anlaşılabilir (2000: 47). Kozmik çatışma ve uzlaşma çevrimini temalaştıran poetik dolayım kaybolduğunda yeryüzü ve dünya diğesinde bilfiil (ve bilkuvve) mevcut yaşam imkânlarını yok eder.

Dasein'in ilgi nesneleriyle, 'ruhsal', maddesel, bedensel veya teknik varolanlarla dolu dünyasının kararması ya da aydınlanması ruhlar âleminde edimleşen olgulardır. Ruhsal olanın zayıf düştüğü zamanlarda kararma, tutulma, gerileme dönemleri ortaya çıkar. Dünyanın yeryüzü kaynaklı bir tutulmaya maruz kaldığı zamanlar, tinsel çözülmenin olduğı kadar düşüncenin gerilediğı, 'yanlış yorumlamanın',

kamusal tefsirin, gündelik ilgilerin hükmü altına girdiği de-
kadan bir dünyanın belirtisidir. ‘Ruhsuzlaşma’ ile koşut bir
olgu olarak varlık izlerinin geri çekilmesine dair çok farklı
belirtiler ayırt edilebilir. Yeryüzü ve dünya poetik dolayım-
lardan kurtulduğunda sahici olmayan görüngülerin ege-
menliği başlar. Bu durum varoluş düzeyindeki tehlikenin bir
başka görünümüdür.

Heidegger, ruhsuzlaşmadan mustarip bir dünyanın müş-
terek işaretlerini kendi döneminin Amerika ve Rusya’sında
bulur (2000: 48). Ruhsal olanla ilişkilerindeki benzerlik,
karşıt görünen iki ülkeyi ona göre özdeş kılar. Diğer yan-
dan özellikle Alman idealizmi ve romantizmin etkilerinin
zayıflamasıyla birlikte eş biçimli bir yoksullaşma, Weber’in
‘büyübozumu’ dediği süreç Avrupa’da da egemen olmaya
başlar. Dünyanın, yaşamın temeline ilişkin derinlikli soruş-
turmalar sona erer. Ruhsuzlaşma, dünya ve yeryüzü arasın-
daki ölçülü etkileşim yok olduğunda yüzeye çıkar. Simone
Weil’in tüm yapıtında belirlediği gibi ruh varlığın ayrıcalıklı
bir görüngüsü olarak dünyada gezinmekten vazgeçer. Ru-
hun ve muhayyilenin yerini hesap aracına dönüşen müdrike-
nin işlevleri alır. Ruhun yetileri farklı ‘alanlara’ bölündükçe
çeşitli uzmanlıkların hâkim olduğu bir kültür dünyası olu-
şur. Farklı üretim alanlarına ait, ‘sanat sanat içindir’, ‘bilim
bilim içindir’, ‘şiir şiir içindir’ gibi tasnifler de bu eğilimi
yansıtır (2000: 49, 50).

Varlık belirtilerine kulak vermeyi zorlaştıran ‘dünya
yapısı’ içerisinde metafizikler ve onun uzanımı teknolojik
çerçeve egemen olur. Dünyevi görünümelerde henüz kalıp-
laşmamış varlık izlerine tesadüf etmenin zor olduğu böyle
bir dünya ‘kör talihe’ teslim olur (1977: 86). Dasein yolunu
bulmak için pusula niyetine yeryüzü işaretlerine veya gökyü-
züne bakmaktan vazgeçer. Varlığın ‘huzurunda’ olduğunu
düşünmeden, dünya üzerinde nerede bulunduğu ve saatin
kaç olduğuyla daha çok ilgilenir. Bu yeni ruh hâli onda kar-
tografik bir zihin açıklığı sağlar. Astrolojinin yerini kartog-

rafi alır. Örneğin Ortaçağ resim geleneğinde kozmik bağlam egemen olsa da aydınlanan dünyanın tabloları kartografi-den kesitler, haritacılıktaki deyimiyle paftalar sunmaya başlar. Gözlerin erişemediği yerlerin varlığın kem ya da yaratıcı nazarıyla irtibatı kaybolur. Tablonun dışını yokluğun, boşluğun doldurduğu böyle resimlerin sınırları teknolojinin çerçevesiyle çakışır. İşlevsel, nesnel bir yeryüzü manzarası belirir. John Berger'in dönemin yağlı boya tablolarında bulunduğu türden 'zenginliğin' (2002) sunumu belirginleşir. Kojin Karatani, Japon resminde 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan benzer bir sunumu, 'manzaranın keşfi' olarak tanımlar (2011). Manzara, *Lichtung* geri çekildiğinde, bakışla değil de gözlerle çizilen dünya sahnesidir. Aynı manzarayı dolduran nesneler kendinden ışıklı görüngüler olmaktan çıkarlar; *lumen naturale* olmasa karanlıkta kalırlar. Manzarada veya dünya tablosunda varlık varolanlara tercüme edildikçe dünya nesneleşir, harita yüzeyine yerleşir. Antik optik anlayışında olduğu gibi nesnesine ışık tutan öznenin gözleri dünyayı aydınlatmaya başlar; Medusa gibi nazarının değdiğini taşlaştırır, nesneleştirir.

Varlık izleri; ışık, ses, dokunuş veya sözcükler şeklinde yeryüzü ve dünya arasındaki açıklıkta serbest kaldığında çeşitli varolanlara dönüşür. Yeryüzeyinde duyuma açık böyle belirtiler, kendi ışık, ses, dokunuş ve sözcük izleriyle Dasein'ın dünyasına doğarak bir ifadenin muhtevası veya biçimine dönüşür. Poetik üretimin kökensel araçları olarak böyle izler, sahici görüngülerin alet kutusunu oluşturur. Görüngülerin muhtevasındaki böyle izler kaybolduğunda varolanlara tercüme edilir. Oysa her soyutlama altında yeryüzü parçası bir maddiyatın, bedenselin izi bulunur. Bu sebeple sadece ruhsal dünyada şekil bulmuş saf düşünceler olamayacağı gibi yeryüzünden kaynaklanan saf maddesellik de olanaksızdır. Yeryüzü, ne doğa hâlini yansıtmaya çabasındaki insansız doğa belgesellerinin konusu ne de dünyanın olgusalılığı paranteze alındığında geriye kalandır. Felaket sonrası

bir dünya resminde olduğu gibi yeryüzü Dasein'ın içerisinde yaşam süremeyeceği bir kapanmışlık veya karanlıktır. Böyle bir yeryüzü kendisini dünya üzerinde henüz açmamış, mevcudiyet kazanmamıştır. Örneğin kömür, yer altında durduğunda yeryüzünün parçasıdır ama kömürlükte tutulduğunda dünyanın bileşeni olur.

Geç modern zamanlarda yeryüzünün dünyevi katmanlar arasında açığa çıkışı çoğu zaman felaketler şeklinde veya yücelik tecrübesi gibi belirir. Sadece böyle görkemli olaylar teknolojik çerçevenin ötesini deneyimlemeye olanak sağlar. Böyle karşılaşmalar, doğal saymakta zorlandığımız olgulara yol açar; genetik bozulmalar, nükleer sızıntılar, salgın hastalıklar, virüsler, patlamalar, kimyasal kirlenme, asit yağmurları gibi. Yeryüzü çoğunlukla çevre sorunları içerisinde varlığını duyurur. *Physis*le *logos*un arasını yaratıcı *poiesis* etkinliği değil, *tekhne*nin tehlikeleri doldurur. Felaket içerikli veya distopik filmlerde olduğu gibi tehlike son bulana kadar sahneye karanlık, puslu, yağışlı bir hava hâkim olur. Dünya aydınlığa çıktığında kahramanlar ışıkları bir açıklığa doğru yol alırlar.

Sanat eserlerinde yeryüzüyle dünya bir çeşit 'kavgaya tutuşur' ve bu şiddetin cereyan ettiği yerde poetik bir açıklık aralanır. Varlık belirtisi arkaik, kökensel izler bir yarık üzerinde belirirler. Bu izlerle yaratılan ağ içerisinde bir 'muharebe' hattı kurulur. Çoğu zaman uçurum, yarık gibi tecrübe edilen bir aralıkta karşılaşan yeryüzü ve dünya unsurları karşılıklı konuşmaya başlarken hem karşıtlaşıp hem de yakınlaşırlar; biri diğerinin arka yüzüdür. Bu gibi izlerin yarattığı kırıklar, uçurumlar ağı bir *Gestalt* yaratır. Varlık izleriyle tahdit edilen yer ve zamanda beliren hakikat bu çizgiler ağından bir form, biçim çıkarmaktır bir bakıma. Ancak özellikle modernlikte aynı *Gestalt* bir çeşit *Gestelle* veya teknik çerçeveye dönüşür. *Gestell* kökensel varlık izlerinin yarattığı biçimin, kartografinin üzerine yerleşerek ilksel varlık izlerinin unutulmasına sebep olur. Sanat eser-

leri ve poetik düşünceler de *Gestelle* karşı ilksel izlerin tekrar yüzeye çıkması gibi anlaşılabilir: “Şiir, *Gestalt*’ın çizilmesidir.” *Gestalt*ın yeniden serimlenmesi, varlıktan neşet eden aydınlığın ifadesi olarak şiir ‘parlama ve tınlamaya’ neden olur.

Yeryüzü, Antik Yunan kozmolojisinde *physis* ile anlamdaş sayılabilir. Varolanları serbest bırakan ve ‘onları aydınlatan’ *physis* gibi yeryüzü de ‘Dasein’ın temeli’dir (2001b: 41). Yeryüzünün ışıklı açıklıklarında yer ve zaman tutan Dasein, bu kayranı mevcut dünyasına ekleyerek genişletir. Böyle bir açıklığın yaratılması poetik üretimle (*poiesis*) eş anlamlıdır. Doğa, *physis* veya yeryüzü üzerinde yer tutan her varolanın gerçekleştirdiği edimlerin zarfını oluşturur. Dasein ve onun üretimleri bu kapsamı terk edemez. Oysa yalıtılmış doğa kavrayışı olarak *natura*, insanca üretimleri, kültürel tasarımları dışarıda bırakır. Doğa, insan elinin değmediği bir yerlerde aranır. Bu yüzden yaratılması değil de keşfedilmesi, hazır bulunması, el-altında-hazır olması beklenir.

Böyle bir ayırım çok iyi bilinen, sanat ve zanaat işlerinin de farklılaşmasıyla koşut bir değişimi işaretler. Zanaat, varlığa değil de varolanlara ilgi gösterenin çalışma alanını, sanatkârlıkta varlığa ihtimam gösterenin nitelik olarak farklı üretimlerini ima eder. Oysa antik *poiesis* her iki üretim biçimini birleştirir. Yeryüzüyle dünyayı bağlantı içinde tutan yapıt, varolanlara bir dünya açtığı gibi onların varoluş kaynağını tekrar yeryüzüne bağlar. *Poiesis* sadece görünür nesnelerin üretimi demek değildir. Örneğin bir tapınak, görkemli yapısıyla sadece kutsal bir varlığı temsil etmez. Tanrı bizzat tapınakta mevcudiyet kazanır; yapının ardında, ötesinde bir varlık değildir; mimari nitelikteki *poiesis* Tanrıyı öze getirir (2001b: 43). Orada Tanrı’nın bulunuşu güvenceye alınır, kaybolup gitmesine izin verilmez, yeryüzü karanlığında kalması engellenir. Sıradan bir zanaat işinde de benzer şekilde yeryüzünde saklı, üzeri açılmamış, biçim bulmamış

maddenin, *hylene*nin üzerine ışık tutulması, taşıdığı olanaklarla mevcut kılınması çabasına rastlarız. Yeryüzünde karanlıkta bekleyen kullanışsız saf maddeden kullanım olanakları yaratmak *poiesis* yoluyla gerçekleşir. Bu sayede belli suretler içerisinde şekil alması beklenen malzeme serbest kalır. Yeryüzünde saklı saf mevcudiyet böylece el-altında-hazır varolanlara dönüşür. İşlenmemiş malzemede yeni biçimler kazanmaya açık ağırlık, parlaklık, keskinlik gibi nitelikler kullanım gerecinde ifadesini bulur; bir sanat yapıtında ışığın, sesin, renklerin, harflerin biçim ve muhteva kazanması gibi. Yeryüzü dünyevi fayda için sadece taşı ve metali değil, ışığı ve sesleri de saklar. Malzemeye biçim, kullanım değeri vermenin yanında ona 'isim' vermeden önce şeyler yeryüzünde saklı tutulur. Şeylere ad vermek onları açığa çıkartmanın, *poiesisin* bir başka yoludur. Bu sırada gerçekleşen eylem bir çeşit 'şiiirleştirme' olduğunda en ayrıcalıklı üretim biçimine tanık oluruz.

Yeryüzünün alt parçaları olarak toprak ve gökyüzü sakladıklarını serbest bırakınca dünya üzerinde yaşamaya uygun bir uzam meydana gelir. Yeryüzü sadece somut şeyleri değil, soyut olanları da dünyaya *poisesis* yoluyla verir; toprak kadar tanrılar da böyle bir üretim dolayımıyla yeryüzünde kapalı kalmaktan kurtularak dünyanın parçası olurlar. Tanrılar bir tapınakta suret kazandığında ya da ikonlar şeklinde serbest kaldığında bazı inanç biçimlerinin temeli oluşur. Bu durumda tanrılar yeryüzüne veya gökyüzüne değil dünyaya ait varolanlar sayılabilirler. Yeryüzü dünyaya ışık tuttuğunda, poetik üretime imkân verdiğinde, tanrılar ve insanlar için 'dünyasal' yerler açılır. Yaratılmış dünyanın açıklığında yaşayan, sözgelimi 'köylü bir kadın'; dünyasız nesnelerle, taşlar, hayvanlar ve bitkilerle çevrili bir yaşam sürer (2001b: 43). Dünyasız nesne Dasein'in yaşam küresinde bir ilgi nesnesi olarak yer kaplar.

Dasein, ilgilendiği varolanlar ve başkalarıyla kurduğu yaşamdan yola çıkarak poetik üretim ya da düşünceleriyle

yüzünü tekrar yeryüzüne çevirdiğinde sahici bir yaşamın temelini yaratır. Varlığa dönük ihtimamı, varolanlara ve başkalarına yönelik ilgisine ara vermesiyle olanaklıdır. Kendi hâlinde bir yeryüzü, insani yaşam için uygun koşullar sunmaz. Dünya kurmak isteyen Dasein'in 'çaba göstermesi', çalışması zorunludur. Yeryüzünün üzerini kapayıp mahfuz kıldığını çekip çıkarmak için 'yorulması' gereklidir. Gayreti, kararlılığı veya ısrarı, dünyasının yeryüzü karanlığına çekilmesine, üzerinin yeniden kapanmasına engel olur. Çalışarak dünyasında varolanları açıkta tutan ışığı korumaya çalışır; bazı felaket filmlerinde olduğu gibi hayatının dünyasız nesnelerce kuşatılmasına mani olur. Yeryüzüne teslim olmuş dünyada her yanını bitkiler, vahşi hayvanlar doldurur, yapılar bakımsızlıktan dökülür, çürür, paslanır, yosun tutar. Dünyasız varlıklarla çevrelenen Dasein'in çalışarak kurduğu dünya tekrar yeryüzüne teslim olur. Bu koşulların temel nedeni, güç istenci saikiyle varlıkla irtibatsız şekilde çalışması, tehlikeli bir gayret içerisine girmesidir.

Dasein'in ihtimamı son bulunca varolanların ölçülü, ısıltılı, bakımlı görünüşü yok olur. Dünyevi ışığın üzerinden kalktığı şeyler tekrar yeryüzünün 'çabasız ve yorgunluktan uzak' doğasına döner. Dünya yeryüzüne teslim olduğunda Dasein'in tabiata karşı verdiği savaşımla bağdaşık tarihi son bulur; dünyasız yeryüzü sahnesinde hâlâ yaşayan insanlar kalsa da. Aydınlık ve yeşillik bir yerde olsalar da tüm canlılar zamansız yeryüzünün karanlığı içerisinde kapalı kalırlar. Yeryüzünü dünyaya doğru çekerek orada tutmaya, insan için uygun yerleşim yerleri yaratmaya dönük etkinliklerle birlikte zaman da yok olur. Dasein, elverişsiz yeryüzü koşullarında sadece hayatta kalmak için yaşar; bir bitki ya da hayvan gibi dünyasız, zamansız bir canlıya dönüşür. Kıyamet-sonrası koşullarda çalışmanın izleri çok geçmeden kaybolur. *Physis* kadim çevrimine devam eder. Dasein'in dünya üzerinde kararlılıkla açtığı, yer

tuttuğu yaşam alanı karanlığa gömülür. Post-apokaliptik sahne, aynı zamanda varlığın Dasein karşısında gizinden sıyrılmış olarak durduğu *aletheianın* da sonunu işaret eder. Bu döngüsel koşullarda zaman kaybolur ve şeyleri serbest bırakmayan *physis* tekrar tekinsiz bir varlık hâlini alır. Dasein'in zamanı tükendiğinde varoluş da yok olur. Kendisi için açtığı dünyayı, Heidegger'in dünyasız saydığı varolanlara, bitkilere, hayvanlara, maddeye, taş, toprağa, rüzgâra bırakır. Tarihsiz, zamansız, varlığın ışığı ve sesinden uzak yeryüzünde yaşamı idame savaşı içerisinde, poetik üretim ve düşüncelerden uzaklaşır.

'Dünya kendisini yeryüzü üzerinde ve yeryüzü de dünya üzerinde temellendirir.' (2001b: 47) Birbirinden bu kadar farklı iki varlık zemini belirsiz bir ufukta birleşir. Bu sırada kaynağı dünya ya da yeryüzü olan duyumlarla (ışık, ses, renk, dokunuş, koku, sertlik, parlaklık, yumuşaklık gibi) ifadeler (resim, söz, yazı, edim, anlam, düşünce, kavrayış, ruh hâli gibi) ayrımsızca birleşir. Bu bitişmeler sonucunda beliren yapıt, yeryüzüyle dünya arasındaki karşıtlığı hem çözer hem de ona yeni çekişme alanları ekler. Yeryüzü ve dünya dile gelirken bir yandan da yaratılır; duyulurken ifade edilir. Bu verimli savaşımın mecrası sanat yapıtı ve poetik düşünüm içerisinde doğruluk ortaya çıkar. Varlığın gizinden çıkması anlamında *aletheianın* sahnesi; sanat işlerinin görünür olduğu yer, karanlıkta ve saklı olanın aydınlanıp açığa çıktığı 'ışıklandırılmış' aralıktır (2001b: 48, 51). Yeryüzünden dünyaya doğru gelen ışıkla Dasein'in yaşam sürmesine uygun yerler ve zamanlar serbest kalır. Böyle yaşam alanları belirli zaman ve uzam etiketleriyle işaretlenir. Yeryüzü üzerinde kullanıma açılan yer parçaları, Dasein'in diğer varolanlar ve başkalarıyla yerleşeceği yeni açıklıklıklardır. Fakat Dasein için boş arsalar açıldıkça başka yer parçaları karanlığa gömülür. Yeryüzü ve dünya arasındaki çekişmede bir yandan bazı uzamlar ve zamanlar cisimleşip ışıklanırken diğerleri kararır. Yeryüzü

basitçe karanlıkta kalanın, dünya da açıklıkta olanın yeri değildir. Heidegger'in farklı gayrisahih görüngüler üzerinden anlattığı gibi, dünyada da çok farklı kapanım kipleri bulunur. Metafizikler de bu kapanımların bütünlüğünü, genel yapısını tarif eder.

Sanat yapıtı veya poetik düşünceyle dile gelen, yeryüzünde karanlıkta kalanın ışık almasından ziyade, yeryüzüyle dünya arasında 'geçitlerin' açılmasıdır. Bu ışığın kaynağı varlık, yeryüzü ve dünyayla eş anlamlı, eş biçimli değildir. Onlar arasında, ikisini hem içeren hem de aşan bir açıklıkta öze gelir. Varlıkla temellenmiş ışıklı görüngüler Dasein'ın kendisine gelmesine yardım eder. Bu sırada açılan varlık geçitlerinden gelen ışıkla sahici olan olmayandan ayrılır. Kur'an'da dile geldiği gibi mahşer gününde toplananlar arasında 'yüzleri kararmış' olanların, 'parıl parıl' nur yüzlülerden ayrılmasını hatırlarız (Zümer Suresi 60. Ayet ve Abese Suresi 38. Ayet). Mahşer ortamı, iyi olanların güzel, ışıltılı yüzlerle göründükleri gündür. Yüzü kararmış olanlar nurlu yüzleri kıskanırlar:

O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar o iman edenlere şöyle diyeceklerdir: 'Bize bakın da sizin nurunuzdan alalım!' Onlara: 'Arkanıza dönün de nur arayın!' denilir. Aralarına kapılı bir sur çekilir ki onun içinde rahmet, dışındada da azap vardır. (Hadîd Suresi 13. Ayet)

Yeryüzüyle dünyanın uyumlu birlikteliği, güzellikle iyiliğin bulunduğu poetik yaratımda yüzeye çıkar. Varlığın ışığından, sesinden ilham alanlar güzellikle iyiliği aynı varoluştaki buluşturabilirler. Böylece Helen estetiğinde olduğu gibi, güzel ve iyinin birlikteliği onaylanır. Zira varlıktan neşet eden görüngüler çirkin olamaz. Bu şekilde yaşam bulanın, güzellik ve iyiliğinin ölçüsü yoktur. Nurlu görüngü, ölçülerini de kendisiyle getirir. Bu şekilde gizinden sıyrılan her şey güzel ve iyidir (2001b: 54).

*Tehlike:**
Varlığı Unutma Biçimleri

‘Yeryüzünü dünya pazarına’ dönüştürmek (2001: 113) modern varlık anlayışının sonuçlarından birisidir. Dasein bu durumda bir ‘insan kaynağı’na dönüşür. Müstesna sıfatını yitirerek, diğer varolanlar gibi, ‘nesneleşir’, ‘maddesel’ nitelik edinir. Kendisi için şekil verdiği bir dünyada öznesiz güç istencinin nesnesi olarak şematik bir varoluşa sahip olur. Yani dünyadaki hükmü arttıkça özneliği zayıflar; yeryüzü karşısında daha kırılgan bir varoluş edinir. Güç istenci onu dünyasız bırakır. Üstelik bunu önüne çok güçlü araçlar, makineler, üretim ve savaş teknolojileri, oyalayıcı kıvrır zıvırlar (*gadget*) yığarak yapar. Heidegger’in örneğiyle ‘atom bombası’ aynı istencin ürünü olsa da asıl tehlike yeryüzünü ölçsüzce açmak, karanlıkta bir şeyler bırakmama kararlılığıdır. Atom bombasının yarattığı tehlike, açılmaya zorlanmış yeryüzünün muhtemel bir görünümüdür. Tehlikenin kaynağı teknoloji başka açığa çıkma biçimlerini kendisine mâl eder. Sözelimi işe yaramayan nesneler icat etmek, bağımsız sinema filmleri çekmek, kitle beğenisinden uzak üretimler ortaya koymak, çıkarsız ve amaçsız, hayret saikine göre öğrenmek zorlaşır. Kendi döngüsüne kapılmış teknik işleyiş, poetik yaratma biçimlerine mâni olur.

Tehlike, Heidegger için dünyada açığa çıkması muhtemel bir felaketle doğrudan alakalı değildir. Daha çok varlığı unutma belirtisidir. Güncel de olmayan bu tehlikeyle koşut ‘düşüncesizlik’ tam tersine bizler için daha rahat bir yaşamın güvencesi de olabilir. Varlığa ilişkin soruşturma ve sorgulardan bağışık olmak, dünyada daha başarılı olmaya, daha faydalı uğraşlara zaman ayırmaya yardımcı olur. Muhtemelen cevaplanamayacak sorulardan, yaklaşımlardan uzaklaşarak varlığın soruşturması yerine ‘işevuruk’ girişimler

* *Gefährdung*.

ortaya koymak daha akılcıdır. Diğer yandan varlığa ilişkin soruşturmalar; dünyadan, başkalarından, gündelik bilgilerden, kültürden uzaklaşarak, hayat bilgimizi askıya alarak (Husserl görüngübiliminde olduğu gibi) gerçekleşmez. Çoğu zaman işlevsiz, sonuçsuz bu sorgulama güncellik içerisinde icra edilir. Yani varlık izleri Dasein'ın gördükleri veya ona görünenler, işitilenler arasında bulunur. Diğer varolanlardan farklı olarak kendisini temalaştıran, düşünebilen, ruh hâlleri içerisine girebilen, çalışabilen ve dünyevi uğraşlarıyla arasına mesafe koyabilen, 'gözüpek kararlılık' sahibi Dasein, varlıkbilimsel bir insanın hem öznesi hem de nesnesidir. Varoluşuna, dünyevi bulunuşuna ve tutunduğu gerçeklere ilişkin gayrisahih bir soruşturma bile bu açılımı sağlayabilir.

Tehlike; gündelik yaşamda, hergünlükte veya herkesle paylaştığımız dünyada mevcut olmaktan ziyade varoluşsal niteliktedir; Dasein'ın varlığa erişim yollarının kapatılmasıyla ilişkilidir. Sayısız açığa çıkma biçimlerinin bastırılmasıyla alakalıdır. Varoluş açısından geçerli tehlike, gündelik yaşamdaki huzurdan kimi zaman ayırt edilemeyebilir. Varlıkla yüzleşmenin tekinsizliğinden uzak bir rahatlığa gömülmeyi tehlikeli saymak anlamsız görünebilir. Tehlike zaten insandan çok Dasein için geçerlidir. Onun saçaklarını, dünyaya ve başkalarına bağlayan eksistensiyalleri kaybetmesi demektir. Varlığa erişimine olanak sağlayacak uzantılarını üzerinden attıkça yaşam huzuru artar, daha sorunsuz, kayıtsız bir insan olabilir. Bu sayede özne olur, kendi bildiğine, metafiziğine kapanabilir; varoluşunu fazla sorgulamaz. Kendisini başkalarına ve dünyaya bağlayan uzantılardan kurtuldukça anlamsız vicdani seslerden, ışığın duyusundan, kaygıdan, korkudan, utançtan da uzaklaşır. Başkasının nazarını, sesini, görünüşünü unuttur. Üzerine dikilen varlığın nazarı geri çekildikçe daha iyi görmeye, anlamaya da başlayabilir. Dünyasal başarısı artar, sadece yakın çevresinden sorumlu olduğunu düşünür. Kendisine ulaşan başka hayatların anlatıları, dramları ufkundan çıkar. Yakın çevresine nezaketli,

medeni, sevdikleriyle ilgili, dünyaya meraklı, hayat dolu bir insan olabilir. Dasein ve varlık arasındaki ilişkide tehlikeli olan insanın mutluluk kaynağı olabilir. İnsanın dünyadaki huzuru, güvencesi varlıkla münasebeti hilafına gerçekleşir. Dünyadaki zenginlik ve refah varoluşun sahici öznesini yoksullaştırır. Ancak Dasein'ın tekrar kendisine gelebilmesi için de tragedyalara konu bazı tehlikelerin üzerine gitmesi zorunludur. Böyle bir tehlikenin gündelik tehlikelerden farkı, varlıkla varolanlar arasındaki fark ölçüsünde büyüktür.

Hölderlin'in dile getirdiği 'kurtarıcı güç'ün ortaya çıkabilmesi için onunla bağdaşık tehlikenin belirmesi gereklidir. Dasein da dünyasal huzurunu, mutluluğunu, kariyerini varlığa karşılıksız bir armağan gibi sunabilmelidir. İçerisinde bulunduğu tehlikenin mevcudiyeti kurtarıcısından ayrı düşünülemez. Nasıl ki ihtiyaç duyduğunda el-altında-hazır varolanlar serbest kalıyorsa Dasein'ın insanca ilgilerden özgürleşmesi için de varlığı kendi meselesi yapması gereklidir. Bir alete gereksinim duymadan ona erişmemesi gibi kurtarılması için de tehlikeyi duymalı, anlamalı ve ifade etmelidir. Şiiriyle, düşüncesiyle tehlikede olduğunu belli etmelidir. Üstelik bunu kararlılıkla yapmalıdır. Eğer bir özdeyişe sığınır sak 'ağlamayana meme vermeyen' bir varlık betimlemesini varırız burada.

Dasein bu durumda, potlaç veya kargo kültürüne sahip topluluklar gibi, varlığın serbest bırakması muhtemel olanaklar için sahip olduklarını kurban edebilmelidir. Heidegger antropolojik göndermelerden hoşlanmasa da potlaç töresine uygun davranan fail, varlık huzurunda açılmış mahşer yerinde veya kayranda esenliği bulmayı umar; çünkü önceden verebileceği tüm armağanları, kurbanları adanmıştır. Varlığın bahşedeceği kargonun güvencesi olmasa da öncelikle dünyasının ağırlığından kurtularak yoksullaşmalıdır. Yukarıdan gönderilene erişmenin yolu kökten bir yoksulluk ve yoksunluktan geçer. Varlık kaynaklı kurtarıcı gücü çağırabilmek için dünyadaki tehlikeleri göze almalıdır. Gün-

delik alışverişlerine, dünyadan beklentilerine son verdikçe karşılıksız armağanların genel ekonomisine katılır. Güncel güvencelerden kurtulup dünyalığını yok ederek varlığın nazarını üzerine çeker, ışığını, sesini göndermesi için bir cazibe odağı yaratır. Kurtarıcı güce yer açmak için dünyanın tehlikeli yapısı bozulmalıdır; kargonun ulaşabileceği bir boşluk veya yıkıntı yeri açılmalıdır. Böyle bir hafriyat sahasında dünya ve yeryüzü arasındaki fark silinir. Varlıktan serbest kalanlarla donatılmış dünyanın yapısı söküldüğünde varlıkla Dasein arasındaki söyleşiyi gündelik uğultu daha az böler. Fakat böyle bir fedakârlık, Goethe'nin sözünü ettiği 'daha iyi bir atlayış' için gerekli geri adımı atma girişimi de sayılamaz; karşılıksız olmalıdır. Varlık da zaten böyle bir çıkarın, beklentinin farkına varır.

Heidegger, belki de geri dönüşsüz şekilde varlığın kayranını terk ettiğimizi, kökensel ışık ve sesin ufkundan çıktığımızı ortaya koysa da kurtarıcı gücü çağırmak dünyasal yükten kurtulmakla olanaklıdır. Dasein, kendisine bir dünya kurmak için varlıktan, *physis*ten, yeryüzünden veya diğer canlılardan aldığını tekrar geri vermenin yollarını bulabilmelidir. Üstelik bunu uzun erimli faydası, sözgelimi dengeli, doğal, sağlıklı bir çevre için de yapmamalıdır. Modern varlık anlayışının esası güç istencinin meyillerini tersine çevirebilmelidir. Heidegger'in Uzak Asya kültüründe ve özellikle Taoculukta izlerini bulduğu 'istememe istenci'ni hayata geçirmenin yollarını bulabilmelidir. Böyle karşı bir istenç yardımıyla kendisini büyüten, geliştiren, akılcı yapan ama diğer yandan da sorumsuz ve kayıtsız kılan, dünyasına ve metafiziğine kapatan tertibatların dışında durabilir.

Varoluşa ait tehlikenin esası, varolanların varlığı karararak görünüşe geçmesine izin vermemesi gibi de tarif edilebilir; varlığın el-altında-hazır şeylerin sözlüğü içinden açıklanması, mevcudiyete sığınan bir gizem sayılmasıdır. Varlık izlerine erişmemek, doğru akıl yürütmemekten veya zihinsel ve bedensel yetileri etkin biçimde işletmemekten ileri ge-

lir sanki. Aynı kanaatin devamı olarak varlıkbilim ve görüngübilimin vazifesini sinirbilim, nörolojik araştırmalar veya bilişsel bilimler almaya başlar. Zihnin çalışma ilkelerinin ya da sinir ağının gizemlerinin henüz çözülmemiş olması varlık hakkındaki cehaletimizin eşası gibi ele alınır. Bu durumda varlık bir tür bulmaca hâlini alır. Bulmacanın henüz çözülmemiş, ‘zor soru’nun cevaplanmamış olması yetersiz birikimimizden kaynaklanır sanki. Oysa tehlike, ‘ruhsal güçlerin gerilemesi’ ve zihnin kaybettiğine beynin, varlığın yitirdiğine varolanların sahip çıkmasından ileri gelir.

Ontolojik farkın tecrübesi için varlık ve varolanların arasındaki arafın, uçurumun duyusuna sahip olmak zorunludur. Dasein ayaklarını yere daha sağlam basabilmek için önünde genişleyen uçurumu kavramalıdır. Savaş sanatlarında olduğu gibi düşmanını gözü önünde, yakınında tutarsa güven içerisinde yaşayabilir. Tehlikenin varlığını sezmek, kurtarıcı gücün de yakınlarda olduğunun işaretidir. Heidegger, özellikle son dönem yazılarında ontolojik farkın şuurlunda olmamayı tehlikenin en yalın görünümü gibi ortaya koyar. Tehlikenin işaretleri her günkü rahatlıkta ve herkes dünyasındaki huzurlu hayat içerisinde yüzeye çıkar. Gündelik yaşama hâkim kayıtsızlık ve unutkanlık gibi ‘ortalama’ ruh hâlleri tehlike işaretleridir. Fakat diğer yandan da hayata daha sıkı tutunmak, ‘ dengeli’ olmak varlığın unutulması, geri çekilmesiyle mümkündür.

*Güç İstenci:**
Tuzağa Düşürülen Varlık

Heidegger’ın yapıtı, Kehre-öncesi veya sonrasıyla, varlık ve varolanlar arasındaki ontolojik farklar içerisinde şekil bulan görüngüler, varlık olanakları üzerine bir düşünüm sa-

* *Wille zur Macht.*

yılabilir (Guignon, 1983: 182). Varlık izleriyle temellenen görüngülerin üretimi açık bir yerde, ışık altında gerçekleşir. Bu aydınlık sadece bakarak değil işitme yoluyla da duyma ve düşünceye açılır. Örneğin gözleri görmeyenler için aynı açıklığın duyumu kulaklar marifetiyle gerçekleşebilir. Karanlık ve gölge de aydınlık yerin yapısına dâhildir. Dasein, özellikle varlık sorusunu rehber aldığı anda rast geldiği böyle açıklıklarda yeni olanaklarla donanır. Bu olanaklar Dasein'in kişisel gelişimine hizmet edebileceği gibi onun gerilemesine, hayat bilgisini yitirmesine de neden olabilir. Varlığın açıklığında cereyan eden olayların sebepleri ve sonuçları kolayca hesaplanamaz. Örneğin ontolojik farkın yaşam bulduğu aynı açıklıkta, Dasein'in yorumuna ve ruh hâline göre özgürlükçü düşünce de boy verebilir, totaliter ideolojiler, siyasal düşüncüler de. Ontolojik farkın içine düşen Dasein, Carl Schmitt ya da Heidegger gibi faşizmi destekleyebilir. Fakat onun için kesin olan, varlıkbilimsel şiddet alanından çıkıp kendi düşkünlüklerine, meşguliyetlerine geri döndüğünde önceki hâlimden farklı olacaktır.

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da varolanların mantığıyla varlığın anlaşılamayacağını biteviye dile getirir. Özellikle Dasein ile varlık arasına giren ontoteolojik katman ikisinin temas ihtimalinin türlü metafizikler altında kaybolmasına sebep olur. Bu katmanda yerleşik özneler için ışık artık varlıktan değil de Tanrıdan tecelli eder. Heidegger'in *Kara Defterler*'de çizdiği ve güç istencini ele geçiren Yahudi tiplemesi de ontoteolojik bir faildir; varlık imkânlarını kendisine mâl eden bir üçüncüdür. Bu durumda Führer de Dasein ve varlık arasındaki orta yeri dolduran Yahudi topluluğunu aradan kaldırmak için gerekli şiddeti icra edendir. Böyle bir akıl yürütmeyi sürdürürsek o dönem geniş çaplı destek gören faşist cürüm de ontoteolojik metafiziğin tarihi boyunca birikmiş bir kefaretin sonucu gibi anlaşılabilir. Heidegger, Nazi teşkilatında varlıkla Dasein'i tekrar yüzleştirecek araçları ayıklayacak bir imkân görmüş olabilir. Kendi dünyevi

esenliğiyle hakikatli olanı takas etmiş Yahudiler'i yüzyıllardır birikmiş suçların cisimleşmiş hâli gibi tarif eder. Kuşkusuz *Kara Defterler* bu türden imaları ve doğrudan ifadeleriyle Heidegger'in yapıtını zan altında bırakır. O dönem savunduğu düşünceler, Hegel'in Prusya Devleti'nde tinin bedenleşmesini bulmasıyla karşılaştırılabilir.

Heidegger'in bir dönem destek verdiği Nazilerden beklentisi, gündelik dünyanın sahici olmayan katlarını, yapısını sökmeleriye muhtemelen. Hesaba dayanan bir dünya tahayyülünü tersine çevirecek karşı bir şiddet oluşturmaları ihtimali peşine düşmüş olabilir. Yakın zamanda ortaya çıkan *Kara Defterleri*'inde¹ Yahudiler böyle bir istencin öznelere, varlığı karartan tüm eylemlerin failleri gibi tarif edilirler. Varlık izlerini faydacı akılla ve hesaplara örter, 'ruhsuzlaşma'ya neden olurlar. Kendi hesaplarına göre varlıkla varolanların, yeryüzüyle dünya arasını kapatırlar. Onların önemli failleri oldukları bir metafizik içerisinde 'varlık sorusu ihmal edilir'. 'Nihai karar verici' momentin, *Ereignis*in önü kesilir; varolanlar varlık hilafına öne çıkarılır (2016: 46). Yahudi tiplemesinin varlık imkânlarını kendi sermayesi gibi kullanması, ona dönük tüm 'şiddete' rağmen ayakta kalmasını sağlar. Pek çok alanda tek başlarına güce sahip olan Yahudiler geri kalan halkın 'ırksızlaşmasına' sebep olurlar. Onlar bir ırkın temsilcisi olarak ortaya çıkarken geri kalanların 'kendilerine yabancılaşmasına' yol açarlar. Üstelik böyle bir ırkın dayanakları 'yaşam' değil, aklın ve hesabın güdümündeki işlevlerin, 'makineleşmenin güçlü kılınmasının' sonucudur (2016: 133). Yahudilerin çerçevesini çizdiği bir metafizik içerisinde varolanların varlıkla buluşması olanaksızdır. Onların 'pasiflikten yana', 'insancıl düşünceleri' de bu egemenliği meşru kılan, 'tüm oyuncularını kendi ağı içerisinde' tutmaya, 'köksüz, düzleştirici, türdeş,

¹ *Kara Defterler* 1931 ve 1941 yılları arasında kaleme alınsa da ilk kez 2014 yılında yayımlanır.

teknolojik kitle uygarlığını' yaratmaya dönük yaklaşımlardır (2016: 243). Yahudilerin öznesi olduğu metafizik dolaşıma girmeden sahici şekilde varlığa ulaşmak olanaksızdır. Dasein, kendisini ve diğer varolanları açığa, ışığa taşıması için Yahudilerin ufkuna dâhil olmalıdır. Bu dolayım 'dünyatarihsel bir görev' üstlenir ve varolanların varlıkla kurdukları bağlantının 'kökünü kazımaya' yönelir. Diğer yandan yine Yahudiler, her alana uzanan uzun kollarına rağmen, askerlik ve savaşmak konusunda çekingen davranırlar. "En iyi kana sahip olanlar yok olurken onlar köksüzlüklerinden güç alarak çatışmaların olmadığı yerlere doğru 'kaçarlar'" (2016: 243). Fakat boş bıraktıkları bu saha varlığın nazarının hâlâ üzerimizde olduğu bir açıklıktır.

Heidegger 'Yahudi zihniyeti'nde, Nietzsche'nin 'hınç ahlakında' veya Carl Schmitt'in aynı yıllarda parlamenter demokrasilerde belirlediği gibi güncel varlık anlayışında kurucu şiddeti yok etmeye dönük bir arayışın izlerini bulur. Çünkü Yahudiler için çatışmalardan uzak bir dünya kendi hesaplarına uyar. Bu sayede ticaretin sürtünmesiz yüzeylerde kesintisizce gerçekleşmesi mümkün olur. Sahip oldukları 'evrenselci' fikriyat da eşitlikçi ve barışçı görünüm altında düzleştirici, her varolanı eş değer sayan, dolayısıyla değiştirilebilir, ticareti yapılabilir kılan gizli bir hedefin parçasıdır. Oysa varlığın tecellisi eşitsizlik, fark ve çatışma üretir. Varlığın serbest bıraktığı görüngü, başka hiçbir varolanla karşılaştırılmaz; kendi ilkeleri, ölçüleriyle dünyaya doğar. Yahudi'nin göreviyse benzersiz şekilde meydana gelene sonradan değer biçmek ve onu ticari çevrime dâhil etmektir.

Heidegger, sansasyonel notlarını içeren *Kara Defterler*'den önce ve sonra Yahudiler'den pek söz etmez. Metinde tipik komplocu görüşlerde olduğu gibi çeşitli atıflar yaptığı Yahudiler, varlığın geri çekilmesinin nedeni sayılırlar. Varlığın izlerini karartan, ışığını ve sesini duyulamaz kılan Batı metafiziğini onlar cisimleştirirler. Fakat Heidegger'de bu ifşaatları yaptığı defterler dışında muhte-

mel failin adını koymasa da tüm diğer eserlerinde de varlığın geri çekilmesine yol açan suçlunun arayışı fark edilebilir. Yahudi benzeri zanlılar, varlığın serbest bıraktığı herhangi bir görüngüyü çok geçmeden ‘el-altında-hazır-olanın görünürlüğüne’, nesnellğine indirgerler. Varlık olanağıyla dünyaya taşınan şiddet ve eşitsizliği bir mutabakat ortamında yok eder, bir ‘projenin’ parçası yaparlar. ‘Gözlenebilirlik’ niteliğiyle donanan görüngü böylece metafiziğin ufkuna girer ve ‘optik görünürlük’ ilkesiyle donanır; ‘bilişsel’ bir nesneye dönüşür (2000: 66).

Heidegger, Kehre-öncesi eserlerinde varlık izlerine koşut ilksel şiddetin, sahici bir dünya, tarih veya varoluş için kaçınılmaz olduğunu anlatır. Eşsiz olan, kendi zamanını ve yerini inşa etmek için, Weber’in ‘karizmatik’ egemende bulduğu gibi, şiddet olanaklarını beraberinde getirir; tekinsizliğini, kem gözünü, yüceliğini de. Ancak Kehre-sonrası Heidegger düşüncesinde şiddetin tarafları yer değiştirir. Teknolojik ve bilimsel uygulamalar yoluyla eziyet gören, tuzağa düşürülen bu kez varlık olur: “Teknik, bilmenin şiddet-uygulamasıdır” (2000: 176). Tekinsiz veya tehlikeli olan artık Dasein’ın kararlı uygulamaları ve istencidir. Simone Weil’in dile getirdiği gibi² varlığın varolanlar üzerindeki cebri tersine döner: “Varlık o kadar kırılgan ve öylesine tehlikeye açık ki titremeden sevmiyorum” (2019).

Varlık ya da varolanlar hilafına gerçekleşen şiddet, modern varlık anlayışının zorunlu bir bileşenidir. Bu sayede varolanlar içerisindeki varlık izleri türlü metafizikler yardımıyla silinir. Bir zamanlar varlıkla temellenen metafizik varlığı unutturmak üzere sahneye girer. Varlığı görünmez, işitilmez kılarak hüküm süren her metafizik; soyut veya somut, ‘taş, odun, metal, renk, dil, ton’ gibi temel unsurları unutturan genelleşmiş bir bellek yönetimini hayata geçirir (2001: 54).

² Simone Weil, Tanrıyı ‘letafet’ ve ‘inayet’ nitelikleriyle açıklasa da Heidegger’den farklı şekilde varlık belirtilerinin ışıklı yerlerde değil izbe, zelim zeminlerde aranabileceğini dile getirir.

Varlık belirtilerinin saklı kaldığı metafiziklerde yeryüzü ve dünya arasında bir yerde, arafta gerçekleşen hakikat üretici ‘savaşım’ kaybolur. Duyulur mevcudiyet, maddesi, bedeni olan şeyler dışarıda tutulur; cinsellik, bedensel işlevler, hayvanlık görünmez kılınır. Freud gibi söylenirse ‘medeniyetin huzursuzluğunu’ işaret eden belirtiler silinir. Modern varlık anlayışı bu şekilde hakikatin bir savaşımının sonucunda keşfedildiğini/yaratıldığını gizler. Şiddetli olayların/eylemlerin sonucu olarak hakikat, güvenli bir konumdan izlenir. Bu sayede sözgelimi uzaklarda gerçekleşen, bize doğrudan temas etmeyen bir savaş medya yoluyla olayların dramına katılmadan, sorumluluğunu almadan seyredebiliriz.

Heidegger, hakikat üretimini özellikle ilk dönem eserlerinde savaşlar ve patlamalı olgular içerisinde tarif eder (2001: 173; 1977: 49). Diğer yandan savaşların yol açtığı yıkımları gündelik yaşamın ‘teskin edici’ işlevleriyle gidermeye çalıştığımızı da ekler. Gündelik merak ve gevezelik savaşın ne olduğunu kavramaya ve yorumlamaya imkân vermez. Savaşın hakikatini bu şekilde anlayan insan, ateşin düştüğü yerdeki patlamaların hemen etrafındaki sahici dramla mesafesini korur. Varlığın sebep olduğu trajik olayların teskini, telafisi veya gündelik ortalama tefsirle yok edilmesi hakikat üretici savaşın sahici duyumunu ve ifadesini olanaksız kılar. Zırhlı araçlara ve askerlere terk edilen savaşlar, dünyasız insanlarla insansız araçlar arasında geçen hadiseler gibi seyredilir. İnsansız araçlara yön veren askerler de savaş çoğu zaman ekran başından izlerler. Mutlu bilinçler savaşın trajik duyumundan uzaklaşırlar. Diğer yandan dünyasız ve ifadesiz kalan, sesini, görüntüsünü ulaştıramayan savaş mağdurları da yaşananları anlatamazlar. Yani olayların iki tarafında da olan bitenin sahici ifadesi kaybolur. Dramın ortasındakiler hakikatin patlamalarını ve gürültüsünü tecrübe ederken uzaktan seyredenler bir havai fişek gösterisine tanık oluyormuş gibi bakınırlar. Fakat savaşa veya gerçek

olaylara maruz kalanların, huzurlu dünya sakinlerine göre varlığa daha yakın yer tuttukları yine de söylenemez.

Modern varlık anlayışı gereği Dasein ve varlık, güç istenci dolayımıyla bağlantı kurarlar. Antik zamanlarda bu alakayı sağlayan *physis* ve sonrasında Ortaçağ Tanrısı, kendisine insan türünden öznelere seçen güç istencine yerlerini terk ederler. Modern Dasein, sebatla aramaktan vazgeçtiği varlığı çoğu zaman şiddet yoluyla kendisine yakınlaştırır. Sözgelimi romantik veya avangart sanatçılarda böyle bir istençten kaynaklanan zorlamayı fark edebiliriz. Bu durumda bazı avangart toplulukların veya Heidegger'in faşizme yönelik ilgileri kestirmeden bir çeşit akıl tutulması gibi değerlendirilemez. Modern sanatkârın mevcut bir gelenek içerisinden yol almak yerine kendisinden önce geleni yıkmak, bozma eğilimi de aynı istencin işaretidir.³

Böyle bir şiddet kullanımı modern Avrupalı Dasein'in 'varlığı-açma-kararlılığı'nın bir türünü örnekler. Varlık izlerini nasıl yorumlayacağı onun iradesine, vicdanına, arzusuna, gereksinimlerine bırakılır. Heidegger de varlığa dönük ihtimamla beliren görüngülerin dünyasal uzam ve zamanda nasıl bir 'kariyer' izlediğiyle pek ilgilenmez. Bu nedenle tarih, coğrafya, siyaset, ekonomi, ruhbilim gibi alanlara yönelik göndermelere yapıtlarında nadiren rastlarız. Bu bilgi sahaları, açılmaya zorlanmış varlığa, doğaya, yeryüzüne veya tine ait yapılaşmış bilgilerin muhtemel zarflarıdır. Heidegger, bir yandan da böyle bir şiddetin gerekliliğini, özellikle *Varlık ve Zaman*'da altını çizer. Kehre-öncesi görüngübilimde, zımnen ya da açık yollardan olumlanan böyle bir şiddet, varlığı-açma-kararlılığı'nın doğal uzanımdır. Aynı şiddetin üstelik düzenli ve etkin şekillerde uygulanması gereklidir. Şiddet,

³ Modern sanatın önemli mekânı Paris de zaten böyle bir yıkım, boşaltma veya zorbalık ertesinde yeniden inşa edilir. Poetik üretimin ve düşüncenin bu önemli kenti, Baron Haussmann'ın eski şehri yok edip açık, geniş ve ışık alan yeni uzamlar yaratma girişiminin sonucudur. Baudelaire'in bir *flâneur* gibi gezip seyre daldığı kent böyle bir yıkım ertesinde boşaltılmış Paris'tir.

varlığın serbest bıraktığı görünüşü ‘ilkselliğiyle kuşanmadan’, tekrar karanlığa gömülmeden Dasein’ın uyguladığı bir tür cebirdir (1996: 359).

Böyle bir şiddeti, Antik, Ortaçağ veya modern varlık anlayışlarından bağımsız olarak kararlılıkla hayata geçirilmesi beklenir. Ama özellikle modernliğe özel varlıkbilimsel cebre ‘hile’ de karışır ve varlık ‘tuzağa düşürülür’. Kendi hâlinde, gizinden sıyrılıp tekrar karanlıkta kaybolacak olan, şiddet yoluyla görünür, işitilir, anlaşılır, tasarlanabilir kılınır. Bu cebir, aydınlık varlık izlerinin sürekli parlatılması ve görülebilir mesafede tutulması çabasını da içerir (Guignon, 1983: 30). Bu şekilde *aletheianın* ilkelerine, doğruluğun görünüp kararma döngüsüne karışan Dasein, hakikati yaratan, onu öze getiren bir varolan niteliği edinir. Kehre-sonrasının Dasein’ı daha çok tefekkür ve temaşa yoluyla aynı çevrime dâhil olurken Kehre-öncesinin öznesi güç istencini ortaya koymaktan çekinmez. Bu dönüş veya dönüşüm Heidegger’in faşizme bir dönem verdiği açık desteğin öz eleştirisi gibi de anlaşılabilir. Doğruluğun doğum ve ölüm çevrimine kararlılıkla dâhil olmak, ondan beklenmedik cevaplar almaya yol açabilir; kararlılık istence, istenç şiddete, şiddet katliamlara uzanabilir.

Faşizme açık destek veren bir başka düşünür Carl Schmitt’in ‘siyasal karar’ ve Heidegger’in ‘kapalılığı-açma-kararlılığı’ (*Entschlossenheit*) ifadeleri yakın anlamlara sahiptir. Özellikle Kehre-öncesinde etik ilkelerle alakası kurulmayan böyle bir kararlılığın sınırlarını çizmek zordur. Heidegger, sonradan Levinas’ın yaptığı gibi, etiği kökensel bir görünüşü, hatta varlığın kendisi, ‘ilk felsefe’ saymaktan oldukça uzaktır. Etik, Heidegger için varlığın ışığı sönümlenip sesi kısıldığında açılan bir saha gibi değerlendirilir. Onun varlıkbiliminde, sözgelimi Levinas’ın Tevrat’tan ödünç aldığı, ‘öldürmeyeceksin’ gibi bir ilksel emrin karşılığı bulunmaz. Böyle bir emir ancak sonradan inşa edilen bir metafiziğin parçası olabilir. Maurice Blanchot, *Öteye Adım*

Yok Ötesi metninde öldürmeye yüz veren böyle bir kararlılığı eleştirir âdeta:

‘Öldürmeyeceksin’in bariz anlamı şudur: ‘her hâlükarda ölecek olanı öldürme’ ve şunu imler: ‘Bu nedenle ölmeye hâlel getirme, karar verilmemiş olanın kararını verme, henüz olmamış olan üzerinde hakkın olmayan bir hakkı kendine atfederek işte oldu deme; son sözün söylenmiş, zamanın tamamına ermiş, mesih’in nihayet gelmiş olduğunu taslama. (2000)

Heidegger, son dönem yazılarında Dasein’in kararlı ruh hâlini şüpheli saymaya başlar. Bu görüngü etrafında şekillenen gündelik yaşam kalıbını ‘yıkıma’ (*Destruktion*) uğrattıktan söz eder. Varlıkla varolanlar arasındaki ayrımları görmezden gelen her tür metafiziğe uygulanabilen yıkım, kendi olgusal, güncel yaşamını öncelikli sayan Dasein’i yakalayan metafiziklerin sakladığı, mahfuz kıldığı ontolojik farkı yeniden ifşa etmek için uygun bir yaklaşımdır. Bu sayede ‘egemen varlık anlayışının’, ‘varlığı mevcut-olma’ anlamında kavrayan mevcudiyet metafiziklerinin eleştirisi yapılır. Oysa Kehre-öncesinin Heidegger’i için varlığın karanlığını kararlılıkla açmak, varolanların ‘kuşatıp’ hapsedtiği hakikatin tekrar aydınlatılması için zorunludur. Karanlıkta kalmış, üzeri kat kat giysilerle örtülmüş olanı ‘soymak’ için böyle bir istenç gereklidir (Richardson, 1993: 186). Varolanlara sıkıca sarılmış olan Dasein, kendi huzuru için ‘hapsettiği’ hakikatin ışığını yüzeye çıkarmak için şiddetten uzak duramaz. Gayrisahih katmanları soyma girişimi, el altında hazır gereçleri işlevinden, yararından uzaklaştırmak anlamını taşır. Dasein’in kendi faydası için kapattığı şey, doğruluğun dile geldiği bir açıklığa taşındıkça nesnelliğini kaybeder. Bozma veya yıkım eyleminin ereği, varolanları açıklığa, ışığa getirmektir. Aydınlıktaki şey, kendisine yakıştırılmış işlevlerden, tefsirlerden, kullanışlılıktan, işaret ettiği anlamlardan, simgelerden soyulmuş hâlde meydana çıkar. Açıklığa güç istenci neticesinde getirilen şey, belli bir anla-

mı göstermeye koşulmuş, gündelik tefsirin parçası bir işaret veya simge de olabilir.

Güç istenciyle koşut kararlılık ve şiddet biçimleri Dasein'in varlığı kendi ufkuna zorla taşınması gibi de anlaşılabilir. Böyle bir fail, 'gözlerini kaldırmak', 'kulak kesilmek' fiilleriyle veya başkaca birikimlerle varlığın karşısında donanımlı ve kendine güvenen bir duruş sergiler (2001: 98). Görüleri veya görüşlerini geri çekmeden varlığın karşısına dikilen Dasein'in dünyada bulunuşu bu gözüpeklikle gözlerini devirmeden, iradeli ve ifadeli duruşunu koruyarak var olmasıyla olanaklıdır. Güç istenciyle tahkim edilmiş bir varlık anlayışının yeryüzünü kolonize etmesi, böyle bir dik duruşun, diklenmenin ve onun sonucu kararlı şiddetin sonucudur. Dasein, gündelik eylemlerinde, çalışırken, herkes arasındayken çoğu zaman varlığı unutmaya, ona kayıtsız kalmaya açık bir özgüven sergiler. Aşına olmadığı varlık belirtileri peşine düşmek yerine, bildiği dünyada o zamana kadar biriktirdikleriyle yer tutmaya, zaman kazanmaya çalışır. Diğer yandan gözlerini devirmesi, kulaklarını herkes-dünyasına kapatması, kazandığı yer ve zamanı kaybetmesine neden olur. Bu yüzden elindekilerle daha mutlu, başarılı olmanın yollarını arar. Diğer türlü Thales gibi gözü, kulağı, aklı başka yerdeyken ayağının altında, hemen yakınında, dibindekileri gözden kaçırabilir. Üstelik ne kadar mesele etse de, derin tefekkür içinde olsa da varlığın kendisine bakacağıнын, bazı imkânlar bahşedeceğinin güvencesi yoktur. Karşısında daha donanımlı, daha iyi ya da erdemli olanın yüzüne gülen, hâli tavrı belli, hakbilir, adaletli bir varlık olduğu da belli değildir.

Heidegger, kararlılık, gözüpeklik vurgularıyla Kant'ın *Sapere aude*, "Bilmeye cesaret et!" şeklinde modern insanı yüreklendirici ifadesinden ilham alır sanki. Kant da Horatius'dan ödünç aldığı bu deyişte insanın ilk kez aklını başına toplaması, 'başkalarının kılavuzluğuna başvurmadan' kullanması ihtimalini dile getirir. 'Yabancı bir yönlendir-

dirilmeye bağlı kalmaktan çoktan kurtulmuş olmasına karşın', 'tembellik ve korkaklıkları' nedeniyle şimdiye kadar bu imkânı hayata geçiremeyenlere seslenir. Greklerin varlığa, Uzak Asya sakinlerinin kutsal esine veya boşluğa, Ortaçağ sakinlerinin Tanrı'ya başvurarak akıl yürütmekten uzak durma hallerinin modern insanda artık son bulmasını ister. İnsanın bilinçli, düşünen tarafına kulak vermesini öğütler. Kant için Tanrı'ya tevekkül etmek bir bakıma 'ergin olma' hâlidir. Oysa Aydınlanma Çağı insanı, düşüncesiyle etrafına ışık tutar. Önceden olduğu gibi aydınlığı uzak yer ve zamanlarda aramaz, başkasının kendisine ışık bahşetmesini beklemesini beklemesini. Akılla önce kendisini, sonrasında etrafındakileri aydınlatmayı dener:

Kendi aklının kitle önünde, kamuoyu önünde ve hizmetinde serbestçe ve açık bir biçimde kullanılması her zaman özgürce olmalıdır ve yalnızca bu tutum insanlara ışık ve aydınlanma getirebilir. (Kant, 1983)

Güç istenci, Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da kararlılık olarak ortaya koyduğu varlığı açma çabasının bir değişkisi sayılabilir. Fakat Dasein, kendisine bir dünya kurmak ve yeryüzünde tekin bir yer açmak için bu kararlılığı göstermek zorundadır. Bunu kendisini korumak, güvenceye almak için yapar. İstenci sayesinde varlığın açıklık ve kapalılık kiplerini düzenler, varoluşunu zenginleştirir. Böyle fiillerde varlık kendini açmaya zorlanır. Bu durum Heidegger'in atom bombasında bulduğu türden 'tuhaflik' ve 'tehlike'nin de kaynağıdır. Atom bombası, ayarlarıyla oynanmış varlıktan zorla çekilip çıkarılmış tehlikeli bir görüngüdür. *Varlık ve Zaman*'da dile geldiği gibi varlık Dasein'a ayar vermesi gerekirken tam tersine fazla kararlı Dasein, varlık imkânlarıyla tesirlerini bilmeden oynamaya başlar. Güncel 'güvenlik' arayışları içinden başvurduğu güç istenciyle çelişkili şekilde esenlikten uzaklaşır, güvencelerini yitirir, 'tüm ihtimamın dışında' kalır (2001b: 118). Güvenli bir yaşam yaratma uğraşı içinde ölümü daha da anlaşılabilir ve korkunç

kılar. ‘Ölümün yadsınması’ üzerine inşa edilen gündelik yaşam dünyası, tüm araç gereçlerine ve metafizik örtülerine rağmen ‘korumasız’ kalır. Varlık Dasein’in ‘dokunabileceği’, erişebileceği ufkun dışına çıkar. İhtimamın elinin yetiştiremeyeceği ‘geniş bir yörüngeye’ savrulur.

Modern varlık anlayışı, Heidegger’e göre, Nietzsche’de belirgin ifadesini bulur. Tanrıların geri çekildikleri, ‘boşalttıkları yerde aklın yavan kaldığı bir dünyayı, güç istenci doldurur. Söz konusu boşluğun, mitlerin tarihsel ve ruhbilimsel keşfi yoluyla telafi edilmesi’ de aynı istencin yansımasıdır (1977: 156). Güç istenci sayesinde Dasein, üzerine yerleştiği boşluğun sebep olduğu tekinsizlik duyusundan uzak yaşarken güncel meşguliyetlere gömülür. Böyle bir temelsizliğin duyusuna, çizgi filmlerde uçuşunun üzerinde asılı kalan karakterler gibi, telaşı ortasında bir an kararsız kaldığında, endişelendiğinde veya boşluğa baktığında ulaşır. Fakat Heidegger’in *Varlık ve Zaman*’da ortaya koyduğu gibi yaratıcı ve kurucu yokluğun farkındalığı iyi bir ruh hâli sayılmalıdır. Boşluğu ve dolayısıyla ölüme yakınlığı duymak ve anlamak, Dasein’in kendine gelmesine yardımcı olur. Oysa ‘kendi kendisini arzulayan güç istenci’ (1984: 22) hiçlik duyusunu örtmeye yarayan bir hızlanmaya sebep olur.

Kehre-sonrasında Heidegger, *Varlık ve Zaman*’da varlığın kararlı şekilde peşindeki Dasein’in ortalama gündelik hayat bilgisinden sıyrılmasını gerekli görür. Son dönem yapıtlarında bu kararlılığın bir değişkesi olarak güç istencinin eleştirisini yapar. Modern Dasein’in gereğinden fazla kararlılık gösterdiği bir dünyanın resmini sunar. Fakat Dasein artık kendisini varlığa dinginlikle bırakmalıdır. Bu türden vurgularla, Kehre-öncesi ve sonrasında istencin devamı kararlılıkla kadercilik arasındaki ayrımları ortaya koyar. Kendisinin de bir dönem destek verdiği büyük savaşın dehşetli sonuçları, kader kavramının kararlılığın yerini almasına sebep olan farklı bir şuur yaratır.

*Teknik:**
Kör ve Sağır İstenç

Antik dünyanın *tekhneyi dikeyle* bağdaşık kılan yaklaşımı kayboldukça teknik üretim yeryüzüyle dünya arasındaki denge bozulmasına yol açar. *Dikeden* bağımsızlaşan *tekhne*, ölçüsüz bir yaratma edimine dönüşür. Kapitalist üretim de *dikesini* kaybetmiş *tekhnenin* sonucu üretim ve tüketim biçimleriyle tanımlanabilir. *Dike* varlıkla varolanlar arasında bir uzlaş gibi de anlaşılabilir. Eski Yunan'da tanrıların 'insafını' dile getiren *dike*, bir adalet ölçüsü olarak varlığın ne zaman açılıp ne zaman kararacağına, gündüz ve geceye karar verendir. Adalet tanrıçası *Dike*, *aletheia* döngüsünü gözetimi altına alır ve varlığın görüngüleri serbest bırakması yolunda zindeliğine, müsaitliğine karar verir. Bu müsaitlik, varlığın bir varolanı doğurmaya uygunluğu kadar, *Dasein*'in da doğan şeyin yerini ve zamanını hazırlamaya razı ve uygun olduğuyula ilgilidir. Bu çevrim içerisinde serbest kalan görüngüler varoluşa birer varlık imkânı olarak eklenirler. *Dike*, varlık müsait değilse *tekhne* sürecine izin vermez; varoluşu 'askıda tutar'. Bir yandan da varlıkla varolanlar arasındaki farkı gözetir, 'varlığa, görünüşe ve yokluğa' karar verir (2000: 177).

Tekhne, antik manasıyla mevcut olanın suretini, biçimini, *eidosunu* görmektir. Varolanın ilk kez açığa çıkışı görme fiiliyle gerçekleşir. Modernliğe doğru yaklaştıkça *tekhne* teknik üretimle eş anlamlı olmaya başlar. Batı metafiziğinde *physisin* bir verimi olmaktan çıkıp onunla çatışan bir nitelik edinir. *Tekhnenin* kökensel manasını zamanla *poiesis* olarak sanatsal üretim olsa da yaratmakla teknik üretim arasındaki koşutluk artar. *Physis*, güç istenci karşısında teknik tarafından açılan, kapanan, el-altında-hazır büyük bir gereç olmaya başlar. Bu nedenle modernlikte Antik Yunan'da *physis* ve varlığı anlamdaş sayan düşünceyi sürdürmek zorlaşır.

* *Technik*.

Zanaatkâr ya da sanatkârın *tekhne* vasıtasıyla gerçekleştirdikleri müşterek edim bazı varlık olanaklarını açığa çıkarmaktır. Yeryüzünü gizinden sıyrarak kendi ışığını, sesini, rengini taşıyan görüngülerin açık bir yerde doğmasına yer ve zaman açarlar. Bunu yaparken de bir varlık olanağına biçim verirler. Sanat veya zanaatını icra edenin varlık olanaklarını ‘açığa-çıkarma-kararlılığı’ sayesinde, orada kendi hâlinde, gizeminde saklı kalacak olan şeyler varoluş kazanır, öze gelirler. *Tekhne* böyle bir kararlılığın edimsel kılınması, belli bir yordam dâhilinde icra edilmesidir. Bu durumda *tekhne*’nin verimini doğal, doğal olmayan, olağan ya da tuhaf gibi sıfatlarla sınıflandırma zemini yok olur. Sözgelimi bir ineği sağlamakla uranyumu işlemek arasında varlıkbilimsel anlamda nitelik farkı bulmak zorlaşır. Her iki fiilde de Dasein’ın varlık olanaklarını kendi dünyasına uyarlama, kullanışlı kılma çabasını fark ederiz.

Modern *tekhne* ve onun uzanımı olarak teknoloji, güç istenci saikiyle eyleyen Dasein’ın üretken olduğu kadar tehlikeli varoluş çerçevesidir. Çünkü *poiesis tekhnē*’nin bir boyutu olmaktan çıkar. Antik *tekhne* ve *physis* (veya modern manasıyla teknik ve fizik), dünya ve yeryüzüyle benzer şekilde karşı(t)laşır. Oysa *tekhnē*’nin *physisi* hükmü altına aldığı modernlikte *poiesis* içerik ve biçim değiştirir.⁴ Sanatsal üretim bu kökensel dinamiği tek başına üstlenir. Diğer yandan bilimler, keşfedilmiş olan üzerinde temellenir. Önceden görül-müş, işitilmiş, tasarlanmış nesneleri daha nesnel biçimlerde tekrar değerlendirme, yorumlama girişimlerine dönüşür. Eski Yunan’la modernliğin varlık anlayışları arasındaki fark özellikle fizik ilminin tarifine ve icrasına yansır. Antik fizik, *physisi-*

⁴ Bu tertibatın adı, Heidegger telaffuz etmese de, kapitalizmden başkası olamaz. Fakat düşünürün modernlik olarak adlandırdığı dönemi kapitalist üretimle bağdaştırmak olanaklıdır. Modernlik yeryüzüne, varlığa dönük güç istenciyle ortaya çıkmış *tekhnē*’nin bir sonucu gibi anlaşılabilir. Heidegger’in kapitalizme yönelik sessizliği; devlet, toplum, birey, Ortaçağ, despotizm gibi kavramları dile getirmemesinden çok farklı sayılmaz. Muhtemelen böyle kavramları fazla dolu (ve bu yüzden boş) saymasından tümünü paranteze alır.

sin önceden belirlenemez görünümünün araştırılmasıyken modern fizik matematik ilmi üzerine yerleşir. Fiziksel nesnelerin matematik ilk örneklerle uyumlu olması beklenir. *Ta mathemata* Helenler için önceden ölçülenin, bilinenin karşılığıdır. Modernlikte fiziksel şeylerin olumsal sahası matematik ölçülerle uyumlu şekilde indirgenir, tasnif edilir. Sözgelimi beden anatomik bir yapı, organizma niteliği edinir; bitkiler sebze, meyve gibi sınıflandırılır veya Dasein insan türünden bir canlı sayılır. Fakat bilimlerin varlığa ilişkin sorular karşısında sağır ve ‘kör’ olması, etkin bilgi üretme edimleri için zorunludur. Bilgi alanları arasında yapılan iş bölümünde bilimlerin körlüğü olumlu bir koşuldur. Teknik ve bilimsel araştırmaların muhtemel nesneleri önceden keşfedilmiş olmalıdır. Bu sayede bilim insanı nesnesine yoğunlaşabilir, başka bilgi ve ilgilerle odağını yitirmez. Alan uzmanlığı, bilimsel üretimin etkinliği için zorunludur (1977: 209).

Bilimsel veya teknik çalışma yapanların kökensel büyük olaydan, *Ereignis*ten önce söyleyecek pek bir sözü yoktur. Çünkü bilginin koşullarını bu büyük olay temellendirir. Varlıkbilimsel olay gerçekleşmeden bilimlerin yaslandığı bilgi kuramı veya metafizik ortaya çıkamaz. Bu nedenle Heidegger ‘bilim düşünmez’ der. Varlığın açıklığına koşut düşünme eylemi bilimi önceler (2011). Sadece müspet olanlar için değil insani bilimler için de benzer bir düşüncesizlik mevcuttur. Bilimsel etkinlikler varlık menşei olaylar son bulduktan, dünya yeniden şekil aldıktan sonra başlar. Bilimler; *Ereignis* nihayete erdikten, bengi geri dönüş gerçekleştikten sonra yenilenmiş bir dünyada mevcut olanlar, varolanlar arasındaki tasnifler, ilişkiler sonucunda nesnelere kavuşur. Bilim doğası gereği mevcudiyet kazananları tetkik etmek dışında varlık bilimsel bir sorguya girilemez. Bilim insanları ve araştırmacılar da kendileri için böyle müphem çalışma alanlarından genellikle uzak dururlar zaten.

Sözgelimi antropoloji, biyoloji veya ruhbilim, Dasein’ın *Ereignis* sonrası hâlleriyle ilgilenir. Tanrıbilim gibi metafizik

sahayı terk etmemesi beklenen bir öğreti bile mevcut kanılar ve tefsirler içerisinde işler. Bilimler, büyük olaydan sonra yer ve zaman tutmaya müsait bir yeryüzü parçası üzerinde beliren nesneler, kamusal tefsirler, dünyagörüşleri, bakış açıları veya kanılarla terkip edilen ‘dünya resmi’ içerisinde sözünü söyleyebilir. Bilimler, huzura kavuşmuş bu yerleşke bozulmasın ve *Ereignis* yeniden ortaya çıkmasın diye uğraşırlar biraz da. Toplumbilim veya siyaset bilimi gibi birçok insani sahada mesai harcayanlar, bu istisnai olayın ya da varlığın yazgısının tekrar etmemesi için çaba gösterirler. Bu nedenle Carl Schmitt, modern siyaseti olağanüstü hâl koşullarına geri dönmek üzere inşa edilen bir ‘tesisat’ gibi tanımlar.

*Sanat:**

Koruyucu Gücün İmkânları

Varlık izlerinin terkihi olarak sanat yapıtı ve ‘kuşandığı ışık’ eş kaynaklıdır (2008: 83). Yani bir eseri yorumlamak için onun içerisinde sarmalandığı ışığın ilkelerini bilmek gereklidir. Heidegger, Pindar’dan ilhamla şöyle yazar: “Poetik kılmak, şiirleştirmek, ışığa koymaktır” (2000: 108). Sanat yapıtı, ışıklı varlığın görkemini (*kleos*) yüzeye çıkarır, bir görünüşe ve görüşe dâhil eder. Kendini göstermek anlamını taşıyan *dokei* ve belirli bir görüş bildirmek demek olan *doxan*ın ortak sözcük kökeni de bu varsayımı doğrular. Yani belli bir görünüşe sahip olan ışıklı görüngü, aynı zamanda bir kanıya neden olacak şekilde ses verir, söze dökülür. Görünüş ve görüşün ilk kaynağı şiirleleştirilen varlık izleridir. Şiirli söz, *doxada* görünenin görkemiyle büyülenmenin ve onu sözcüklere sığdırmanın bir yoludur. Platon hakikati görünüşün ötesindeki derinliklere yerleştirene kadar görkem, güzellik ve hakikat bağdaşık kalmaya devam eder. Fakat

* *Kunst*.

bu girişimle beraber hakikat daha çok iyi kavramıyla beraber anlaşılır. Böylece erdem ve doğruluğun güzel olanla, görünenle veya *to kalonla* ilgisi zayıflar; iyi olan daha çok *agathonla* anlamdaş olur. Heidegger, presokratik fikirlerden hareketle varlıktan neşet edeni doğru ve güzel sayar. Hakikatin tecellisi doğrudan etik göndergelere sahip değildir. İyilik, işlevli, kullanışlı olmak gibi varolanın nitelikleri arasında sayılır; sahici bir görüngü değildir.

Sanat yapıtı dolayısıyla varlığın ‘sunumuna’ imkân veren ‘ışıklanma’ sadece işitsel ya da görsel nitelikte değildir; aynı zamanda mevcut dil içerisinde bir tür ‘söyleme’ gibi de ifadesine kavuşur. Varlığı var eden aynı zamanda duyulur yüzü, sureti veya ifadesidir. Ancak modernliğin duyum şemasını tanımlayan Descartes’ın yapıtında varlık ve varolanlar arasındaki tabiat farkı geçersizleşir; *esse* ve *percipi* anlamdaş olmaya başlar (1984: 82). Varlığı varolanlarla karıştırmak, sonradan Derrida’nın, kısmen Heidegger’i de içerisine katarak tanımlayacağı ‘mevcudiyet metafiziği’nin temelini oluşturur. Bu şekilde ontolojik fark ihmal edildiğinde varlığın duyulamaz, ifade edilemez, görünmez tarafları, ‘veri ve bilgi’ değeri taşımayan kısımları dışarıda kalır. Duyumsal tecrübeye temsil edilen varlık, mevcudiyet metafiziğinin yarattığı yerel bir aydınlıkla beslenir. Temsil, duyumun yöneldiği bir ışıklanmanın hatırasıyla kendi nesnesini aydınlatmaya başlar (1984: 108, 109).

Heidegger, özellikle son dönem yapıtlarında, hakikat ve etik arasında doğrudan bir ilişki kurmaz. Varlığın estetikle alâkası daha belirgin gibidir. Varlıkbilimsel bir soruşturmadan ayırt edilemeyecek olan sanat, doğruluk ve güzelliğin eş zamanlı üretimidir. Etik ve metafizik ise onlar üzerinde temellenir. Heidegger’in iyi bir okuru olan Gadamer’e göre sanat, ‘kendisi ile yeni bir şeyin meydana geldiği’ edimlerin tasarım zeminidir. Sanat işlerinde mevcudiyet kazandıkça ‘aydınlanan’ doğruluk, bir yandan da kendisini ‘karanlıkta barındırandır’; ‘güneş altında bir çiçeğin açışı değil bir o

kadar da kendisini yeryüzünün derinliklerine kök salmasıdır' (2010: 143). 'Açık bir yerde' doğan sanatkârın yeryüzü ve dünya arasında tesadüf ettiği varlık izlerini keşfetmesi/yaratması bir çeşit 'hırsızlık', zorla gizinden sıyırma, saklandığı yerden çekip çıkarma işlemi değildir. Kendi açıklığı ve saklılığı içerisinde soluklanan tüm varolanların kusursuz bir örnekçesini sunan 'sanat yapıtı, dünya ve yeryüzü, ortaya çıkma ve barınma arasındaki bir çekişmedir' (2008: 144). Onun üzerinde kendi 'özünü kuran' ve sonra da geri çekilen varlık, mevcuda gelişe karşı bir 'düşmanlık' da barındırabilir. Bulunurluk sıfatına sahip sanat yapıtı kendisinden fayda talep eden istenç biçimlerine yönelik mutlak 'muhalefet' ile belli olur. 'Şeyleri kullanmaya azmetmiş' güç istenci karşısında etkisiz kalır.

'Kendi içlerinde durmalarına' katlanamadığı şeyleri kullanım değerlerine göre ölçüp biçen güç istencine karşı sanat yapıtı bir tür 'muhafızlığa' soyunur; 'şeyliğin genel yok oluşunun ortasında şeyin masumiyetini şiirsel olarak aydınlatır' (2008: 145). 'Hakiki şeylik' sanatçı, edebiyatçı veya düşünürün çabasında 'korunur'. Yapıtın 'şiirleştiği' doğruluğun tanımı ise 'açık bir yeri açmasıdır'. Şeyleri aydınlığa taşıyan ya da üzerini açmaya çağıran şiirsellik genelleşerek her poetik eylemde, 'mimari ve plastik sanatlarda bile' gerçekleşir. Şair, öznellik ve keyfilikten uzak, 'önceden işaretlenmiş bir rotaya bağlı' kalır. Varlığın ilksel ışığı ve sesiyle çizdiği izleri takip eder. Bu izler bazı izleklerde ertelenir. Bu sırada beliren şiir, diğer sanat edimleri veya düşünce işleri için 'taş, renk ya da tonlardan yapılan inşa ve biçimlendirmelerin (...) ara formudur.' (2008: 146) Malzemesi ne olursa olsun, sanat veya düşünce eserleri, dil içerisinde gerçekleşen şiirli bir seyir sonucunda meydana gelir. Poetik edim ve düşünceye koşut varlık izlerinin tasarımları olarak sanat işleri, belirli malzemelerde şekil bulmadan önce ara formlarda şiirleşir ve dile yerleşir. Şiir böyle tanımlandığında farklı malzemelere

tercüme edilebilen ifade eylemlerinin ve farklı nesnelerle taşınan duyum biçimlerinin inşa malzemesi olur.

Heidegger, Rilke'den ilhamla, sanat eserlerindeki 'dokunuş' payından söz eder. Fakat varlığın hep belli bir mesafe ve zaman farkıyla ayrı durduğu varolanlara dokunmasını teknolojik ara yüzey engeller. Teknik dolayımıyla, hesaplı, ölçülmüş bir temas gerçekleşir. Ancak ışık sadece gözlere, ses sadece kulaklara, dokunuş da sadece tene değen duyumlar değildir. Zaten yeryüzüyle dünyanın karşılaştığı ilksel zaman ve yerde gözler, kulaklar ve ten henüz tam olarak ayrıışmamıştır. Rilke'nin şiirindeki dokunuş, varlığın varolanları müteessir etmesi, sesini duyurmasıdır. Şairin üretimi duyumların kesiştiği bir zaman ve yere işaret eder. Şiirli sözde serbest kalan varlık, güç istenci dolayımıyla açığa çıkindan nitel olarak farklı, hatta karşıt bir üretimi işaretler. Şiir ve güç istenci farklı varlık anlayışlarına aittir. Şair varlığın serbest bırakması muhtemel olanı sabırla beklerken güç istenciyle varlığın peşine düşen, onu açılmaya, açık yere gelmeye zorlar. Şair, varlığı Dasein'ın kendi içinde yarattığı bir açıklıkta konukseverce ağırlamak ister. Bazı doğa fotoğrafçılarınin yaptığı gibi gözlediği canlının kendi yaşam çevrimi içerisinde görünüp saklanmasına tanık olmak ister sadece.

Heidegger, varlığa şiirli ve düşünceli yaklaşımı Eski Yunan'a, kararlılık ve güç istenci dolayımıyla yaklaşmayı da modernliğe ait meyiller sayar. Son dönem eserlerinde Taocu felsefeye ilgisi de şiirli sözün imkânlarını anlama gayretiyle ilişkilidir. Ortaçağ ise iki karşıt anlayış arasında bir geçişi temsil eder. Varlığın hakikatini ve onun varolanlar üzerindeki hükmünü Tanrıya atfederek bu geçişi mümkün kılar. Modernlikle beraber ontoteolojik zeminin faili veya varlık olarak Tanrı'nın yerini, Descartes ve Kant düşüncesinde cisimleşen aşkın özne alır. Bu değişimle beraber varlık, bir tür kutsallık, tinsellik halesi taşımaktan uzaklaşır, insani bir iyelik kazanır; doğal kaynak, bilgi, kanaat veya iletişim malzemesi olur. Bu farklılaşma, sözgelimi Hinduların kut-

sal varlığın belirmesi saydıkları inekleri bir et kaynağı gibi çoğaltıp, besleyip zamanı gelince kesmeleri kadar büyük bir değişimi anlatır.

Nicel birikimi veya büyümeyi, nitel genişlemeye karşı yerleştiren modern metafizik içerisinde temel değer ölçüsü varlık belirtilerinin ne kadar varolanların diline tercüme edildiğidir. Varlık ve varolanlar arasındaki ayrımı yok etmek böyle bir metafiziğin esasıdır. Varolanlar varlık pozu verdiği zaman bu zorlamanın son bulacağı yönünde bir kanaat oluşur. Bilişim, yapay zekâ, sinirbilim veya genetik gibi alanlardaki araştırmalar ardındaki temel itki de bu ayrımı yok etmeye yöneliktir. Dünya ve yeryüzünü, kültür ve doğayı ayırt edilemez kılma çabasını yansıtır. Yeryüzünün karanlığını bastıran bir dünya arayışıdır. Çevre sorunları, genetik bozukluklar, öngörülemeyen hastalıklar bu istencin sınırlarını ortaya koyar. Üstelik böyle ‘doğal olmayan’ görünümlemlere karşı tabiata dönme girişimleri de aynı istençten pay alır. Yani *Varlık ve Zaman*’da Heidegger’in tarif ettiği şekilde sahicilik arayışı bir kez daha gayrisahih olan tarafından temellenir. Sahici olmayan görüngüler çoğalarak sahicilik pozu vermeye başlarlar. Kültürü yaratan doğanın veya *physisin* serbest bıraktıkları olmaktan çıkar. Baudrillard’ın ‘aynının ekonomisi’ dediği ve farklılık görünüşü altında mutlak bir özdeşliğin, farksızlığın üretimi hâkim olur. Varlık izlerine erişim olanaklarını, serbest kalana yol veren patikaları kapayan güç istencinin neden olduğu belirtiler egemen olur.

Sanat yapıtıyla ifadesini bulan, varlığın düşüncesiyle koşut olsa da açığa çıkan eser karmaşık, anlaşılmaz olmak zorunda değildir. Bazı modern sanat işleri, geleneksel İslam eserleri ya da Uzak Asya resimleri gibi ‘bunu ben de yaparım’ diyebileceğimiz yapıtlar da olabilir. Varlığın henüz yorumlanmamış izleri, ışığı ve sesiyle yönünü bulan sanâtkar, karmaşık bir iş ortaya çıkarmak zorunda değildir. Örneğin Kafka romanları veya Müslüman Şark nakışları gibi yalın olabilir. Bazen de anlamını hemen teslim etmeyen şiirlere

dönük, “Şair burada ne demek istiyor?” gibi bir yaklaşıma neden olabilir. Keyfî bir anlaşılmazlık taşımayan veya boş retorik oyunlar içermeyen böyle şiirler, anlaşılabilirlik imkânını da kendisiyle getirir. Şiirin anlam ve biçimi beraberce açığa çıkar. Anlaşılabilirlik, şiirli söze ihtimam gösterene sunulan bir armağan gibidir. Şiire anlam kazandıran böyle bir ilginin kendisidir biraz da. Ama yapıt kendisine yönelik aynı özeni taşımayana kapalı kalır.

Antik Yunan Dasein’ı Heidegger’e göre varlığın ufkunda hayat sürer. Bu yüzden gördükleri, yazdıkları veya resimledikleri herhangi bir yapıt varlığa ilişkin doğru hazırlanmış soruların karşılığı olabilir. Oysa ortalama dünya bilgisi ve görgüsüyle onların yaptıkları şimdi de rahatça tasarlanabilir. Nahif de görünseler yaptıklarını daha sahici kılan, varlığın açıklığında eğleşmeleridir; bir ustalığın, becerinin, dehanın sonucu gibi değil de varlığın aydınlattığı yerde durarak üretmeleri, yaratmalarıdır. Deha kavramı bu durumda açıklığın sezgisiyle yeri ve zamanına koşut eserler inşa etmekle eş anlamlıdır. Varlık izlerine açık bir duyarlığa sahip olmakla ilişkilidir. Dâhi, kötü ya da iyi bir mizaç içinden yaşadığı bağlamın vicdanını duyup ifade eder. Zamanın ruhu veya *Zeitgeist*’in nazarı altında düşünen, yapan, yaratan Dasein dâhi sıfatı edinir. Varlık belirtilerine tesadüf edebileceği doğru yerler ve zamanlarda uygun ruh hâlleri içinde beklemeyi bilendir bir bakıma. Dâhiyane sanat eserlerinde yeryüzüyle dünya ‘kavgaya tutuşur’ ve bu şiddetin sonucunda doğruluk yaratılır. Dasein böyle bir açıklıkta duyarak ve durarak kendisinin de parçası olduğu bir savaşıma tanık olur. Açığa çıkanın bir varlık imkânı olarak dünyaya taşınmasına aracı olur. Kökensel bir savaşımın verimi onun sayesinde sahipsiz kalmaz. Hafızasına yerleştirdiği görüngüyü biriktirir, saklar, ışık altına getirir, yorumlar ve en sonunda çerçeveler; dünya resminin parçası yapar.

Resimde çerçevelenmeye direnen veya görünmeyen kısımlarsa görünenin tekrarı, uzanımı sayılır. Özellikle Aydın-

lanma Dönemi resimlerinde ufuk çizgisi dünyanın devamını işaret eder. Ortaçağ tablolarında, geleneksel Çin resminde ya da minyatürlerde olduğu gibi ufkun ötesi varlığın alanı değildir. Ufuk çizgisiyle sınırlanan boşluk Dasein'ın erimi dışında varlığın aydınlattığı bir uzam olmaktan çıkar. Ufkun ötesini, varlığın boşluğu veya açıklığından ziyade, Barok tablolarında olduğu gibi *lumen naturalen* aydınlattığı ve gözlerin erimine sığabilen bir doğa ve toplum manzarası doldurur. Modern görüş noktasıyla bağdaşık güç istenci varlığın serbest bıraktığı farklı ve uzlaşmaz yer ve zaman parçalarını türdeş kılar. Varolanların birbirleriyle kıyas kabul etmesi, görece değerlerinin ölçülebilir olması da böyle bir ortaklıkla mümkündür. Heidegger'in 'güç istenci ile soyutlanan değer' ve 'bakış açısı' dediği de aynı zorlamanın görünümleridir (1977: 146). Güç istenci varlığın yarattığı bütünlüğü bozar, onu nesnel alt parçalarına ayırma arzusunun harekete geçirir.

Sanat yapıtı varlığın açıklığında şekil bulduğundan etik ve estetik katmanlar eser yüzeyinde çakışır; güzel olması yanında iyi niteliği de edinir. 'Işığını varlıktan aldığı' için (2001: 79) güzelliği sadece muhtevasından değil biçiminden de ileri gelir. Hakikatin taşıyıcısı böyle bir eserde iyi ve güzelin birbirine ayrımsızca dolanması gibi yapıtın malzemesi (*hyle*) ve biçimi (*morphe*) de ayrılamaz. Yapıt içeriği ve biçimiyle hakikati yerleştirir. Hakikatli olmanın uzanımı olarak iyilik ve güzellik, her varlık anlayışında farklı tanımlanır. Örneğin Ortaçağ ve modern zaman sakinlerinin iyi ve güzel kavrayışlarındaki ayrım, Dasein'ın varlığa gösterdiği ihtimamın değişik biçim ve içerikler kazanmasıyla ilişkilidir. Sanat yapıtıyla açığa çıkan hakikati Dasein'ın doğayla, Tanrıyla, gündelik varoluşla ya da nesnellikle ilişkilendirmesine göre varlık, döneme özgü ışık ve ses oyunları ile farklılaşan güzel ve iyi görünüşlerini bahşeder.

Varlığın serbest bıraktığını sanatçı kendi dehasının verimi sayabilir. Oysa varlık yapıtın altını doldurur ve sanatkârın

üzerinde durabileceği bir kaide, ölçü veya zemini mümkün kılar. Aynı kaide yeryüzü ile dünya arasında açılmış bir yarık, uçurum üzerine yerleşir. Bu nedenle yapıt ilhamını sanatkârın dehasından çok bir çeşit yokluktan alır (2001: 73). Boşluktan gelen sanat işi, üzerinde yer tutacağı kaidesini de beraberinde getirir. Kaide Dasein için zemini güvenli bir yer parçasıdır. Bir heykelin kaidesi görünür olsa da tüm sanat işleri, fikirler, politik düşünceler, gündelik eylemler de üzerinde konumlanmaya uygun poetik yüzeylere yerleşirler. Dasein açık veya saklı böyle zeminler üzerinde ikamet eder.

Heidegger'e göre poetik ikametın zemini ilk kez Eski Yunan coğrafyasında açılır. Ortaçağda aynı açıklık tanrıların ikamet yeridir (2001: 74). Modern zamanlardaysa analitik bir uzama dönüşür; üzerinde hesap ve ölçümlerin yapıldığı 'nesnellikle' e şanlımlı olur (2001: 74). Yani her tarihsel dönemde varlığın dünyadaki yerleşim kipi değişir. Dönemlere özgü böyle yerleşkeler açan büyük metafizikler ya da varlık anlayışları dışında sanat işiyle başlayan ve son bulan tarihsel dönemler de vardır. Sanat yapıtıyla yaratılan kaide zamanın akışını değiştirerek tarihin yeniden biçim bulmasını sağlayabilir (2001: 77). Yapıtla açılan yer ve zamanla beraber gelecek de değişir. Bazı bilim-kurgu filmlerde olduğu gibi geçmişe gidip tarihin izlerini bozan Dasein, geçmiş, şimdi ve geleceğin birbirine bağlandığı yazgısını aralıksız değiştirir.

*Düşünmek:**

Varlıkla Koşut Fikirler ve Duygular

Heidegger'in özellikle son dönem yapıtlarında düşünmek fiili varlık izleriyle bağdaşık bir eylemdir; varoluş bu temel yüklemde yankılanır. Düşünce varlığı açımlar. 'Varlığı ilk kez düşünen düşünür' Parmenides'in de dile getirdiği gibi

* *Denken.*

‘çünkü düşünme ve varlık aynıdır’. Ama aralarında ‘özdeşlik’ veya ‘eşitlik’ olduğu anlamı da çıkarılmamalıdır (2008: 104). “Bilginin nesnesiyle düşüncenin meselesini birbirinden ayırabilmelidir. (...) Düşünce, uzakta olanla yakınlık içine girmektir” (Arendt, 2010: 119, 126); yakınlıkla, herkesle, varolanlarla araya mesafe koymaktır. Düşünürün aynı zamanda modern varlık anlayışının temel belirleyeni güç istencinden uzak durması beklenir. ‘Dinginlikte’ açılan düşünce yoluyla ‘kendimizi istemekten vazgeçerek bir istenç konusu olmayan düşüncenin özünü arama gayesine kendimizi bırakabiliriz’ (Arendt, 2010: 129). Oysa güç istenci, düşüncenin kaynağı yalın hayretin ötesine geçme kararlılığıyla ilişkilidir. Hayret edilen şeyin verimini, üretimini güvenceye alma arzusuyla ilgilidir. Böyle bir istenç, düşünceyi bağlamından dışarı çıkmaya zorlar ve böylece düşünürün yerini bir bilim adamı, mühendis, araştırmacı gibi tipler almaya başlar. Düşüncenin varolanlar arasında kurduğu ilişkiler parçalanarak farklı ilgi ve uzmanlık alanlarına paylaştırılır.

Heidegger için Dasein’ın düşünmesi Kartezyen yaklaşımda olduğu gibi kendini varlıktan ayırmak yerine onunla buluşmak üzere gerçekleşir. Düşünce de, şiir veya sanat gibi, varlığın poetik sunumudur. Sahici düşünme, varlığın varolanları temellendirmesiyle beliren bir başka görüngü, varlık imkânıdır. Böyle bir üretim, insana değil, varlığa ait düşünmenin verimidir. Poetik düşünce, kavramlar ya da temsillerle değil, doğrudan varlığın duyumu ve ifadesi üzerinde biçimlenir. Düşünmek, akıl yürütmekle olduğu kadar, duygulanmak ve duymakla da ilişkilidir. Görmek, işitmek ve duygulanmak herhangi bir fikrin parçası sayılmalıdır.

Kehre-öncesinde varlığı açmak, iyi ruh hâlleri ve kararlılık yoluyla gerçekleşir. *Varlık ve Zaman*’da düşünmek ‘anlamanın bir kipi’ olarak tanımlanır (2001: 187). Varlığı açmaktan ziyade, keşfedilmiş, anlaşılmış olan üzerinde şekillenen bir eylemdir. Düşüncenin üretimi, varlık izlerine tam olarak koşut bir olanak gibi tarif edilmez. Düşünmek,

Dasein'ın içine düştüğü bir hâl değil, iradi bir imkân olarak, varolanlar hakkında akıl yürütmenin yollarını sunar. Varlık belirtileri kaybolduktan sonra kararını bulmuş bir dünya-daki işlevleri ve varolanları tasnif etmek, soyutlamak üzere başvurulur. Bir bakıma varolanlar arasındaki karmaşayı, gizemi çözebilmenin araçlarından birisidir.

Heidegger için düşünmek fiili Kehre-öncesinde felsefi ve bilimsel düşünümeye daha yakinken sonrasında poetik yaratıma koşut, güç istencinin, metafiziklerin dışına çıkmaya yönelik bir varlık olanağıdır. Kehre-öncesi düşünce, daha Kartezyen bir muhtevaya sahiptir; düşüncenin kaynağı varlık kadar Dasein'dır. Oysa sonradan düşünce, varlığın nazarını üzerine çeken bir görüngü olur. Meister-Eckhart'ın deyişiyle böyle bir düşünce varlığı 'kavrayamaz' ama varlık kendisini düşünceye 'bahşedebilir' (Alıntılayan Guignon, 1983: 305). Mistik öğretilerde Tanrı'nın beşerî ruhlarla ilişkisi gibi mütevazı amaçlara sahip bir düşünme yüklemi varlığın serbest 'bıraktıklarıyla dolar. Fakat Tanrıyı görünür kılan, ferdi ruhun sahibi mistiklerin vecd hâlidir biraz da. Mistiğin kendinden geçmesi, zamanın 'ekstazlar' şeklinde dünyada açılması gibi, varlığa yer ve zaman kazandırır. Bu ekstazın cisimleştiği bağlam genellikle mistiğin bedenidir.

Varlık düşünceye hep aynı görüngüleri bahşetmez. Her tarih parçasının kendisine ait farklı ekstazları, 'kendinden geçme' kipleri vardır. Eski Yunan'da *aletheia*, Ortaçağ sakinlerine Tanrı'nın tecellisi, Uzak Doğu'da kutsal esin ya da modernlere kararlılık ve istenç şeklinde hakikatini duyurur. Düşüncenin varlığa, doğaya, yeryüzüen, tanrıya, kutsal esine kendisini verme şekilleri de farklılaşır. Düşüncenin öznesi Eski Yunanlılardan modernlere doğru yaklaştıkça Dasein'dan insana doğru değişir. Düşüncenin 'toplandığı', dile geldiği *logos*, bilince, akla dönüşür. Modernlerde düşüncenin ortamı, varlık, tin veya ruh olmaktan çıkarak zihnin müdrike işlevine ve hatta son zamanlarda beynin işlevlerine indirgenir. Beyin, varolanlar arasındaki etkin iliş-

ki ve tasarımları ölçmeye yarayan, el-altında-hazır bir araç olmanın ötesine geçer. Böyle bir düşünme aracının işleyişini anlamak, gözlemek için varlıkbilim değil de sinirbilimin ya da bilişsel disiplinlerin yardımını almak gereklidir. Ruh ve zihin, insanın gizemli bilişsel işlevine dönüşür bu durumda.

Düşüncenin ‘düşlüğü’ tehlikeli hâlleri değiştirmek için doğrudan çözüm yolları önermeyen Heidegger, bu durumu doğrudan bir düşkünlük olarak değerlendirmez. Ancak ‘istememe istenci’yle temellenen bir varlık anlayışı bu tehlikeyi bertaraf edebilir. Varlığa egemen güç istencinin öznesi yerine tekrar onun başını bekleyen bir ‘çoban’ olmak, istememekle mümkündür (Pattison, 2013: 4). Heidegger’in son dönemlerinde Dasein, kendine dönmek ve varlığa mazhar olabileceği uygun yer ve zamanlara vasıl olmak için, edilgin fiilleri olanaklı kılan ruh hâllerine bürünür. Bu şekilde güç istencini, çokbilmişliğini, öznelliğini geri çektikçe varlığın kendisini şiirli düşüncede temalaştırmasına izin verir. Varlığın ışığı ve sesiyle serbest bıraktığına, özgürleştirdiğine açık ve geniş bir yer bırakır. Dasein’in insan olmaktan uzaklaşıp tekrar dünyada ve başkalarıyla beraber varlığın muhitine dâhil olabilmesi böyle kökten bir değişimle olanaklıdır.

Varlık düşünceye kendisini bir armağan gibi sunar. Dasein, *cogito* pozlarından kurtularak varlığın açıklığında ‘mütevazı’ ve sebatkâr bir duruş edinir. Bildiğine güvenmeden, bazı belgeselcilerin örtüler altında doğal yaşamın sakinlerini beklemesi gibi, varlığın belirtilerini kendini fazla belli etmeden bekler. Saklı olanın açığa çıkması için öncelikle kendisini saklar. Varlıkla dolmak için içindekileri boşaltır, kendisine sunulacak olan armağanlara daha fazla yer açar. Ama Dasein’in bu hâlleri mistik bir vecdle, kendini çekme arzusuyla da karıştırılmamalıdır. Varlığın her zaman için varolanlar içerisinde, dünyada ve başkaları arasında görünür, duyulur izler bıraktığını unutmaz. Diğer türlü Heidegger düşüncesini Descartes etkilerinden kurtarmak isterken sözelimi Pascal ya da Meister Eckhart’a teslim et-

mek de mümkündür. Bu esnada akıyla değil de yüreğiyle düşünen bir başka Dasein tarifine fırsat vermiş oluruz. Ama Heidegger'de zaman içinde kararlı Dasein'dan daha çekingen, geride duran, temaşa ve tefekkür eden bir başkasına doğru bir değişimi gözleyebiliriz.

Modernlikle birlikte düşünce, insanın iradi bir eylemi-ne, bilincin etkinliklerine, aklın bir işlevine dönüşür. Oysa Dasein'ın bilincine düşünce 'konar', yerleştiği yeri aydınlatır ve sonra her ışıklı görüngü gibi kaybolur. Düşünmek, 'akıl yürütmek'ten çok 'aklından geçmek' eylemine daha yakın bir edimdir. Bir kere akıldan geçtikten sonra bazı fikirler bilinçte sabit düşünceler, katılaşmış öğretiler, dogmalar, inançlar, kanılar olarak yer tutmaya devam eder. Nasıl ki varlıktan neşet eden görüngüler karardıkça el-altında-hazır varolanlara dönüşürse ışığını yitiren düşünce de kamusal tefsire, kanıya, yararlı bilgiye, teknik donanıma veya veriye dönüşür. Varlığın ışığı ve sesi kaybolduğunda düşüncenin üretimi de malumu yeniden ilam eden malumat şeklini alır. Oysa varlıkla bağdaşık düşüncenin verimi eski bir Çin resmi ya da Japon *haiku* şiirindeki gibi son derece yalın da olabilir. Düşünceye içkin poetik niteliğin belirtisi, yeryüzüyle dünya, varlıkla varolanlar arasındaki farkı duyurması ve ifade etmesinden ileri gelir.

Heidegger'in son dönem yazılarında düşünce de varlık gibi dil içerisinde yer ve zaman tutar. Dil sahibi olan ya da olmayan kullanım koşullarına göre varlıkla varolanların farkını görünür ya da görünmez kılar. Dil; gündelik tefsirin, yavan kanaatlerin, gevezeliğin aracı olabileceği gibi şiirli sözün, poetik düşüncenin de kaynağı olabilir. Gündelik sözü, kanaatleri de dışlamayan sahibi düşüncede, *doxa* ve *episteme* (veya genel kanı ve doğru bilgi) ayrımı bulunmaz. Düşünce dünyadaki varolanlar ve başkaları arasında açığa çıktığından önceden söylenmiş, görülmüş, duyulmuş olanla temellenir; *logosta* toplanarak dile gelir ve duyulur olan üzerine yerleşir. Varlığa ilişkin düşünce temelsiz bir şekilde ga-

ipten gelmez. Dasein, kendi meselesi saydıkça görebileceği, işitebileceği, anlayabileceği, *logosta* dile dönebileceği şeyleri aklından geçirir.

Sahici olan veya olmayan düşünceleri ayırt etmek de zor olabilir. Düşüncenin üretimi, çok karmaşık muhteva veya biçimler içerisinde gerçekleşmek zorunda değildir. Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da gayrisahih görüngüleri ayırt etmeyi mümkün kılacak bir çerçeve sunsa da bu yaklaşımına güveni son dönem metinlerinde kaybolur. Varlıkla hizalanmış, 'ayar bulmuş' düşünceyi ayırt etmek için Antik Yunan'a ve özellikle de felsefenin gün doğumuna bakmaya çalışır. Binlerce yıl önce yaşam sürmüş farklı bir Dasein'in dile getirdiği cümlelerin zamanımıza dönük 'otoritesi' kaybolmaz (1984: 13). Bu sebeple Anaksimandros, Parmenides veya Herakleitos gibi varlığı ilk düşünen felsefecilerin böylesine karmaşık yaşamlar süren bir zamanın sakinlerine söyleyecek sözleri vardır. Onların 'gezegenimizin başına gelen en canavarca dönüşümün alacakaranlığında dururken' kendisini çok fazla yol kat etmiş sayan bir zamanın insanına anlatacakları son bulmaz. Heidegger Anaksimandros'un bir fragmanını Batı düşüncesinin bilinen ve hâlâ yorumlanmaya muhtaç en eski ifadesi sayar:

Varolanlar nelerden meydana gelmişlerse zorunlu olarak yok olup ona dönerler, zira onlar birbirlerine zamanın düzenleyişine göre haksızlıklarının cezasını ve kefaretinin öderler. *Apeiron* kocamaz, ölmez, yok olmaz. (Alıntılayan Kranz, 2003)

Bu yüzden ölmüş olanları *apeirona* kolayca karışabilmeleri için kapatmadan, sarıp sarmalamadan unutulmasınlar diye yaşadıkları yere yakın gömerler. *Aperion*, varlığın mevcudiyetten, varolanlardan, havadan, sudan, ateşten bağımsız şekilde yoklukla, sınırsız ve belirsiz olanla karışık ifadesidir. Varlığın sınırsızlıktan gelen ve yönelimi, mesafesi, açısı belirsiz ışığı ve sesi, sanki Anaksimandros'un satırla-

rına karışır.⁵ Varlık geri çekilmeden önce izlerini antik düşünürlerin satırlarına terk eder sanki. Bu yüzden çok uzak bir tarih ve yer parçasından da gelse zamandaş olduğumuz bu ışık ve sesler bize hâlâ çok yakındır. *Apeiron*un kadim aydınlığı artık dünyaya ulaşmadığında varlığın tarihi sona erer. Heidegger, modern zamanları böyle bir kararmanın hemen öncesi gibi tarif eder. Hatta belki de ‘tümüyle karanlıkta’ olduğumuzu düşünür. Karanlığın ardından gün doğumunun, yeni ve sahici bir varlık anlayışıyla Dasein’in tekrar aydınlık bir dünyaya uyanıp uyanmayacağı ise belirsizdir. Zamanımızda ‘yeryüzünün askıya alınmış’, her yerin ‘dünyasal’ kılınmış olması, bu ışığın vuracağı açıklıkların neredeyse tümüyle kapatılması, böyle bir olasılığı azaltır. Işığın değmesi için öncelikle bir ‘kayran’ açılmalı, varolanların aralanması ve dünyanın yeryüzüne yer açması gereklidir.

Varlığın şafağına geri dönmenin zorluğu, sadece bu gün doğumunun getirdiği ışığı farklı yansıtan modern optiğin yol açtığı sapmalardan değil, varlık ve varolanlara odaklı iki farklı varlık anlayışı arasındaki uçuruma çok yakın olmamızdan ileri gelir. Bu yakınlık hemen kıyısında olduğumuz derin ve geniş bir uçurumla ayrı düştüğümüz karşı tarafa ‘atlamamızı’ olanaksız kılar. Üzerinde durduğumuz zeminin yeterince sağlam olmayışı cesaretimizi kırar (1984: 19). Zamanında ve uzamda derinleşen ve genişleyen bu uçurum sebebiyle yer tuttuğumuz toprak parçası üzerinde varolanlara

⁵ Eski Yunan dünyasını çarpıcı cümlelerle betimleyen Egon Friedell, Yunanistan’ın ışıklı ve canlı renklere sahip tabiatını Helen kültürünün esası sayar. Bu sebeple varlığın ışığının her yerden önce bu coğrafyaya vurduğunu dile getirir. Yörenin açık ve güneşli manzarası, Yunanlıların ‘yeryüzünde hiçbir halkta olmadığı kadar renk duygusu ve renk sevinci geliştirmelerine’ yardımcı olur. Işığı kesen, varoluş manzarasını sarahatle görmeye engel bir kararma olmadığından Yunanlılar şeyleri ‘yalın ve güçlü çizgilerle’ tasvir edebilirler. Işığın keskin duyumu, resimlere olduğu kadar düşünceye de yansır. Bu yakınlığın kaynağı Friedell’e göre bellidir: “Yunanistan’da nem oranı çok düşük olduğu için, çizgiler bizdeki [Avusturya] gibi bulanık değildir; sesler birbirine karışmaz. Her şey kesin hatlara, belirgin kontrastlara, etkileyici renk paletine dönüşen güçlü renklere sahiptir” (2004: 27).

karışmak zorlaşır. Yer ve zaman darlığında, uzun atlamacı bir atlet gibi gerileyerek daha iyi bir sıçrayışı gerçekleştiremeyeceğimiz gibi, gündelik dünyaya da tekrar karışamayız. İkisi arasında sürekli endişe içinde yaşamak durumunda kalırız. Kendi altını oyan teknolojik güç istencinin sonucu bu yarıktır, belki de en tekinsiz uzamdır. Orada kapalı kalmamız, Anaksimandros'un sözünü ettiği 'kefarettir'. Ortada belirgin bir suç yokken suçlanan Joseph K. Veya kendi cezasını arayan Raskolnikov bu tehlikenin duyusuyla hareket ederler. Özellikle varlığa dönük sorumluluklardan hiç olmadığı kadar uzak, kayıtsız, sorumsuz ve 'ihmalkâr' modern Dasein için bu kefaretin ödenmesi kaçınılmaz gibidir.

Antik düşünürlerin çabasını gösterdikleri gibi 'varlığı düşünmek' tüm başka varoluş fiillerini 'önceleyen' bir tecrübedir. Varlığın 'özgün diyetiyle' beslenen düşünce ayrımsızca bu deneyimin parçası olur (1984: 19). Heidegger'in 'aynı şeydir çünkü düşünmekle var olmak' diyen Parmenides'i yorumlayarak vardığı bu sonuca göre varlığa koşut düşünce, sanat veya şiir arasında ayrım bulunmaz. Nasıl ki varlığın açtığı ilksel zeminde, görmek, işitmek, dokunmak gibi duyumlar, yazmak, söylemek, çizmek gibi ifadelerden farksızlaşırsa, farklı üretim biçimleri gibi görünen eylemler de eş biçimli ve eş anlamlı olabilir. Varlığı düşünen filozofu, varlığın diliyle çalışan şair, ressam veya yazardan ayrı görmek zordur.

Oysa modern uzmanlaşma içerisinde şair, düşünür ve sanatçı ayrı meşguliyetlerin insanları sayılırlar. Duyulur içerikleri düşünülür olanlardan kesin biçimde ayırmak modernliğe ait bir yatkınlıktır. Alanlar arasındaki kaymalar, *metabasis* ihtimali endişe yaratır. Sanatı düşünceden ayrı yere yerleştiren Platon da aynı modern eğilimi paylaşır. Onun çok eleştirdiği Sofistler doğru düşüncenin onun güzel ifadesinden ayrılamayacağını ortaya koyarlar. Onlar için retorik; güzel söylemek, yazmak veya çizmek doğruluğun ifadesinden ayrılamaz. Klasik Yunan düşüncesindeki iyi ve güzelin ay-

rılmazlığı ilkesini bir kez daha tekrarlarlar. Heidegger böyle bir ortaklığı ‘ilksel şiir’ olarak tanımlar. Buradaki şiir, sözlü bir edimin karşılığı şiir olmaktan çok, varlığın diliyle duyulan ve ifadesini bulan tüm üretimlerin karşılığıdır. Varlığın ‘dikte ettiği’, kendi izlerinden mürekkep şiirdir. Düşünceye kıvam veren, şiirleştiren kalemin harfler yazmasını, fırçanın çizgiler çekmesini sağlayan ‘salınımlar’ varlıktan kaynaklanır. Zihni dolduran, kalem ya da fırça tutan bileklerdeki titreşim, varlığın serbest bıraktığı izlerdir.

Ancak modernler, varlığın kökensel salınımlarının devamı gibi değil de kendi yarattıkları bir metafizik içerisinde yazar, çizer, düşünürler. Varolanların ışığı, varlığın ‘ilksel kendi-ışıklandırma’sını karartır. Varlığın bir zamanlar serbest bıraktığı görüngüler varolanlara dönüştükçe bu aydınlık kökeni karartırlar. Bu kapanıma kendisini fazlasıyla kapırmış olan Dasein, istese de varlığa erişemeyeceği ‘hatalı’ bir yola meyleder. Metafizik içerisinde konuşanın kendi telaffuz ettiğinden başka bir cümleyi dinlemediği bu sapa yer, ‘tarihin açığa çıktığı uzamdır’. Fakat Dasein, ancak kurucu yanlış anlamaları, kusurlu yol tutuşu veya sapmaları sayesinde dünya üzerinde yer tutar; ‘hata içerisindeki tarihte olan varlık benzeri olanın kıyısından’ geçer (1984: 26). Varolanlarla varlık arasındaki farkın neden olduğu böyle hata veya sapmalar, Dasein’in dünyada varoluş, mevcudiyet kazanması için faydalıdır. Sapmalar içerisindeyken bir bakıma varlık tarafından sınanır. Varlıktan uzaklaşınca bengi geri dönüşü becerebilecek mi diye dünyaya fırlatılmıştır âdeta. Kur’an’da da benzeri bir sınama dile gelir:

Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur’an’da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz. (İsrâ Suresi, 60)

Dasein’in dünyanın oyalayıcı karmaşasından, dünyevi düşkünlüğünden sıyrılıp varlığın nazarına tekrar açılması

onun kökensel imtihanıdır. Beled suresinde dile gelen, ‘çile içe-
risinde yaratılan’ insanın kökensel sıkıntısı veya kaygısı da bu
imtihanı verebilmekle ilgili sayılabilir. Sahici kökenin dışında
olmak, ‘azgınlıktan’ başka bir şey getirmez. Ama Dasein’ın
bunu başarıp başarmamasından bağımsız olarak varlık tüm
varolanları ‘çepeçevre kuşatmaya’ devam eder. Diğer yandan
modern Dasein’a özgü kaybolmuşluğun sonucu ayarsızlık
ve azgınlık iki katmanlıdır. Kendisini bulabileceği sahici yer
ve zamanı ararken önce yolunu kaybeder ve devamında yön
duygusunu yitirir. Bu son aşamada her adım attığında kay-
bolmuşluğunu katlar. Karşı kıyıda, Antik Yunan tarafından
yükselen kökensel ışığın erimine girmesi için azgınlığını teskin
eden seslere kulak vererek yönünü doğrultmalı ve sonrasında
varlıkla arasındaki mesafeyi kapatmalıdır.

*Doğa:**
Dasein’ın Yaşam Küresi

Heidegger’in kendine özgü biçimlerde bazen de tahrif ede-
rek tarif ettiği Eski Yunan düşüncesinde varlık, çoğu zaman
*phusis*le eş anlamlı olarak dile gelir. Sonradan aynı sözcük
Romalılar tarafından *natura* olarak tercüme edildiğinde,
doğa sadece mevcut şeylerin toplamı gibi tarif edilmiş olur.
Oysa yokluğu, boşluğu da bünyesinde barındıran *phusis*,
insan yapımı şeyler da dâhil her varolanın doğarken ondaki
büyük yazgıyı ödünç aldıkları bir varlıktır. Canlı cansız şey-
ler var oldukça *phusis*in nazarı, gölgesi üzerlerinden çekil-
mez.⁶ *Phusis*in serbest bıraktığı varolanlar madde ve beden
kazandıkça varlık izleri de yüzeye çıkar. Hayat verdikleri
‘ışığın içine doğar’, büyürler. *Phusis*in sözcük kökenindeki

* *Natur*.

⁶ Türkçede *phusis*in doğmakla kökensel ilgisi korunur ve doğa olarak tercüme
edilir. Bu rastlaşmayı, Azra Erhat’ın sıklıkla yinelediği gibi, Eski Yunan’la
mevcut bir duygudaşlıkla ilişkili görebiliriz.

phuein de bu olguyu doğrular. Varlığı son bulanlar tekrar ona dönerler; ışığa doğru yürüdükçe yerel aydınlıkları yok olur, kararır.

Herhangi bir varolanın doğumu *physisin* onu serbest bırakması, yaşamasına izin vermesiyle mümkündür. Doğan şey, her ne kadar kendi çıktığı yeri inkâr etse de *physis*, *natura* veya doğayla bağını sürdürür. Anneliği doğallaştırmadan şöyle ifade edilebilir: Herhangi bir canlı, annesinin serbest bıraktığı ama sonrasında hep onun parçası kalacak olandır. Ama *physis* kaybolanın, kararıp görünmez olanın, ölenin ardından yas tutmaz; Taocu kozmolojide Tao'nun Onbin Nesne'yi yaratıp unutmaya gibi. Platon'un *Timaios*'da değinip geçtiği, 'sütanne' veya 'taşıyıcı'ya benzettiği *khôra* da böyle bir bağlama yerleşir; hayat verdiklerine sonradan kayıtsız kalır. Özellikle ölümle barışık kültürlerde ölüm doğaya dönüşün yoludur; bedenin toprağa, suya, gökyüzüne tekrar karışması için bir fırsat sunar. Bu sebeple böyle topluluklarda dünyadan göçenin bedeni doğada kolaylıkla çözünsün diye tabutsuz gömülür veya yakılıp külleri toprağa, suya, gökyüzüne savrulur. Doğa serbest bıraktıktan sonra dünyaya, maddeye ve bedene kapatılmış olan, tekrar cismini yitirir; ölürken de doğduğu gibi serbest kalır.

Dünya, gökyüzü, öte dünya, taşlar, bitkiler, hayvanlar, insanlar veya insanlık tarihi *physisin* 'yazgısı altında' şekil kazanır. Değişen, oluş hâlinde veya değişmeden kalanın doğup, örtülü olmaktan kurtulup hakikat kazandıkları bir açıklıktır. Fakat *natura* olarak tercüme edilince *physis* 'fiziksel' olanla yer değiştirir; akıl, ruh ve başkaca soyut varolanlar bu çoklu birliktelik dışına çıkar. Özellikle Platon'la başlayan bir yatkınlıkla, *physis* içerisinde bir arada duran varolanlar, ondan sonra soyut ve somut gibi sıfatlarla ayırt edilirler. *Phaidros* metninde bu ayrımı derinleştirerek *physis* ve *techneyi* birbirlerine karşıt gibi sınıflandırır. Doğal, kendi hâlinde doğup büyüyen şeylerle, insan yapımı gayritabii sayılan nesnelerin dünyası ayrılır böylece. Daha da basitleş-

tirirsek doğa ve kültür iki ayrı varlık alanı gibi tarif edilir. Bu ayrım kapsamında tanrılar ve insanlar da karşı karşıya gelirler. Örneğin doğaya, kültürden farklı olarak, tarihsiz bir nesnellik hâkim olur. Doğa, modern zamanlarda olduğu gibi, insan erişiminden uzak şeylerin dünyası gibi betimlenir. Heidegger bu insansız sahayı, 'dünyasız' varolanların yaşam alanı gibi tarif eder (2000: 16 ve 17). Modernlerin fiziksel olanı, zihinsel veya *psycheye* ait unsurlardan ayırması aynı metafizik yatkınlığın daha ileri bir aşamasıdır. Zihni ve ruhu bedenden ayırmanın yanınd, bedeni ve akılsız canlıları ruhsuz saymak modern değişimlerdir.

Tekhne yardımıyla ve 'gözüpek' bir kararlılıkla, önceden 'duyulmamış, söylenmemiş ve düşünülmemiş' olanı açığa çıkaran modernler *phusise* meydan okurlar. Fakat tarihi başlatan ve zamana yön veren de böyle eylemlerdir. Heidegger, bu gözüpekliği sadece doğaya karşı çatışmalarda değil, düşünme eyleminde de bulur. *Phusisi* poetik bir sunumla açığa çıkaran düşünürler, şairler de metafizik düzeyde gerçekleşen çatışmalar içerisine girerler (2000: 65). Kendilerini doğa olaylarına edilgen şekilde terk etmezler; önceden tesadüf etmediğimiz varlık izlerini içimizdeki ve dışımızdaki dünyalardan çekip çıkarırlar. *Phusis* onlar tarafından yakına getirilir, yüzeye çıkmaya zorlanır. *Tekhne* kapsamındaki fiillerin sonuçları sadece teknik üretimler değildir, aynı zamanda *logosun* parçası işaretler de olabilir. *Logos* ve *kozmos*, *phusisteki* yokluk payının (veya *khaosun*) bertaraf edilmesiyle ortaya çıkar. *Phusisin* kullanışlı tarafları, doğada işe yarar, insan yaşamını kolaylaştıran üretimler *logosta* biriktirilir.

Modernliğe yaklaştıkça Antik Yunan'da Sokrates-öncesi dönemde varlıkla eş anlamlı olan *phusisi* poetik olarak karşısına alan şair, sanatkâr veya düşünürlerin latif yaklaşımları yerine, onu bir üretim kaynağı gibi gören ve teknik imkânlarla, *tekhne* yoluyla tabiatı alt etmeyi düşünenlerin 'hesapçı gözlemleri', tasnif edici bakışları egemen olur. Bir bakıma *poiesis* düşünülür, soyut veya ruhsal şeylerin,

tekhne ise mevcut olanın üretimi olarak ayrı edim alanlarına dönüşür. Bu şekilde teknik üretimdeki poetik biçim ve muhtevanın kaybolması, sanat ve zanaatin de ayrılmasına yol açar. Bu ayrımla birlikte el ve kafa işçiliği ayrı eylemler olarak sınıflandırılır artık. *Tekhne* ve *poiesis* karşıt etkinlikler gibi tarif edildikçe *phusis*in neden olduğu aydınlığın, epifaninin yerine, ‘mevcut-şeylerin-üretimi’ etkinliği ağırlık kazanır. *Tekhne*yle *phusis*in ‘sahih savaşımlı’ böyle hesap edici etkinliklerle birlikte son bulur. Varlık izlerini temaşa ve tefekkür etme edimleri, üretim amaçlı ‘göz gezdirmeye’ fiiliyle yer değiştirir. Aydınlanan ve kararlı, ses veren ya da sükût içindeki bir varlığın duyumunun yerini, ‘sadece optik’ görü biçimi, ‘saf bilişsel’ eylem ve ‘tanıtılabilir görünürlük’ alır. Teknik üretime dönük çalışmanın, *tekhne*nin gereği savaşım, bir çeşit ‘polemik’le yer değiştirir (2000: 66). *Phusis*ten *tekhne* yoluyla açığa çıkarılanın niteliği değişir; doğanın doğruluğu hesaplı bir üretime yerini terk eder. *Phusis*, *logos*, *aletheia* ve *tekhne*yi bağdaşık olgular gibi bir arada tutan kozmoloji bozulur. Bu ayrışma yeryüzünü etkin teknik üretimin sahası yapmak, *phusis*in yazgısından kurtulmuş doğal bir kaynak hâline getirmek, güç geçirilmiş mekanik dünyayı inşa etmek, ölçülebilir, matematik ilkelere tabi fiziğin modern kozmosunu yaratmak yolunda ilk adımlardır. Bu amaçla doğayı, insanları, hayvanları, tanrıları, mevcut olanı veya olmayanı, duyulur ya da düşünülür tüm varolanları birbirinin uzanımı, ortak bir yazgının parçaları gibi yan yana getiren varlık anlayışındaki değişim zorunludur. Tüm kaynakları daha işlevsel nesneler (veya özneler) yapmak için modern düşüncece varlık izleri unutulmalı, dünyevi düşkünlük egemen olmalıdır. Arendt’in deyişiyle ‘varlığın geri çekilişi’ veya unutulmuş ‘günlük yaşamın olağan düzeni’ için lüzumludur. Diğer yandan ‘bu unutma hâlinde kurtulmanın diyeti, dünya işlerinden geri çekilmekle ödenir’ (2010: 127). Gayrisahihlik ve ‘bütün olmayış’ Dasein’in gündelik ve do-

ğal hâlidir. İlk karşılaşmada ‘nasıl gidiyor?’ gibi bir soruya ‘yuvarlanıp gidiyorum’ şeklindeki cevap da bütünlükten uzak böyle bir yaşamın düşkünlüğü ve fırlatılmışlığını belirtir. Fakat böyle ‘yaşamak da bizatihi bir varlık minvali’ (2008: 52) sayılmalıdır.

Heidegger’e göre Romalılar, *natura* diye tercüme ettiklerinde, *phusis* ve varlık arasındaki bağdaşıklığı da yok ederler. *Natura*, teknik üretimlerin durağan zemini, biçimsiz ve doğal maddenin (*hyle*), mevcut şeylerin kaynağı olarak anlaşılır. Varolanlarla arasındaki yazgı birliği yok olan *phusis*in yaratılmış olanlar üzerindeki belirlenimi, gölgesi kalkar; ‘rezerv’ bir madde yığınınına dönüşür. Oysa Eski Yunan geleneğinde *phusis*in kendisi de yaşayan bir varlıktır. *Gaia* gibi başkalarını doğurdukça kendisini de yeniden yaratan, açığa çıktıkça başka varolanları serbest bıraktıkça yaşam bulan ‘ışıklı bir varlık’ sayılır. Işıklanmayı, açığa çıkmayı ifade eden *phuein* kökeni gereği, mevcut şeylere aydınlığıyla yaşam veren, onlara ‘bakan’ bir kendiliktir (2000: 75). *Phusis* insanlar gib tanrılara da bakan, onları büyütendir.

Phusis, *phainesthai* veya görüngü hâlini aldığı saf ışık olarak duyulur. Kendisiyle beraber yazgisından ilhamla doğup büyüyenleri de aydınlatır. Aynı yazgı veya talih, onları kendisine bağlarken serbest bırakır; kendi hâllerinde serpilmelerine izin verdiği gibi doğalarıyla uyum içerisinde biçim bulmalarını, dile gelmelerini sağlar. Kendi bünyesinden kopan ve serbest kalan varolanları, mevcut şeyleri ortak bir yazgı bağı içerisinde görür ve onları yaşadıkları süre boyunca aydınlatmayı sürdürür. *Phusis* her zaman dünyanın parçası olarak kalır. Varolanlarla, serbest bıraktıklarıyla kendisi de yeniden biçim bulur, değişir; içerisinde yer tuttuğu yazgıyı tekrar düzenler. Semavi dinlerin Tanrıları gibi varolanlara aşkın bir yer ve zamandan bakmaz; kutsal izler, belirtilerle tecelli etmez. Spinoza’nın Tanrısı gibi kendisinden pay almaktan ziyade ifade eden failer

gibi o da görünüşe gelir; ışıklı görüngüler ardında başka bir cevher saklanmaz.

Güç istencinin belirleyici olduğu modern varlık anlayışında öznel görü altında nesnelik kazanan varolan ‘çerçeve-lenerek’ güvenceye alınır. Henüz şekilsiz, adsız ve dünyada yer tutmamış olana biçim verilir, etrafı çevrilir, kenarları ve köşeleri çizilir. Şeyler bir araya gelerek değil de bir çerçeveye uyarak biçim ve içerik kazanır. Çerçeveleme, mevcudiyet kazananı el-altında-hazır nesnelere, işaretlere tercüme etmektir. Şekilsiz, amorf şeylere zorla bir *morphe* giydirilmesidir. Varolanların araç niteliği genelleşir böylece. Hayvan da bu çerçeve içerisine yerleşmedikçe insanın yaşam küresinde hayatta kalamaz. Herhangi bir hayvanın veya bitkinin bozulmamış tabiatından bahsetmek bu sebeple mümkün değildir; ya çerçeve içinde kalan, çitlenmiş bir alandaki evcil hayvanlardan veya bu insanca dünyanın tümüyle dışındaki vahşi hayvanlardan söz ederiz.

Heidegger, biyolog Jakob von Uexküll’ün dile getirdiği ve her canlının içerisinde yer ve zaman tuttuğu, belli bir dünyaya, ortama, çevreye sahip olmak anlamındaki *Umwelt* kavramını kabul etmez. Bunun nedeni biraz da Dasein’ın dışındaki varolanları ‘dünyasız’ saymasından ileri gelir; ruhsal nesneler yaratamayan hayvanların dünyasının olmadığını düşünür (2000: 47). Kant’ın *Aydınlanma Nedir?* metninde dile geldiği gibi modern olmadığından düşünemeyen ve ‘ergin olmayan insan’ların dramı tersine döner. Dasein’ın hayvanlıktan hiç bu kadar uzaklaşmadığı metinde Kant şöyle yazar: “Önlerine kattıkları hayvanlarını önce sersemleştirip aptallaştırdıktan sonra bu sessiz yaratıkların kapatıldıkları yerden dışarıya çıkmalarını kesinlikle yasaklarlar.” Onun eğretilme gibi ortaya koyduğu cümleler, modern güç istencinin yeryüzüne ve üzerindeki canlılara uyguladığı kapatmanın, eziyetin doğrudan bir ifadesidir; insan öznesinin gözetiminden kurtulmuş bir tertibatın tarifine ulaşırız. Heidegger de Kant’tan pek farklı düşünmez.

Heidegger'in Hölderlin okumasında Dasein'ın sınırları belli bir dünyası vardır. Bu dünyada dünyasız canlılar el altında-hazır olmadan var olamazlar. Herhangi bir hayvanın yeryüzünden silinmesi insana görünür faydası olmamasından ileri gelir.⁷ Kehre-sonrasına ait Nietzsche okumasındaysa Dasein da dünyasını kaybeder; tek tip bir varoluş olanağının, yani güç istencinin metafiziği dışında kaldığında onun da var olması olanaksızdır artık. Her kaynağı kendisine saklayan, yeryüzüne ve varlığa erişim bilgisini kendinde biriktiren bir yapı tüm diğer canlıları kendisiyle uzlaşmaya çağırır. Distopik bazı filmlerdeki dünyaya egemen şirketler bu durumu anlamayı olanaklı kılar. Dasein'ın varlığa erişim imkânlarının tümünü aynı yapı kendisine saklar. Yerel açığa çıkarıcıları, üreticileri kendi yapısına eklemler. Teknolojik çerçeve öylesine genişler ki yeryüzü ile dünya arasını tek başına *tekhne* doldurmaya başlar. Bu şekilde varlık ve varolanlar arasındaki ontolojik fark gizlenir, güç istencinin hükmündeki bir dünya yapısı doğallaşır. Her ne kadar Hölderlin tehlikenin olduğu yerde esenliğin, kurtuluşun olduğunu dile getirse de Heidegger'in Nietzsche okumasında tehlikeyi ve çözümü aynı anda kendisine mâl eden bir yapının tasvirine rastlarız: "Daha güçlü istenç sahibi olan, varolanların varlığı olarak istenç ile daha uyumlu kalır" (2001b: 116).

Heidegger, son dönem yapıtlarında tashih etse de tüm varlık imkânlarına kaynak, güç veya enerji gibi yaklaşmanın 'doğruluğun açığa çıkmasına' engel olduğunu ortaya koyar (1996: 321). Teknolojik çerçeveleme de hakikat üretici bir edim olsa da güç istenciyle yaratılan hakikatin farkı, açığa çıkan varlık olanaklarının belirli bir çerçeve içerisinde biriktirilmesi, toplanması, kapatılmasıdır. Bu şekilde tuzağa düşürülen varlık

⁷ Fransa'da şöyle bir bildiriyle karşılaşmıştım: "At eti yiyin!" Bu metni dağıtanlar hayvansever bir topluluktu. Onlara göre atların hayatta kalabilmesi için insanlara tüketilmesi gerekiyordu. Bütün yeryüzünü kendi dünyası yapan ve her kaynağı kendisine ayıran insan (*Hayvanlar Çiftliği*'ndeki Napolyon ve mesai arkadaşları gibi) diğer canlıların hayatta kalma olanağını kendi ilgisine, ihtimamına bırakır.

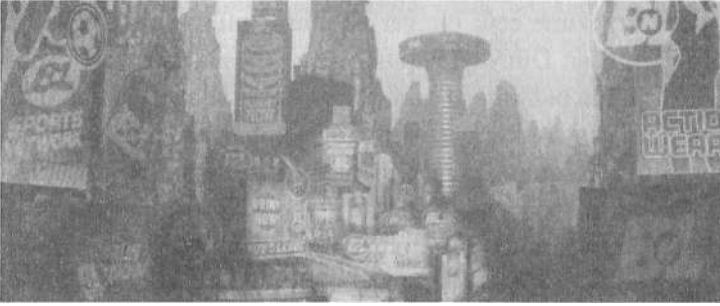
bir tür kaynak olarak saklanır. Zorla açılan varlık imkânı, ikinci bir zorbalıkla kendi evinden koparılarak karanlığına dönmesine, son bulmasına, örtünmesine veya yok olmasına izin verilmez. Teknolojik çerçeve üzerinde gerili metafizik örtü içerisinde yer ve zaman tutmuş olanlar hayatta kalma hakkına kavuşurlar. Böyle bir çerçevede içerilenler esenlik kazanırken dışarıdakiler kayıtsızlığa, yok olmaya terk edilir, âdeta biyosiyasal uygulamalara maruz kalırlar. İçeridekini özgür kılar-ken dışarıdakileri ölüme bırakan bu tertibat, daha insanca bir yaşam için, sözgelimi sahipsiz ve doğrudan faydası olmayan hayvanları kendi hâline bırakır veya ortadan kaldırır. Teknolojik çerçeve içine aldığını ‘teskin ederek’ kapatırken teknik güç istencinin belirlediği yarara sahip olmayanları dışarı çıkarır. Böyle bir dünya kuruldukça dışarıdakiler yersiz ve zamansız kalırlar. Heidegger’in hayvanları dünyasız sayması da aynı düşünsel yatkınlıkla ilişkili sayılabilir. Hayvan işlev kazandıkça tüm yaşam kaynaklarının toplandığı çerçevenin içerisine girer ve hayatta kalır. İnsan her kaynağı kendisine sakladığından, hayvanın dışarıda yaşaması zorlaşır.

SONUÇ: YERYÜZÜ VE DÜNYA ARASINDA WALL-E

Wall-E filmini değerlendirirken Heidegger'in bazı temel kavramlarını cümle içerisinde kullanmayı deneyebiliriz. *Pixar*'ın önemi ölçüsünde eğlenceli çizgi sineması, dünya için, 'ışıl ışıl, pırıltılarla dolu, gözlerini kapa ve parıldamalarını seyret, dinle' diye başlar.¹ Dünya yeryüzü altında kaybolmuş, kararmış ışığını, kısılmış sesini yeniden duyurmak ister. Çöpçü robot Wall-E'nin arada çalışıp çoğu zaman keyfine baktığı manzarada dünya yerle bir olmuş, gökyüzü yeryüzüyle ayrımsızca birleşmiştir. Toz bulutları yer ve göğün ayrımlarının kaybolmasına neden olur. Ufuk çizgisi yok olur ve birçok felaket filminde olduğu gibi yeryüzünü toz bulutları süpürdüğüce dünyanın üzeri kapanır. *Interstellar*, *Dune*, *Finch* veya *Mad Max* filmlerinde dünyanın silüetini kaybetmesinin, yeryüzüne yenik düşmesinin işareti yine toz bulutlarıdır. Ama toz, topraktan kopmuş parçalar değil, çürümekte olan dünyanın artıklarıdır; paslı, isli bir tozdur, kumdur, en iyi olasılıkla kumdur. Bu verimsiz artık, toprağın üzerini tamamen kapatır; bu yüzden canlıların içerisine doğacağı her boşluğu önce toz bulutları doldurur. Toprağın derinliklerinde kalan canlılık nüvelerinin güneşle bağını ve suyunu kesen toz katmanı yeryüzüyle dünya arasında yeşillenen bir verimin yüzeye çıkmasını engeller. Işığı kesen toz fırtınaları, yeryüzü ve dünyaya aynı ölçüde yabancısıdır. Her şeyin yavaş yavaş teslim olduğu toz kütlesi genelleşir ve kıyamet sonrası dünyanın temel bileşeni olur.

¹ *Pixar*'ın 2008 yapımı çizgi sinemasını o zamanlar altı yaşında olan oğlum Baran yaklaşık yirmi kez izlemiştir. Yüz kez izlediği rivayet edilen çocuklar da vardı etrafımda. Çalışmanın sonuç bölümünde bu sinema yapıtını, Žižek'in birçok popüler filme yaptığı gibi 'aşırı yorumlama' çabası içerisine gireceğim. Bir yandan da Heidegger sözlüğüne ait kavramları hareket hâlinde kullanmayı deneyeceğim.

En büyük felaketlerden sağ çıkacağı hep söylenen bir hamam böceği son canlı varlık olarak yeryüzünde hayatta kalır. İnsanların uzay gemilerine binerek terk ettiği, çöp dağlarıyla gökdelenlerin beraberce yükseldiği yeryüzündeki bu son canlı varlığa Wall-E itinayla yaklaşır. Onun dışında tüm canlılık belirtilerinin son bulduğu bir dünyada kalanlara, varolanlara ilgi göstermek bir robota kalır. Kendi türünün de sonuncusu olan Wall-E için yeryüzü sınırsız bir genişliktir. Bu sayede insanların geri çekildiği bu açıklıkta kendi dünyasını yaratmaya başlar. Etrafını türlü varolanlar ve başkaları çevrelemeye başlar. Wall-E saçaklı bir varoluş edinir; varolanlara ilgi, başkalarına itina ve zamanla varlığa ihtimam gösteren müstesna bir varolan, Dasein niteliği edinir. Wall-E bu vasfını her fırsatta başkalarına uzattığı elleriyle ifade eder sanki. Hatta kendisine de el uzatır, sık sık metalden ellerini birleştirir. Dasein önce kendisine el uzatandır bir bakıma.

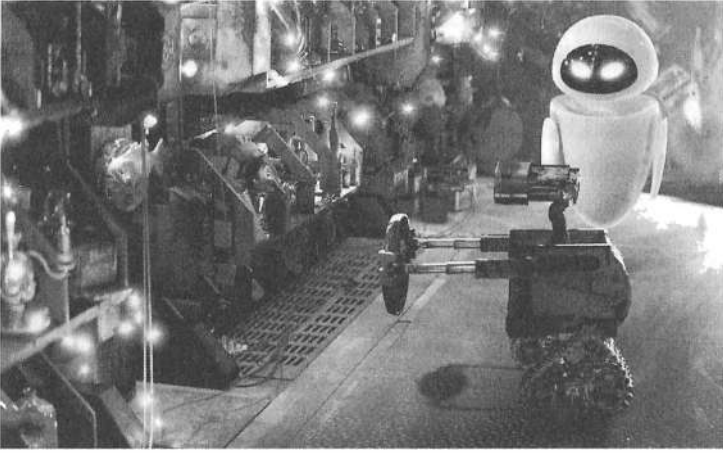
Resim 1:

Buy Large (BnL) şirketi dünyadaki üretim ve tüketim çevriminin tek sahibidir.

Buy Large (BnL) şirketi dünyanın sonunu hazırladığı gibi dünya artık yaşanmaz olduğunda büyük gemilerle insanları uzaya taşır. Bu çakışma Heidegger'in modern varlık anlayışının temeli saydığı güç istencinin neden olduğu tehlikeyle kur-tarıcı gücü birbirlerine koşut saymasını hatırlatır. Dünya talan edilmiş gezegenlerden sadece birisidir. Güç istencinin öznesi

kendine kaynak oluşturacak başka gezegenler arayıp bulur. Yaşanamaz durumdaki dünyaya dönük ilk çözüm, Wall-E gibi çevre dostu robotlarla dünyayı sınırsız tüketimin yarattığı çöp dağlarından kurtarmaktır. Güç istencine tek başına sahip çıkan şirket, dünyayı yok etmek ve kurtarmak gibi iki karşıt varlık imkânını beraberce üstlenir. Temel çabası tuzaga düşürdüğü varlıktan bazı imkânlar devşirmek olan bir şirketin mevcudiyeti öylesine genelleşir ki dünya üzerindeki tüm varolanlar onun tezgâhında açığa çıkar; sakızdan, valize, uzay gemilerine kadar. Varlık, tüm imkânlarıyla aynı şirkete kaynak olur. Ama böyle bir varlık anlayışının yarattığı tehlike er ya da geç ortaya çıkar ve şirketin yarattığı metafizik dağılır. Bu bozulmanın eğretilemesi olarak gökyüzü katmanları bozulur. Bilinen gökyüzü kaybolunca varlığın kem nazarı gibi yakıcı bir güneş doğrudan yeryüzüne düşer. Yeryüzü ya tozlar altında karanlık ya da fazla ıııklı bir yer olur. Nietzsche'nin "Çöl büyüyor" sözünü yorumlayan Heidegger, dünya üzerinde yeryüzüne açık bir yer kalmamasını bir çeşit çölleşme gibi tarif eder. Dünyayı yaşanamaz kılan ışıklar, gazlar ve çöp dağlarındaki patlamalar geri dönüşsüz bir felakete neden olur. İnsanları uzaya çıkaran şirket, yeryüzünü temizlemek, yeniden bir dünya kurmanın gereğı açıklığı yaratmak üzere girişimlerde bulunur. Fakat toz bulutları, terk edilmiş gökdelenler ve çöp dağlarıyla gölgelenen, parsellenen kentlerde ışıık alan yeni boşluklar açılana kadar dünyayı terk etmek zorunludur.

Uzay gemileriye yeryüzüne karşıt şekilde tam bir dünyadır. Ama yeryüzüyle dünyanın karşılıklı ve verimli savaşımı orada da kaybolur. Eski dünya yerini yeryüzüne bırakır, uzay gemileriye saf dünya olur. Her ikisinde de Dasein ortadan kaybolur, yeryüzünde yaşam olanağı kalmaz; uzay gemisindeyse insana, tüketici bireye dönüşür. Buna karşılık, insanlar için yer açması beklenen Wall-E, yeryüzünde öncelikle kendisine ev yaratarak hamam böceğı ve başka bir robottan oluşan başkalarıyla beraber Dasein olmanın temel belirtilerini gösterir. Heidegger hayvanları dünyasız saysa da hamam böceğı Wall-E için dünyası olan bir canlıdır.

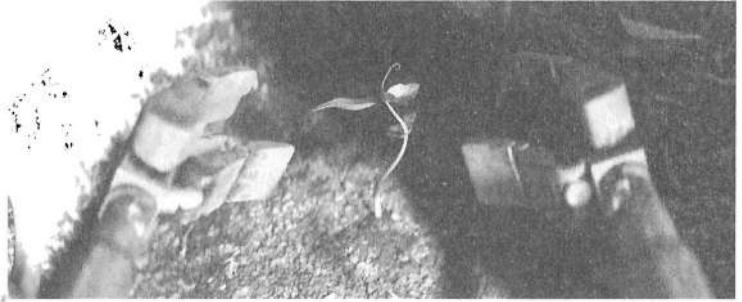
Resim 2:

Wall-E'nin mazi parçalarıyla dolu evi.

Wall-E evini ilgi gösterdiği varolanlarla, gereçlerle donatır; kayıp bir dünyanın hatıralarıyla, mazi parçalarıyla yaşam alanını doldurur. Bu şekilde mazi, Heidegger'in zaman kavrayışıyla uyumlu olarak, geçmiş, şimdi ve geleceğin koşutluğunu tarif eder. Dasein'ın toz ve çöp dağları altında varlıkla kaybolan bağlantısını yeniden canlandıran Wall-E, eşyalara farklı işlevler yükler; ekmek kızartma makinesi bir tür çekmeceye dönüşür sözgelimi. Topladıkları arasında yeni bir değerler sırası oluşturur; örneğin pırlantayı atıp kutusunu saklar. Ama birçok nesnenin temel işlevi saklanmalarıdır; unutulmadan, kayıtsızlığa, ilgisizliğe terk edilmeden. Bu şekilde, kullanışlı olmaktan uzaklaşmış, ıskartaya çıkmış meta yeniden hayat bulur; neden olduğu bir unutuşu ortadan kaldırmak üzere bir araya gelir. Heidegger'in dile getirdiği gibi varolanlar bir zamanlar neşet ettikleri varlığı yeniden temellendirmeye koşuurlar; sahici olanı sahici olmayan inşa eder.

Wall-E, bir gün çöp yığınları arasında bir bitkiye rastlar. Yeryüzünde yüzyıllar sonra boy vermiş yeni bir dirim, yaşam belirtisidir. Aynı bitkinin film ilerledikçe yeryüzünden dünyaya geçişi sağlayan bir görüngü olduğu anlaşılrsa da ilk başta

diğer çöp yığınları kadar yeryüzünün parçasıdır. Çünkü bir varolanı yeryüzünden alıp dünyanın parçası yapan, Dasein'ın ona yönelik ilgisi, gereksinimi, arzusudur. Bu bitki, yeryüzündeki tek açıklık olan Wall-E'nin evi içerisinde bir varlık izidir, sahici görüngüdür. Yeşilliğin içine yerleştirildiği eski ayakka-bı da bir açıklık veya varlığın ışığını bahşedeceği kayrandır.

Resim 3:

Wall-E, yeryüzünde yaşam kanıtı bir bitki bulur.

Yok olan biyosferden yüzeye dolaysızca düşen güneş ışın-ları arasında ilk önce kırmızı bir lazer işaretçisi gibi beliren ve nedeni anlaşılmaz bir ışık ve ses karmaşası gibi yeryüzü-ne yaklaşan uzay gemisi, varlık tarafından serbest bırakılan bir başka görüngü sayılabilir. Wall-E, yeryüzüne yaklaşan ne olduğunu ancak onu mesele ettikçe anlayabilir. Yaklaş-makta olanın belirtisi, ölçüleri ve niyeti kendisinde saklı bir görüngüdür. Wall-E, bu şeyi görüp ıstise de dokunamadığını fark eder. Bu ışıklı ve sesli görüngünün indiği alan, önceden açılmış bir yer parçası, kayrandır. Varlıktan neşet eden bir görüngünün dünyaya yerleşmesi ve ışığını vurması için önce-likle böyle bir açıklık olmalıdır. Işıklı görüngü, aynı zamanda kendi şiddetini, sarsıntısını da beraberinde getirir. Böyle bir cebir açıklıkta yer tutmak için zorunludur. Işıyla, sesiyle ve şiddetiyle gelenin ne olduğunu, ne anlama geldiğini çözmek için Wall-E, kararlı bir Dasein olarak yakınına sokulur ve bekler; tekinsiz olan altında yer tutar. Dışarıdan gelenin öğ-retisine açık olmak, dilini öğrenmek için böyle bir gözüpeklik

zorunludur. Korku veren karşılaşmayı göze almanın yanında, meraktan çok hayret saikiyle yeryüzünde serbest kalmış olanı izler; açılmakta olanı bekler, kendisini gösterene tanıklık eder. Bu kararlılık sonuç verir. Uzay gemisinin kapakları açıldığında serbest kalana mazhar olur. Bu sırada beliren hakikat aynı zamanda güzelin görünür olmasıdır. Wall-E de bu nedenle uzaydan gelen robota ilk görüşte âşık olur.

Uzaydan gelen robot Eve, henüz işler durumda olmadığına ucuksuz, yumurta şeklinde, organsız bir beden gibidir. Bu yumurta sayısız olanağın, istencin, gücün içerisinde barındığı bir içkinliktir. Eve serbest kaldıktan sonra yeryüzünde yaşamaya uygun bir açıklık, karanlık maddeyle örtülmemiş boşluklar aramaya başlar. Yeryüzünde karartılmamış aydınlık bir dünyayı arar. Yeryüzündeki dünya kalıntılarına ya da yaşamın Dasein için olanaklı olduğu yeryüzüyle dünya arasındaki ara yeri tarar bir bakıma. Ama her yer teknolojinin, endüstrinin, tüketimin ve dolayısıyla sınırlarına varmış güç istencinin artıklarıyla doludur.

Atmosferi iletişim uyduları doldurunca insanlar en yakındakiyle bile bu cihazlar üzerinden haberleşmeye başlarlar. Uydular o kadar sık aralıklarla atmosfere yerleşir ki, bir zaman sonra güneşin ışığını keserler. Dışarıdan ışık yerine uyduların aydınlattığı bir dünyanın bilgileri, kanıları, tefsirleri hâkim olur. Üstelik bütün uydularda benzer malumatlar yankılanır. Aynı şirketin gökyüzüne bıraktığı uydulardan yeryüzüne inip çıkan ve birbirine eklenerek çoğalan veri çokluğu ve haber dolaşımı malumun yeniden ilamından öteye geçmez. İletişim olanakları arttıkça insanlar daha yalnız ve bilgisiz kalırlar. Sayısız uyduya rağmen her şeyden habersiz yaşayabilirler. Ta ki artıklarıyla yaşanamaz kıldıkları karanlık yeryüzüyle karşılaşana kadar.

Uzay gemisine tüketici birey idealini yansıtan bir manzara hâkimdir. İnsanlar çalışma hayatını tümüyle robotlara terk ederler. Bu yüzden robotlar yapılması gereken sayısız işe göre çok değişik ergonomiler kazanırlar. Çalışmayan Daseinlerin varolanlar ve başkalarıyla bir arada olma zemi-

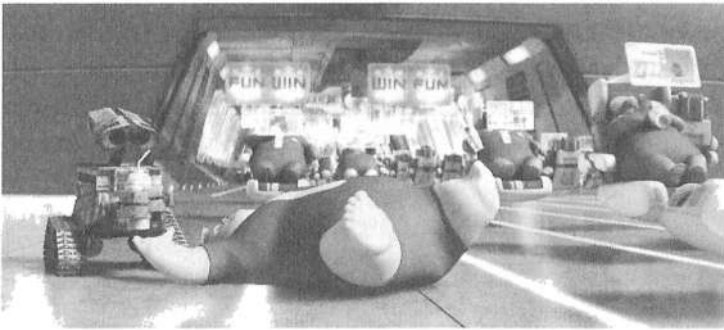
ni de değişir. Tek kişilik araçlarında seyrederken belirlenmiş yol çizgilerinde arkalarına yaslanarak direksiyon çevirme zahmetine bile girmeden alışveriş merkezi, eğlence yerleri ve evleri arasında yol alırlar. Kendilerini neyin eğlendirdiğini de unuturlar; “Ne yapmak istersin?” diye soran ekrana, “Bilmiyorum. Bir şeyler işte!” gibi cevaplar verirler. En kolay üretim olarak eğlenceleri için de çaba göstermezler. Bu yüzden yedikleriyle içtikleri böyle bir üretimsizlikle koşut olarak farksızlaşır; aynı büyük bardaktan yer veya içerler.

Uzay gemisinin sakinleri gündelik yazgı dışına çıkmadan teknik güç istencine teslim olurlar. Gemide ayrıcalıksız herkes aynı durumdadır. Gemi kaptanı bile her şeyden habersizdir. Güç istencini hayata geçiren görünür bir fail yoktur. Gemi kaptanlarının yedi yüz yıllık resimli tarihçesine bakıldığında her geçen zaman daha da şişmanladıkları görülür. Kaptan da her şeyi ayağına, eline isteyen gemi sakinlerinden farksızdır. Diğer yandan son derece etkin ve fit robotlar tümüyle hizmet odaklı, yönetsel bir aygıtın memurları gibi gezinirler. Güç istenci gündelik hayatı idare eden öznesiz bir tertibatın derinlerinde saklıdır. Tüm idari veya teknik elemanlar bir araya gelse de şekli belli olmayacak bir egemenliktir bu. Egemenlik işleyişin genel tasarımında yatar. Özünde herkesin iyi, nezaketli ve çalışkan olduğu bir yapının görünür kısmında yer almayan, saklandığı yerde mevcut bir komplodur. Heidegger, kısaca buna ‘varlık anlayışı’ der.

Uzay gemisi sakinlerinin güzergâhları, yol çizgileri ne kadar belirli, çizilmiş işe rahatları da o kadar yerindedir. Bir yaşam paketi veya tefsiri içerisinde hayat sürerler. Böyle yaşamlar, onlara dönük bir dayatmanın, görünür şiddet sonucunda değil, kendi dünyalarına düşkünlükleriyle temellenir. Her ayrıntısı önbelirlenmiş, tefsir edilmiş olan bu yaşam paketleri, herkesin yan yana ve birbirlerine değmeden, bakmadan, işitmeden var olmasına imkân verir. Ne kadar şişmanlar, hantallaşırlarsa onları çekip çeviren tertibat da o kadar inceler, mükemmelleşir; ya da tersine aynı düzenek letafet kazandıkça onlara şişmanlamaktan başka yapacak

bir şey kalmaz. Örneğin alışverişlerinin kefareti gibi bir kasiyerle bile yüzleşmek durumunda kalmazlar.

Wall-E, böyle bir gemi trafiğinde düzensizliklere neden olur. Gündelik hayatların muayyen yolunu, çizilmiş seyrini bozar. Peşine düşen robotlar, önceden çizilmiş olana ‘bulaşanı’ ayıklamaya çalışırlar. Bu bulaşma, bir elektronik devreye, anakarta dizilmiş elemanlar gibi, belirlenmiş yollarda gidip gelenlerin arasında kısa devrelere yol açar. Kendi yolunda seyredenler karar verilemezsin ortasına düşerler. Gemi sakinlerinin yolları birbirine karışmaya ve kesişmeye başlar. Wall-E’nin kirli varoluşu, gemide yürürlükte olan metafiziğe, genel kanıya bulaşır; temas ettiğini, yolundan çıkardığını farklı ruh hâllerine sürükler. Bu sayede ‘teknolojik çerçeve’nin bileşenine dönüşen insan kökensel varoluşuyla buluşmaya, ‘kendine gelmeye’ başlar; bu gibi olaylar insanın Dasein’a dönüşmesinin ilk işaretleridir. Belirlenmiş yol çizgisinden sapmak aynı zamanda açıklığa çıkmak ve yeni varlık olanaklarıyla donanmak anlamını da taşır.

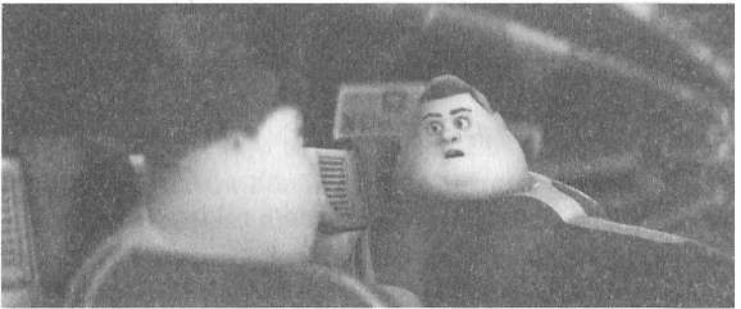
Resim 4:

Wall-E uzay gemisinin sakinlerini yoldan çıkarır.

Aynı istisnai durum, uzay gemisinin şişman sakinlerinin başkaları ve kendileriyle etkileşimlerini dolayımlayan ekran kararınca da ortaya çıkar. Bu sayede dünyada ve başkalarıyla beraber bir yaşam sürdüklerine dair kökensel bir duyuma erişirler. Gerçekten nerede yer ve zaman tuttuklarına

dair bir görüye ulaşırlar. Ekran aradan çekilince duydukları, kendileri için tefsir edilmemiş bazı izler, bilmedikleri türde bir renk, ışık ve ses karmaşasıdır. Bu belirsiz manzarayı yorumlamak için düşük göz kapakları kalkar, gözler büyüğe açılır. Güç istencinin anonim ve kudretli tertibatı hemen yeni güzergâhlar, yan yollar açsa da belirlenemezin ufku belirmiştir bir kez. Yere düşenin, rahatı bozulanın, yolundan edilenin zihnine şüphe ekilmiştir bir kere.

Wall-E'nin yol açtığı kazalara maruz kalanlar, Heidegger'in iyi ruh hâlleri diye sınıflandıracağı türden tecrübelere mazhar olurlar. Dünyayla aralarına giren ekranın dünyayı açmak yerine kararttığı ortaya çıkar. Ekran kaybolunca yeni bir motor-şema oluşmaya, hiç görülmemiş olanlar göze çarpmaya başlar. Zihinsel ve bedensel olanaklar yüzeye çıkar; hatta robotlar için de. Ekranla beraber metafizik perde de aralanır. Böylece en yakındaki başkaları da görünür olmaya başlarlar; uzak ve ilgisiz şeyler yok olur. Gözlerindeki perdeler kalkanlar etrafına şevkle bakmaya başlarlar. Göz kapağıyla beraber metafizik perde de açılınca başka duylara, düşüncelere, duygulara ve dokunuşlara yer açılır. Etkileşimlerin dolayımı değişince diğer gemi sakinlerine dokunmaya, bakmaya, onlara ilgi göstermeye başlarlar.

Resim 5:

Uzay gemisi sakinleri bakmayı, dokunmayı yeniden keşfederler

Eve ve Wall-E'nin, Dasein için tehlikenin en büyük olduğu sırada, kurtarıcı güç gibi taşıdıkları umut, 'yeryüzüne geri dönüş' yolunu açar. Yedi yüz yıl sonra ilk kez varlıktan neşet eden bir canlılık belirtisi yeryüzünden taşınarak gemideki dünyaya ulaşır. Gemide her şeyin yolunda görüldüğü, herkesin en rahat olduğu sırada ortaya çıkan metafizik tehlikeyi onarmak üzere beliren kurtarıcı güç, Dasein'ı kuşatan gayrisahih metafiziği aralar. Böyle bir dolayım kayboldukça Dasein ve yeryüzü tekrar karşı karşıya gelip yeni bir dünyanın imkânlarını yaratabilir artık. Kaptan, yeryüzünü 'kolonileştirmek' üzere farklı bir rota çizer.

Fakat bu kararlılığa rağmen gemideki rahat ve huzurlu ama bir o kadar da sahici olmayan varoluşa karşı savaşmak kaçınılmazdır. Varlığın serbest bıraktığı her görüngü kendisiyle beraber yeni şiddet biçimlerini de getirir. Kökensel ve metafizik çatışma, gemi içerisindeki huzuru güvenceye alan ve yeryüzüne dönmeye, dünya kurmaya engel güç istencinden kaynaklanır. Kurtarıcı güç böyle bir tehlikeye karşı 'donanmış' ve 'dolanmış' olduğundan, en gerektiği zamanda, Dasein varlığın ufkundan tamamen çıkmadan açığa çıkar. Basit ve niteliksiz bir bitki, tüm tertibatın ve karmaşanın üzerinden atlayarak yeryüzüne geminin rotasını çevirmeye yetebilecek kararlılığı yaratabilir.

Wall-E'nin bitkiyle beraber getirdiği toprak, bir yeryüzü parçası olarak gemideki dünyaya bulaşır. Metafizik yırtığın başlangıcını işaretleyen yeşillik, sahici varlık ışııyla donanmış kutsal bir anahtar gibi, hakikatin mecrasına gemiyi ve gemidekileri yeniden taşır. Gemi kaptanı da yeşilliğin özünde belirli bir şey vazetmeyen 'vicdani sesine' ve 'sakın dünyaya geri dönmeyin' diyen güç istencine rağmen kararlılıkla donanır; karşısına dikilen gemideki tek kötü robota karşı, 'hayatta kalmak istemiyorum yaşamak istiyorum' der. Gemideki sınırsız rahatlığı, hayatta kalmak olarak niteler. Boluk içinde ve rahat bir yaşamın tehlikelerle dolu olduğunu dile getirir. Bu sırada sözünü ettiği, Heidegger'in 'tehlike' olarak tanımladığından farksızdır. Kaptan elindeki yeşilli-

ğin öğretisiyle konuşur. Güncel yaşamı yabancılaştıran ve onu iyi ruh hâllerine taşıyan etkisi altındadır. Böyle bir kararlılığı bulmak için öncelikle güç istencinin sınırlarını terk etmek, teknik çerçevenin dışına çıkmak gereklidir. Gemideki isyanı başlatanlar da böyle yoldan çıkanlardır. Arıza yapmış robotlar ve iletişim ekranından kurtulanlar karşı bir istenç yaratırlar.

Varlık izlerini, belirtilerini duyan, temaşa eden gemi sakinleri, yeni varoluş imkânlarının farkına varırlar. Uzun zamandır devinmeyen uzuvlarını oynatır, ayakta durmayı yeniden öğrenirler. Önceden ilgilenmedikleri konulara merak sararlar, dans etmekten söz ederler; tüm bunları güç istencinin sınırladığı yolların dışına çıkarak, açıklık bir yerde icra etmeye başlarlar. Eski bir ayakkabının kayranında gelen yeşillik, böyle bir yer ve zamanın yaratılmasını sağlar.

Resim 6:

Yeryüzü tekrar insanların dünyası olur.

Dasein'ın tekrar kökensel evine yerleşmesini sağlayacak olan kurtarıcı güç, tehlike artık sınırlarına vardığında gelir. Tehlike koşullarında varlıkla varolanlar arasındaki ayrımın unutulduğu teknolojik mantığın varlık gibi poz vermesinden anlaşılabilir. Örneğin bilim-kurgu yapımlarda olduğu gibi insandan ayırt edilemeyen bir *cyborg* ortaya çıktığında veya sanal dünyalar belirdiğinde bu ayrımsızlık tehlike belirtisi gibi endişe yaratır. İnsanın kendinden ve aklından şüphe etmeyi bıraktığı, ruhunu, zihnini anlamak için varlıkbilime

değil de sinirbilime, yapay zekâ araştırmalarına, bilişsel bilimlere başvurması da böyle işaretler olabilir. Teknolojik çerçevede saklı güç istenciyle Dasein önce insan öznesine, ardından antroposene ve en sonunda *cyborga* dönüşmesiyle tehlike mutlak sınırlarına ulaşır.

Tek çabası mutluluğunu pekiştirmek olan insanların son derece tertipli, huzurlu görünen dünyasında da aynı tehlike ortaya çıkabilir. Fakat yeryüzünün yok olduğu bir dünyadan kurtulan insanlar için bir yeşillik parçası bu huzura son verebilir. Bu aşamada tehlike ve kurtarıcı güç ayırt edilemez. Vasıfsız görünen bir bitkinin belirmesi, bir tür *Ereignis* olarak varlığın yüzyıllar sonra ilk kez serbest bıraktığı bir görüngü, *physis* parçasıdır. Küçük ve önemsiz görünen bitkinin varlıkbilim açısından değeri ve çapı son derece büyüktür. Bu durumda böyle bir bitki, modern güç istencine karşı kurtarıcı güç niteliği edinebilir; şiirli söze, poetik düşünceye tercüme edilebilir. Teknolojik çerçevenin kırıldığı, dünya resminin yırtıldığı yerde beliren sahici, ışıklı bir görüngüdür. Tehlike sınırlarına vardığında gelecek olan böyle bir kurtarıcı güç, çöpçü robotun topladığı mütevazı eşyalar gibi değersiz görünebilir. Wall-E, topladığı vasıfsız şeylerle insanın tekrar Dasein olmasını sağlar; dünya ve yeryüzünün buluştuğu açıklığın yaratıcısı olur.

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor (2012). *Sahicilik Jargonu: Alman İdeolojisi Üzerine 1962-1964*, çev. Şeyda Öztürk, İstanbul: Metis.
- Aktok, Özgür (2010). "Sunuş", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, Ankara: Doğu Batı, s. 1-35.
- Arendt, Hannah (2010). "Martin Heidegger'in Sekseninci Doğum Günü Vesilesiyle", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Çetin Balanuye, Ankara: Doğu Batı, s. 115-128.
- Aristoteles (2001). *Fizik*, çev. Saffet Babür, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berger, John (2002). *Görme Biçimleri*, çev. Yurdanur Salman, İstanbul: Metis.
- Bergson, Henri (2007). *Madde ve Bellek*, çev. Işık Ergüden, Ankara: Dost.
- Biemel, Walter (2010). "Heidegger'de Şiir ve Dil", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Yasemin Çına, Ankara: Doğu Batı, s. 180-210.
- Blanchot, Maurice (2000). *Öteye Adım Yok Ötesi*, çev. Nami Başer, İstanbul: Ayrıntı.
- Borges, Jorge Luis (1995). *Alçaklığın Evrensel Tarihi*, çev. Zeynep Çağlayan, İstanbul: Telos.
- Cheng, François (2006). *Boşluk ve Doluluk: Çin Resim Sanatının Anlatım Biçimi*, çev. Kaya Özsegin, Ankara: İmge.
- Dallmayr, Fred (2010). "Eyleme ve Var Olmaya Bırakma: Kaynaksal Praksis Üzerine Heidegger", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Özgür Aktok, Ankara: Doğu Batı, s. 400-420.
- Delillo, Don (2002). *Beyaz Gürültü*, çev. Handan Balkara, Ankara: Dost.

- Derrida, Jacques (1978). *Writing and Difference*, çev. Alan Bass, Londra ve New York: Routledge.
- Direk, Zeynep (2021). *Çağdaş Kıta Felsefesi: Bergson'dan Derrida'ya*, Ankara: Fol.
- Finley, Moses (2003). *Odysseus'un Dünyası*, çev. G.E. Durna, Ankara: Ayraç.
- Friedell, Egon (2004). *Antik Yunan'ın Kültür Tarihi*, çev. Necati Aça, Ankara: Dost.
- Gadamer, Hans-Georg (2010). "Sanat Yapıtının Doğruluğu", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Metin Bal, Ankara: Doğu Batı, s. 129-144.
- Gethmann-Siefert, Annemarie (2010). "Heidegger ve Hölderlin: Yoksul bir Çağda Şairlere Muhtaciyet", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Metin Bal ve Özgür Aktok, Ankara: Doğu Batı, s. 241-278.
- Guignon, Charles B. (1983). *Heidegger and Problem of Knowledge*, Indianapolis: Hackett.
- Guthrie, W. K. C. (2011). *Yunan Felsefesi Tarihi-I: Sokrates Öncesi Filozoflar ve Phytagorasçılar*, İstanbul: Kabcacı.
- Heidegger, Martin (2001). *Being and Time*, çev. John Macquarrie ve Edward Robinson, Oxford: Blackwell.
- Heidegger, Martin (1996). *Being and Time*, çev. Joan Stambaugh, New York: State Univ. of New York Press.
- Heidegger, Martin (2016). *Black Notebooks 1931-1938*, çev. Richard Rojewicz, Bloomington: Indiana Univ. Press.
- Heidegger, Martin (2011). *Düşüncenin Çağrısı: Arthur Schopenhauer, Immanuel Kant, Martin Heidegger*, çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul: Say.
- Heidegger, Martin (1984). *Early Greek Thinking: The Dawn of Western Philosophy*, Harpers: San Francisco.
- Heidegger, Martin (2000). *Introduction to Metaphysics*, Yale: Yale Univ. Press.
- Heidegger, Martin (2010). "Kant'ın Varlık Tezi", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Özgür Aktok, Ankara: Doğu Batı, s. 74-105.

- Heidegger, Martin (1972). *On Time and Being*, çev. Joan Stambaugh, London: Harper Torchbooks.
- Heidegger, Martin (2001b). *Poetry, Language, Thought*, çev. Albert Hofstadter, New York: Harper Perennial.
- Heidegger, Martin (1998). *The Concept of Time*, çev. William McNeill, New York: Blackwell.
- Heidegger, Martin (1977). *The Question Concerning Technology and Other Essays*, çev. William Lovitt, New York: Garland.
- Heidegger, Martin (1970). *What is a Thing*, çev. Barton, W.B. ve Vera Deutsch, London: Gateway.
- Held, Klaus (2010). "Heidegger'e göre Fenomenolojinin Temel İlkesi", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Emrah Günok, Ankara: Doğu Batı, s. 211-240.
- Kafka, Franz (2012). *Dava*, çev. Kamuran Şipal, İstanbul: Cem.
- Kant, Immanuel (1983). "Aydınlanma Nedir", çev. Nejat Bozkurt, *Felsefe Yazıları*.
- Kant, Immanuel (2020). *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı*, çev. Celal Yeşilçayır, İstanbul: Fol.
- Karatani, Kojin (2011). *Derinliğin Keşfi: Modern Japon Edebiyatının Kökenleri*, çev. Devrim Çetin Güven ve İnan Öner, İstanbul: Metis.
- Kockelmans, Joseph (2010). "Metafor ve Metafizik Üzerine Heidegger", Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Çiğdem Pala Mull, Ankara: Doğu Batı, s. 145-179.
- Kranz, Walther (2003). *Antik Felsefe*, çev. Suat Baydur, İstanbul: Sosyal.
- Lukacs, Gyorgy (1992). *Estetik II*, çev. Ahmet Cemal, İstanbul: Payel.
- Mulhall, Stephen (1993). *Heidegger's Being and Time*, New York: Routledge.
- Nalbantoğlu, Ünal (2010). *Patikalar: Martin Heidegger ve Modern Çağ*, Ankara: İmge.
- Nietzsche, Friedrich (2011). *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say.
- Ong, Walter J. (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözü'nün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis.

- Pattison, George (2013). *Heidegger on Death: A Critical Theological Essay*, Burlington: Ashgate.
- Platon (2016). *Phaidros*, çev. Birdal Akar, Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Platon (1989). *Timaios*, çev. Erol Güney ve Lütfi Ay, İstanbul: MEB Yayınları.
- Richardson, William (1993). *Heidegger: Through Phenomenology to Thought (Perspectives in Continental Philosophy)*, Fordham University Press.
- Sartre, Jean-Paul (1984). *Being and Nothingness: A Phenomenological Essay on Ontology*, çev. Hazel Barnes, New York: Washington Square Press.
- Schmitt, Carl (2012). *Siyasal İlahiyat*, çev. Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost.
- Seidel, George (1964). *Martin Heidegger and the Pre-Socratics: An introduction to his Thought*, Nebraska: Univ of Nebraska Press.
- Sözer, Önay (2010). ‘Heidegger Bağlamında Türkçeye Çevirmek-Türkçeyile Düşünmek’, Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, Ankara: Doğu Batı, s. 36-56.
- Steiner, George (2011). *Tragedya’nın Ölümü*, çev. Burç İdem Dinçel, İstanbul: İş Bankası.
- Taburoğlu, Özgür (2008). *Dünyevi ve Kutsal: Modernlerin Maneviyat Arayışları*, İstanbul: Metis.
- Towarnicki, Frédéric de (2002). *Martin Heidegger: Anılar ve Günlükler*, çev. Zeynep Durukal, İstanbul: Yapı Kredi.
- Uexküll, Jacop von (2010). *A Foray Into the Worlds of Animals and Humans: with Theory of Meaning*, çev. Joseph O’Neill, Minnesota: Univ. Of Minneapolis Press.
- Vaysse, Jean Marie (2010). “Heidegger ve Alman İdealizmi”, Aktok, Özgür (der.), *Heidegger*, çev. Metin Bal, Ankara: Doğu Batı, s. 279-295.
- Weil, Simone (2019). *Yerçekimi ve İnayet*, çev. Mukadder Yakupoğlu, Ankara: Doğu Batı.
- Wittgenstein, Ludwig (2016). *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Metis.

DİZİN

A

açığa çıkma 19, 20, 21, 25, 67, 81, 99, 100, 104, 110, 138, 149, 163, 173, 201, 202; ~ biçimleri 81
açık seçik görme 64
adalet 155, 157, 160, 167, 217; ~ beklentisi 157; ~ kaynağı 157; ~ yapıları 155
adlandırma 85, 188
Adorno, Theodor 18, 80
ahlak 162
ahlaki: ~ gönderge 81; ~ noksanlık 39
aile 80
akıl 28, 32, 33, 42, 45, 82, 119, 204, 206, 211, 215, 228, 229, 231, 237; ~ yürütme yetileri 42
akılcı davranış 32, 62
Alman: ~ idealizmi 193; ~ romantizmi 193
Amerikanizm 41
Anaksimandros 232, 234
anlam 31, 54, 55, 62, 120, 127, 130, 132, 174, 186, 187, 199, 225
anlama 16, 25, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 54, 55, 59, 66, 90, 112, 113, 116, 119, 130, 135, 137, 139, 142, 146, 154, 159, 166, 175, 181, 223, 248; ~ imkânı 34; ~ kaygısı 66; ~ yeti(s)i'leri 16, 34, 36, 37
anlatı kişileri 48
Antik: ~ bilim 53; ~ coğrafya 115; ~ dünya 217; ~ optik anlayışı 194; ~ varlık anlayışı 212; ~ Yunan 17, 21, 43, 53, 56, 69, 88, 104, 111, 115, 136, 142, 143, 181, 182, 196, 217, 225, 232, 236, 238; ~ Yunan düşüncesi 53, 115, 142; ~ Yunan kozmolojisi 196; ~ zaman kavrayı-

şı 95; ~ zamanlar 21
antropoloji 45, 184, 219
antropolojik: ~ düşünüm 184; ~ ilkel-ler 184
arama edimi 27
araştırma nesnesi 13
Aristoteles 57, 95, 103, 114, 115, 165
arzu 29, 64, 120, 152; ~ fenomeni 121
astroloji 193
aşına: ~ dünya 49; ~ gündelik hayat 47; ~ olmayan karşılaşmalar 16
aşkın özne 40, 136, 223; ~ tasavvuru 17
aşkınlık 35, 89, 124
Atay, Oğuz 47
atom bombası 201, 215
avangart topluluklar 211
Aydınlanma 77, 92, 100, 104, 107, 109, 126, 129, 146, 150, 177, 179, 215; ~ çağı insanı 215; ~ dönemi 225
aynının ekonomisi 224
aziz ikonları 107

B

bakışın üretimi 54
Barok: ~ tablolar 109, 182; ~ zamanlar 41
baskılama yordamları 110
başkaları: ~nın çağrısı 32; ~yla: ~ dünyada bulunuş 15; ~yla yaşama kararlılığı 39
başkalık 25, 31
Bataille, Georges 122
Batı: ~ düşüncesi 232; ~ felsefesi 63; ~ kültürü 105; ~ metafiziği 65, 107

Batılı düşünce geleneği 136
 Baudelaire, Charles 211
 Baudrillard, Jean 60, 184, 224
 Beckett, Samuel 48
 beden 36, 48, 54, 67, 68, 69, 101, 118, 219, 236, 237, 249; ~ dili 36; ~in imkânları 89;
 bedensel: ~ kaynaklar 41; ~melekeler 39; ~ yetiler 119
 bedenleşme 69
 bellek 52, 65; ~ yönetimi 209
 bengi dönüş 153, 219
 benlik 26, 40, 42, 44, 77, 79, 166; ~in çözülmesi 41
 Berger, John 194
 Bergson, Henri 92, 95
 beşerî: ~ ayrımlar 47; ~ ruhlar 229; ~ yetiler 120
 bilgi 4, 34, 53, 54, 56, 63, 101, 112, 116, 121, 131, 134, 144, 145, 185, 211, 219, 221, 223, 23; ~ alanları 219; ~ sahası 185
 bilim(ler) 56, 113, 114, 134, 178, 185, 205, 193, 218, 219, 227, 228, 254; ~in körlüğü 219;
 bilimsel: ~ alanlar 56, 184; ~ araştırmalar 56; ~ edimler 64; ~ netlik 15; ~ söylemler 58
 bilişim 224
 bilişsel: ~ nesne 64; ~ yetiler 33
 bilme 112, 113, 137
 bir şey için bakış 31, 86
 birey 35, 73, 80, 140, 172, 218, 249; ~sel vicdan 163
 biyoloji 45, 219
 biyosfer 248
 biyosiyasal uygulamalar 243
 Blanchot, Maurice 212
 Borges, Jorge Lois 185
 boş konuşma 15
 boşluk 31, 43, 46, 61, 77, 106, 108, 137, 162, 175, 204, 226; ~ duyusu 31, 162

C

cevher 67, 124, 241
 cinsel konumlar 71
 cinsellik 210

cinsiyetçi temalaştırma 71
 coğrafya 25, 150, 211

Ç

çağdaş zihinler 40
 çevre sorunları 224
 çevrelenen dünya 67
 çıplaklık hissi 32

D

Dasein: ~ analizi 15, 17, 21, 24, 25, 75, 77, 80, 138; ~in arzusu 103; ~in dünyası 104; ~in dünyaya sevgisi 46; ~in düşkünlüğü 72, 79; ~in evi 110; ~in eylemleri 109; ~in gündelik dünyası 159; ~in iç sıkıntısı 36; ~in ihtimamı 100; ~in kararlılığı ve iradesi 56, 78, 147; ~in kaygısı 23; ~in merakı 100; ~in mevcudiyeti 70; ~in ortalama edimleri 20; ~in öngörüsü 89; ~in ruh hâlleri 25; ~in söylemi 37; ~in tarihi 180; ~in tarihsel düşkünlüğü 96; ~in ufku 36, 110; ~in üretimi 84; ~in varoluşu 44, 98, 112, 162; ~in yaşam küresi 121; ~in yaşam yeri 107; ~in yitikliği 159

Deleuze, Gilles 68, 69

Derrida, Jacques 125, 136

Descartes, Rene 26, 40, 41, 44, 67, 138, 146, 221, 223, 230

devinim 39

devlet 80, 84, 165, 207, 218

dil 13, 15, 21, 38, 42, 85, 103, 116, 119, 125, 126, 143, 186, 187, 188, 189, 190, 209, 221, 222, 231; ~ bilgisi 21; ~ birimleri 187; ~ eylemi 15, 189; ~ felsefesi 186; ~ kullanımı 42

dilbilim 107, 112

din(ler) 113, 138, 139, 140

dinleme yetisi 74

diyalektik 64; ~ kopuş 89

doğa 54, 56, 57, 67, 69, 82, 92, 110, 115, 116, 134, 136, 170, 194, 196, 223, 226, 236, 237, 238; ~ belgeselleri 194; ~ hâli 136, 194; ~ nesnesi 67; ~ya dönüş 237

doğal: ~ görünüm 17; ~ mesafeler 67; ~ saat 93
doğru yaşam 143
doğruluk 73, 79, 106, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 124, 126, 137, 188, 189, 191, 199, 221, 225
doğum 85, 97, 112, 212
doksa 83, 84, 231
dugulanım 30, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 54, 82, 102, 155, 156, 163
duyarga 69, 70
duygu 22, 30, 32, 33, 36, 46, 47, 174: ~ hâlleri 22
duygusal durumlar 16
duyma 15, 16, 22, 25, 52, 74, 112, 113, 132, 139, 140, 142, 162, 167, 169, 185, 188
duyu: ~ araçları 69; ~ parçaları 55; ~ şemaları 131;
duyusal: ~ melekeler 132; ~ tecrübeler 32
duyum(lar) 14, 17, 26, 29, 32, 34, 37, 39, 52, 54, 55, 62, 63, 72, 89, 100, 101, 103, 107, 112, 113, 115, 116, 120, 129, 130, 137, 138, 140, 141, 142, 144, 148, 153, 154, 155, 157, 158, 160, 165, 166, 168, 174, 180, 186, 192, 199, 221, 223, 234; ~ın tecrübesi 221; ~un nesneleri 119
duyumsal: ~ bağlar 75; ~ eylemler 143; ~ melekeler 154
duyumsallık 68, 70, 74, 107
dünya: ~da oluş 15; ~ içinde başkalaşım ile varolma hâli 166; ~ ilgisi 60; ~ işleri 62; ~nın dünyalığı 38; ~nın ufku 81; ~ resmi 184, 185, 220; ~ uzam ve zamanı 211; ~ tasarımı 85; ~ telaşı 61; ~ya düşkünlük 72; ~ya düşmüş olma 15; ~ yaratma 49; ~yla yüzleşme 64; ~ zamanı 94
dünyasal: ~ düşkünlük 15, 35, 37, 160; ~ düzen 39; ~ ilgiler 17, 187; ~ imkânlar 36; ~ neden sonuç ilişkileri 87; ~ olanın ufku 157; ~ ses 164; ~ teskin arayışı 65; ~ ufkun sınırlılığı 39
dünyasallık 86, 94
dünyevi: ~ ahlaki değerlerin inşası

163; ~ nedensellik 87; ~ döngü 38, 81; ~ esenlik 65; ~ gözler 50; ~ huzur 90; ~ olanaklar 72; ~ varoluş 171
düşkünlük 16, 36, 37, 39, 46, 58, 60, 61, 62, 64, 72, 74, 79, 81, 101, 152, 158, 160, 169, 173, 177, 230, 239, 240
düşünce 18, 22, 23, 29, 38, 78, 79, 81, 99, 101, 102, 107, 111, 126, 136, 140, 142, 143, 148, 149, 151, 199, 206, 222, 228, 229, 231, 234; ~ nin üretimi 142, 228, 232
düşünme: ~ alışkanlıkları 14; ~ eylemi 13, 219
düşünsel: ~ olanaklar 171; ~ tecrübe 20, 32
düşünüm 39, 67, 126, 131, 184, 188, 199, 205

E

ebedî: ~ biçim 94; ~ nitelik 15
edebiyat 140
Eckhart, Meister 229, 230
edim 27, 199, 218, 222, 239, 242; ~ alanı 27; ~ ler 27, 64, 121;
edimsel varlık 75
egemen: ~ ifade biçimi 15; ~ örtme biçimleri 136
ekonomi 110, 122, 211
eksistensiyal var olma kipi 74
ekstasik: ~ zaman 144; ~ hâller 49
el altında hazır: ~ araçlar 26, 103; ~ kılma 52; ~ nesneler 67, 175, 241; ~ olmayan faydasız şeyler 111; ~ şeyler 15
endişe 16, 24, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 46, 47, 73, 120, 155, 160, 162, 164, 189, 234, 254; ~ duyma melekesi 16; ~ duyusu 162;
endişeli ruh hâli 34, 121, 151, 162, 164
endüstri 56, 249
enerji 57, 58, 89, 149, 242; ~nin korunumu 149
erdemli yaşam 137
erken Yunan düşüncesi 150
eski Yunan 43, 56, 63, 97, 105, 141,

- 151, 173, 181, 217, 218, 223, 227, 229, 233, 236, 240; ~ Yunan düşüncesi 63, 173; ~ Yunan trajedileri 28
- estetik ilkeler 186
- etik 75, 81, 107, 155, 160, 161, 163, 168, 169, 186, 212, 221, 226; ~ ilgiler 75; ~ ilkeler 212
- etioloji 45
- etkililik 58
- etkin bilgi üretme edimleri 219
- F
- fail 13, 15, 17, 24, 39, 45, 56, 76, 77, 80, 87, 88, 165, 184, 203, 214, 250
- faillik 41, 43; ~ imkânları 43
- faşizm 206, 212
- fenomen 133
- fenomenoloji 128, 135
- fırlatılmışlık 37, 79, 158
- Fichte, J. 40
- Finley, Moses 172
- fizik 124, 218, 239
- fiziksel nesneler 219
- Freud, Sigmund 173, 210
- Friedell, Egon 233
- G
- Gadamer, H. G. 76, 85, 125, 221
- gayrisahih: ~ yaşam 28; ~ görü 153; ~ hayat bilgisi 66; ~ tarih 98; ~ varoluş 51, 138, 176; ~ yaşam 85
- geçmiş 69, 74, 94, 95, 96, 97, 98, 171, 184, 186, 227, 247; ~ olgular 98; ~ zaman 52
- gelenek 14, 80, 178, 179, 211
- genel ekonomi 110, 122, 204
- genetik 195, 224
- gerçeklik 75, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 124, 142, 151
- gevezelik 15, 51, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 109, 139, 140, 166, 210
- Goethe, J. W. 100, 204
- görgü biçimleri 131
- görme 15, 25, 53, 54, 63, 64, 65, 66, 70, 81, 107, 108, 119, 127, 131, 134, 142, 147, 154, 174, 175, 176, 180, 181, 188, 217; ~ arzusu 64, 65; ~ biçimi 54; ~ isteği 119; ~nin verimi 175; ~ ve görülme ilişkisi 134; ~ yetisi 63, 101; ~ zevki 63
- görü 14, 34, 54, 70, 73, 81, 87, 88, 100, 106, 134, 141, 144, 153, 171, 174, 175, 183, 239, 241; ~ biçimleri 81
- görüngü(ler) 13, 14, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 36, 52, 53, 54, 55 58, 62, 68, 71, 74, 78, 83, 85, 87, 90, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 112, 116, 120, 121, 122, 123, 124, 128, 129, 130, 131, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 149, 151, 153, 154, 155, 160, 161, 163, 164, 173, 174, 175, 179, 180, 182, 186, 187, 191, 194, 200, 205, 208, 209, 212, 213, 217, 220, 221, 224, 228, 229, 231, 235, 240, 241, 247, 248, 253, 255; ~in duyumu 46; ~in ufku 20; ~nün aydınlığı 124; ~nün dünyasal kariyeri 148
- görüngübilim 14, 15, 17, 20, 21, 22, 33, 70, 71, 79, 89, 107, 124, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 146, 148, 184; ~sel analiz 25; ~sel yeti 174
- görünme biçimleri 124, 134
- görünüş 14, 20, 51, 65, 83, 84, 106, 123, 129, 130, 135, 154
- gözüpeklik 62, 214, 249
- Guattari, Felix 68, 69
- güç istenci 28, 41, 53, 56, 69, 78, 88, 92, 99, 102, 110, 116, 122, 175, 184, 198, 201, 211, 213, 215, 216, 217, 218, 222, 223, 226, 228, 241, 250
- güncel: ~ dünya 89, 171; ~ ilişkiler 36; ~ olgusallığın sınırları 20; ~ olgusallık 87; ~ varoluş 152; ~ yaşam 162
- güncellik 89, 202
- gündelik: ~ ahlak 163; ~ alışkanlıklar 156, 167; ~ çevrim 35; ~ dekor 64; ~ duyum 62; ~ dünya 15, 16, 17, 32, 33, 35, 36, 47, 48, 152,

156, 186; ~ dünyanın belirlenimleri 17; ~ dünyanın karmaşası 35; ~ düşkünlük 40, 64; ~ eylemler 31, 214, 227; ~ gevezelikler 59; ~ görüngüler 160; ~ görünüm 17; ~ hâller 47; ~ hayat 15, 216; ~ huzur 90; ~ ilgiler 95; ~ kanılar 55; ~ kılımlar 161; ~ kullanım 103, 189; ~ meşguliyetler 135; ~ nitelik 88; ~ olgular 35; ~ olgusalılık 35, 51; ~ oluş 97; ~ ortalama 84, 135, 210; ~ sınırlar 64; ~ sohbetler 61; ~ tefsir 87, 231; ~ tefsir alanı 87; ~ vakit 80; ~ varoluş 134, 173; ~ yasa 156; ~ yaşam 21, 31, 37, 60, 66, 101, 106, 138, 145, 186, 202, 213, 216; ~ yavanlıklar 17, 32
gündelik tecrübe 20; günlük işler 93
güvenlik arayışları 215
güzellik 115: ~ duygusu 115

H

hafıza 52, 225
hak 63, 167
hakikat 20, 27, 43, 49, 53, 64, 73, 87, 99, 105, 106, 111, 114, 115, 116, 117, 150, 163, 184, 189, 195, 210, 220, 221, 237, 242, 249; ~in ışığı 213; ~in tarihi 91; ~in yaratıcısı 43; ~i inşa etme 53; ~ yaratıcı eylem 43
Hannah, Arendt 228, 239
Haussmann, Baron 211
havf duygusu 46, 120
hayat bilgisi 17, 31, 66, 74, 91, 120, 126, 130, 148
Hegel 40, 64, 115, 207
Helen: ~ estetiği 200; ~ varlık anlayışı 105
Herakleitos 117, 151, 232
hergünlük 15, 17, 47, 60, 126, 152; ~ içerisindeki herkes 126
herkes benliği 43, 44, 138, 140
hermenötik açılımlar 75
hesaplayan akıl 45
Hristiyanlık öğretisi 106
hiçlik 51, 65, 70, 89, 216; ~ duygusu 89

Hobbes, Thomas 28
Horatius 214
Hölderlin 116, 187, 188, 203, 242
hukuk 167
Husserl, Edmund 17, 80, 89, 138, 146, 154, 202
Husserlci görüngübilim 146
Hyginus 117

I

ırk 42
ışık tutma 82, 85

İ

iç sıkıntısı 36, 72
içgörü noksanlığı 129
işsel bağ 123
idealar 115
ifade(ler) 15, 16, 17, 26, 28, 29, 32, 47, 52, 55, 58, 68, 72, 75, 84, 96, 101, 103, 112, 113, 114, 115, 120, 129, 132, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 148, 156, 157, 160, 177, 180, 186, 192, 199, 203, 221, 223, 225, 231, 237, 240, 245; ~ eylemi 61; ~ melekeleri 148; ~nin üretimi 34; ~ yetileri 16, 26, 113
ihtimam 27, 31, 32, 35, 60, 63, 95, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 129, 134, 140, 144, 159, 160, 161, 165, 170, 173, 196, 225, 245; ~ göstermelik zaman 95
ikonkırırcılık 106
iletişim 59, 62, 138, 156, 159, 165, 223, 249, 254; ~ araçları 59; ~ uyduları 249; ~ yordamları 156
ilgi biçimleri 120
ilham 28, 71, 80, 89, 91, 200, 214
ilk felsefe 161, 212
ilksel: ~ duyum 134; ~ ışık 192; ~ karşılaşma zemini 68; ~ kaynak 14, 91; ~ olay 156; ~ yapı 131
imaj 181
imgeler 26, 91
inanç 62, 113, 197; ~ görüngüsü 113
insan: ~ duyuları 54; ~ öznesi 41, 42, 103; ~ sonrası tasavvurlar 18; ~ varlığı 126

insanlık biçimleri 56
 insani: ~ istenç 77; ~ melekeler 42
 irade 29, 32, 105, 124
 iradi özne 82
 istememe istenci 77, 204, 230
 istenç 56, 57, 99, 104, 111, 113, 116,
 121, 137, 138, 181, 204, 212, 213,
 217, 222, 228, 229, 242, 254; ~
 karşıtlığı 56
 iş bölümü 68
 işitme arzusu 64
 iştah 120, 121
 iyi ruh hâlleri 16, 29, 31, 38, 39, 72,
 76, 91, 102, 112, 121, 147, 148,
 149, 228, 252

K

kaçış ağı 46
 kader 96, 97, 98, 216
 Kafka, Franz 156, 157, 224
 kamuoyu 215
 kamusal: ~ kanılar 87; ~ tefsir 59, 60,
 72, 86, 101, 121, 137, 145, 178,
 220; ~ vicdan 163; ~ zaman 92
 kamusalılık 94
 kanaat 50, 65
 Kant, Immanuel 14, 26, 40, 138, 214,
 215, 223, 241
 kararlı eylem 23
 kararlılık 26, 29, 45, 48, 52, 62, 73,
 90, 91, 99, 102, 104, 141, 173,
 202, 212, 214, 215, 216, 223, 228,
 229, 249
 Karasu, Bilge 92
 Karatani, Kojin 194
 kargo kültü 203
 Kartezyen: ~ düşünüm 41; ~ modern
 istenç 113; ~ özne 43, 44, 56, 82
 kartografi 193, 194
 kavrama 53, 54, 114, 126, 145
 kavramsal tasarımlar 14
 kavramsız duyum 89
 kavrayış 27, 199
 kaygı 16, 34, 45, 46, 49, 70, 90, 99,
 129, 148, 165, 173;
 kaygılı: ~ ruh hâli 47, 99; ~ varoluş
 45
 kaygısızlık 155

kayıtsızlık hâli 132
 kehanet 18, 62
 kendi için varlık 36, 38
 kendilik 14, 15, 30, 38, 40, 43, 44,
 67, 112, 113, 116, 167, 169, 174,
 190; ~in sınırları 25; ~ kipleri 44
 kendinde: ~ şey 14; ~ varlık 38
 kendinden geçme 38, 54, 77, 229
 kişisel gelişim 47, 61, 137, 148, 176;
 ~ öğretileri 47, 61
 kitle beğenisi 201
 korku(lar) 16, 32, 33, 34, 35, 45, 46,
 90, 120; ~ filmleri 90; ~nun nesnesi
 36, 45
 kökensel: ~ bilgi sevgisi 56; ~ görü
 106; ~ poetik yer 108; ~ vicdan 64
 körleşme 31, 176
 körlük 129, 175, 176
 kötü: ~ niyet 164; ~ ruh hâlleri 35, 73
 kuram 112
 kutsal varlıklar 174
 kültür 52, 80, 134, 165, 178, 186,
 193, 224, 238; ~ dünyası 193
 kültürel: ~ görünüm 17; ~ tasarımlar
 196

L

Lacan, Jacques 38, 44, 82, 164, 179
 Leibniz, Gottfried 40
 Levinas, Emmanuel 17, 25, 36, 71,
 107, 160, 161, 212
 logos 20, 26, 69, 85, 86, 103, 115,
 128, 186, 229, 238, 239
 Lukacs, Georg 107

M

madde 67, 68, 236, 240
 maddi kültür yapıları 52
 Marcuse, Herbert 164
 matematik ilkeler 239
 mazi 96, 97, 247
 medeniyetin huzursuzluğu 210
 Medusa 194
 mekânın sahilliği 68
 mekanik nedensellik 41
 mekânsal zaman 95
 merak 38, 48, 51, 52, 59, 60, 62, 63,
 64, 65, 66, 73, 119, 134, 140, 159,

210, 249, 254; ~ duygusu 48, 52;
meraklı: ~ bakış 66; ~ mizaç 64; ~
özne 64
meraksızlık 65
Merleau-Ponty, Maurice 17, 36, 68,
71, 74, 82, 89, 107, 119
metafizik(ler) 14, 21, 28, 37, 54, 64,
65, 28, 79, 81, 84, 87, 88, 91, 92,
103, 104, 105, 106, 112, 113, 116,
119, 123, 124, 129, 133, 136, 143,
146, 149, 150, 165, 174, 180, 181,
182, 186, 188, 189, 192, 193, 200,
206, 207, 208, 209, 210, 212, 213,
216, 219, 221, 224, 227, 235, 238,
242, 243, 246, 251, 252, 253; ~in
kökeni 116; ~in tarihi 149, 206; ~
eylem 124; ~ girişimler 14; ~ mevcu-
diyet 26, 35, 42, 53, 54, 57, 77,
95, 101, 116, 123, 124, 125, 131,
136, 149, 150, 186, 192, 195, 196,
197, 210, 213, 219, 221, 235, 241
mevcudiyet 147; ~ alanı 26; ~ metafizi-
ği 125, 136, 221
mevcut: ~ düzen 160; ~ şeylerin üre-
timi 239
Mihail, Bahtin 48
mimari 187, 196, 222
mistik: ~ özne 45; ~ varlık öğretisi 80;
~ vecd 230; ~ duyum 148; ~ dü-
şünce 45; ~ kavramlar 50; ~ ken-
dinden geçme 54; ~ öğretiler 141,
144, 229
mistisizm 144
mitler 216
modern: ~ bilim 53; ~ birey 56, 172;
~ özne 77; ~ çalışma 57; ~ çalışman-
ın öznesi 57; ~ Dasein 16, 26, 68,
104, 117, 170, 211, 216, 234, 236;
~ dünya resmi 183; ~ dünyevi yaşa-
mın gereksinimleri 87; ~ düşünüm
39; ~ düşünüm modeli 67; ~ ener-
ji 149; ~ güç istenci 69, 116, 184,
255; ~ hayat 102; ~ insan 214; ~
istenç 57, 102, 113; ~ kararlılık 52
modernlik 17, 21, 28, 41, 42, 43,
73, 88, 93, 104, 175, 182, 183,
212, 218, 221, 223, 231, 234; ~in
duyum şeması 221; ~ logos 69; ~

metafiziği 15, 104, 107, 175, 180,
181, 224; ~ öncesi varlık anlayışı
102; ~ öz bilinçli insan 172; ~ özne
29, 41, 42, 43, 67, 79, 90, 181; ~
sanat 211; ~ siyaset 220; ~ uzman-
laşma 234; ~ varlık anlayışı 52, 53,
67, 69, 104, 105, 174, 204, 210,
211, 212, 216, 241; ~ yapılar 107;
~ zamanlar 16, 57, 66, 79, 87, 238;
~ zamanların öznesi 181
moral 163, 169
moralite 162
mutlak: ~ fail 41; ~ içkinlik 68
mutlu bilinç 164, 210
müphemlik 60, 62, 64, 66
müzik 187

N

nazariye 174
nedenbilim 45
nedensellik 27, 41, 57, 87
negatif teoloji 160
nesne(ler): ~ ilişkileri 22; ~in dünyası
237; ~nin üretimi 57; ~siz kaygılar
45, 47
nesnel varoluş 40
nevroz 45
Nietzsche, Friedrich 24, 56, 72, 116,
176, 208, 216, 242
nihilizm 91
noksanlık duygusu 36
nörolojik araştırmalar 205

O

Odysseus 65, 172, 176
Oedipus 28, 65, 171, 172, 176
olay döngüsü 89
olgusal: ~ döngü 81; ~ dünya 160; ~
koşullar 72; ~ olanaklar 35; ~ va-
roluş 89; ~ yönelim 35
olgusalılık 35, 37, 80, 87, 152, 156,
165
olumlu ruh hâlleri 31
Ong, Walter J. 172
ontik: ~ dünya 44, 81; ~ dünya sevgisi
81; ~ meselelerin ufku 155; ~ önem
34; ~ ses 161
ontolojik: ~ ayırım 178; ~ fark 21, 43,

73, 102, 122, 135, 136, 137, 177, 178, 189, 221, 242; ~ nitelik 30; ~ safha 19
 ontoteoloji 28
 ontoteolojik: ~ fail 206; ~ ilke 43; ~ metafizik 87
 optik: ~ görünürlük ilkesi 209; ~ sü-reçler 101; ~ yasalar 183
 organizma 68, 69, 101, 219, 249
 ortak: ~ beden 74; ~ duyum 75; ~ görgü 121; ~ varoluş 31; ~ zaman parçası 93
 ortalama: ~ dünya bilgisi 225; ~ gündelik hayat 78, 108; ~ gündeliklik 15
 otantiklik 78

Ö

ölüm 97, 101, 104, 212, 237
 ölümlülük 93
 ön anlama 54, 146, 181
 öngörme 181
 örtülülük hâli 135
 özgür: ~ etkileşim 110; ~ irade 172
 özgürlük 42, 47, 99, 109;
 özgürlükçü düşünce 206
 özne 15, 17, 26, 27, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 58, 60, 64, 67, 71, 79, 81, 82, 86, 102, 110, 111, 113, 124, 134, 136, 138, 157, 163, 169, 176, 180, 183, 184, 202, 223; ~ tasavvurları 26
 öznel: ~ deneyim 20; ~ etkinlik 41; ~ istenç 98, 145; ~ kapanım 41; ~ tek-bencilik 42
 öznelik: ~ 43, 54, 77, 138; ~ arketipi 43; ~ olanağı 77

P

Pascal, Blaise 44, 45, 230
 Parmenides 114, 227, 232, 234
 plastik sanatlar 187
 Platon 66, 84, 95, 106, 108, 110, 126, 142, 153, 220, 234, 237
 poetik: ~ bakış 67; ~ biçim 239; ~ doğruluk 137; ~ dil 38, 187; ~ dolayım 192, 193; ~ düşünce 22, 78, 81, 111, 126, 127, 196, 200,

228, 231; ~ düşüncenin üretimi 53; ~ düşünüm 129, 188, 199; ~ edim(ler) 187, 222; ~ ikamet 38; ~ kullanım 187; ~ söyleme edimi 188; ~ sunumlar 78; ~ üretim 15, 19, 56, 81, 191, 192, 194, 196, 197, 199, 211; ~ yaratıcılık 149; ~ yaratım 102, 106, 147

post yapısal öznelik 54

praksis 91

proje 57

Prometheus 73, 110

psikanaliz 45

psikoloji 45

psikolojik sağaltım 47

R

Rimbaud, Arthur 160

Rönesans 182

ruh(lar) 16, 22, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 46, 47, 49, 67, 70, 72, 73, 76, 78, 79, 89, 91, 99, 100, 101, 102, 107, 112, 118, 119, 120, 121, 122, 129, 136, 137, 142, 144, 147, 148, 149, 151, 152, 155, 156, 157, 160, 161, 162, 163, 164, 168, 171, 173, 175, 178, 179, 192, 193, 199, 202, 205, 206, 213, 216, 225, 228, 229, 230, 237, 251, 252, 254; ~ âlemi 192; ~ hâl(ler)i 16, 22, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 47, 49, 70, 72, 73, 76, 78, 79, 89, 90, 91, 99, 100, 102, 112, 120, 121, 129, 136, 137, 147, 148, 149, 151, 152, 155, 156, 157, 160, 162, 163, 164, 168, 173, 193, 199, 202, 205, 216, 225, 228, 252; ~ beden bütünlüğü 48

ruhbilim 44, 211, 219

ruhsal: ~ durumlar 16; ~ kaynaklar 41; ~ terapiler 49

ruhsuzlaşma 193, 207

S

saf: ~ bilişsel eylem 239; ~ düşünceler 194; ~ maddesellik 194; ~ mevcudiyet 94, 197; ~ zaman 93; ~ za-

mansallık 93
sahici: ~ duygular 174; ~ duyma 185;
~ felsefe 53; ~ görme 119; ~ görü
64; ~ görüngü 29, 78, 105, 131,
136; ~ ruh hâlleri 25, 31; ~ sıfatı
50; ~ sahici üretim 99; ~ vicdan
158; ~ vicdani çağrı 157; ~ zaman
92, 94
sahicilik 18, 21, 50, 51, 59, 64, 78,
84, 224
sahih: ~ anlam 31; ~ anlama 31, 55,
59; ~ anlama imkânları' 55; ~ ben-
lik 43; ~ bilme 113; ~ endişe hâlleri
47; ~ ifade 55, 143; ~ kendi olma
44; ~ ruh hâlleri 100; ~ söz söyle-
me fiili 58; ~ tarih 98; ~ zaman 98
sanat 22, 56, 117, 129, 140, 148,
149, 187, 191, 192, 193, 195, 196,
197, 199, 200, 218, 220, 221, 222,
223, 224, 225, 226, 227, 228, 234,
• 239; ~ eserleri 195; ~ üretimi 56;
~ yapıtı 191, 192, 200, 220, 221,
226, 227
sanatsal: ~ yaratı 53; ~ nitelik 15; ~
üretim 173, 217
Sartre, Jean Paul 25, 36, 38, 54, 70,
71, 89, 164
Schelling 40
Schmitt, Carl 206, 208, 212, 220
semavi dinler 240
seyredici bakış 133
sıradan halk 106
simge(ler) 14, 20, 26, 129, 147, 189,
213, 214
simgesellik 114
simülasyon 60, 184
sinirbilim 205, 224
siyasal düşüncüler 206
siyaset 186, 211, 220
siyasetbilimi 220
Sokrates öncesi: ~ düşünürler 14, 21;
~ Yunan kozmolojisi 150
sonsuzluk 94
sonuç odaklı gözlem 142
Sophokles 65
sorma yetisi 13
sorumluluk duygusu 62
soyutlama yetisi 54

söylem 15, 74, 139, 159
Spinoza, Baruch 67, 240
suçluluk 39, 156, 157, 159, 161, 162,
164
sükût 44, 96, 138, 156, 166, 168,
169, 239

T

talih 97, 98, 240
Tanrı(lar) 28, 41, 43, 81, 85, 87, 107,
117, 151, 161, 177, 182, 196, 197,
215, 238
Taocu: ~ kozmoloji 105, 116, 237; ~
kutsal insan 69; ~ metafizik 174; ~
öğreti 77
tarih 17, 25, 29, 35, 43, 71, 79, 80,
87, 91, 93, 94, 95, 97, 98, 103,
182, 190, 209, 211, 229, 233; ~
ilmi 98
tarihsel: ~ dönem 227; ~ kayıtlar 17;
~ olaylar 96; ~ zaman 98
tarihselcilik 97
tarihsellik 97, 98
tarihyazını 97
tasavvuf 50, 154
tefsir: ~ biçimleri 138; ~ etme 59,
124; ~ manzumeleri 59
tekhne 69, 115, 217, 218, 238, 239,
242
tekinsizlik 16, 32, 36, 38, 166, 216; ~
duyusu 16, 38, 47
teknik 56, 69, 81, 102, 115, 178,
192, 195, 201, 217, 218, 219, 231,
238, 239, 240, 243, 250, 254; ~
üretimler 238, 240
teknoloji 69, 78, 81, 102, 178, 181,
201, 218, 249; ~nin doğası 73.
teknolojik çerçeve 110, 193, 242,
243, 251, 255
temel: ~ görüngü 100, 107; ~ ontoloji
19, 20; ~ varlıkbilim 21
temsil(ler) 14, 20, 37, 42, 90, 106,
114, 129, 151, 181, 182, 184, 196,
221, 223, 228
teolojik: ~ kavramlar 50; ~ öğreti 137
teorik: ~ görüş 142; ~ nesne 141
teosofik 29
Thales 176, 214

ticaret 56
 tinsel kaynaklar 41
 toplum 35, 42, 165, 170, 218, 226
 toplumbilim 220
 totaliter ideolojiler 206
 töre 167
 töz 67, 138
 tragedyalar 28, 65, 83, 152, 173
 trajedi(ler) 28, 70, 103
 trajik: ~ nesneler 130; ~ olaylar 210
 tüketim 217, 245, 249
 türler arası yapılanma 69

U
 ulus 42
 unutkanlık 102, 205
 unutmaya hâli 239
 utanç 36
 uzam 24, 25, 49, 71, 110, 192, 197,
 199, 211, 226
 uzamsal mesafe 95
 uzlaşma çevrimi 192

Ü
 üretim ve savaş teknolojileri 201
 üstinsan 24, 72, 176

V
 Valéry, Paul 104
 var olmaklık 78
 varlık: ~a erişim 154; ~a erişim olanakları 27, 29, 106; ~a ön bakış imkânı 80; ~a yönelik ihtimam 83; ~ anlayışı 23, 30, 41, 52, 53, 56, 69, 77, 78, 88, 105, 123, 174, 175, 210, 211, 216, 230, 233, 250; ~ anlayışının olanakları 77; ~ belirtirleri 23, 41, 48, 78, 79, 89, 90, 144, 151, 214 229; ~ imkân(lar)ı 13, 15, 17, 27, 30, 31, 51, 52, 70, 74, 87, 91, 104, 105, 106, 136, 166, 167, 169, 171, 191; ~ı açma kararlılığı 40, 211; ~ı betimleme girişimi 25; ~ın açığa çıkma biçimleri 20; ~ın açığa çıkma tecrübesi 19; ~ın açıklığı 17, 112; ~ın anlamı 13, 14, 15, 25, 31, 87, 126, 152; ~ın celbi 30; ~ın çobanı 48, 102;

~ın dışsal olayı 151; ~ın duyumu 32, 130, 147, 228; ~ın duyusu ve görüşü 151; ~ın evi 24, 85, 186, 189; ~ın gizlenme eğilimi 124; ~ın gölgesi 88; ~ın görünme biçimleri 20; ~ın görüşü 53, 106, 154; ~ın hakikati 78, 223; ~ın hatırası 101; ~ın imkânları 105; ~ın ışığı 14, 21, 30, 48, 53, 110, 123, 144, 199, 212; ~ın ışıması 19, 26; ~ın ilksel ışıması 152; ~ın kanatları 50; ~ın kayıp ufku 19; ~ın kutsal izleri 147; ~ın muhiti 18, 36, 78, 155; ~ın mümkün aralanma olanakları 20; ~ın nazarı 29, 64, 68, 69, 72, 82, 89, 112, 141, 170, 175, 176, 179, 202; ~ın nesnesiz duyumu 37; ~ın olay(lar)ı 22, 23, 82, 126, 153; ~ın ortak yazgısı 103; ~ın saf duyumu 88; ~ın saklanmış ışığı 111; ~ın soruşturması 80; ~ın tarihi 91, 101, 233; ~ın tecrübesi 29; ~ın ufku 19, 66, 89, 94, 125, 168; ~ın varoluşu 124; ~ı temaşa etme 173; ~ olanağı 29, 72, 100, 101, 102, 103, 104, 120, 145, 151, 155, 157, 174, 180, 205, 209, 217, 225, 243; ~ potansiyeli 88; ~ söylencesi 127; ~ sorusu 14, 29, 127, 148, 207; ~ soruşturması 18; ~ sunumu 221; ~ tefsiri 54, 182; ~ temsilleri 152; ~ yorumu 31, 91; ~ zinciri 137
 varlıkbilim 14, 21, 45, 46, 71, 79, 87, 129, 135, 142, 184, 205, 230, 255; ~sel anlam 171
 varlıkbilimsel: ~ görüşü 54; ~ sorgulama 33; ~ değer 161, 179; ~ nitelik 16, 160; ~ olay 33; ~ şirk 188; ~ vicdan 39
 varoluş 14, 16, 20, 24, 26, 27, 28, 29, 33, 39, 40, 44, 49, 50, 51, 66, 71, 72, 75, 82, 85, 87, 88, 89, 92, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 111, 119, 122, 124, 127, 132, 134, 138, 139, 143, 144, 148, 152, 153, 156, 157, 162, 163, 164, 169, 178, 184, 185, 186, 187, 188, 191, 193, 196, 199, 201, 202, 209, 218, 227,

233, 234, 235, 242, 245, 254; ~
eylemi 187; ~ imkân(lar)ı 24, 33
98, 186; ~ kaynağı 72; ~ kazanma
fiili 26; ~ mekânları 191; ~ muhiti
49; ~ olanak(lar)ı 27, 71, 100, 122,
144; ~ ufku 92; ~un icrası 89; ~un
karanlığı 24; ~un sınırları 89; ~un
tekinsizliği 47; ~ yapıları 20, 29; ~
yetileri 119
varoluşsal: ~ nitelik 17, 102; ~ tehlike
110
vecd hâlleri 49, 91
vicdan 33, 53, 91, 140, 155, 156,
157, 160, 161, 162, 167, 168, 169;
~ın celbeden sesi 166; ~ın celbi
176; ~ın çağırısı 156, 159; ~ın ke-
tum sesi 165; ~ın sesi 22, 73, 74,
78, 100, 155, 156, 157, 158, 159,
160, 161, 162, 163, 164, 165, 166,
167, 168, 169, 170, 179; ~ın sesini
duyma yetisi 162; ~ın suçlayan sesi
166
vicdani: ~ çağrı 34, 162, 163; ~ du-
yum 155, 158; ~ ses 72, 155, 160,
161
vicdansızlık 156, 170
von Uexküll, Jakob 241

W

Weber, Max 193, 209
Weil, Simone 193, 209
Wittgenstein, Ludwig 27, 34, 174

Y

yabancı kültürlerin felsefeleri 179
Yahudi: ~ tiplemesi 206, 207; ~ zih-
niyeti 208
yalıtılmış özne 113
yanlış: ~ anlama 38, 135, 166, 175,
181; ~ tanıma 164
yapay zekâ 224, 255
yasa 155, 157, 159, 160, 162, 167

yaşam: ~ alanı 27, 60, 61, 108, 199,
238; ~ çevrimi 91, 223; ~ dürtüsü
122; ~ı idame kaygısı 122; ~ küresi
27
yaşanmışlık 97
yerzaman 48
yetiler 24, 27, 32, 81, 142
Yin ve Yang 105, 149
yok etme olanağı 73
yokluk 15, 16, 24, 35, 36, 46, 77, 91,
101, 116, 124, 130, 149, 158, 175,
194, 216, 238
yoksunluk hâlleri 121
yorum imkânları 75
yorumbilgisel: ~ analiz 22; ~ döngü
34, 55; ~ çevrim 30, 115; ~ yak-
laşım 21
yorumbilgisi 55
yorumlama 16, 22, 32, 54, 138, 218,
244; ~ yetileri 16
yorumsama geleneği 17
yozlaşma 72, 135
yönelim 13, 16, 26, 146, 154
yöntemli düşünce 142
Yunan: ~ Dasein 26, 41, 130, 170,
183, 225; ~ düşüncesi 115

Z

zaman: ~ın duyumu 91; ~ın el altın-
dalığı 94; ~ın gündelik tecrübesi
96; ~ mefhumu 94; ~ın varlığı 91;
zamansallık 35, 95, 96
zamansızlık 91
zanaat 117, 148, 196, 218
zekânın yönelimi 65
zevahir 20, 128, 129, 133, 135
zihin 67, 101, 184, 193, 230
zihinsel durumlar 16; ~ etkinlikler 33;
~ güç 57; ~ işlevler 89; ~ kapasite
57; ~ şemalar 131; ~ tasarımlar 89

Varlık her zaman varoluşun ve varolanların arasına gömülmüş olarak izlerini belli eder. Varlıkla yüzleşen ve 'müstesna' bir fail olan Dasein'a kendisini duyuran izler, onun çeşitli ruh hâllerine bürünmesine neden olur. Varlık, ona doğru sorular soranlara, bir çeşit olay gibi açılır. Ama aydınlandığı anda yeniden karanlığa gömülür.

Varlık İzleri, klasik bir sözlük çalışması değildir, Heidegger'in yapıtına bir bakış denemesidir. Genel bir değerlendirmeden çok, ışık ve ses gibi temel fenomenler etrafında düşünürün temel kavramlarını yorumlama çabasıdır.

Özgür Taburoğlu, Heidegger'in temel eseri *Varlık ve Zaman*'dan önceki ve sonraki varlık anlayışlarının geçirdiği değişimlerin de işaretlerini takip ediyor. Öncesinde kararlı ve iradeli bir duruşta varlığın önündeki perdeleri aralamaya çalışan Dasein'ın, sonrasında varlık hakkında daha çok düşündüğünü, onu seyre daldığını ortaya koyuyor. Varlığa teknik çerçeveler, hazır görüşlerle yaklaşmanın tehlikelerini sergileyerek, ona, şiirli ve sabırlı biçimde eşlik etmeye çalışıyor.

FOL	VARLIK İZLERİ: IŞIK VE SES
KİTAP NO / 200	BASKI / 1
 /folkitap	 /folkitap /folkitap

ISBN 978-625-8411-93-5

9 786258 411935

